0 9 OKT. 1992
...ties KB

de Volkskrant

★ VRIJDAG 9 OKTOBER 1992
71E JAARGANG NO. 20736

België 45 Bfr	Luxemburg 45 Lfr
Denemarken 15.50 Dkr	Noorwegen 15 Nkr
Duitsland 3.50 DM	Oostenrijk 25 O.S.
Engeland 1.30 £	Portugal 310 Esc
Frankrijk 12 Ffr	Spanje 250 Pes
Griekenland 450 Dr	Zweden 14 Zkr
Italië 2600 Lir.	Zwitserland 3 Sfr

HOOFDREDACTEUR: HARRY LOCKEFEER / UITGAVE: DE VOLKSKRANT B.V. WIBAUTSTRAAT 150 / POSTBUS 1002, 1000 BA AMSTERDAM / TELEFOON 020-562.9222 / POSTBANK 46006 / PRIJS PER NUMMER F 1,75; ZATERDAG F 2,15

Aantal noodlandingen op Schiphol blijft goed bewaard geheim

Van onze verslaggever
JOS SLATS

AMSTERDAM — Na de crash van de Boeing 747 van de Israelische luchtvaartmaatschappij El Al in de Bijlmermeer dringt de vraag zich op of er vaker vliegtuigen boven Amsterdam en omgeving rondcirkelen met een kapotte motor. Hoe vaak landt er op Schiphol een toestel waarvan de gezagvoerder bij de verkeersleiding melding heeft gemaakt van een technisch mankement? Het antwoord op die vraag blijft voorlopig een goed bewaard geheim.

In de jaarverslagen van de NV Luchthaven Schiphol zullen nieuwsgierigen tevergeefs zoeken naar gegevens over het aantal keren dat de bedrijfsbrandweer met groot materieel moest uitrukken omdat er een vliegtuig met technische problemen in aantocht was. Evenmin wordt er iets gemeld over de precieze aard van die problemen.

De NV Luchthaven Schiphol heeft sinds 1987 een speciale regeling waarin verschillende gradaties van alarmerende situaties worden onderscheiden, oplopend van 'paraat' tot 'groot alarm'. Bij elk van deze alarmsituaties hoort een bepaald pakket maatregelen. Op grond hiervan zou je mogen verwachten dat de luchthaven precies bijhoudt wanneer en waarom alarm is geslagen.

Woordvoerder F. Rietveld slaakt een diepe zucht als hem wordt gevraagd de gegevens uit het afgelopen jaar op een rij te zetten. 'Dat wordt een gigantische uitzoekerij', voorspelt hij.

Een paar uur later belt hij terug. 'In de maanden januari tot en met september van dit jaar is er gemiddeld één toestel per maand na de start om technische redenen teruggekeerd naar de luchthaven.' Ter relativering wil Rietveld hierbij graag aantekenen dat een handjevol terugkerende toestellen natuurlijk in het niet valt bij het totale aantal vliegbewegingen op Schiphol. 'We hebben het hier over nul komma nul één procent.'

Bovendien, zegt de woordvoerder van de luchthaven, blijkt er achteraf vaak niets mis te zijn met zo'n vliegtuig. 'Als een piloot besluit terug te keren, is dat meestal een puur preventieve maatregel.' Dat klinkt geruststellend (nog even afgezien van het milieuonvriendelijke bijverschijnsel dat elk terugkerend toestel — loos alarm of niet — wel eerst de kerosinetanks laat leeglopen) maar in hoeveel gevallen was er nu wel iets ernstigs aan de hand? En wat precies? Rietveld: 'Dat houden wij niet bij, dat is een zaak van de Rijksluchtvaartdienst.'

Tot nu toe heeft de woordvoerder het alleen gehad over vliegtuigen die na de start moesten terugkeren. Maar hoe zit het dan met het binnenkomend verkeer op Schiphol? Hoe frequent maken vliegers uit die categorie voor de daling melding van problemen met het landingsgestel, haperende motoren, op hol geslagen computers of andere zaken die op de grond een zekere mate van paraatheid vereisen? Ook daarvoor moeten we volgens Rietveld bij de RLD zijn. 'Wij hebben die gegevens niet.'

De woordvoerder van de directie luchtverkeersbeveiliging van de RLD op Schiphol, G. Knook, neemt de nogal beladen term 'noodlanding' liever niet in de mond. Hij spreekt bij voorkeur over 'voorzorgslandingen', wat een stuk minder bedreigend klinkt. 'Het komt inderdaad wel eens voor dat een toestel de daling inzet met een storing aan de motor of problemen met de drukcabine', beaamt Knook. Maar hoe vaak dergelijke situaties zich voordoen, dat zou hij niet durven zeggen. 'Ik werk hier nog niet lang genoeg om de statistieken te kennen.'

Kennelijk zijn er dus statistieken betreffende het aantal landingen-met-een-luchtje. Dat klopt, bevestigt secretaris H. de Jong van de Raad voor de Luchtvaart, het eigen rechtscollege van de RLD. 'Want reken maar dat dergelijke gegevens nauwkeurig worden bijgehouden door de verkeerstoren', aldus De Jong. 'Sinds kort is de luchtverkeersleiding zelfs verplicht om alle meldingen door te geven aan het Bureau Vooronderzoek Ongevallen van de RLD in Hoofddorp. Ga daar maar eens informeren', adviseert De Jong.

Maar ook dat spoor loopt uiteindelijk dood. 'Ik weet niet wat we kwijt kunnen en wat we kwijt willen', zegt een medewerkster van het Bureau Vooronderzoek Ongevallen. 'Stelt u zich maar in verbinding met het ministerie van Verkeer en Waterstaat.'

Een woordvoerder van het departement, waaronder de RLD ressorteert, volstaat donderdag met een korte verklaring. 'Er zijn geen afzonderlijke gegevens voorhanden over aantallen vliegtuigen die landen met technische problemen. Van dergelijke voorvallen worden geen statistieken bijgehouden.'

Margarines en bakvetten verhogen cholesterolgehalte

Ook margarines en bakvetten op basis van soja- of maïsolie verhogen het cholesterolgehalte in het bloed. Er zitten transvetzuren in, die net zo werken als verzadigde vetten. Dat blijkt uit Amerikaanse en Nederlandse experimenten. **Pagina 3**

Nigeria verzweeg bloedbad bij demonstratie tegen Shell

De regering van Nigeria heeft twee jaar lang de slachting van tachtig demonstranten verzwegen. De dorpelingen vroegen Shell meer compensatie voor hun land, dat voor het concern was onteigend. Shell riep de politie te hulp. **Pagina 4**

KUNST & CULTUUR

Bakstenen in opstand! De dakpan gaat verticaal! Driekwart eeuw geleden werd Plan Zuid van Berlage goedgekeurd. **Pagina 1**

'Zie je wel dat ik gelijk had.' Interview met gentleman/producer Brian Eno, twintig jaar in de frontlinie van de popmuziek. **Pagina 3**

Hoed af voor Helga Ruebsamens nieuwe verhalenbundel. **Pagina 5**

Don Byron over klezmer, *homeboys* en de terugkeer van de klarinet in de jazz. **Pagina 6**

Little Joe houdt de vinger aan de trekker in Kattenbroek, de tumultueuze nieuwbouwwijk in Amersfoort-Noord. **Pagina 7**

28 PAGINA'S

ECONOMIE	2
OPLAND	3
MAAIKE HELDER	7
PERSOONLIJK	8
FORUM	9
COMMENTAAR	9
GEACHTE REDACTIE	9
KUNST	10
SPORT	11
BEURS	12
ECONOMIE	13
KOOKRUBRIEK/PUZZEL/STRIPS	14
MEDIA	15
FAMILIEBERICHTEN	27

De bezoekers van het concert dat het Concertgebouworkest donderdag gaf, nemen een minuut stilte in acht. Met het 'extra concert' — geen herdenkingsconcert, benadrukte het orkest — wilden de musici hun emoties uiten over de vliegramp in de Bijlmer. **Zie ook pagina 7.** Foto Marcel Molle – de Volkskrant

Hoop op berging alle vermisten ramp opgegeven

Van onze verslaggever

AMSTERDAM — De definitieve lijst van vermisten zal straks het officiële dodental van de vliegtuigramp in de Bijlmermeer bepalen. Toen donderdagmiddag op de plek van de ramp de laatste herkenbare stoffelijke resten waren geborgen, was het politie en brandweer al duidelijk geworden, dat van een onbekend aantal slachtoffers waarschijnlijk in het geheel geen resten zullen worden aangetroffen.

Dat die mogelijkheid reëel is, werd gisteren in Amsterdam bevestigd door prof. A. Busuttil, die in het Schotse Lockerbie hetzelfde heeft geconstateerd. Ook de Amsterdamse brandweer heeft zich naar aanleiding van de ramp in de Bijlmermeer, waarbij de brandende puinhoop min of meer als crematorium fungeerde, verdiept in de vraag of resten van een menselijk lichaam daarin volledig kunnen verdwijnen. In het verleden is dat bij diverse brandcatastrofes het geval geweest, zo bleek.

Prof. Busuttil was hoofd van het identificatieteam na het neerstorten van een Boeing 747 van de Amerikaanse maatschappij Panam in Lockerbie. Amsterdam heeft gisteren zijn hulp ingeroepen om bij het slachtoffer-probl... behulpzaam te zijn. De Britse deskundige achtte het goed mogelijk dat bij de ramp in de Bijlmermeer een aantal stoffelijke overschotten niet alleen is verbrand maar ook verdampt. Hij achtte het echter zeer onwaarschijnlijk dat dit met tweehonderd slachtoffers kan zijn gebeurd.

Tweehonderd is nog steeds het verschil tussen het eerder geschatte aantal slachtoffers en de vijftig stoffelijke resten die in het puin van de Bijlmerflats Kruitberg en Groeneveen zijn gevonden. *Wait and see*, zei burgemeester Van Thijn gisteren, toen hij werd aangesproken op zijn oorspronkelijke schatting van 250 doden.

Vijftig rechercheurs van de Amsterdamse politie werken hard om vrijdagavond een min of meer betrouwbare vermistenlijst gereed te hebben. Hoofdcommissaris E. Nordholt kon gisteravond nog niet schatten op welk aantal die zou uitkomen. 'In sommige gevallen bleek één vermiste wel door zes mensen als zodanig te zijn opgegeven.' Bovendien bleken twee van de vier slachtoffers die men tot gisteravond heeft kunnen identificeren, niet op de vermistenlijst voor te komen.

'We zullen het', aldus Nordholt, 'waarschijnlijk een tijd lang moeten doen met een officieel dodental, dat niet meer is dan een gegeven cijfer. Het ware aantal slachtoffers zullen we pas kennen als — misschien zelfs over maanden — de laatste nog levende vermiste zich heeft gemeld. En dan nog zullen we waarschijnlijk geen absolute zekerheid hebben.'

Donderdag in de loop van de middag werd op de zevende verdieping van een van de zwaar beschadigde flats aan de rand van de kloof die door de El Al-Boeing is geslagen, het vijftigste en laatste stoffelijk overschot gevonden. Het bleek een lid van de bemanning te zijn.

Zie verder pagina 6, kolom 4

Pagina 6:
Geruchten over eerdere mankementen aan vliegtuig houden aan

Pagina 7:
Ministerie van WVC stelt extra geld beschikbaar voor slachtoffers

Kabinet tot maatregelen gemaand na nieuwe cijfers Centraal Planbureau

CDA eist miljard aan extra bezuinigingen

Van onze verslaggevers

DEN HAAG — Het CDA eist van het kabinet dat het de komende weken maatregelen verzint om de dreigende stijging van het financieringstekort en de lastendruk te voorkomen. Het zou gaan om extra bezuinigingen van ten minste een miljard gulden.

De noodzaak van extra ombuigingen blijkt volgens de grootste regeringspartij uit nieuwe cijfers van het Centraal Planbureau. Hieruit valt op te maken dat de economische groei volgend jaar lager zal uitkomen dan ruim drie weken geleden, bij de presentatie van de Miljoenennota, nog werd aangenomen.

Vooral de aanhoudende sombere vooruitzichten voor de wereldeconomie spelen een negatieve rol. In de VS en Groot-Brittannië laat de opleving op zich wachten, terwijl in Duitsland de groei steeds verder afneemt. Een extra onzekerheid is de ontwikkeling van de dollarkoers.

De tragere groei in Nederland heeft nadelige gevolgen voor het financieringstekort en de collectieve lastendruk. Ook de werkgelegenheid ontwikkelt zich slechter dan op Prinsjesdag werd voorzien. Alleen voor de inflatie en de koopkracht is het vooruitzicht voor volgend jaar gunstiger. Het kabinet ging in september nog uit van een stijging van de koopkracht van 1,5 procent voor de modale inkomens. De laatste cijfers wijzen op een stijging van tegen de 3 procent.

CDA-fractievoorzitter Brinkman zal volgende week tijdens de algemene beschouwingen aandringen op maatregelen van het kabinet. In de fractie wordt gezegd dat er voor de economie 'zwaar weer op komst is'. Een mogelijkheid om de stijging van het financieringstekort in te dammen is volgens het CDA het schrappen van extra uitgaven die het kabinet heeft voorgesteld.

In het kabinet is al gesproken over de nieuwe cijfers van het Planbureau. Dit heeft nog niet geleid tot concrete bezuinigingsvoorstellen. De verwachting is ook niet dat het kabinet volgende week nieuwe maatregelen zal aankondigen. De direct betrokken ministers willen nog enkele weken wachten tot de definitieve cijfers van het CPB beschikbaar zijn.

Vorige week kwamen al berekeningen van het CPB naar buiten die wezen op slechtere vooruitzichten voor de Nederlandse economie. De oorzaak hiervan was de forse waardedaling van het Britse pond en de Italiaanse lire. Deze devaluaties tasten de Nederlandse concurrentiepositie en daarmee de economische groei aan.

Volgens deze cijfers zou de valutaonrust een strop voor de schatkist betekenen van 750 miljoen gulden. De nieuwe gegevens van het Planbureau wijzen op een veel grotere tegenvaller.

ADVERTENTIES

Koninklijk talent op tournee in Amsterdam, Den Haag & Utrecht; zie pag 14

MACHEVO
FOOD ENGINEERING PROCESS EQUIPMENT '92
12-16 OKTOBER
Dagelijks van 9.30 - 17.30 u.
JAARBEURS UTRECHT/HOLLAND

HET WEER

TOT VRIJDAGAVOND:
Veel bewolking en mogelijk wat regen. Wind draaiend van west naar noord en aan de kust toenemend tot krachtig of hard. Middagtemperatuur ongeveer 13 graden.
TIJDENS HET WEEKEINDE:
Rustig en droog weer met in de nacht en ochtend plaatselijk mist of vorst aan de grond. Middagtemperatuur ongeveer 13 graden.
Uitgebreid weeroverzicht op pagina 14

Caribische dichter Derek Walcott wint Nobelprijs literatuur

Van onze kunstredactie

AMSTERDAM — De 62-jarige Caribische dichter Derek Walcott heeft de Nobelprijs voor literatuur gewonnen. Secretaris Sture Allen van de Zweedse Academie voor Schone Kunsten in Stockholm maakte donderdag op slag van een uur met het citeren van een dichtregel — 'Aan het slot van dit vonnis zal het gaan regenen' — de nieuwe Nobelprijswinnaar bekend. Walcott is de eerste auteur uit het Caribische gebied die in de rij van literaire grootheden is opgenomen. De Nobelprijs eert hem als een 'Caribische Homerus'.

De Zweedse Academie roemde zijn melodieuze en gevoelige stijl. 'In hem', aldus de secretaris van de Academie, die Walcott koos uit 250 kandidaten, 'heeft de Westindische cultuur zijn grootste dichter gevonden. Hij heeft een intens geloof in dichtkunst en dichters en heeft dit tot een van zijn thema's gemaakt.' Volgens de Academie getuigt zijn werk van een grote helderheid. 'Er stroomt Afrikaans en Europees bloed door zijn aderen. Drie loyaliteiten zijn essentieel voor hem en zijn poëzie: zijn Caribische vaderland, de Engelse taal en zijn Afrikaanse oorsprong.' Het juryrapport citeerde een dichtregel ter illustratie: *How choose/Between this Africa and the English tongue I love?*

De verraste, vereerde en ontroerde laureaat zei zelf gerekend te hebben op de Brits-Westindische auteur V.S. Naipaul of de Ierse dichter Seamus Heaney. 'Het belangrijkste van deze prijs is in ieder geval', zei Walcott, 'dat de Westindische literatuur nu internationaal erkend is en dat is goed.

Zie verder pagina 10, kolom 6

ADVERTENTIE

CRISTOFORI
020-6.20.84.06
PIANO'S & VLEUGELS

ADVERTENTIES

BEL GRATIS: 06-0672
Je woont toch om te leven!
HYPOTHEEK VISIE
ZET HET ALLEMAAL OP EEN RIJTJE!

VPRO
STANDPLAATS
SRI LANKA
Berichten uit een verscheurd paradijs
Samen op een eiland:
13 miljoen Singalezen
4 miljoen Tamils
1 miljoen Moslims
én
Fieneke Diamand
&
Harm Ede Botje
Vanaf vandaag
elke vrijdag in Het Gebouw
Radio 1, 9.05 uur
VPRO/HIVOS produktie

ADVERTENTIE

Het Comité Rouwplechtigheid Vliegramp Bijlmermeer,
het college van
Burgemeester en Wethouders van Amsterdam
en het Dagelijks Bestuur van het Stadsdeel Zuidoost
nodigen u allen uit zondag 11 oktober samen te rouwen
om de slachtoffers van de vliegramp in de Bijlmermeer.

De rouwplechtigheden vinden plaats
's morgens van 11.00 tot 13.00 uur
in Amsterdam Zuidoost en
's middags van 15.00 tot 17.00 uur
in de RAI.

Programma en plaats worden vrijdagmiddag via de
media bekendgemaakt.

Voor informatie kunt u bellen met
(020) 5523820

WERELDPREMIÈRE PETER SCHAT — PRIMEUR VOOR ENSCHEDE
RONDOM MAHLER CYCLUS
PROGRAMMA: G. MAHLER SYMFONIE NR. 5 — P. SCHAT ETUDES OP. 39 VOOR PIANO EN ORKEST
RADIO FILHARMONISCH ORKEST O.L.V. EDO DE WAART
SOLIST: JEAN YVES THIBAUDET, PIANO
OPDRACHTWERK VARA/WERELDPREMIERE
TEL. KASSA 053-858500
MUZIEKCENTRUM ENSCHEDE
WOENSDAG 14 OKTOBER - 20.00 UUR

de Volkskrant
4 HELE WEKEN VOOR F 15,-
Noteer mij voor zo'n introductie-abonnement.
Naam: _____
Straat: _____
Postcode: _____ Plaats: _____
Bank/Giro: _____
Telefoon: _____ (o.a. voor controle op de bezorging)
Aansluitend neem ik een abonnement en ik betaal per:
☐ maand f 30,–
☐ kwartaal f 87,–
Deze bon in een open envelop zonder postzegel opsturen naar de Volkskrant, Antwoordnr. 2277, 1000 PA AMSTERDAM
U kunt ook bellen 020-668 13 00.
Voor postabonnees geldt een kleine verhoging.
8 710371 002009

Topman Nederkoorn veegt Den Haag de mantel uit wegens besluiteloosheid

Fokker verwijt overheid gedraal in Dasa-deal

Van onze verslaggever

AMSTERDAM — Fokker doet opnieuw een dringend beroep op de overheid om de knoop door te hakken over de voorgenomen verkoop van de Nederlandse vliegtuigfabriek aan Deutsche Aerospace. 'We zijn uitgepraat; we hebben de dingen al tien maal gezegd', aldus bestuursvoorzitter E-J. Nederkoorn.

Volgens hem is het 'uitermate onwaarschijnlijk' dat Dasa aan de overheid de gewenste zekerheden geeft over de toekomst van de Fokker 50. 'De F50 is juist buiten het principe-akkoord gevallen omdat we er geen oplossing voor hebben.'

Officieel had Nederkoorn de Nederlandse pers gisteren naar het Fokkerhoofdkantoor ontboden om bij te praten over de F50. Maar het had er alle schijn van dat de Fokker-topman vooral (en opnieuw) een krachtig signaal wilde afgeven naar de overheid om haast te maken. Want door het Haagse gedraal is 'de onderhandelingspositie van Nederland BV' er niet beter op geworden.

Volgens Nederkoorn doet de overheid aan '*ass-covering*'. Ofwel: politiek Den Haag durft geen besluit te nemen omdat het er zeker van wil zijn dat het niets verkeerd doet. 'Die angst en zorg voor de F50 komen geheel uit ambtelijke kringen. Zowel Fokker en Dasa als de vakbonden en de ondernemingsraad zijn het er al lang over eens: de F50 moet zijn eigen broek ophouden en zich bewijzen in de markt.'

Ondanks de aarzeling van Den Haag verwacht Nederkoorn 'binnen twee of drie weken' een eindakkoord te kunnen sluiten. Hij onderstreept dat 'de worsteling' geheel binnen de overheid plaatsvindt. 'Er vindt helemaal geen intensief overleg meer plaats. Ja, er was deze week weer een briefje; maar het vorige dateert al weer van weken terug.'

De overheid wil garanties hebben over de toekomst van de F50, vooral omdat de ontwikkelingskosten van het toestel uit het overheidsfonds NIVR zijn gefinancierd en nog voor het grootste deel moeten worden terugbetaald. 'Maar die zekerheid hebben ze vandaag ook niet', roept Nederkoorn uit. Hij noemt het vreemd dat de overheid die eis stelt aan 'een partij die een miljard op tafel legt'.

Volgens Nederkoorn staat de afgesproken bandbreedte voor de overnameprijs nog steeds overeind, ondanks de koersval van het Fokker-aandeel op de beurs. De marge noemt hij niet, maar volgens ingewijden zou de benedengrens bij de 45 gulden liggen. 'Voor datzelfde geld zouden ze nu inderdaad de hele tent kunnen kopen', geeft Nederkoorn toe. Maar hij onderstreept dat Dasa zich niet laat leiden door 'de waan van de dag'. 'Het zijn industriële denkers. De beurskoers is academisch.'

Uitgebreid legde Nederkoorn nog eens de achtergronden uit van de alliantie met Dasa, en in het verlengde daarvan met Aérospatiale en Alenia en welicht ook met andere Europese fabrikanten (zoals British Aerospace en Saab). Er zijn momenteel teveel Europese bouwers van kleine vliegtuigen (tot 130 stoelen) actief, die elkaar middels een harde prijzenslag dreigen dood te concurreren. De oplossing ziet Nederkoorn in samenwerking. Daarom werd het akkoord met Dasa gesloten, voor het segment 65 tot 130 stoelen.

De turboprop (propellervliegtuig) F50 moest volgens hem wel buiten het akkoord blijven, omdat Aérospatiale en Alenia in hun joint venture ATR al een concurrerend vliegtuig bouwen. 'Dan hadden we de horde Brussel zeker niet kunnen nemen.' Hij is van mening dat de EG-commissie nu wel akkoord gaat, omdat door de voorliggende alliantie geen concurrenten worden uitgeschakeld. 'De Regioliner was immers nog maar een papieren vliegtuig — ook al heeft Dasa er 180 miljoen mark in gestoken — dat nu in de prullenbak is gegooid.'

Hij laat in het midden of het Regioliner-concept weer uit de kast wordt gehaald bij de ontwikkeling van een nieuwe generatie vliegtuigen. 'Het maakt niet uit hoe je hem noemt, als er maar Fokker op de staart staat.'

Volgens hem kunnen de Europese partners misschien in 2000 tot 'een harmonisatie van programma's' komen. 'Maar als we de F50 opgeven, dan moet daar altijd een uitruil voor iets anders tegenover staan', onderstreepte hij. 'Misschien houden ze ons een vette worst voor om te participeren in Airbus.' Dasa en Aérospatiale zijn grootaandeelhouders (ieder 38 procent) in dit Europese samenwerkingsverband voor de bouw van grote vliegtuigen (vanaf 130 stoelen). Nederkoorn liet doorschemeren het te betreuren dat Fokker destijds heeft besloten om niet mee te doen met het consortium, dat na een moeizame start inmiddels een serieuze concurrent is van het machtige Boeing.

Kooijman weigert zich 'als een hond' te laten behandelen

Van onze verslaggever

AMSTERDAM — President-directeur Roel Kooijman van het effectenkantoor Suez Kooijman zal zich niet als een 'kwajongen laten wegsturen'. In een donderdag aangespannen kort geding probeerde hij voor fungerend president mr J. van Dijk van de rechtbank in Amsterdam een ontslagverzoek van de moedermaatschappij Banque de Suez Nederland van tafel te krijgen. 'Het verzoek is buitengewoon kwetsend en buitengewoon beschadigend. Zo zal niemand zelfs zijn hond durven te behandelen', stelde zijn raadsman mr R. van der Vijver.

Woensdag lekte al uit dat Kooijman de dupe is geworden van wat de rechtbankpresident 'een vrij ordinaire machtsstrijd' bij de Banque de Suez noemde. Op last van hogerhand zal hij voor de aandeelhoudersvergadering van volgende week vrijdag moeten opstappen. Het liefst had de bank dit vertrek in alle stilte en vrede willen regelen, maar daarbij verkeek de bank zich blijkbaar op Kooijman. Tijdens het gisteren gehouden kort geding gingen de partijen tenminste 'rollebollend over de straat,' zo beaamden beide partijen. Kooijman eiste een adempauze en desnoods een goede vertrekregeling. Banque de Suez weigerde ondanks de druk van de president daarover te praten.

Kooijman komt volgens de Banque de Suez niet in aanmerking voor een gouden handdruk, omdat hij in de ogen van de bank bij de effectendochter een puinhoop heeft veroorzaakt. Mr F. Salomonson, raadsman van de bank en tevens lid van de raad van commissarissen, stelde dat Kooijman herhaaldelijk ongeautoriseerde debetstanden van cliënten accepteerde.

'Terwijl dit voor een niet-kredietinstelling als Suez Kooijman verboden is. Het getuigt ervan hoe gevaarlijk hij bezig is geweest'. Daarnaast deed hij ook via het effectenkantoor eigen affaires. 'Weliswaar zonder direct schadelijke gevolgen, maar opnieuw een bewijs van een gevaarlijke mentaliteit.' En tenslotte functioneerde Kooijman niet als president-directeur. 'Hij was vaak afwezig. Daarnaast trad hij enerzijds autoritair op, terwijl hij anderzijds beslissingen uit de weg ging. Meestal wist hij niet wat er gaande was in het bedrijf, waardoor een groot gevaar ontstond voor ontsporingen', aldus Salomonson.

Een speciale inspectiecommissie van de Franse moederbank had dit jaar reeds een aantal van deze ontsporingen ontdekt. Het betrof onder meer een te late betaling door een cliënt en een transactie zonder autorisatie van de cliënt. Inmiddels zou een functionaris zijn geschorst, terwijl een ander reeds was ontslagen.

Kooijmans advocaat Van der Vijver stelde echter dat al deze gevallen van een jaar geleden dateren. 'En Kooijman heeft van de bank décharge gekregen. Deze ontsporingen kunnen dan ook geen reden zijn om hem te kruisigen. Als Kooijman verantwoordelijk was, dan waren ook Rijpma (bestuursvoorzitter van de Banque de Suez, red.) en ook zijn Franse baas verantwoordelijk.'

Kooijman ergert zich vooral aan de wijze waarop hij is *kaltgestellt*. Rijpma, niet alleen bestuursvoorzitter van Banque de Suez maar ook commissaris van het effectenkantoor, en mede-commissaris J. van Geen gaven Kooijman vorige week in een gesprek van nog geen kwartier te kennen dat hij zo snel mogelijk zou moeten opstappen. Ook werd hem de toegang tot het kantoor ontzegd. Kooijman vertrok onmiddellijk, maar liet zijn secretaresse nog wel een aantal privé-dossiers verzamelen die aan zijn chauffeur werden meegegeven. Rijpma liet die dossiers op zijn beurt weer uit de auto halen.

Afgelopen maandag keerde Kooijman weer gewoon op kantoor terug, waarbij hij zich onthield van 'beheersdaden'. Maandagmiddag kwam de voltallige raad van commissarissen van Suez Kooijman bijeen. Nu werd gesproken met directeur J. Gerritse die — zo verklaarde Salomonson — ook vond dat Kooijman ongeschikt was.

Salomonson stelde tijdens het kort geding dat volgens het vennootschapsrecht een raad van commissarissen te allen tijde en met onmiddellijke ingang de directeur kan ontslaan als 'die de eigenschappen mist om leiding te geven aan het bedrijf'. 'Op een bestuurder is het gewone arbeidsrecht niet van toepassing', constateerde de raadsman van Banque de Suez. 'Wij hebben hem gevraagd vrijwillig terug te treden, maar hij heeft die uitgestoken hand niet aanvaard.'

Van der Vijver zag echter geen enkele reden om zijn cliënt via deze 'stoomwalsmethode over de schutting te jagen'. De raadsman van Kooijman constateerde dat zijn cliënt als pion werd opgeofferd, zodat de bank zijn eigen fouten kon verdoezelen. Hierbij wees hij onder meer op het feit dat de talrijke toezeggingen om de directie te versterken niet werden waargemaakt.

Hij somde een aantal redenen op waarom Kooijman een ontslag niet kon accepteren. 'Kooijman heeft dertien jaren geleden zelf dit effectenkantoor gesticht en naar de beurs gebracht. In maart 1990 is dit kantoor overgenomen door Banque de Suez en samengevoegd met de effectenafdeling van de bank. Afgesproken werd dat de Banque de Suez 88,3 procent en Kooijman 11,7 procent van de aandelen van het nieuwe kantoor zou krijgen. Kooijman betaalde daar 7 miljoen gulden voor. Verder werd vastgelegd dat Kooijman minimaal vijf jaar zou blijven. En tenslotte werd Kooijman gebonden aan een concurrentiebeding, waarbij hij niet voor een andere effectenhandelaar of vermogensbeheerder zou mogen werken.'

Kooijman heeft daardoor volgens zijn raadsman extra rechten. Minimaal eiste Van der Vijver dat het concurrentiebeding zou worden opgeheven en dat Banque de Suez de aandelen van Kooijman weer zou terugkopen voor die 7 miljoen. Daar bleek de bank niets voor te voelen. 'De aandelen zijn een stuk minder waard. Nog geen schijntje van die 7 miljoen', riep Salomonson, waarmee hij ook te kennen wilde geven dat het niet goed gaat met Suez Kooijman.

ZIE OOK PAGINA 13

Doorn brengt Banque de Suez nekslag toe van 5.6 miljoen

Ons Nederlanders bent zuûnig

Damrak vriendelijk gestemd

Banenverlies bij Nijverdal-Ten Cate

Reorganisatie bij Athlon

Dollar	165.80	+	4.70cnt
Pond	279.60	+	1.35cnt
Goud	350.50	+	0.35dlr
Dow Jones	3176.03	+	23.78pnt
Koersindex alg	193.50	+	1.00pnt
Daggeld	8.92	-	0.03pct
Staatsleningen	7.71	-	0.01pct

Dollarkoers stijgt met ruim vier cent

Van onze redactie economie

AMSTERDAM — De koers van de Amerikaanse dollar is donderdag op de valutamarkt in Amsterdam gestegen met ruim vier cent naar 1,6570 gulden. Het Britse pond steeg met 2,5 cent naar 2,8020 gulden. In Italie is de beleningsrente door de centrale bank verlaagd met een half procent nu de rust op de Europese valutamarkten enigszins is teruggekeerd.

Handelaren schrijven het koersherstel van de afgelopen dagen toe aan de verwachting dat het renteverschil tussen de Verenigde Staten en Duitsland kleiner wordt. Een verdere daling van de Amerikaanse rente lijkt minder waarschijnlijk dan een verlaging van het rentetarief in Duitsland.

De koers van het Britse pond sterling is elf cent gestegen sinds maandag een historisch dieptepunt werd bereikt op 2,6930 gulden. De koers van het pond daalde na uitspraken van de Britse minister van Financiën Lamont. Hij herhaalde het bekende verhaal dat het pond niet in het Europees Monetair Stelsel terugkeert, voordat het economisch beleid van Groot-Brittannië en Duitsland op dezelfde lijn zit. Hij kwam niet met concrete maatregelen. Deze houding heeft hij echter steeds aangenomen en dat besef drong op de markten door met als gevolg dat het pond opkrabbelde.

Ook de koers van de Italiaanse lire, evenals het pond sinds 16 september buiten het EMS, liet donderdag een verder herstel zien. De slotkoers bedroeg 1,2620 gulden (per duizend) tegen 1,2480 gulden woensdag. De koers is nog steeds een stuk lager dan de bodemkoers van 1,3727 gulden die in het EMS gold.

De beleningsrente in Italië, het rentetarief voor leningen van de handelsbanken bij de centrale bank, staat na de verlaging van donderdag op 16 procent. Het disconto is nog steeds 15 procent. De beleningsrente en het disconto werden op 4 september met 1,75 procent verhoogd in een poging de koers van de lire binnen de grenzen van het EMS te houden.

De zwakste valuta's binnen het EMS wisten zich donderdag redelijk te handhaven, maar bleven dicht bij hun bodemkoers. Het Ierse pond sloot op 2,9675 gulden tegen 2,9690 woensdag. De koers van de Spaanse peseta daalde licht van 1,5775 gulden naar 1,5760 (per honderd).

KORTOM

VRIJWILLIGE brandweerlieden mogen hun kosten voor uitrukken, oefenen en cursussen niet meer aftrekken van hun belastbaar inkomen. Hun belastingvrije onkostenvergoeding wordt verhoogd naar driehonderd gulden per jaar en vijf gulden per activiteit.

♦

HAGEMEYER verkoopt de Belgische witgoed-distributeur Artsel aan White Bear in Barendrecht. De onderneming heeft een omzet van 10 miljoen gulden. Hagemeyer in Naarden gaat zich concentreren op consumentenelektronica en elektrotechnische produkten.

♦

HET ZWITSERSE parlement heeft ingestemd met een verhoging van de benzine-accijns met 20 centime (ruim 25 cent) per liter om het begrotingstekort te beperken. De benzineprijzen in Zwitserland zullen ondanks de verhoging blijven behoren tot de laagste in Europa.

♦

DE DUITSE deviezenreserve is in de laatste week van september met nog eens 9,6 miljard mark toegenomen tot 179 miljard mark door de steunaankopen van zwakke Europese valuta's. Half augustus, vóór het uitbreken van de crisis in het Europese Monetaire Stelsel, beliep de deviezenreserve van de Bundesbank 98 miljard mark.

♦

ECONOSTO in Rotterdam (technische groothandel in meet- en regelapparatuur) heeft de Spaanse groothandel Fluidos y su Técnica overgenomen.

Philip Morris pikt achteloos Heineken mee

Van onze correspondent
WILLEM BEUSEKAMP

BONN — 'Wij zijn geïnteresseerd. Want het is de enige internationale brouwerij die overal goed is vertegenwoordigd en ook nog winst maakt.' Dit ene zinnetje, het antwoord op de vraag of Philip Morris geen belangstelling heeft voor Heineken, is de oorzaak van de plotselinge belangstelling voor het bierfonds op de Amsterdamse effectenbeurs.

Hans Storr, financieel bestuurslid van het Amerikaanse tabaks-, dranken- en voedingsmiddelenconcern Philip Morris, ontving het Duitse weekblad *Wirtschaftswoche*, een vakblad van de Düsseldorfse uitgever Von Holtzbrinck die tevens *Handelsblatt* in z'n pakket heeft.

De twee oersaaie publicaties timmeren sinds kort driftig aan de weg. Vorige maand zette Handelsblatt de complete Londense *City* op stelten met al of niet verkeerd weergegeven uitspraken van Helmut Schlesinger. Gisteren verspreidde het deze week 'redactioneel geheel vernieuwde' Wirtschaftswoche zelfs een persbericht over een reportage die vandaag wordt gepubliceerd: Philip Morris zou Heineken kopen.

Na lezing van het verhaal (vijf pagina's) blijkt het allemaal reuze mee te vallen. Storr neemt zelfs geen enkele keer het woord 'Heineken' in de mond. Pas als de reporter hem aan het einde van het gesprek de vraag voorlegt of Heineken niets is voor het krachtig expanderende concern, geeft de manager het bovenvermelde antwoord. Wat op zich geen nieuws is: van Philip Morris is al vele jaren bekend dat het belangstelling heeft voor Heineken.

Voor eigen rekening neemt het blad de volgende notitie: 'Als volgende bedrijven staan op het programma de koekjesbakkerij Bahlsen uit Hannover en de Nederlandse biermulti Heineken.' In deze volgorde.

Op de Amsterdamse effectenbeurs steeg de koers van het aandeel Heineken van 167,60 tot 171,70.

Een medewerker controleert lege flesjes in de Heineken-brouwerij. In een interview in een Duits blad bevestigt Philip Morris de al jaren durende speculaties over de interesse van het concern voor de bierbrouwer.

Foto Bert Verhoeff

Voordat het bod op deze twee bedrijven de deur uitgaat, zal Philip Morris volgens het Duitse vakblad eerst nog een ander concern opslokken. De Amerikanen bieden 1,5 miljard dollar voor Freia Marabou in Noorwegen, de grootste chocolade- en snoepjesfabrikant van heel Scandinavië.

Kennelijk zit Philip Morris (omzet 60 miljard dollar) goed in de slappe was, want twee jaar geleden werd voor 4,1 miljard dollar het Duits-Zwitserse chocolade- en koffie-imperium Jacobs Suchard gekocht. In 1985 werd voor 5,6 miljard dollar General Foods overgenomen. Drie jaar later volgde voor 12,9 miljard dollar het zuivelconcern Kraft.

Voor de komende vijf jaar rekent het concern op een *cash-flow* (winst plus afschrijvingen) van 20 miljard dollar. Wirtschaftswoche meent dat Heineken voor 4 miljard dollar te koop is, 'voor Philip Morris *ein Klacks*', ofwel een schijntje. Vervolgens mag een anonieme manager van Philip Morris verklaren hoe het er in Marlboro Country aan toe gaat: 'Wij tellen het geld niet, wij wegen het.'

Bij Heineken in Amsterdam maakt men zich geen zorgen over de opschudding. Het gerucht over Philip Morris' belangstelling circuleert al zo lang, dat men eraan gewend is geraakt. 'Maar wij hebben niets gehoord van Philip Morris. Er zijn geen gesprekken, laat staan onderhandelingen. En meneer Heineken is niet van plan om zijn aandelen te verkopen,' aldus een woordvoerster.

Freddy Heineken is nog steeds de grootste macht bij Heineken. Hij bezit via zijn persoonlijke investeringsmaatschappij L'Arche 50,005 procent van de aandelen van Heineken Holding, die op zijn beurt 50,005 procent van Heineken nv bezit. Met een kwart van de aandelen houdt hij daarmee het concern in zijn greep.

Heineken zegt zelf nog steeds het tweede bierconcern ter wereld te zijn, na Anheuser-Busch.

Bush heeft succes in besprekingen over handelsakkoord harder nodig dan onderhandelingspartners uit EG

Wisselende verwachtingen over mogelijk GATT-akkoord

Van onze correspondent

BRUSSEL — Op een nog geheime lokatie ergens in Brussel ondernemen zondag de Europese Gemeenschap en de Verenigde Staten een nieuwe poging de impasse in de onderhandelingen over een nieuwe internationale handelsovereenkomst (GATT) te doorbreken. De onderhandelingsteams komen bijeen in een sfeer van gespannen verwachtingen, wederzijdse argwaan en speculaties.

Na de chaos op de geld- en aandelenmarkten en de voortdurend sombere berichten over de Europese en Amerikaanse economiën zouden de geesten in de twee grootste handelsblokken eindelijk rijp zijn voor het langverwachte geven en nemen. President Bush zou met een wereldomvattend akkoord ter vrijmaking van de handel willen laten zien dat hij ook op economisch terrein in staat is tot een soort leidersschap, dat de Amerikanen aan banen helpt.

De zittende president zou een handelspolitiek succes uitermate goed kunnen gebruiken om zijn achterstand in de verkiezingsrace te verkleinen. De EG op zijn beurt zou na het Franse referendum meer ruimte hebben om toegevingen te doen op het terrein van de landbouwsubsidies. Of al deze theoriën kloppen moet echter nog maar blijken.

Na een betrekkelijk vlot begin liepen de onderhandelingen over een nieuwe GATT-overeenkomst (General Agreement on Trade and Tariffs) in 1990 vast op een Europees-Amerikaans meningsverschil over de landbouwsubsidies. De Uruguay-ronde (de onderhandelingen begonnen in het Uruguayaanse badplaatsje Punta del Este) omvat natuurlijk veel meer dan alleen de landbouw. Het is de bedoeling dat er op tal van andere terreinen (industrie, textiel, diensten, tropische produkten) afspraken gemaakt worden, waardoor markten open gaan en handelsbelemmeringen worden weggenomen. Landbouw is echter een politiek hoogst gevoelige sector.

Een recente brief van president Bush aan de voorzitter van de Europese Commissie, Delors, heeft in Brussel nog niet geleid tot overdreven verwachtingen over de Amerikaanse bereidheid tot concessies, die eerder onbespreekbaar waren. De brief heeft een zeer algemeen karakter. Concrete toezeggingen of een uitzicht daarop ontbreken.

Er wordt in Brussel dan ook rekening mee gehouden dat het om een Amerikaanse truc gaat om het mislukken van de wereldhandelsbesprekingen in de schoenen van de EG te schuiven. De recente contacten, zowel schriftelijk als telefonisch, blijken nog niet geleid te hebben tot wezenlijke verschuivingen in de standpunten. President Bush bevindt zich niet in de positie dat hij op terreinen als 'diensten' en 'marktttoegang' toegevingen kan doen. En de EG is op zijn beurt niet van plan te wijken voor een zwakke president op verkiezingstournee.

EG-commissaris Andriessen, die de Europese onderhandelingsdelegatie leidt, wees er gisteren op dat concessies van de Amerikaanse president in een later stadium door een Democratische meerderheid in het Congres ongedaan gemaakt kunnen worden. 'Die wetenschap bemoeilijkt de gesprekken', erkent Andriessen.

EG-onderhandelaar Andriessen al tevreden met vorderingen op onderdelen

Voor de Europese Gemeenschap zijn de Amerikaanse eisen op het gebied van de landbouw nog steeds 'onaanvaardbaar'. Volgens Andriessen zullen de Amerikanen de hervorming van het Europese landbouwbeleid moeten aanvaarden als een Europees eindbod. Dat wil zeggen een verlaging van de exportsubsidies (granen) met rond de 15 procent en inkomenstoeslagen voor 90 procent van de Europese boeren.

De Amerikanen kunnen zich vinden in een compromis van GATT-secretarisgeneraal Dunkel, waarin de exportsubsidies met 24 procent worden verlaagd en de importtarieven met 36 procent. In het voorstel van Dunkel zijn inkomenstoeslagen strijdig met de GATT-bepalingen en moeten derhalve afgebroken worden. Een belangrijk struikelblok vormt ook de import van graanvervangers door de EG. De Fransen willen deze import beperken, terwijl de Amerikanen een onbelemmerde toegang eisen voor hun graanvervangers.

De EG wil bovendien dat de Verenigde Staten de dienstensector (in het bijzonder telecommunicatie, lucht- en zeetransport) liberaliseert. Voor de EG is dat een cruciale zaak. In Brussel wordt betwijfeld of de VS daadwerkelijk bereid is op dit terrein concessies te doen. EG-commissaris Andriessen: 'Ik verwacht dan ook niet dat we zondag of maandag al een volledig akkoord zullen bereiken. Ik ben al tevreden als we op onderdelen enige vordering kunnen maken.'

De ontmoeting van de EG-commissarissen Andriessen (Buitenlandse Handel) en MacSharry (Landbouw) met hun Amerikaanse tegenspelers, Hills (presidentiële handelsgezante) en Madigan (minister van Landbouw) heeft in ieder geval in Frankrijk de alarmbellen in werking gezet. Frankrijk is er niet gerust op dat de onderhandelaars, gesteund door de meerderheid van de EG-landen via 'achterommetjes' toch een akkoord sluiten met de Amerikanen.

De nieuwe Franse minister van Landbouw, Soisson, is donderdag spoorslags naar Brussel gereisd om de EG-onderhandelaars via commissie-voorzitter Delors te waarschuwen voor een 'uitverkoop van belangen van de Europese boeren'. President Mitterrand heeft er al bij kanselier Kohl op aangedrongen weerstand te bieden aan de Amerikaanse pressie om te snijden in het stelsel van exportsubsidies en inkomenstoeslagen.

De Franse diplomatieke en politieke activiteiten zijn ingegeven door de wetenschap dat Frankrijk formeel overstemd kan worden als de twaalf EG-regeringen het onderhandelingsresultaat moeten beoordelen. Mitterrand rekent daarom op zijn politieke en vriendschappelijke banden met Kohl.

De EG-onderhandelaars worden niet alleen door Frankrijk bestookt met dringende adviezen. De Nederlandse staatssecretaris Van Rooy en de Duitse minister van Handel, Mölleman, hebben Andriessen en MacSharry gezegd 'risico's' te nemen, zodat de onderhandelingen, die in 1986 begonnen, eindelijk afgerond kunnen worden. Daarmee wordt bedoeld dat de onderhandelaars hun mandaat zo ruim mogelijk moeten uitleggen zodat er een akkoord tot stand komt. Een openlijk conflict met Frankrijk nemen deze ministers voor lief.

Ook de Britse regering wil dat het komend weekend de langverwachte doorbraak tot stand komt, zodat er eindelijk weer goed economisch nieuws gemeld kan worden. De belegerde Britten snakken als voorzitter van de EG naar een succes en naar enige afleiding van 'Maastricht'. Als het aan premier Major ligt, bereiken de onderhandelaars zondag of maandag een politiek akkoord dat vervolgens op de speciale Europese top in Birmingham door de regeringsleiders goedgekeurd kan worden. Aan lippendiensten en optimistische inschattingen heeft het bij de voortslepende GATT-onderhandelingen nooit ontbroken, aan resultaten des te meer.

OSCAR GARSCHAGEN

ADVERTENTIE

Waarom zou u met nevenfuncties wachten?

De betrokken manager hoeft zich vanaf vandaag niet meer gereserveerd op te stellen als het om aanvullende nevenfuncties gaat. Hij vindt ze terug in de Mitsubishi Sigma met een 3 liter V6 motor en 24 kleppen. Met alle mogelijk te bedenken functies, zoals airconditioning, lederen fauteuils, ABS, cruise control en traction control standaard. De Mitsubishi Sigma, de limousine die alle extra's standaard heeft. Vanaf f. 88.600,-.
Mitsubishi. De Gestaalde Perfektie.

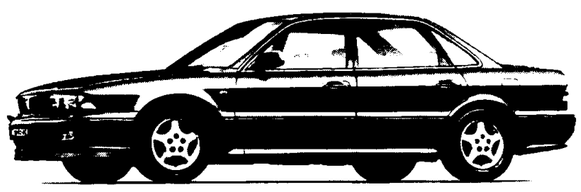

Importeur: Hart Nibbrig & Greeve B.V., Sassenheim, telefoon 02522-66111
Dealeradressen staan vermeld in de Gouden Gids.

Fiscus wil strenger optreden tegen fraudeurs

Van onze verslaggever

DEN HAAG — Stel: iemand knoeit met zijn belastingbiljet. Het schijnt te gebeuren. En stel dat de belastingdienst hem betrapt. Ook dat komt voor. Dat kost hem geld en vanaf begin volgend jaar nog veel meer. De belastingdienst gaat strenger optreden.

De nieuwe beleidslijn werd in de Miljoenennota al aangekondigd. Hoeveel strenger de fiscus wordt, was nog niet helemaal duidelijk. Tot begin deze week. Toen vaardigde het ministerie van Financiën het nieuwe *voorschrift administratieve boeten 1993* uit.

Een aantal grote veranderingen had Financiën al aangekondigd: hardnekkige fraudeurs die meermalen zijn betrapt zullen strenger worden bestraft, omvangrijke fraudes kunnen makkelijker worden beboet en ook goedwillende 'fraudeurs' zullen de harde hand van Financiën gaan voelen.

Dit laatste is een van de meest krasse wijzigingen die op stapel staan. Nu heeft de belastinginspecteur nog clementie voor de feilbare maar goedwillende belastingbetaler die merkt dat hij op zijn aangiftebiljet een postje vergeten is en dit zelf corrigeert. Zo'n goedzak beloont de inspecteur nu nog met het volledig schrappen van de boete. Maar vanaf begin volgend jaar is het afgelopen met deze ruimhartigheid. De boete is wel wat lager, maar er blijft een straf van 5 procent staan.

De belastingbetaler is geneigd tot alle kwaad, zo zal de opvatting bij de fiscus zijn. Vergissen is misschien menselijk, behalve bij het invullen van het belastingbiljet. Of zoals een woordvoerder van het ministerie zegt: 'Je hebt toch eerst iets verzwegen en dat moet beboet worden.'

Natuurlijk is het altijd moeilijk te bewijzen dat er echt sprake is van een vergissing. Om lang soebatten te voorkomen probeert de fiscus zich al in te dekken tegen allerlei uitvluchten. Nu en straks geldt dat iemand die snel zijn aangifte verbetert een boete niet kan ontlopen als hij 'weet of redelijkerwijze moet vermoeden' dat de inspecteur hem in het vizier heeft.

Maar de nieuwe regeling gaat nog verder. Niet alleen als de fraudeur weet of vermoedt dat de belastingdienst hem op het spoor *is*, ook als hij denkt dat de ambtenaren 'binnen afzienbare tijd' hem *zal* achtervolgen, heeft correctie van de aangifte geen zin meer. Zelfs helderziendheid zal de fraudeur niet helpen om de inspecteur te ontlopen.

Helemaal vogelvrij verklaard zijn fraudeurs in de nieuwe boete-regeling ook weer niet. Sterker nog, belastingbetalers krijgen straks dekking van het Europese verdrag voor de rechten van de mens, een schuilplaats die in het oude systeem nog niet bestond.

Voor (potentiële) fraudeurs heeft dit twee grote voordelen. Het is straks aan de inspecteur om te bewijzen dat iemand de belastingen heeft getild. Gerechtelijke uitspraken hebben Financiën tot deze ommezwaai gedwongen. Volgens de oude regelingen hoefde de inspecteur slechts de feiten aan te dragen en moest de belastingbetaler maar aannemelijk zien te maken dat hij onschuldig was.

Het mooie van de nieuwe regeling voor de fraudeur is verder dat hij uitgebreid moet worden ingelicht over de oplichting die hij, volgens de inspecteur, heeft gepleegd. Het excuus het Nederlands onmachtig te zijn om zo de aanklacht te kunnen omzeilen helpt niet meer, zonodig stuurt de inspecteur een vertaalde aanklacht op.

Om notoire fraudeurs flink te kunnen straffen moet de fiscus wel op zijn qui vive zijn. Om later extra streng te kunnen straffen, moet de inspecteur, telkens als hij een boete oplegt, erbij zeggen dat een volgende keer de schade nog veel groter zal zijn.

Ook dode fraudeurs ontspringen in de nieuwe regeling de dans. De hele boete wordt, na overlijden, kwijtgescholden. In de oude regeling konden de nabestaanden nog worden opgezadeld met de fiscale straffen.

Hoeveel het nieuwe beleid Financiën gaat opleveren, is nog niet bekend. Strenger optreden tegen belastingfraude moet volgend jaar honderden miljoenen extra binnenbrengen. De opbrengst van het nieuwe boetebeleid is hierin nog niet meegeteld. Maar volgens Financiën is het nog maar de vraag of er wel extra geld binnenkomt: de dreiging van hogere straffen kan de deugdzaamheid van de belastingbetaler bevorderen waardoor de fiscus juist minder aan boetes ophaalt.

Zwaar omstreden milieu-overeenkomst van de baan

Delfland schrapt convenant met tuinders over lozingen

Van onze verslaggever

AMSTERDAM — Het meest omstreden convenant van Nederland is van de baan. Het Hoogheemraadschap Delfland in Delft heeft donderdag de overeenkomst met het Landbouwschap opgezegd over de lozingen van 4500 glastuinbouwbedrijven in het Westland. De provincie Zuid-Holland zal het schap dwingen voor alle tuinbouwbedrijven afzonderlijke vergunningen af te geven. Daarmee is de basis van het convenant, de vrijwilligheid, weggevallen.

Het hoogheemraadschap heeft dit donderdag meegedeeld. De Zuidhollandse Milieufederatie reageerde juichend op het nieuws: 'Twee jaar keihard knokken is beloond.' Het Landbouwschap toonde zich ontstemd: 'We waren juist bezig het convenant aan te passen. Dan doet het verdriet dat een van de partijen de zaak opbreekt', zegt voorzitter J. Mares.

Het convenant dateert van eind 1990. Het waterschap Delfland sloot toen een akkoord met het Landbouwschap, dat in feite één lozingsvergunning was voor de 4500 bedrijven in dit gebied, waar 40 procent van de Nederlandse glastuinbouw is gevestigd.

Afgesproken werd dat de bedrijven vrijwillig de vervuiling zouden verminderen. De lozing van bestrijdingsmiddelen moest in 1995 met 80 procent en die van meststoffen (fosfaat en stikstof) met 40 procent zijn verminderd. Met het convenant probeerde Delfland te voorkomen dat het 4500 vergunningen moest maken op grond van de Wet Verontreiniging Oppervlaktewater (WVO), die sinds 1970 van kracht is.

Dijkgraaf

De dijkgraaf van Delfland, mr A. van den Berge, heeft altijd gezegd dat het opstellen van 4500 vergunningen een bijna onbegaanbare weg is. Het is een gigantisch karwei, de controle is nagenoeg onmogelijk en als een bedrijf niet wil meewerken, kan het de vergunning juridisch aanvechten. Soms duurt het wel negen jaar voordat één vergunning rond is, aldus Van den Berge begin dit jaar.

De aantrekkelijkheid voor het Landbouwschap lag vooral in het vrijwillig karakter. Pas als tuinders de afspraken aan hun laars lappen, zouden ze een individuele vergunning krijgen, zo luidde de afspraak. Ook de termijnstelling voor het verminderen van de lozingen was voor de tuinders aantrekkelijk. De glastuinbouw in Nederland loost jaarlijks 300 duizend kilo bestrijdingsmiddelen en 1,2 miljoen kilo fosfaat.

Tegen het convenant rezen onmiddellijk van diverse zijden grote bezwaren. De Tilburgse milieujurist prof P. Gilhuis betitelde de afspraak als 'een brug te ver', omdat de in de WVO opgenomen verplichting werd omzeild om per bedrijf een vergunning te geven. De ministers Alders van Milieubeheer en Maij van Waterstaat lieten per brief weten dat de overeenkomst niet door de beugel kon, omdat een convenant niet een wet buitenspel kan zetten.

Ook de milieubeweging protesteerde heftig. De provincie Zuid-Holland schorste artikel 2 van het convenant, waarin Delfland beloofde terughoudend te zijn met het uitschrijven van individuele vergunningen. Dat was volgens de provincie in strijd met de WVO. Delfland ging tegen die schorsing in beroep bij de Raad van State.

Deze instantie heeft de afgelopen jaren met ettelijke uitspraken de basis gelegd voor het besluit van Delfland de overeenkomst op te zeggen. In een aantal gevallen besliste de Raad van State dat een convenant niet kan voorkomen dat de milieuwetgeving volledig moet worden nageleefd.

De eerste keer gebeurde dat met een convenant tussen de voorgangster van Maij, Smit, en een kunstmestfabriek. De afspraken daarin gingen minder ver dan de WVO voorschrijft. De Zuidhollandse Milieufederatie stapte daarop naar de Raad van State en won.

De directe aanleiding voor het besluit van Delfland was de recente beantwoording van vragen door Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland. Daaruit blijkt, aldus Delfland, dat de provincie geen vertrouwen heeft in het beleid van het hoogheemraadschap om de vervuiling van het oppervlaktewater met het convenant terug te dringen.

Delfland zal zijn beroep bij de Raad van State tegen de schorsing van het convenant intrekken. Hoe moeilijk het probleem is, blijkt volgens het schap uit het feit dat het rijk al jaren aankondigt een algemene maatregel van bestuur te maken, waarin wordt geregeld aan welke voorwaarden een WVO-vergunning moet voldoen.

Maar die is er nog steeds niet. 'Ze komen er niet uit', aldus de woordvoerster van Delfland. Het hoogheemraadschap moet de zaak voor 1 januari 1995 hebben geklaard.

De Zuidhollandse Milieufederatie verklaarde donderdag dat vrijwilligheid voor de tuinders niet tot resultaten leidt: 'Zelfs in het voor de glastuinbouw financiële topjaar 1991 zijn investeringen in milieuvoorzieningen geheel uitgebleven.'

Ook vet in margarine kan gehalte aan cholesterol verhogen

Van onze verslaggever

AMSTERDAM — Transvetzuren, die voorkomen in margarines en bakvetten op basis van soja- of maisolie, dragen net als verzadigde vetten bij aan een hoger cholesterolgehalte in het bloed. Dat blijkt uit een experiment dat is uitgevoerd door het onderzoekscentrum voor humane voeding van het Amerikaanse ministerie van Landbouw.

Het onderzoek bevestigt een experiment dat enkele jaren geleden in Nederland is gedaan door de onderzoekers dr R. Mensink en dr M. Katan van de vakgroep Humane voeding van de Landbouwuniversiteit Wageningen. Het Nederlandse onderzoek werd in 1990 gepubliceerd in het Amerikaanse medische tijdschrift *New England Journal of Medicine*.

De resultaten van het onderzoek van het Amerikaanse ministerie van Landbouw zijn nog niet gepubliceerd. Daardoor kan de Food and Drug Administration (FDA) er bij de invoering van het nieuwe voedingswaarde-etiket in november van dit jaar nog geen rekening mee houden.

Op het nieuwe etiket moet voortaan worden vermeld hoeveel vet een voedingsprodukt in totaal bevat en hoeveel verzadigd vet er in zit. Fabrikanten die dat willen, kunnen ook de gehaltes aan enkelvoudig en meervoudig onverzadigde vetzuren aangeven.

Voor de transvetzuren is echter geen regeling getroffen. De FDA beraadt zich momenteel of er een aparte declaratie voor transvetzuren nodig is, of dat ze tot de verzadigde vetten gerekend zullen gaan worden. Een derde mogelijkheid is het vet in de voeding te verdelen in twee categorieën, cholesterolverhogende en cholesterolverlagende vetzuren.

Migrainepatiënt moet voor Imigran blijven bijbetalen

DEN HAAG (ANP) — Migrainepatiënten zullen toch flink moeten bijbetalen voor de injectievorm van Imigran, een middel dat een hevige migraine-aanval tegengaat. De Nederlandse Vereniging van Migraine Patiënten heeft donderdag een kort geding hierover tegen de staat verloren.

De vereniging vond dat de dure Imigran-injecties in een verkeerde groep zijn ingedeeld in het Geneesmiddelenvergoedingssysteem (GVS), namelijk in een groep met minder effectieve maar goedkopere anti-migrainemiddelen. Gevolg van deze indeling is dat patiënten tot zeventig gulden per injectie zelf moeten bijbetalen. Volgens het GVS krijgt de patiënt immers alleen de gemiddelde prijs uit die groep vergoed.

Overigens waren de Imigran-injecties tot nu toe in een speciale GVS-groep ondergebracht, waardoor ze wel volledig werden vergoed. Maar staatssecretaris Simons van Volksgezondheid liet eerder dit jaar weten dat ze volgens hem in de groep met ergotamine-preparaten thuishoren. Hij werd gesteund door een advies van een speciale commissie die de medicijnen in het GVS indeelt.

De president van de rechtbank in Den Haag wijst alle bezwaren van de patiëntenvereniging af. Hij vindt dat Simons in redelijkheid mag oordelen dat de drie geneesmiddelen gelijksoortig zijn en dus in dezelfde GVS-groep thuishoren. De patiënten hebben niet goed aangetoond dat Imigran beter werkt. Een rapport waaruit dat zou blijken, is niet overlegd en ging bovendien alleen over Imigran-tabletten, aldus de uitspraak. Over de kwestie loopt nog een bodemprocedure.

Plan voor techniek op school

DEN HAAG — Er een actieplan om op basisscholen meer aandacht te besteden aan techniek. Minister Andriessen van Economische Zaken en staatssecretaris Wallage van Onderwijs hopen dat bedrijven scholen in hun omgeving helpen met het maken van lesmateriaal. Techniek moet geen apart vak worden, maar worden ondergebracht bij bestaande vakken. De bewindslieden willen met het plan de belangstelling voor techniek bij de jeugd vergroten.

ADVERTENTIE

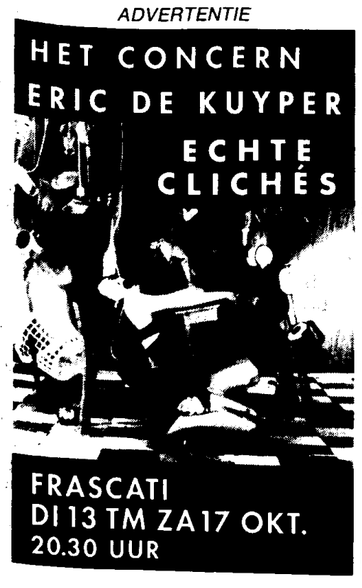

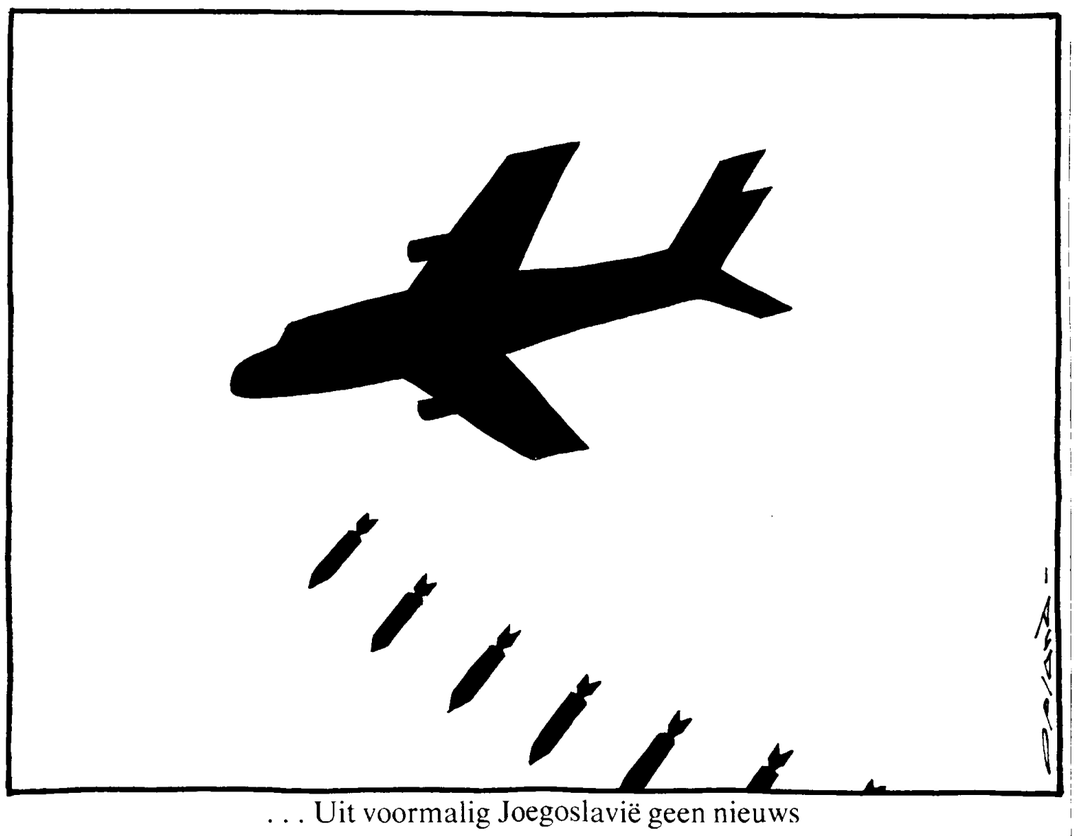

. . . Uit voormalig Joegoslavië geen nieuws

Verzekeraars en artsen beginnen proef met doelmatiger handelen

Van onze verslaggeefster

DEN BOSCH — De ziektekostenverzekeraars VGZ en VVAA en de artsenorganisaties KNMG, LHV (huisartsen), LSV (specialisten) en LAD (artsen in dienstverband) willen door middel van experimenten nagaan hoe artsen kunnen worden aangespoord tot doelmatiger handelen. Ze hebben daartoe gezamenlijk de Stichting Zorgformule opgericht. De experimenten moeten medio volgend jaar beginnen.

De Stichting Zorgformule presenteerde zich donderdag in Den Bosch tijdens het jaarlijks congres van de KNMG. De bedoeling van artsen en verzekeraars is om overconsumptie in de gezondheidszorg tegen te gaan en het geld dat zo wordt bespaard te besteden aan het wegwerken van tekorten.

Voorzitter H. van Osch van VGZ (1,5 miljoen verzekerden) noemde als voorbeeld: om artsen te stimuleren minder laboratoriumonderzoek te laten doen, zouden ze met een budget kunnen werken. Overschrijden ze dat, dan moeten ze erop toeleggen, maken ze het niet op, dan hebben ze een meevaller.

Als artsen niet langer alle mogelijke laboratoriumonderzoeken laten uitvoeren, maar gericht slechts enkele onderzoeken aankruisen op de grote lijst, kan het vrijkomende geld wellicht worden besteed aan een eigen kamer voor verpleeghuisbewoners.

De filosofie waar artsen en verzekeraars elkaar op hebben gevonden, is dat doelmatigheid en kwaliteit ertoe zullen leiden dat de vraag naar meer onderzoek en verrichtingen wordt afgeremd. En als de vraag naar gezondheidszorg wordt beheerst zal op den duur kostenbeheersing het gevolg zijn, verwachten ze. De partijen in de *Stichting Zorgformule* denken dat hun methode, waarbij de artsen worden aangesproken op de kwaliteit van hun handelen, meer succes zal hebben dan het hameren op kostenbeheersing door de overheid.

In zijn openingsrede tot het congres sprak KNMG-voorzitter M. van Leeuwen 'Den Haag' dan ook in die geest toe. 'Als je het volume (de vraag naar hulp, red.) wilt beperken, moet je juist niet de inkomens onder druk zetten, want dat werkt averechts.' Hij maakte duidelijk dat de artsen liever zelf het heft in handen willen nemen dan afwachten wat er terechtkomt van het plan-Simons. Dat houdt in dat verzekeraars en artsen samen moeten uitvechten welke hulp voor welk tarief bekostigd zal worden. 'Wij moeten zelf sturen om niet gestuurd te worden.'

Voor de verzekeraars gelden soortgelijke overwegingen. VGZ en VVAA (waarbij dertigduizend artsen zijn verzekerd) vrezen dat het plan-Simons ertoe zal leiden dat uitsluitend op prijs wordt geconcurreerd, waarbij de kwaliteit in het gedrang komt. Van Osch (VGZ) erkende dat zijn maatschappij de prijsconcurrentie vóór wil zijn. VGZ verwacht dat verzekerden kwaliteit belangrijker vinden dan een lage premie.

Stakende werknemers van Isover in Etten-Leur (Brabant) voor het hoofdkantoor van het bedrijf. De actie werd donderdag gehouden om de directie ertoe te bewegen de huidige vut-regeling te handhaven. Foto Joep Lennarts

Parketpolitie Arnhem weigert bewaking

Rechters gelasten strafzittingen af

Van onze verslaggever

NIJMEGEN — De kantonrechters in Nijmegen en Wageningen houden voorlopig geen strafzittingen, omdat de parketpolitie in het arrondissement Arnhem weigert daarvoor nog langer bewakers beschikbaar te stellen. De parketpolitie kampt met personeelstekort en budgettaire problemen.

Leden van de parketpolitie worden bij voorrang ingezet bij het vervoer van verdachten van de huizen van bewaring naar de gerechten, bij het innen van parkeerboetes en het aanhouden van veroordeelden die weigeren de opgelegde boete te betalen.

De vraag naar transport van gedetineerden is hoog als gevolg van het toenemend aantal zware zaken dat door rechtbank en hof in Arnhem behandeld moet worden en door een inhaalslag waarmee de beide gerechten bezig zijn. In hoog tempo worden achterstanden in de afwikkeling van strafzaken weggewerkt.

In een brief aan de kantonrechters heeft de parketpolitie op 23 september meegedeeld de diensten binnen de kantongerechten voorlopig op te schorten. Leden van de parketpolitie, parketwachters genoemd, hebben bij de gerechten tot taak de orde te handhaven. Het is gebruikelijk dat bij strafzittingen een of meer parketwachters aanwezig zijn om te kunnen ingrijpen zodra een verdachte agressief wordt of anderszins de orde wordt verstoord.

De Arnhemse parketpolitie heeft 33,5 formatieplaatsen. Maar er staan drie vacatures open en door de toegenomen werkdruk moet volgens recente berekeningen de sterkte met zeven man worden opgevoerd.

Kantonrechter mr W. Zwijnenburg in Nijmegen was woensdag de eerste die bij ontstentenis van parketpolitie weigerde zitting te houden. Zijn voorbeeld is gevolgd door de twee andere kantonrechters in Nijmegen en vandaag zal — naar het zich laat aanzien — een Wageningse kantonrechter de strafzitting afgelasten. De rechters in de eveneens tot het arrondissement Arnhem behorende kantons Tiel en Terborg doen wel strafzittingen. Zij zeggen 'niet zoveel moeite te hebben met het besluit van de parketpolitie'. Ook op het Arnhemse kantongerecht gaan de zittingen door. Dat gerecht is gevestigd in het Arnhemse Paleis van Justitie, waar altijd parketpolitie aanwezig is. Mocht er in de zittingszaal van de Arnhemse kantonrechter een incident zijn, dan is een druk op de knop genoeg om politie te laten opdraven.

Verjaren

Kantonrechters behandelen per zitting tussen de honderdvijftig en tweehonderd strafzaken. Door het afgelasten van de zittingen bestaat de kans dat zaken verjaren. Een groot aantal overtredingen verjaart na twee jaar. Het gros bestaat uit verkeersovertredingen; verder behandelt de kantonrechter overtredingen van bijzondere wetten zoals de Jachtwet, de Veewet en de Visserijwet en overtredingen van de Algemene Plaatselinge Verordening, zoals overtreding van tippelverboden.

Volgende week dinsdag is er overleg tussen de kantonrechters en de leiding van de parketpolitie. Verwacht wordt dat de mogelijkheden worden besproken om in de leemte te voorzien door leden van de reguliere politie, de Koninklijke Marechaussee en de reservepolitie diensten te laten draaien op de kantongerechten.

Bewoners bij gifgrond met nood-ingrepen beschermd

Van onze verslaggever

ARNHEM — De gemeente Arnhem zal op korte termijn noodmaatregelen treffen bij 45 woningen rondom het zwaar vervuilde Neproma-terrein. Ook komt er een gezondheidsonderzoek. Donderdag maakte de gemeente bekend dat in de lucht in de woningen de oplosmiddelen tri en per zijn gevonden. De concentraties zijn zo hoog dat ze gevolgen kunnen hebben voor de gezondheid van de bewoners. Eerder was er per in het drinkwater aangetroffen.

Wethouder A. Coumans noemde gisteren de situatie ernstig en kondigde een forse saneringsoperatie aan. Hij verwacht dat de huizen, waaronder enige tientallen monumentale panden, niet hoeven te worden gesloopt. Met het opsporen en verwijderen van de vervuilingsbron en het uitspoelen van het grondwater zal kunnen worden volstaan, verwacht Coumans. Woensdag is al begonnen met het vervangen van de kunststof waterleidingen.

Begin september schreef de gemeente de buurtbewoners nog een brief, waarin stond dat het inademen van de lucht in de woningen 'geen risico voor de volksgezondheid oplevert'. Nader onderzoek van adviesbureau TAUW Infra Consult de afgelopen weken brengt de gemeente echter tot de conclusie dat personen die 'daar meer gevoelig voor zijn' bij tijd en wijle last kunnen krijgen van irritaties aan ogen, neus en keel, van hoofdpijn, slaapstoornissen, misselijkheid en concentratieverlies. De klachten zouden verdwijnen zodra de blootstelling is beeindigd. Ook bij langere blootstelling aan de vervuilde lucht, zijn blijvende gezondheidseffecten 'onwaarschijnlijk', aldus de gemeente in een brief die gisteravond bij de bewoners is bezorgd.

De GG en GD heeft elke buurtbewoner een lijst met 69 vragen over de gezondheidstoestand toegestuurd. Volgende week zal bij een aantal bewoners een ademtest worden gedaan. In afwachting van sanering van de vervuilde grond laat de gemeente binnenkort ventilatoren plaatsen in de kruipruimtes van de woningen en worden deze luchtdicht geïsoleerd van de rest van de woninningen. Ook raadt de gemeente de bewoners aan kamers tijdens verblijf permanent te ventileren.

In één woning werden ook hoge concentraties van het kankerverwekkende benzeen en tolueen gevonden. Volgens Coumans gaat het hier om een vervuiling die niet afkomstig is van het Neproma-terrein, 'maar vermoedelijk te maken heeft met activiteiten in de woning'.

Neproma heeft in 1979 het terrein aan de Amsterdamseweg verlaten en is naar een industrieterrein verhuisd. Het bedrijf verhuurt poetsdoeken en werkkleding voor de industrie. Bij het chemisch reinigen worden de oplosmiddelen tri en per gebruikt. In een persverklaring verweert het bedrijf zich tegen wat het 'onterechte kritiek' noemt.

ADVERTENTIE

GEORGES BATAILLE
presentatie van 'De dode'
zie verder pagina 4
ARENA

Produktie Isover ligt dag stil door staking tegen slechtere vut

Van onze verslaggever

ETTEN-LEUR — De produktie bij Isover in Etten-Leur, fabrikant van glaswol isolatiemateriaal, heeft donderdag de hele dag stilgelegen als gevolg van een 24-uursstaking. De werknemers kwamen in actie uit protest tegen de weigering van de directie om de huidige vut-regeling te handhaven.

Commercieel directeur ir J. van Brummen zei gisteren dat Isover die regeling niet meer kan betalen. Daarom wil de directie de vut-leeftijd verhogen van 61 naar 61,5 jaar en de uitkering verlagen van 80 naar 75 procent van het laatst verdiende loon. Isover heeft 345 werknemers.

'We hebben ook bij de vorige caoonderhandelingen al geconstateerd dat de huidige vut-regeling te duur zou worden', zegt Van Brummen. 'Je hoort het overal, maar het geldt zeker voor Isover. Wij bestaan nu dertig jaar, en veel werknemers werken hier al een flink aantal jaren.

'Die mensen, enkele tientallen, zijn nu tussen vijftig en zestig jaar, dus die komen binnen afzienbare tijd allemaal in aanmerking voor de vut. De vut-regeling kost ons bedrijf nu al 7 tot 7,5 procent van de loonsom. Dat is ruim twee keer zoveel als andere bedrijven gemiddeld betalen. Dat kunnen we niet meer opbrengen.'

De Industriebond FNV wil voor de nieuwe cao afspreken dat de huidige vut-regeling met vijf jaar wordt verlengd. Daarvoor willen de leden van de bond 2 procent loon inleveren. Maar volgens directeur Van Brummen is dat niet toereikend. 'Die 2 procent hebben wij al ingecalculeerd, en dan komen we uit bij de regeling die wij hebben voorgesteld.'

ADVERTENTIE

KARST WOUDSTRA
regisseert
HERFST EN WINTER
van LARS NOREN
door THEATER ANTIGONE
'Catastrofaal familie-avondje voortreffelijk geensceneerd' (NRC)

OKTOBER		ma 26	Hoogeveen
za 10	Arnhem	di 27	Amstelveen
zo 11	Den Haag	wo 28	Zoetermeer
di 13	Tiel	do 29	Rotterdam
wo 14	Spijkenisse	vr 30	Haarlem
do 15	Vlaardingen	za 31	Wageningen
vr 16	Winschoten	NOVEMBER	
za 17	Drachten	di 3	Leiden
zo 18	Groningen	di 10	Eindhoven
wo 21	Purmerend	za 14	Emmen
do 22	Enschede	wo 18	Zaandam
za 24	IJmuiden	vr 20	Heerlen

ADVERTENTIE

The price of love: *f* 49.100,-

Probeert u maar eens weerstand te bieden aan de Volvo 480.
De fameuze sportcoupé waarmee u de nodige jaloerse blikken scoort.
Ongeacht of u valt voor de Turbo, dan wel de nieuwe 2.0i prefereert. 't Begint allemaal met een testrit. VOLVO
Prijzen incl. B.T.W., excl. f 495,- kosten rijklaar maken. Wijzigingen voorbehouden.

Politie zoekt naar vertegenwoordigers brodenproject Cargo

Van onze verslaggever

AMSTERDAM — Tegen de stichting Cargo wordt proces-verbaal opgemaakt. De rijkspolitie te water in Den Helder zoekt uit hoe het zit met de broden die het afgelopen weekeinde zijn aangespoeld op de stranden van Noord- en Zuid-Holland en maken een verbaal op als ze vertegenwoordigers van de stichting hebben gevonden.

Rijkswaterstaat en de Kustwacht hebben hun onderzoek gestaakt en het dossier overgedragen aan de officier van justitie in Amsterdam die is belast met de afhandeling van overtredingen op de Noordzee.

Het was de stichting Cargo nadrukkelijk verboden de broden in de Noordzee te dumpen. Tot aan de Raad van State toe werd het lozen van brood in zee niet toegestaan vanwege de vervuiling die dat met zich mee zou brengen. Cargo wilde een hoogspanningsmast met twintigduizend broden bij Texel in zee laten zakken als geschenk van het Nederlandse volk aan de zee.

Als de broden echt in zee zijn geworpen, dan zou dit betekenen dat het project niet is geslaagd. De broden waren een geschenk aan de zee en zouden moeten dienen als voedsel voor de vissen. De broden waren echter zo hard gebakken dat ze niet in het water oplosten en weer naar het strand dreven.

In een donderdag uitgegeven verklaring van Cargo, de eerste sinds de geheimzinnige verdwijning van de mast bijna een maand geleden, verklaart de stichting dat de broden van hen zijn. Op een foto staat de bijbelspreuk uit Prediker: 'Werp uw brood uit op het water, want Gij zult het vinden na vele dagen.' De doelstelling is verwezenlijkt, aldus de verklaring.

Rheden stelt afsluiten Posbank uit wegens omvangrijk protest

Van onze verslaggever

AMSTERDAM — De gemeente Rheden, aan de Oostelijke Veluwezoom, kan de wegen door het natuurgebied de Posbank minder snel voor het gemotoriseerd verkeer afsluiten dan haar bedoeling was. Tegen het voorstel hiertoe van B en W zijn zoveel protesten gerezen dat het college meer tijd nodig heeft om ze af te handelen.

Het gemeentebestuur blijft bij zijn voornemen de wegen rond de Posbank autovrij te maken. Maar nog nooit heeft het zoveel protesten tegen een plan gekregen. Er zijn honderden brieven van verontruste burgers gekomen, 150 voorbedrukte briefkaarten van voornamelijk motorrijders, en er is een lijst met twaalfduizend handtekeningen ingeleverd. Die lijsten hebben gelegen in het restaurant op de Posbank, waarvan de uitbater een fel tegenstander is van een autovrije Veluwe.

De bewoners van Rheden, De Steegh en Ellecom vrezen dat er in hun dorpen veel meer autoverkeer zal komen als de plannen doorgaan. Veel protesten zijn verder afkomstig van motorrijders, die, nog meer dan automobilisten, graag toeren door het heuvelachtige gebied.

Inspectie waarschuwt TNO-instituut na afmaken proefdieren

Van onze verslaggever

AMSTERDAM — Een onderzoeksinstituut van TNO heeft de afgelopen week overtollige proefdieren gedood. De Sectie Dierproeven van de Veterinaire Hoofdinspectie heeft donderdag bij TNO benadrukt dat er niet te impulsief mag worden gehandeld bij het afmaken van overbodig geworden proefdieren.

Hoewel het doden van proefdieren volgens de wet niet is verboden, hadden verontruste medewerkers van het TNO-instituut de inspectie gewaarschuwd.

Volgens de lezing van TNO zijn honderd muizen afgemaakt die na een bezuinigingsronde van het instituut, het Instituut voor Toegepaste Radiobiologie en Immunologie, niet meer nodig waren. Er zijn proeven stopgezet waardoor de dieren overbodig zijn geworden.

ADVERTENTIE

MET GEDACHTEN IN HET BUITENLAND.
Weekend
HOTEL VAL-MONTE
Nijmegen / Berg en Dal
08895-41704

Speciale afgezant Clinton stelt Bonn en Parijs gerust

Van onze correspondent
PAUL BRILL

WASHINGTON — Een speciale afgezant van Bill Clinton blijkt de afgelopen weken een reis te hebben gemaakt langs Bonn en Parijs om hoge regeringsfunctionarissen aldaar te verzekeren dat de Amerikaanse buitenlandse politiek geen drastische wijzigingen zal ondergaan als de Democraat in de presidentsverkiezingen aan het langste eind trekt. De missie is een aanwijzing dat het Clinton-kamp al enigszins vooruitblikt naar de periode na 3 november.

Het is geen geheim dat de meeste Europese regeringen liever zien dat president Bush wordt herkozen. Ze weten wat ze aan hem hebben, en zijn beducht voor protectionistische en isolationistische sentimenten in de Democratische partij. De Democraten zijn bovendien zo lang in de oppositie geweest, dat een overgangsperiode, met alle onzekerheid vandien, onvermijdelijk is.

Tot degenen die in nauwelijks verhulde termen hun voorkeur voor Bush hebben uitgesproken, behoren de Duitse kanselier Helmut Kohl en de Franse minister van Buitenlandse Zaken, Roland Dumas. Twee naaste medewerkers van de Britse premier John Major zijn vorige maand op bezoek geweest in Washington om het campagneteam van de president een hart onder de riem te steken en van advies te dienen.

De man die op verzoek van Clinton Bonn en Parijs heeft aangedaan, is David Aaron, de adjunct-veiligheidsadviseur van oud-president Carter. Hij heeft zijn Duitse en Franse gesprekspartners laten weten dat Clinton als president een 'gevechtsklare' Amerikaanse strijdmacht van honderdduizend man in Europa wil houden. Clinton zou vastbesloten zijn om de NAVO in stand te houden, met dien verstande dat hem een gelijkwaardiger veiligheidsrelatie tussen Amerika en Europa voor ogen staat.

Ook als Bush voor een tweede ambtstermijn aanblijft, zal de sterkte van de Amerikaanse troepenmacht in Europa geleidelijk worden teruggebracht tot honderdduizend. Er gaan in Amerika evenwel stemmen op die menen dat de omvang verder omlaag kan naar veertig- tot vijftigduizend.

Om te illustreren dat Clinton beslist geen isolationist is, heeft Aaron erop gewezen dat de Democraat al luchtsteun voor de vredestroepen in Bosnië bepleitte toen Bush dit nog als 'roekeloos' van de hand wees. Het Witte Huis is inmiddels bijgedraaid. 'In tegenstelling tot de regering-Bush zijn wij van mening dat de crisis in de Balkan meer is dan een Europees probleem', zei Aaron tegen de *Washington Post*.

De gezant erkende dat herstel van de Amerikaanse economie de hoogste prioriteit zal hebben in een regering-Clinton. Dit is evenwel mede ingegeven door de overweging dat 'we geen krachtige rol in de wereld kunnen spelen, als we op het thuisfront zwak staan', zo luidde de boodschap die Aaron naar Bonn en Parijs bracht.

Naar verluidt heeft onlangs een andere vooraanstaande Clinton-aanhanger, Richard Holbrooke (eveneens afkomstig uit de regering-Carter), informele besprekingen gevoerd in Beijing. Dit beraad had wellicht niet zo'n geruststellend karakter. Want tot de paar accentverschillen die op het vlak van de buitenlandse politiek zichtbaar zijn geworden tussen Clinton en Bush, behoort onmiskenbaar het China-beleid. De Democraat is geneigd om het Chinese bewind minder politiek krediet te geven.

Zowel Aaron als Holbrooke staat in het speculatie-circuit hoog genoteerd voor topposities in een regering-Clinton. Aaron wordt genoemd als mogelijke directeur van de CIA. De naam van Holbrooke, die in de regering-Carter de portefeuille van Aziatische zaken beheerde, komt voor op de tamelijk lange lijst van gegadigden voor het ministerschap van Buitenlandse Zaken.

Tot de kanshebbers voor het *State Department* behoren verder Warren Christopher (onderminister van Buitenlandse Zaken onder Carter), afgevaardigde Lee Hamilton uit Indiana (die anders waarschijnlijk voorzitter van de commissie van Buitenlandse Zaken in het Huis wordt), Tom Pickering (tot voor kort VN-ambassadeur en daarvoor ambassadeur in Israel), en (binnenkort ex-)afgevaardigde Stephen Solarz uit New York. Holbrooke wordt ook getipt voor de post van veiligheidsadviseur in het Witte Huis, evenals afgevaardigde Dave McCurdy uit Oklahoma en Peter Tarnoff, de ex-diplomaat die aan het hoofd staat van de invloedrijke Council on Foreign Relations.

Clintons hoofdkwartier in Little Rock ontkent uiteraard dat men al bezig is met het selecteren van kandidaten voor diverse regeringsposten. Maar campagneleider Mickey Kantor gaf onlangs wel toe dat er vooruitgekeken wordt Hij noemde dat een normale zaak. In 1988 werd dat zelfs gedaan door de staf van Michael Dukakis, hoewel de opiniepeilingen hem bijzonder weinig hoop boden.

Een oudere vrouw staat in de Georgische hoofdstad Tbilisi voor een muur die is volgeplakt met posters over de verkiezingen die zondag in Georgië worden gehouden. Foto Reuter

Burgers ontvluchten massaal Abchazische hoofdstad Soechoemi

TBILISI (Reuter, DPA) — Honderden, voornamelijk Georgische, inwoners van de Abchazische hoofdstad Soechoemi zijn donderdag de stad aan de Zwarte Zee ontvlucht, nadat Georgische eenheden optrokken naar Soechoemi om een mogelijke aanval van opstandelingen af te slaan. Dit heeft een woordvoerder van het Georgische ministerie van Defensie verklaard.

De Georgische troepen namen volgens de woordvoerder posities in op de wegen naar de stad, die op 18 augustus op de rebellen werd veroverd.

De Russische president Jeltsin verklaarde donderdag dat hij volgende week de Georgische leider Sjevardnadze zal ontmoeten op een schip voor de kust van Abchazië. De top is bedoeld om een 'regelrechte oorlog' in de regio te voorkomen, zo zei Jeltsin.

De spanningen tussen Rusland en Georgië zijn als gevolg van de zes weken durende strijd in Abchazië hoog opgelopen. Donderdag werd een brief vrijgegeven waarin de Georgische factie in het Abchazische parlement de beschuldigingen herhaalt dat Rusland de rebellen in Abchazië van wapens zou voorzien.

De Georgische minister van Defensie Aleksandr Tsjikwaidze bracht donderdag onverwacht een bezoek aan het NAVO-hoofdkwartier in Brussel 'om de organisatie te wijzen op de ernstige situatie in zijn land', zo verklaarde een NAVO-woordvoerder na afloop van het bezoek.

Tsjikwaidze verklaarde later dat de NAVO had toegezegd de ontwikkelingen in Georgië nauwgezet te zullen volgen, maar dat de organisatie geen concrete toezeggingen had gedaan. Woensdag deed Georgië eveneens een beroep op de de VN met het verzoek te helpen de integriteit van het land te bewaren.

IISS doet suggestie Bosnië te voorzien van wapens

LONDEN (AFP, DPA, Reuter) — De internationale gemeenschap moet erover gaan nadenken of het VN-wapenembargo tegen het voormalige Joegoslavie wel nuttig is en of niet moet worden overwogen de Bosniërs wapens te leveren. Dat heeft de directeur van het Internationale Instituut voor Strategische Studies, Bo Huldt, donderdag gezegd tijdens de presentatie van het IISS-jaarboek 1992/1993.

Volgens het IISS moet er meer worden gedaan om de soevereiniteit van Bosnië-Herzegovina te beschermen en te voorkomen dat het conflict overslaat naar andere gebieden op de Balkan en het Midden-Oosten. 'Met het oog op het risico van uitbreiding van het conflict — meer dan 50 procent — zou het wenselijk zijn als de internationale gemeenschap zich tussen de partijen zou opstellen, bijvoorbeeld door een aanzienlijke aanwezigheid in de gebieden van de Serviërs of Kroaten', aldus Huldt.

Het instituut ziet aanwijzingen dat de Serviërs voor het veroveren van gebieden uitstekend zijn toegerust, maar dat zij er minder goed in slagen bezette gebieden te behouden. Volgens het rapport 'is de toestand van het leger van het voormalige Joegoslavië zeer onduidelijk'. Om die reden kan slechts een onvolledig beeld worden gegeven van de bewapening van Bosnië-Herzegovina, Kroatië, Macedonië en Slovenië.

Het rapport meldt verder dat de hoeveelheid wapens in het Midden-Oosten na de Golfoorlog 'aanzienlijk toeneemt'. Iran en Syrië werken aan 'ambitieuze plannen'. Iran probeert tanks en vliegtuigen in Rusland te kopen. Syrië heeft dit jaar al tweehonderd tanks uit Tsjecho-Slowakije ontvangen. Algemeen wordt aangenomen dat Damascus raketten in China heeft besteld met een reikwijdte van zeshonderd kilometer, en Noordkoreaanse Scud-raketten met een reikwijdte van vijfhonderd kilometer.

Saoedi-Arabië heeft zijn bewapening met 40 procent uitgebreid. Het leger omvat nu 157 duizend man en de luchtmacht is versterkt met zeventien Tornado's van Britse en achttien F-16's van Amerikaanse makelij. Israel ontving veertig F-15's en enkele batterijen Patriot anti-raket raketten.

Over de toestand in de voormalige Sovjet-Unie zegt het IISS-rapport dat Moskou zich als gevolg van de economische crisis genoodzaakt ziet drastisch te snoeien in zijn marine. De landmacht heeft te kampen met grote tekorten aan recruten, maar de ontwikkeling van kernwapens, vliegtuigen en conventionele wapens gaat onverminderd door.

Het verval van het ex-Sovjetleger betekent juist een groter gevaar voor het Westen, waarschuwde IISS-directeur Huldt. Nu zijn strijdkrachten minder effectief worden, zou Rusland ertoe kunnen neigen meer te vertrouwen op nucleaire afschrikking.

De Russische marine is zwaar aangeslagen door de economische maatregelen van de afgelopen twaalf maanden, stelt het IISS. De mankracht en het aantal zee-uren zijn aanzienlijk beperkt, en er bevinden zich geen oorlogsschepen in de Middellandse Zee, de Golf of de Indische Oceaan.

Dit jaar is men niet begonnen met de bouw van nieuwe oorlogsbodems. De helft van de 130 schepen die al in aanbouw waren, is geschrapt, en een groot aantal verouderde schepen is uit de vaart genomen. Van de 317 onderzeeërs en 218 oorlogsbodems die de Sovjet-Unie vorig jaar nog bezat, heeft Rusland er 250, respectievelijk 192 overgehouden. Geen andere voormalige Sovjetrepubliek beschikt over een zeemacht van belang. Rusland, Oekraïne en Georgië moeten het nog eens worden over de verdeling van de Zwarte-Zeevloot. De landmacht heeft te lijden onder grote tekorten aan mankracht. Telde het Sovjet-leger nog 3,4 miljoen mensen, het Russische leger heeft er nog 2,7 miljoen en het Oekraïense 230 duizend.

Aan de modernisering van de intercontinentale kernraketten is door het uiteenvallen van de Sovjet-Unie geen eind gekomen. In 1992 is de ontwikkeling voltooid van de SS-24, een per trein verplaatsbare raket met tien kernkoppen, en er zijn nog tachtig mobiele SS-25's met enkele kernkoppen bijgekomen.

Aan de hoeveelheid nieuwe conventionele wapens hebben Rusland, Oekraïne en Wit-Rusland het afgelopen jaar tweehonderd T-80 tanks en honderd Mi-24 gevechtshelikopters toegevoegd. Ook zijn er volop fondsen vrijgemaakt voor de ontwikkeling van vliegtuigen. Verwacht kan worden dat Rusland zijn gevechtsvliegtuigen op agressieve wijze op de markt zal brengen.

Nigeriaanse regering verzweeg slachting betogers tegen Shell

Nieuwsdienst The Guardian

LONDEN — De Nigeriaanse regering heeft een slachting onder ongewapende dorpelingen twee jaar lang voor de buitenwereld verborgen gehouden. Daarbij kwamen tachtig mensen om. De slachtoffers vielen bij een demonstratie tegen Shell in het zuiden van het land. De oliemaatschappij had om bijstand van de politie gevraagd tegen de betogers die een hogere compensatie vroegen voor hun land dat ten behoeve van Shell was onteigend.

Een Nigeriaanse juridische onderzoekscommissie bracht een rapport uit over de slachting in oktober 1990, waarin ernstige kritiek wordt geleverd op de activiteiten van Shell en de wreedheden begaan door de politie. Het rapport werd door de regering in de doofpot gestopt.

Het bloedbad vond plaats in de zuidelijke deelstaat River State. Een stamhoofd van het Ogoni-volk en twee van zijn zonen waren bij de slachtoffers. Zij werden in hun huis neergeschoten, samen met acht dorpsbewoners en de plaatselijke dominee van de Apostolische Kerk.

In het rapport staat: 'De mobiele eenheid van de politie viel het dorp Umuechem binnen als een leger in het offensief dat had gezworen de vijand tot de laatste druppel bloed te verslaan. Zij negeerden alle menselijke rede, schoten mensen neer en maakten 495 huizen met de grond gelijk door middel van granaten.'

De oliemaatschappij in River State is voor zestig procent eigendom van de Nationale Nigeriaanse Oliemaatschappij en 85 procent van Shells inkomsten vloeit naar de Nigeriaanse regering. Er werken vijfduizend Nigerianen in het bedrijf.

In het rapport van de commissie, dat het land is uitgesmokkeld, wordt een radicale wijziging geëist van de manier waarop oliemaatschappijen en de staat omgaan met de bevolking.

De commissie beveelt aan dat de bevolking van wie land wordt onteigend veel meer moet profiteren van de winsten van oliemaatschappijen. De commissie vindt ook dat Shell zitting moet nemen in een tribunaal waar de geschillen worden geregeld en waar compensatie wordt toegewezen.

'Het huidige systeem waarin de oliemaatschappijen contracten afsluiten met ongeletterde dorpelingen draait altijd uit op oneerlijke overeenkomsten voor de eigenaren van landbouwgrond. Er moet eerlijke compensatie komen voor onteigend land en schade aan gewassen en bomen door de oliewinning', aldus het rapport.

De ongeregeldheden in River State kwamen nadat de boeren van hun land werden verdreven ten behoeve van olieboringen. 'De rivier, waarin zij vroeger visten, was vervuild met afval van de olieindustrie en de komst van de oliemaatschappijen had hen in grote armoede gestort', schrijft de commissie.

Shell International zei deze week in Londen het incident diep te betreuren. Maar volgens Shell ligt de verantwoordelijkheid voor het bloedbad bij de politie, niet bij de maatschappij.

Shell had inderdaad gevraagd om politiebijstand, maar een woordvoerder wees de suggestie dat Shell daarmee medeverantwoordelijk was voor de slachting van de hand.

De onderzoekscommissie verwijt Shell de demonstratie verkeerd te hebben ingeschat. Anderzijds stelt ze dat Shell de verhouding met de bevolking probeert te verbeteren door geld te steken in alfabetisering en een fabriek voor landbouwprodukten.

ADVERTENTIE

35 JAAR

Schoonheidsidealen in verschillende culturen.
Bezoek de jubileumtentoonstelling Mooi of Lelijk in Utrecht. 14 oktober - 1 november, Achter de Dom 14

DEZE MAAND IN onzeWereld

MOOI OF LELIJK

JUBILEUMPRIJS fl,-

Mannen en vrouwen, waar ook ter wereld, spiegelen zich aan een schoonheidsideaal. In het jubileumnummer van onzeWereld: de wereldwijde en oer-menselijke obsessie met het uiterlijk. Wat hebben we er allemaal voor over? Hoe ligt het in andere culturen? Moeten we nu dik zijn of juist dun, licht of juist donker? Westers of juist niet? U moet niets, maar lees in onzeWereld aan welke invloeden ook u bloot staat. En waarom.

Ook in het jubileumnummer:
• Het einde van de nobele wilde: een rel met ideologische afmetingen rond indianenleider Paiakan • Wet en orde volgens Jan Pronk: 'Het is nu gevaarlijker dan tijdens de Koude Oorlog' • Drugshandel houdt guerilla en overheden op de been
En elke maand: de interculturele agenda: onzeWereld-UIT

Nu in de kiosk, f1,-

Bel gratis voor een abonnement 06-0220660

Serviërs zetten offensief in noorden Bosnië voort

SARAJEVO/BELGRADO (AP, Reuter, AFP, DPA) — Servische strijdkrachten hebben donderdag in het noorden van Bosnie hun offensief voortgezet om, aldus waarnemers, voor het invallen van de winter zoveel mogelijk terrein te veroveren. Zo'n 70 procent van Bosnie zou inmiddels in handen zijn van Serviërs. De aanvallen werden gemeld door de Bosnische en de Kroatische radio, die ook melding maakten van luchtaanvallen.

De berichten staan haaks op uitspraken van de Servische leider in Bosnië, Radovan Karadzic, gisteren in Genève. Hij zei zich niet langer te zullen verzetten tegen een resolutie die de aanwezigheid van Servische militaire vliegtuigen boven Bosnië-Herzegovina verbiedt omdat de Serviërs al dagen geleden zijn gestopt met het inzetten van hun luchtmacht. De resolutie is voorbereid door de VS, Groot-Brittannië en Frankrijk en zal naar verwachting vandaag worden aangenomen door de VN-Veiligheidsraad.

De Servische leider zei ook weer te zullen deelnemen aan de permanente conferentie over Joegoslavië in Genève. Hij voegde eraan toe dat de Serviërs en de Kroaten hun strijd in Bosnië-Herzegovina hebben gestaakt. Dat zou woensdagavond zijn gebeurd, een dag na de inname van de voor de Serviërs strategisch gelegen stad Bosanski Brod. Binnenkort is tussen beide partijen een akkoord te verwachten, aldus Karadzic, die ontkende dat Bosanski Brod kon vallen omdat Serviërs en Kroaten hun op een akkoordje hadden gegooid.

Serviërs voerden gisteren aanvallen uit op de meest noordelijke Moslim-stad Gradacac, evenals op de stad Maglaj en diverse andere Moslim-plaatsen in het noorden en midden van Bosnië. Kroaten probeerden de corridor, die de Serviërs hebben versterkt door inname van Bosanski Brod, te breken door aanvallen op Servische strijdkrachten bij de grensplaats Brcko. Het persagentschap Tanjug in Belgrado meldde mislukte pogingen van Moslims om uit door Serviërs omringde gebieden te breken.

De commandant van de VN-strijdkrachten generaal Philippe Morillon zou in Belgrado een overeenkomst te hebben gesloten met de Serviërs om de aanvoer van water, gas en elektriciteit naar de Bosnische hoofdstad Sarajevo voor de winter te herstellen. De Verenigde Staten besloten gisteren een militair veldhospitaal in te richten in Bosnië-Herzegovina. De Amerikanen zullen opereren onder VN-vlag. Het is voor het eerst dat Washington troepen zendt naar het voormalige Joegoslavië.

Egyptische minister bezoekt onverwacht Jeruzalem

Concessie Israel aan Palestijnen

JERUZALEM (Reuter, AFP, AP) — De Israelische minister van Buitenlandse Zaken Peres heeft gisteravond bekendgemaakt dat Israel akkoord gaat met de deelname van Palestijnen van buiten de bezette gebieden aan onderdelen van de vredesbesprekingen. Hij zei dit na gesprekken met de Egyptische minister van Buitenlandse Zaken Amr Musa, die donderdag een onverwacht bezoek aan Jeruzalem bracht.

Musa vroeg de Israelische regering zich soepeler op te stellen om de vredesbesprekingen in het Midden-Oosten te bespoedigen. Jeruzalem weigerde tot nu deel te nemen aan de regionale commissies die het vluchtelingenprobleem en regionale economische ontwikkeling behandelen omdat daarin vertegenwoordigers uit de Palestijnse diaspora aanwezig zijn.

Musa wilde ook geen antwoord geven op de vraag of Egypte bemiddelt om een Syrisch-Israelische topconferentie voor te bereiden. Volgens de Israelische legerradio probeert Egypte een ontmoeting tussen Rabin en de Syrische president Hafez Assad te organiseren.

Volgens de Israelische radio heeft Musa er bij Israel op aangedrongen zich volledig terug te trekken uit de Golanhoogvlakte en de Palestijnen op de westelijke Jordaanoever en in de Gazastrook 'hun rechten te laten uitoefenen'.

Mussa was de eerste Egyptische minister van Buitenlandse Zaken die Israel de afgelopen vijf jaar bezocht. De afspraak voor het bezoek werd dinsdag gemaakt, toen de Egyptische president Mubarak met premier Rabin belde om hem te condoleren met het neerstorten van de El Al-Boeing in de Bijlmermeer.

Musa stelde zijn terugkeer naar Egypte enkele uren uit om gisteravond nog een tweede keer met zijn collega Peres en premier Rabin te kunnen overleggen. Hij verklaarde dat Egypte Syriës 'land voor vrede'-eis steunt en dat de vredesbesprekingen uitgaan van het ruilen van al het bezette gebied tegen een allesomvattende vrede.

Syrië wil dat Israel zich geheel uit de bezette Golan-hoogvlakte terugtrekt. Israel heeft gedeeltelijke terugtrekking aangeboden en wil dat Damascus eerst meer duidelijkheid geeft over de aard van een toekomstig vredesakkoord voordat het over teruggeven van grondgebied wil praten.

Musa overhandigde premier Rabin een boodschap van de Egyptische president Mubarak. De minister wilde niet ingaan op de inhoud, maar zei dat de brief 'nieuwe ideeën bevatte om het vredesproces te bespoedigen'.

De vredesbesprekingen over het Midden-Oosten zijn opgeschort en gaan op 21 oktober verder. Volgens Egyptische bronnen heeft PLO-leider Arafat Egypte gevraagd te bemiddelen om de Israelisch-Palestijnse onderhandelingen nieuw leven in te blazen.

ADVERTENTIE

GEORGES BATAILLE
presentatie van 'De dode'
i.s.m. Stichting Perdu, Kerkstraat 391, Amsterdam
Vrijdag 9 oktober, aanvang 20.00 uur
M.m.v. Arnold Heumakers, Jan Versteeg e.a.
A R E N A

ADVERTENTIE

ALLERLAATSTE VOORSTELLINGEN IN AMSTERDAM !
BRUTALE WINTER BEKENTE NISSEN
komedie van
PAUL HAENEN
met Ton Lutz, Ann Hasekamp, Ingeborg Elzevier, Tessa du Mee, Frank Houtappels, regie Pieter Kramer
NIEUWE DE LA MAR THEATER
di 13 t/m zo 18 oktober 20.15 uur
(zo. tevens matinee 14.00 uur)
reserveren 020-6233462

EG laakt VS-boycot Cuba

BRUSSEL — De EG heeft er bij president Bush op aangedrongen zijn veto uit te spreken over een verscherping van het Amerikaanse handelsembargo tegen Cuba. Dat heeft de Europese Commissie donderdag in Brussel bekendgemaakt. De EG vreest dat de ook de Europese handel met Cuba ernstig zal teruglopen door de nieuwe sancties.

Nieuwe premier van Guyana is al lang geen marxist meer

Van onze redactie buitenland

AMSTERDAM — 'Een rechtvaardige uitslag, waarvoor ik hard heb gestreden', was woensdag de reactie van Cheddi Jagan, toen officieel bekend werd dat de 74-jarige leider van de Progessieve Volkspartij (PPP) de presidentsverkiezingen van afgelopen weekeinde in Guyana had gewonnen.

Jagan was in de jaren vijftig en zestig overtuigd marxist-leninist, bracht als premier van Guyana regelmatig bezoeken aan het Cuba van Castro en kreeg twee hoge onderscheidingen van de Sovjet-Unie. In die periode ontwikkelde hij zich binnen de anglofone Caribische gemeenschap tot de grootste voorvechter van onafhankelijkheid van het Britse moederland. De laatste jaren profileerde Jagan zich echter steeds meer als sociaal-democraat.

Zijn vroegere marxistische overtuiging bracht Jagan in conflict met de Britse koloniale autoriteiten (Guyana werd in 1970 onafhankelijk). Zes maanden na zijn verkiezing tot premier in 1953 werd Jagan afgezet door Groot-Brittannië, omdat hij een communistische machtsovername zou hebben beraamd. De zes maanden daarop bracht hij door in de gevangenis.

In 1961 won hij opnieuw de verkiezingen, werd weer premier, maar moest drie jaar later het veld ruimen nadat Guyana werd getroffen door ernstige rassenrellen.

De bevolking van Guyana, buurland van Suriname, bestaat voornamelijk uit nakomelingen van Afrikaanse slaven en arbeiders uit India. Jagan, die zelf tot de laatste groep behoort, wil de twee gemeenschappen graag dichter tot elkaar brengen. Als kandidaat-vice-president koos hij daarom de zwarte ingenieur Sam Hinds. Tijdens de verkiezingen bleek er echter toch weer grotendeels naar ras te zijn gestemd. De zwarte stemmers kozen voor de zittende president Desmond Hoyte, die 28 jaar onafgebroken aan de macht is geweest.

De nieuwe president heeft onmiddellijk aangekondigd een consensusregering te gaan vormen waarin alle rassen zullen zijn vertegenwoordigd. 'Er zal op geen enkele wijze worden gediscrimineerd ', zei Jagan woensdagavond.

Jagans voorganger Hoyte heeft de laatste jaren getracht buitenlandse investeerders te lokken en op grote schaal staatbedrijven geprivatiseerd. Het is nog onduidelijk of de nieuwe president deze politiek volledig zal voortzetten. Jagan heeft gezegd dat de particuliere sector een rol moet blijven spelen bij de economische ontwikkeling in Guyana, maar heeft bedenkingen geuit tegen de voorgenomen privatisering van de olie-, bauxiet- en goud-sector.

Tijdens de verkiezingscampagne heeft Jagan geprobeerd de zakenwereld niet ongerust te maken door te verklaren dat hij veel van de vrije-markt hervormingen zal voortzetten. 'We moeten buitenlandse investeringen combineren met een hoge prioriteit op het gebied van menselijke ontwikkeling', verklaarde Jagan. Bezorgdheid over zijn marxistische idealen is volgens Jagan niet nodig. 'Na het eind van de Koude Oorlog is ideologie niet meer van belang'.

TONEELGROEP AMSTERDAM
PARTYTIME, DE NIEUWE WERELDORDE, BERGTAAL van Harold Pinter, di. 13 t/m za. 17 oktober.
GYGES EN ZIJN RING van Friedrich Hebbel, wo. 21 en do. 22 oktober.
ROTTERDAMSE SCHOUWBURG. Reserveren 010 - 411 81 10

Britse minister van Financiën blijft vaag over nieuw economisch beleid

Lamont oogst lauw applaus bij Conservatieven

Van onze correspondent
HENK STRABBING

BRIGHTON — De Britten zullen nog even moeten wachten op de vormgeving van hun nieuwe economische politiek. Minister van Financiën Norman Lamont leverde voor het Conservatieve partijcongres een met lauw applaus beloonde toespraak af waarin veel sprake was van Britse trots en Britse koppigheid, maar opvallend weinig van: hoe nu verder.

De politiek van de Britse regering blijft ook na het pond-fiasco: de inflatie moet naar beneden. Daartoe moet niet alleen het volk maar ook de regering de buikriem aanhalen. Oftewel: er komt een plafond op de overheidsuitgaven waar absoluut niet doorheen te dringen zal zijn. Dat was in feite het enige nieuwe. En er was de ditmaal opvallend zwak ingeklede toekomstbelofte van belastingverlaging, want dat willen Conservatieven altijd graag horen.

Er waren gedelegeerden die al dagen hoopten op de aankondiging van een renteverlaging, maar zo Lamont die al in de zin zou hebben, dan wilde hij toch niet dit forum gebruiken om die bekend te maken. Dat zou overigens zeer ongebruikelijk zijn geweest.

Maar je kunt met evenveel recht zeggen: dit zijn ongebruikelijke tijden en dit is een abnormaal congres. Het was oorspronkelijk bedoeld om de loftrompet te steken over Majors verkiezingsoverwinning van april, maar 'zwarte woensdag' met de val van het pond en het diepsnijdende geruzie over Maastricht verhinderden dat.

En daar was ook Margaret Thatchers betoog in *The European* waarin ze Maastricht, wisselkoersmechanisme, monetaire unie en Europese eenheidsmunt onder één weg te gooien noemer bracht: een visie van gisteren. Het was een rechtstreekse aanval op de voorzichtig pro-Europese politiek van haar opvolger. Maar die liet zich gistermorgen niet kennen. Hij gaf Thatcher, die even eerder met boegeroep zowel als gejuich was ontvangen, zelfs publiekelijk een zoen.

Major zelf had geen commentaar willen geven op Thatchers offensief, maar andere ministers wilden wel. Kenneth Clarke (Binnenlandse Zaken): 'Hoe kan een voormalige premier haar opvolger aanvallen over een beslissing die zijzelf genomen heeft?' Michael Heseltine (Handel en Industrie): 'Zij moest altijd in haar eentje de uiteindelijke beslissingen nemen. En telkens als ze zo'n beslissing nam, voerde ze ons dieper en verder Europa binnen'.

Norman Lamont wees in zijn toespraak iedere Britse schuld aan 'zwarte woensdag' van de hand. Het was volgens hem een samenspanning geweest van de omstandigheden en de Duitse Bundesbank, al liet hij ditmaal de beledigingen aan het adres van de Bundesbank achterwege. Juist toen de Britten de resutaten begonnen te zien van hun gevecht tegen de inflatie, begon het elders te spannen — de kosten van de Duitse vereniging stuwden de Duitse rente veel te ver omhoog en tegelijkertijd zakte de Amerikaanse rente tot de laagste stand sinds dertig jaar.

Daarna raakte de wisselmarkt volgens Lamont volslagen dolgedraaid, ook al door de onzekerheid over het Franse referendum. 'Wij, in Groot-Brittannië, wisten dat er een orkaan op ons afkwam en we hebben alle ramen en deuren gebarricadeerd. We hebben de reserves in buitenlandse valuta versterkt. We hebben de Duitsers overgehaald hun rente te verlagen. We hebben geïntervenieerd op de wisselmarkten. En uiteindelijk hebben we de rente verhoogd om het pond te beschermen. Maar heel Europa werd overspoeld.'

Vervolgens namen Major en Lamont de beslissing om het Europese wisselkoersmechanisme te verlaten. Lamont nu: 'Ik heb de afgelopen weken talloze keren over de gebeurtenissen nagedacht en naar veel deskundigen geluisterd. Ik heb niets gehoord dat anders had kunnen worden gedaan en een andere uitkomst had opgeleverd.'

Lamont denkt dat het lang zal duren voordat Groot-Brittannië weer kan toetreden tot het Europees wisselkoersmechanisme. ('Ik weet dat ik me daarmee niet populair maak in Brussel. Dat moet dan maar. Mijn werk is: doen wat het beste is voor dit land.')

Jacques Delors kan, wat Lamont betreft, fluiten naar de veertien miljard pond die hij extra nodig denkt te hebben voor EG-uitgaven. 'Dat zou betekenen dat de uitgaven voor Europa twee keer zo snel omhoog zouden gaan als hier. Heel simpel: dat kan niet. Ik ben niet van plan de aanleg van Britse wegen of de bouw van Britse ziekenhuizen en Britse scholen te schrappen om geld te geven aan andere EG-landen.'

De Britse premier Major verwelkomt zijn voorgangster Thatcher op het partijcongres van de Tories in Brighton. Foto AP

Gorbatsjov acht Jeltsin 'zwak en wraakzuchtig'

**Van onze medewerkster
SJIFRA HERSCHBERG**

MOSKOU — 'Een actie van politieke wraak', zo kwalificeerde Michail Gorbatsjov gisteren de oekaze van de Russische president Jeltsin de gebouwen van het zogeheten Gorbatsjov Fonds over te dragen aan de Russische Financiële Academie.

Gorbatsjov voegde er aan toe dat Jeltsin met deze daad getuigde van 'politieke zwakte' en 'neigingen tot autoritair gedrag' vertoonde. De ex-Sovjet-president deed zijn uitspraken gistermiddag op een geïmproviseerde persconferentie op de stoep van het gebouw van zijn Fonds in Moskou.

Gorbatsjov hield zijn persconferentie nadat gisterochtend het gebouw van het Fonds enige uren door een politiekordon was omsingeld. Het personeel werd de toegang tot het gebouw geweigerd.

Inmiddels is er een commissie samengesteld die het probleem de wereld moet uithelpen. Gorbatsjov heeft echter al verklaard in te zullen gaan op de mogelijkheid die Jeltsins decreet biedt om duizend vierkante meter kantoorruimte in het gebouw van de Finaciële Academie te huren. Daarbij levert hij ruim tweederde van zijn huidige vloeroppervlak in.

Gorbatsjov verklaarde verder te blijven bij zijn weigering om voor het Constitutionele Hof te verschijnen dat hem hiertoe al diverse malen gemaand heeft. Het Hof wenst de ex-president en -partijleider te horen als getuige in de zaak tegen de Communistische Partij.

Het Hof op zijn beurt heeft gisteren laten weten dat als Gorbatsjov bij zijn weigering blijft hij gerechtelijke zal worden vervolgd. In een verklaring verspreid via het persbureau ITAR-TASS liet het Hof verder weten het verbod voor Gorbatsjov om het land te verlaten te baseren op een Sovjet-wet uit 1970 die het mogelijk maakt een burger een uitreisvisum te weigeren als hij zijn verplichtingen jegens de staat niet is nagekomen.

Pagina 9: Commentaar

'VS hielpen Mengele niet ontsnappen uit Europa'

WASHINGTON (Reuter, AFP) — De beruchte nazi-arts Josef Mengele heeft niet samengewerkt met Amerikaanse inlichtingendiensten en is niet met Amerikaanse hulp naar Latijns Amerika gevlucht. Dat concludeert een donderdag gepubliceerd rapport van het Amerikaanse ministerie van Justitie.

Volgens het rapport, waaraan zeven jaar is gewerkt, heeft 'De engel des doods' in 1945 in twee verschillende Amerikaanse kampen vastgezeten en is hij waarschijnlijk per ongeluk vrijgelaten omdat de Amerikanen niet opletend genoeg waren. Mengele zou zich zeker in één geval hebben voorgedaan als 'gewoon' lid van de Duitse Wehrmacht en bij zijn ontsnapping handig gebruik hebben gemaakt van de chaotische situatie tijdens de zomer van 1945. De kampbeul van Auschwitz vluchtte naar Latijns-Amerika en kwam in 1979 bij een zwempartij in Brazilië op 67-jarige leeftijd om het leven.

Voormalig Sovjet-president Michail Gorbatsjov geeft uitdrukking aan zijn verontwaardiging wanneer politie hem verbiedt het gebouw van de Gorbatsjov Stichting binnen te gaan. De Russische president Jeltsin onteigende woensdag de kantoren van de stichting. Foto AP

Duitse partijen steunen Europa 'met hoofd, maar vooral hart'

Van onze correspondent
WILLEM BEUSEKAMP

BONN — Met uitzondering van de Oostduitse PDS zijn alle partijen in de Duitse Bondsdag vast van plan de verdragen van Maastricht in december onvoorwaardelijk goed te keuren. Na een eerste debat van bijna zeven uur onderschreven CDU, CSU, FDP, SPD en Bündnis 90/Groenen dat 'vooral Duitsland een verenigd Europa niet alleen met het hoofd, maar vooral met het hart emotioneel moet steunen'.

De woorden zijn van Rita Süssmuth, voorzitter van de Bondsdag en donderdag de voornaamste spreker namens Helmut Kohls CDU. Volgens Süssmuth zeggen de meeste politici weliswaar 'ja' tegen Maastricht, maar met 'veel te weinig enthousiasme'. Zij verlangt vanuit Bonn een 'duidelijk signaal naar de twijfelaars in Engeland en Denemarken'.

Alsof het was afgesproken, putten erkende Maastricht-critici als Heidemarie Wieczorek-Zeul en Wolfgang Roth (beiden SPD) zich vervolgens uit in Europese lofzang. Zelfs kanselier Kohl werd gecomplimenteerd voor zijn inzet. Het afwijzen van Maastricht kan leiden tot oplevend nationalisme en de moeizaam bereikte Frans-Duitse vriendschap bedreigen, zo luidden samengevat de voornaamste argumenten.

Aanvullingen of verbeteringen van de verdragstekst zitten er niet in, zo verzekerden namens de regering de ministers Kinkel (Buitenlandse Zaken) en Waigel (Financiën). Daarbij leggen alle partijen zich neer, ondanks de wrevel die er van links tot rechts heerst over bijvoorbeeld de ondermaatse afspraken over een politieke unie, sociaal recht en milieubescherming.

De bewindslieden herinneren eraan dat het Duitse parlement in 1996 in de gelegenheid zal worden gesteld zijn oordeel uit te spreken over de overgang van tweede naar derde fase van de economische en monetaire unie. De Bondsraad (Eerste Kamer) had dit 25 september besloten.

Deze garantie houdt verband met de vrees dat de D-mark aan het einde van de derde fase (eind 1999) wellicht het loodje zal leggen indien de Duitse vertegenwoordiging in de Europese ministerraad zich in 1996 aan de kant laat vegen. Iedere vrees daartoe is ongegrond, herhaalde minister Waigel. 'De D-mark wordt niet afgeschaft indien de andere partners niet voldoen aan de stabiliteitsafspraken.'

De meest recente opniniepeiling geeft aan dat de bevolking de eensgezindheid van de volksvertegenwoordiging niet deelt. Slechts 39 procent is voor ratificering van Maastricht, 35 procent is tegen. De rest heeft geen mening.

Unita zou hervatting strijd voorbereiden in centraal Angola

LUANDA (Reuter) — De voormalige Angolese verzetsbeweging Unita heeft donderdag regeringsfunctionarissen in een aantal steden in midden-Angola bevolen hun biezen te pakken. Dit meldde donderdag het Portugese persbureau Lusa vanuit de hoofdstad Luanda. Het haalde officieren aan in de provincie Huambo, volgens wie gewapende groepjes Unita-leden posities hebben ingenomen op meerdere plaatsen.

Het persbureau maakte gewag van toenemende spanning in Angola, nadat Unita-leider Savimbi weigerde zich neer te leggen bij de verkiezingsnederlaag en de regerende MPLA beschuldigde van fraude. De gouverneur in de provincie Huambo zei een aanval te vrezen op het provinciale hoofdkwartier van de regering. Savimbi zou zich donderdag hebben teruggetrokken in een Unita-bolwerk in Huambo, zo'n 300 kilometer van de hoofdstad, om zich af te sluiten van internationale druk om zijn verkiezingsnederlaag te aanvaarden.

Waarnemers reageerden verontrust op terugtrekking van de Unita-leider, en diens weigering om zijn vroegere bondgenoten Washington en Pretoria te woord te staan. Medwerkers van Savimbi hadden eerder donderdag tegenover Afrika-deskundigen in het Amerikaanse Witte Huis verklaard dat de verzetsleider de verkiezingsuitslag accepteert. De Amerikaanse onderminister van Buitenlandse Zaken Cohen zei dat Unita de oorlog niet zou hervatten omdat de verzetsgroep geen steun meer kan verwachten.

Andriessen hekelt protectionisme EG jegens O-Europa

**Van onze correspondent
OSCAR GARSCHAGEN**

BRUSSEL — Het Oost-Europabeleid van de Europese Gemeenschap zal aan geloofwaardigheid inboeten als de EG-lidstaten hun markten niet meer dan nu het geval is openstellen voor Oosteuropese produkten. 'Als we niet royaler over de brug komen dan wordt het gat tussen wat we over deze landen zeggen en wat we voor hen doen ontzettend groot. Dat moeten we voorkomen', aldus EG-commissaris voor Buitenlandse Handel Andriessen.

Samen met de voorzitter van de Europese Commissie, de Fransman Delors, ontving Andriessen donderdag in Brussel de nieuwe minister-president van Polen, Hanna Suchocka. Polen wil net als Tsjecho-Slowakije en Hongarije lid worden van de Europese Gemeenschap.

Eerder deze week hebben de ministers van Buitenlandse Zaken van deze landen in een gesprek met hun EG-collega's op meer hulp aangedrongen om de financiële en economische verschillen te overbruggen. Premier Suchocka vroeg gisteren aan Delors en Andriessen om bijkomende hulp van 1 miljard ecu (2,3 miljard gulden). De Poolse premier wil ook dat meer Poolse produkten toegang krijgen tot de EG-markt.

Enkele uren voor de onmoeting met de Poolse eerste minister zei Andriessen in een gesprek met journalisten dat deze drie landen deze eeuw geen lid kunnen worden van de EG omdat de economische verschillen nog te groot zijn. Die verschillen moeten verkleind worden en Andriessen verklaarde zich zorgen te maken over de bereidheid van de EG-landen om daar serieus werk van te maken.

'De ervaringen van de afgelopen week zijn niet erg bemoedigend', aldus de EG-commissaris. Hij doelde op de weigering van de EG-ministers van Handel om de toegang tot hun markt van landbouwprodukten uit Bulgarije en Roemenië te vergroten. Deze landen waren vorig jaar goed voor nog geen 0,4 procent van de totale voedselimport van de EG en toch hielden de ministers (inclusief de Nederlandse vertegenwoordiger) een verruiming van deze handelsstroom tegen.

Volgens Andriessen gaat van deze houding van de EG-landen een verkeerd signaal uit. Hij maakte er gisteren geen geheim van de handelswijze van de lidstaten zeer te betreuren. De EG-commissaris wees erop dat zonder verruiming van de handelsmogelijkheden de kloof tussen de EG en de Oosteuropese landen alleen maar groter zal worden.

Zeker als het Verdrag van Maastricht geratificeerd wordt en de twaalf EG-landen doorgaan met de oprichting van een Economische en Monetaire Unie zal de kloof, zonder nieuw handelspolitiek en financieel beleid voor Oost-Europa, groter worden, aldus de commissaris.

De terughoudende opstelling van de EG waar het gaat om import van Oosteuropese handelsprodukten is niet nieuw. Bij de voorbereiding van de zogenaamde 'Europa-akkoorden' verzette Frankrijk zich heftig tegen de komst van Oosteuropese landbouwprodukten. De Poolse eerste minister kreeg van Delors noch Andriessen dan ook duidelijke toezeggingen dat Polen kan rekenen op de extra financiën en vergroting van de toegang tot de Europese markten. Premier Suchocka zei dat zij de zaak opnieuw zal aankaarten tijdens een topconferentie van Oosteuropese regeringsleiders met de Britse premier Major eind deze maand in Londen.

ADVERTENTIE

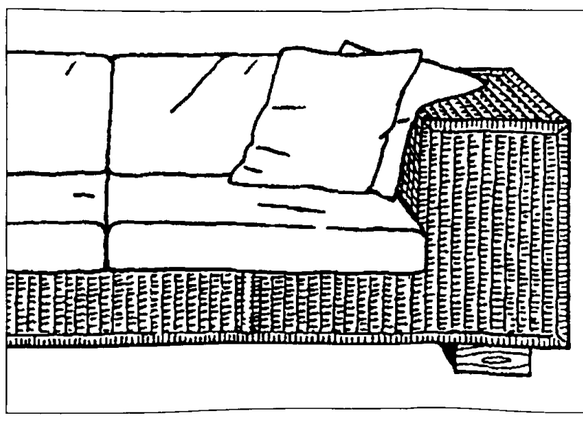

DE KUNST
VAN HET ZITTEN

PRINCETON, een naam op bankgebied. Royaal, imposant, betrouwbaar. Soepele kussens van zwart velours in een strakgelijnd frame van honingkleurig pitriet. Een vorstelijk ontwerp dat ruimte nodig heeft. De PRINCETON-bank. Kunst met een grote B.

DE RIDDER
RATTAN FURNITURE
Hartenstraat 21-25, Amsterdam. Tel. 020 - 623 11 80

ARABISCHE DEMOCRATIE

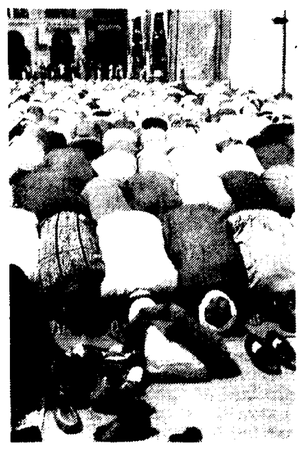

Een dilemma dat slechts groter wordt

FRANKRIJK heeft zijn bondgenoten vorige week in een werkdocument laten weten dat het islamitisch fundamentalisme in zijn voormalige koloniën in Noord-Afrika ondanks de repressie aanhang wint. Volgens Parijs moet rekening worden gehouden met een machtsovername door het Islamitische Reddingsfront in Algerije, dat in januari van zijn verkiezingsoverwinning werd beroofd.

In Egypte waarschuwde de militaire arm van de fundamentalistische beweging vorige week dat toeristen moeten wegblijven uit het zuiden, waar dit jaar regelmatig gevechten plaatsvonden met Egyptische ordetroepen. Drie dagen later werd een cruiseschip op de Nijl, dat met 140 Duitse toeristen op weg was naar Aswan, onder vuur genomen; drie Egyptische bemanningsleden raakten gewond. Dat was een effectieve actie in een land waar het toerisme van levensbelang is voor de economie en dat de bakermat is van de 20ste-eeuwse variant van het fundamentalisme, sinds er in de jaren twintig de Moslim Broederschap werd opgericht.

Arabische regeringen hebben de neiging naar buiten toe het gevaar van het fundamentalisme te bagatelliseren. Links-nationalistische kringen in deze landen beschuldigen de westerse media ervan de beweging in de kaart te spelen door de aandacht die zij haar geven. Maar het verschijnsel negeren is moeilijk sinds de revolutie in Iran in 1979, de moord op president Sadat van Egypte in 1981 en de gijzeling van westerlingen in Libanon in de jaren daarna.

Algerije is het duidelijkste voorbeeld van wat er in de armere, bevolkingsrijke Arabische landen kan gebeuren als plotsklaps in een liberaal klimaat vrije verkiezingen worden gehouden. Het Arabisch socialisme van Nasser en Boumedienne, het Arabisch nationalisme van Kadhafi en het Arabisch liberalisme van leiders als Bourguiba, Chadli en Mubarak zijn passé. Geen seculiere ideologie lijkt nog te kunnen optornen tegen de beweging die alle frustraties bundelt over de corruptie en sociale ongelijkheid in eigen land en over de westerse — politieke, economische en culturele — overheersing.

In Algerije, Tunesië, Marokko en Egypte zijn het afgelopen decennium duizenden huisvaders opgepakt — en in veel gevallen gemarteld — die vooral ageerden uit angst voor het zedelijk en economisch lot van hun kinderen. Dat is geen reden om westerse toeristen aan te vallen, en dat gebeurt ook zelden. Voornaamste doelwit zijn de eigen regeringen en hun onderdrukkingsapparaat, die worden gezien als immorele profiteurs van het westerse wereldkapitalisme.

Veel Arabische machthebbers hebben een geloofwaardigheidsprobleem dat zij delen met collega's in Afrika. De staten in het Midden-Oosten en Afrika zijn meer dan die in andere continenten kunstmatige constructies, die hun nog jonge bestaan ontlenen aan Europese koloniale rijken. Zij hebben zich nooit kunnen losmaken van die bindingen, ook niet toen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie de rol van de verzwakte Europese imperia overnamen.

Het einde van de Koude Oorlog heeft hen nu verlost van een verlammende ideologische tweestrijd en zou het perspectief van democratische hervormingen naderbij kunnen brengen. Maar gespeend van het eeuwenlange democratische rijpingsproces dat de Europese landen en de Verenigde Staten doormaakten en vaak nog in beslag genomen door het proces van natievorming, staan de elites in deze landen voor een dilemma dat met de dag moeilijker oplosbaar wordt.

Terwijl de democratie in de westerse landen in de praktijk werkt als garantie tegen gewelddadige omwentelingen, dreigt de invoering ervan in Arabische landen dergelijke revoluties juist uit te lokken (behalve misschien in de rijke sjeikdommen). En in welk land is de heersende klasse bereid mee te werken aan haar eigen ondergang?

Aan dit dilemma gaan veel deskundigen die het zo goed voorhebben met de democratie en de Arabische wereld voorbij. In het laatste nummer van het Amerikaanse tijdschrift *Foreign Affairs* pleit Midden-Oostenexpert Bernard Lewis in een verhelderende analyse voor het bevorderen van de liberale democratie in de Arabische wereld. In een vorig nummer riep Robin Wright in een al even lucide beschouwing op het islamitisch reveil de ruimte te gunnen. Maar hoe die democratische uitdaging en die islamitische realiteit op elkaar af te stemmen, vertellen ze niet.

Dat wordt overgelaten aan de elites in deze landen zelf, maar die kruipen steeds verder in hun schulp. Jordanie met zijn gematigde koning, dat in 1989 als eerste Arabische land (afgezien van het half Afrikaanse Soedan) fundamentalisten openlijk aan verkiezingen liet deelnemen, is teruggeschrokken van de gebeurtenissen in Algerije. Het aarzelt met de erkenning van het grootste blok in het parlement als politieke partij en volksvertegenwoordigers worden er voor de rechter gesleept.

Algerije, Tunesië, Marokko en Egypte verdedigen het verbod van de fundamentalistische beweging ondermeer met het argument dat al hun onderdanen moslim zijn en er dus geen bestaansgrond is voor een partij die zich op de islam beroept. Maar is democratie mogelijk als daarin niet ook ruimte is voor partijen die een grotere godsdienstigheid nastreven?

Partijen kunnen worden verboden of individuele kandidaten kan deelname aan verkiezingen worden ontzegd, indien zij ageren tegen de democratie waarvan zij zelf gebruik maken of geweld prediken tegen het machtsapparaat dat zij zelf in handen willen krijgen. Dat onderscheid zal niet makkelijk te maken zijn bij een beweging die de hunkering naar ontvoogding en zelfontplooiing niet zelden tot reactionaire en totalitaire proporties ophitst. Maar als Arabische leiders weigeren deze schifting te maken, ontkennen ze de belangrijkste oppositiestroming in hun land en zijn zij gedoemd haar keihard te blijven onderdrukken.

FRITS VAN VEEN

ADVERTENTIE

IBM Notebooks en Laptops. Nu voor zeer draagbare prijzen!
v.a. fl 1.995,–

Een unieke kans! Koop nu een IBM Notebook of Laptop. Onze adviesprijzen zijn drastisch verlaagd. Zo hebt u voor minder dan fl. 2.000,– al een i386 SX Notebook. Een complete computer op het formaat van één A-viertje, met een gewicht van nog geen 3 kg. Inclusief de prestaties van een flinke bureaucomputer met 40 of 80 MB vaste schijf, een topklasse toetsenbord en Helpware – de nieuwe Personal Service van IBM. Voor informatie en een dealerlijst belt u gratis 06-022 04 02 of fax 020-697 23 18.

Bijvoorbeeld:
PS/2 N33 Notebook • 16 MHz 386 SX, 2 MB RAM, vaste schijf 40 MB, diskette eenheid 1,44 MB • IBM adviesprijs nu fl. 1.995,–. Ook leverbaar met 80 MB vaste schijf.

PS/2 CL57 Kleuren Laptop • 20 MHz 386 SX, 2 MB RAM, vaste schijf 80 MB, interne diskette eenheid 1,44 MB • Kleuren TFT beeldscherm, zeer geschikt voor grafische toepassingen en het geven van presentaties. IBM adviesprijs nu fl. 6.200,–.

Prijzen excl. BTW.

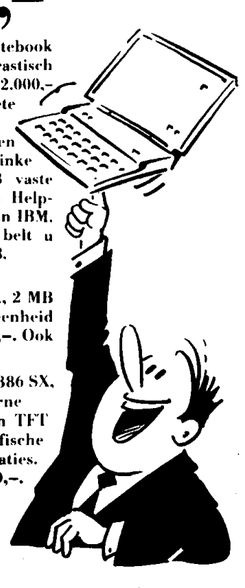

Bondsdag verdeeld over bestrijding van racisme

**Van onze correspondent
WILLEM BEUSEKAMP**

BONN — Nieuwe strafwetten of meer en beter gebruik maken van de bestaande wetgeving. Meer voorlichting en betere voorzieningen voor 'losgeslagen jeugd' of nog meer financiële steun voor de ex-DDR. De Duitse Bondsdag was donderdag ernstig verdeeld over de aard van de maatregelen die volgens iedereen dringend gewenst zijn tegen het rechts-extremisme.

Maar alle partijen spraken gezamenlijk 'op de meest scherpe wijze' hun veroordeling uit over het verschijnsel. Alleen de door voormalige Oostduitse communisten gevormde PDS deed daar niet aan mee. Zij vond dat in het debat 'de verantwoordelijkheid van regering en parlement voor de racistische terreur buiten beschouwing' bleef.

De andere partijen spraken hun afschuw uit over 'de gewelddadigheden tegen buitenlandse medeburgers en asielzoekers, alsmede de racistische en anti-semitische overvallen. (...) Wij Duitsers weten uit onze geschiedenis dat extremisme, haat en geweld altijd ongeluk brengen'.

Officieel biedt het strafrecht voldoende mogelijkheden om de relschoppers en hun nazistische symbolen aan te pakken. Wie nazi-propaganda verspreidt of nazi-symbolen draagt kan onmiddellijk worden opgepakt. Wie 'tot haat oproept tegen delen van de bevolking' riskeert vijf jaar gevangenisstraf.

Dit is allemaal onvoldoende, betoogde minister Seiters (CDU) van Binnenlandse Zaken. Volgens hem wordt de politie steeds meer geconfronteerd met figuren die vanuit de bescherming van een mensenmassa stenen en brandende benzineflessen gooien. Daarom moet de strafwet inzake 'landvredebreuk' worden uitgebreid tot iedereen die zich rondom een stenen- of flessengooier ophoudt. Anders gezegd: zodra een opstootje wordt vermoed, mogen alle aanwezigen worden opgepakt. Coalitiepartner FDP en de oppositionele SPD zeiden dit voorstel niet te steunen.

Cornelia Schmalz-Jacobsen (FDP), vorig jaar benoemd tot 'buitenlandersspecialiste van de regering', rekende af met het in west-Duitsland populaire idee dat het geweld zich hoofdzakelijk in de voormalige DDR afspeelt. Zij heeft in zowel west- als oost-Duitsland ontdekt 'dat het negatieve begrip "neo-nazi" onder de jeugd ineens iets positiefs heeft gekregen, iets waarop men trots kan zijn'. Volgens Schmalz-Jacobsen is het al lang zover dat 'moralistische oproepen' geen zin meer hebben.

Bij Hans-Jochen Vogel, oud-fractie- en partijvoorzitter van de SPD, roept het huidige klimaat herinneringen op aan de republiek van Weimar. De politieke partijen staat volgens hem slechts een weg open: een 'vastbesloten en compromisloos neen' tegen straatterreur. 'Laten we niet vergeten, Weimar is niet ten onder gegaan aan een gebrek aan voorschriften en strafwetten.'

Leden van het identificatie-team van de rijkspolitie wachten op het rampterrein, terwijl het laatste puin tussen de flats wordt opgeruimd. Foto Bert Verhoeff

El Al minder stellig in ontkennen geruchten over eerdere storingen

Van onze verslaggever
ROB GOLLIN

AMSTERDAM — Maandagmorgen-vliegtuigen, bestaan die? Luchtvaartdeskundigen twijfelen. 'Er zijn altijd toestellen die meer problemen geven dan andere. Maar als ze in landen als Israel, Nederland of de Verenigde Staten de lucht ingaan, voldoen ze echt aan alle specificaties', beklemtonen ze.

Of de in de Bijlmer verongelukte Boeing 747 een zorgenkindje was, durft niemand officieel te bevestigen. Er doen tal van geruchten over het toestel de ronde. Donderdag meldde de Israelische radio dat het vliegtuig een jaar geleden in New York ook met een brandende motor kampte.

De Israelische luchtvaartmaatschappij El Al toonde zich donderdag al iets voorzichtiger in het voortdurend glashard ontkennen dat zich storingen in de B-747 hebben voorgedaan. Het enige mankement, zo was begin van de week nog de officiële lezing, zou een trillend neuswiel zijn geweest.

De maatschappij werd woensdag in verlegenheid gebracht door de bevestiging van de luchthaven Schiphol dat hetzelfde toestel in juli met een brandende motor op de Amsterdamse luchthaven landde. El Al-woordvoerder N. Klieman gaf de brand donderdag toe, maar meende dat er geen relatie mag worden gelegd met de ramp in Amsterdam: de motor was gerepareerd en zat bovendien aan de linkervleugel, terwijl gezagvoerder Fuchs zondag problemen met de rechtermotoren meldde.

Het door El Al verzwegen incident roept twijfels op over andere ontkenningen door de Israelische luchtvaartmaatschappij. Nee, zei Klieman begin deze week, er is afgelopen zondag niet driftig aan het brandstofsysteem gesleuteld voordat het toestel richting Tel Aviv vertrok, en nee, niet deze, maar een andere Boeing heeft twee jaar geleden een kunststof kap boven Amstelveen verloren.

Nu heet het: voor zover we nu kunnen nagaan, is het niet gebeurd. Een tweede woordvoerder van El Al, B. Tirosh: 'Alle onderhoudsboeken en verdere informatie berusten nu bij onze mensen die de ramp onderzoeken.'

Hij omzeilt het antwoord op de vraag of de Boeing gemiddeld meer mankementen vertoonde dan vergelijkbare vliegtuigen. 'Het enige dat ik kan zeggen is dat het in uitstekende staat van onderhoud verkeerde. En dat geldt voor alle vliegtuigen van onze vloot. Als er een probleem is, wordt dat gerepareerd, zo simpel is het.' Ook fabrikant Boeing onthoudt zich van commentaar.

Voorzitter B. Baksteen van de Vereniging van Nederlandse Verkeersvliegers, zelf vlieger op een B-747, noemt het aantal storingen waarover wordt gespeculeerd, niet uitzonderlijk. 'Motorstoringen zeggen immers niets over het toestel. De motoren, gerepareerd of gereviseerd, rouleren door de hele vloot heen. Onbalans in het neuswiel komt meer voor en elk vliegtuig verliest wel eens wat.'

Volgens de meest recente gegevens van de fabrikant had de dertien jaar oude Boeing er eind juni 9873 starts en landingen opzitten en 44.736 vlieguren. Dat wordt gelet op de leeftijd als 'vrij normaal' gezien. Baksteen wijst erop dat het onderhoud aan vliegtuigen zeer intensief is. Afhankelijk van het gebruik van de toestellen worden ze eens per drie of vier jaar geheel gedemonteerd. Overigens verschillen de voorschriften per land en maatschappij.

Een auto mag dan naarmate de leeftijd vordert steeds meer kuren vertonen, voor vliegtuigen behoort dat niet op te gaan, zegt prof. J. Mulder, hoogleraar lucht- en ruimtevaarttechniek aan de Technische Universiteit Delft. 'Al is een vliegtuig nog zo oud en al heeft het nog zoveel mankementen vertoond; als het opstijgt, is het in feite nieuw.' Hij kent meer dan twintig jaar oude Boeings, vol in bedrijf, waaraan nog alles perfect functioneert.

Mulder: 'In sommige landen zou ik niet zo zeker van mijn zaak zijn, maar Israel reken ik zeker tot de landen die nauwgezet toezien op het naleven van de veiligheidsvoorschriften.'

Aan de hand van een technisch logboek, waarin de gegevens van de laatste veertig tot vijftig vluchten zijn genoteerd, kan een vlieger nagaan of de door vorige piloten opgegeven mankementen zijn verholpen. Als nog iets 'openstaat', kan hij de vlucht uitstellen. Hij kan zich daarbij verlaten op een speciaal handboek, waarin per storing staat beschreven of vertrek verantwoord is.

Gezagvoerders weten zich op de vingers gekeken door de Rijksluchtvaartdienst. Die controleert steekproefsgewijs de logboeken en inspecteurs willen ook wel eens onaangekondigd in een cockpit opduiken. Piloten die de regels overtreden, worden voor de Raad van de Luchtvaart gedaagd. Israel kent een nagenoeg gelijk systeem.

Mulder: 'Een piloot wil natuurlijk op tijd vertrekken. De luchthaven, passagiers, de vliegmaatschappij, iedereen is ongelukkig met vertragingen. Maar geloof me: een maatschappij is nog veel ongelukkiger met een slechte naam bij de Rijksluchtvaartdienst.'

El Al-Boeing krijgt op laatste ogenblik andere borgpennen

Van onze verslaggever

AMSTERDAM — Een Boeing 747 van de Israelische luchtvaartmaatschappij El Al is donderdag op de luchthaven van Tel Aviv vlak voor vertrek opgehouden, omdat er problemen waren met de ophanging van een van de motoren. Bij een van de borgpennen waarmee de motor aan de vleugel vastzit, werden sporen van een breuk aangetroffen. El Al besloot hierop uit voorzorg alle borgpennen te vervangen.

De maatschappij ontdekte het mankement tijdens een inspectie die volgde op het advies van Boeing aan alle maatschappijen om de borgpennen van de B-747 te controleren. Inmiddels heeft ook Japan Airlines gemeld dat in drie toestellen eerder borgpennen met breuken zijn aangetroffen. De eerste keer was in april. Boeing is hierover ingelicht.

De meldingen plaatsen nieuwe vraagtekens bij de veiligheidsnormen van de fabriek. Boeing overlegde pas medio september met de 747-gebruikers over het probleem, nadat vorig jaar december al een Taiwanese Jumbo neerstortte die de twee rechter motoren had verloren.

Het is overigens nog onduidelijk of een defecte ophanging een rol heeft gespeeld bij de vliegramp van zondag in Amsterdam.

Volgens Boeing horen de borgpennen van de ophanging pas te breken als een kapotgedraaide motor zo trilt dat de vleugel dreigt te worden stukgereten. De afgebroken motor die is teruggevonden, vertoont volgens de Rijksluchtvaartdienst geen sporen van een defect.

Berging afgerond

Vervolg van pagina 1

In de gemeenschappelijke ruimte van de flat op de benedenverdieping, waar men vreesde nog veel slachtoffers tegen te komen, zijn geen stoffelijke resten aangetroffen.

Om half vijf gistermiddag werd het bergingswerk officieel afgesloten. De brandweer had toen het puin tot op bodem van de flat opgeruimd. Het betekent niet dat het ruimwerk is afgelopen. Zo zal nog een groot deel van het plantsoen moeten worden afgegraven omdat de grond is vervuild door kerosine.

Tevens is donderdagmiddag vastgesteld dat vijftig woningen die grenzen aan de getroffen plek, zullen moeten worden afgebroken omdat ze dreigen in te storten. Dertig andere woningen zijn bij het neerstorten van het vliegtuig al totaal verwoest.

In verband met de ramp zijn twee condoleanceregisters geopend: een in het stadhuis van Amsterdam en een in het kantoor van de stadsdeelraad Zuid-oost.

Crisisteam op Curaçao krijgt nog voortdurend angstige telefoontjes

Suriname in nationale rouw gedompeld

Van onze correspondentes
LINDA OTTER
STELLA VAN RIJN

PARAMARIBO/WILLEMSTAD — Ook in Suriname en op de Antillen worden rouwdiensten gehouden ter nagedachtenis van de slachtoffers van de vliegramp in de Bijlmer. De Surinaamse regering heeft een periode van nationale rouw afgekondigd, die vanaf vandaag tot en met dinsdag duurt. Het is nog niet zeker of ook op de Antillen zo'n officiele rouwperiode in acht wordt genomen.

In Suriname zijn alle vergunningen voor publieke vermakelijkheden ingetrokken. Van alle overheidsgebouwen zullen de vlaggen halfstok hangen. De overheid belegt dinsdag een oecumenische rouwdienst in gebouw Pijl en Boog, waar ook een condoléance-register kan worden getekend. Na de dienst volgt een *dede oso*, een creoolse rouwdienst. Woensdag worden bloemen en kransen gelegd bij het monument voor de slachtoffers van de ramp met het SLM-toestel in 1989.

De Surinaamse president Venetiaan en zijn echtgegenote zullen zondag de rouwplechtigheid in de RAI in Amsterdam bijwonen. Het paar wordt vergezeld door minister Mungra van Buitenlandse Zaken.

In regeringskringen in Paramaribo wordt er rekening mee gehouden dat zeker tachtig Surinamers en personen van Surinaamse origine zijn omgekomen bij de vliegramp. Hoewel er nog geen aanvragen van nabestaanden zijn om naar Nederland te reizen, onderhandelt de overheid met de luchtvaartmaatschappijen SLM en KLM om familieleden van de slachtoffers op de prioriteitenlijst te plaatsen.

Op Curaçao is een opvangteam met professionele hulpverleners gevormd, om nabestaanden van de slachtoffers te steunen. Tientallen families op de Antillen verkeren nog in tergende onzekerheid over het lot van familie en vrienden. Het crisisteam op Curaçao krijgt nog iedere twee minuten mensen aan de telefoon, die almaar angstiger en paniekeriger worden. De medewerkers van het crisisteam blijven echter optimistisch. Ze putten hoop uit het feit dat sinds maandag door contact met familie al van 51 vermiste personen bekend is geworden dat ze nog in leven zijn. Gebleken is dat vele Antilliaanse bewoners van de Bijlmer soms zo in de war waren, dat ze naar elders in Nederland vluchtten zonder hun familie overzee in te lichten.

Op alle Antilliaanse eilanden worden voorbereidingen getroffen voor de herdenkingsdienst op zondag. Die wordt simultaan in alle delen van het Koninkrijk gehouden. Door het tijdsverschil is dat op de Antillen om tien uur 's morgens, in Nederland om vijf uur 's middags.

Koeweit overweegt veiligheidspacten met Russen en China

CAIRO (Reuter) — Om een herhaling van de Iraakse invasie van augustus 1990 te voorkomen, overweegt Koeweit een veiligheidspact met Rusland te sluiten. Er zijn ook contacten met China gelegd. Dat heeft de Koeweitse minister van Buitenlandse Zaken gezegd in een interview met het Egyptische weekblad *Akher Sa'aa*.

De minister, sjeik Ali Sabah al-Salem al-Sabah, zei dat zijn regering Irak — 'zelfs zonder wapens' — beschouwt als een bedreiging voor zijn veiligheid. Sinds de Golfoorlog heeft Koeweit veiligheidsverdragen gesloten met de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en Frankrijk, de drie westerse mogendheden die met militairen waren betrokken bij de bevrijding van Koeweit.

Sjeik Ali zei verder dat Koeweit een neutrale status nastreeft, zoals Zwitserland. 'In de Eerste en Tweede Wereldoorlog overschreed geen enkele soldaat, uit welk land dan ook, de grens van Zwitserland, omdat alle strijdende partijen daar belangen hadden'.

Tijdens de Golfoorlog zijn ruim 200 duizend Irakezen om het leven gekomen, veel meer dan aanvankelijk werd geschat. Dat heeft een demografe van het Amerikaanse bureau voor volkstellingen, die een jaar met verlof is gestuurd, meegedeeld. Volgens Beth Osborne Daponte zijn er 56 duizend militairen en 35 duizend burgers gedood. Daarnaast zijn door bombardementen 111 duizend Irakezen omgekomen.

President Vassiliou ziet geen toekomst in etnische deling

'Kwestie-Cyprus bevat alles dat ook Europa bezighoudt'

Van onze verslaggever
JORIS CAMMELBEECK

BRUSSEL — 'Ik denk dat meer dan ooit wordt onderkend dat de kwestie-Cyprus alles bevat dat heel Europa inmiddels bezighoudt, zoals etnische schoonmaak, chauvinisme en gewelddadig nationalisme', zegt de Grieks-Cyprische president George Vassiliou op de vraag waarom de internationale gemeenschap er nu van overtuigd is dat aan de deling van Cyprus een einde moet komen.

Na een mislukte coup in 1974, van Griekse extremisten die aansluiting bij Griekenland nastreefden, bezette een Turks invasieleger het noordelijk deel van het eiland om de Turkse minderheid te beschermen. Als een van de drie zogeheten garantiemachten (naast Griekenland en Groot-Brittannië) achtte Ankara zich daartoe gerechtigd. Een massale volksverhuizing — een etnische schoonmaak voordat het begrip was uitgevonden — van tienduizenden Grieken en Turken was het gevolg.

De scheiding werd nog versterkt toen de Turks-Cyprische leider Rauf Denktash in 1983 de Turkse Republiek Noord-Cyprus uitriep, die alleen door Turkije werd erkend. De legering van 35 duizend Turkse militairen en de komst door de jaren van 45 duizend Turkse kolonisten versterkten de status quo. Ondanks een reeks van VN-resoluties, waarin werd aangedrongen op terugtrekking van de Turkse troepen en besprekingen over herstel van de nationale eenheid, bleef Cyprus gedeeld.

Dit jaar nam de pas gekozen secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Boutros Ghali, initiatieven om de vertegenwoordigers van Grieks en Turks Cyprus tot besprekingen te bewegen. In juni spraken de partijen in New York voor het eerst sinds twee jaar met elkaar. Eind deze maand volgt een nieuwe gespreksronde. Resultaten bleven tot nu uit. Toch is Vassiliou optimistisch.

— Waarom?

'In de wereld is het inzicht gegroeid dat de kwestie-Cyprus moet worden opgelost. Afgelopen zomer is er geen resultaat geboekt. Aan Turkse zijde was geen wijziging in opstelling te constateren. Maar van groot belang is dat de secretaris-generaal een kader heeft neergelegd. En ik denk dat de druk zal worden vergroot, waardoor de kans op een oplossing toeneemt.'

— De besprekingen over Cyprus vonden plaats tegen de achtergrond van Joegoslavië, waar het concept van de rechtsstaat en de pluriforme samenleving op de klippen is gelopen. Roeit u met uw streven naar het herstel van zo'n samenleving op Cyprus niet in tegen de stroom van de geschiedenis?

'Nee, integendeel. Ik denk juist dat ik met die stroom meeroei. Wat in 1974 op Cyprus gebeurde, ging in tegen de geschiedenis. Ik denk niet dat een verstandig mens van mening kan zijn dat elke minderheid een eigen staat moet krijgen. Dat zou Europa vernietigen. Uit de geschiedenis van Europa kunnen we leren dat alle dynamische maatschappijen pluriform waren. Op het moment dat daaraan een einde komt, treedt verstarring en achteruitgang op.'

— Wordt de kans op een oplossing voor de kwestie-Cyprus niet bemoeilijkt doordat de garantiemachten Griekenland en Turkije andere politieke belangen hebben, niet alleen in de Egeïsche Zee maar ook in de kwestie-Joegoslavië?

'Nee, juist het bestaan van de kwestie-Cyprus verpest de relatie Griekenland-Turkije. Over Joegoslavië hebben zij geen grote meningsverschillen.'

— Het valt toch niet te ontkennen dat Turkije de neiging heeft de islamitische minderheid in Bosnië te steunen en dat er problemen zijn geweest met de Griekse naleving van het VN-embargo tegen Servië?

'In bepaald opzicht is dat vanzelfsprekend. Maar dat is de kwestie niet. Ik denk dat Turkije een les uit Bosnië heeft getrokken. Dat hoop ik tenminste. De Turken zijn zeer geschokt, en ik ben zeer geschokt over wat er met de islamieten in Bosnië gebeurt, zoals het verjagen van mensen uit hun huizen. Maar toen hetzelfde op Cyprus gebeurde, stonden de Turken te juichen. Dat is ook een les van de geschiedenis. Ofwel: doe een ander niet wat gij niet wilt dat u geschiedt.'

— Bestaat er wel genoeg politieke wil aan Turks-Cyprische zijde om tot een oplossing te komen?

'Onder de bevolking wel, maar niet van de kant van de Turks-Cyprische regering, de heer Denktash. Van de laatste heb ik niet veel tekenen gezien die wijzen op aanvaarding van VN-resolutie 750. Dat is een groot probleem, want zonder aanvaarding van die resolutie is het heel moeilijk om zinnige besprekingen te voeren.'

— Was het recente besluit van Denemarken om VN-troepen uit Cyprus terug te trekken een goede stap?

'Nee. Ik wil niet zeggen dat de blauwhelmen eindeloos langs de demarcatielijn gestationeerd moeten blijven. Ik wil een oplossing, zodat ze naar huis kunnen. Bovendien vind ik het systeem niet eerlijk. De kosten van deze VN-troepen moeten, net als elders, uit de algemene middelen worden betaald en niet door acht landen die al sinds 1964 militairen leveren. Maar het is moeilijk te begrijpen waarom deze landen zich terugtrekken voordat er een regeling is.'

— Is de houding van het Westen ten opzichte van Turkije niet ambivalent? De Sovjet-Unie bestaat weliswaar niet meer, maar nu zijn er weer andere geopolitieke argumenten om Turkije niet al te hard te vallen: Irak, Iran, de Balkan en de dreiging van het fundamentalisme in de zuidelijke voormalige Sovjet-republieken.

'Aan het belang van Turkije wil ik niets afdoen. Maar dat kan geen argument zijn om agressie tegen het internationaal recht te laten passeren. Frankrijk, Groot-Brittannië en Duitsland zijn ook belangrijke landen, maar dat geeft ze niet het recht dingen te doen die niet door de beugel kunnen.'

— Welke concessie hebt u gedaan?

'Wij hebben geaccepteerd dat de Turkse minderheid een vetorecht heeft in alle belangrijke kwesties. Je kunt echter alleen concessies doen als je praat binnen het kader van een concept. Wij hebben concessies gedaan en zijn bereid er eventueel nog meer te doen, maar wel met het oog op een toekomstige federatie en een nationale staat.'

— Wat zal het verschil zijn tussen het oude en het nieuwe Cyprus, als een regeling wordt bereikt?

'Het verschil is een federatie. Een federatieve regeling verschilt aanzienlijk van een nationale eenheidsstaat. Een federatie geeft de beste garanties voor elke gemeenschap dat zij haar eigen zaken kan regelen, maar heeft ook de voordelen van het grotere geheel.'

— Het subsidiariteitsbeginsel dus waarover het Verdrag van Maastricht ook spreekt?

'Subsidiariteit in de ware zin van het woord.'

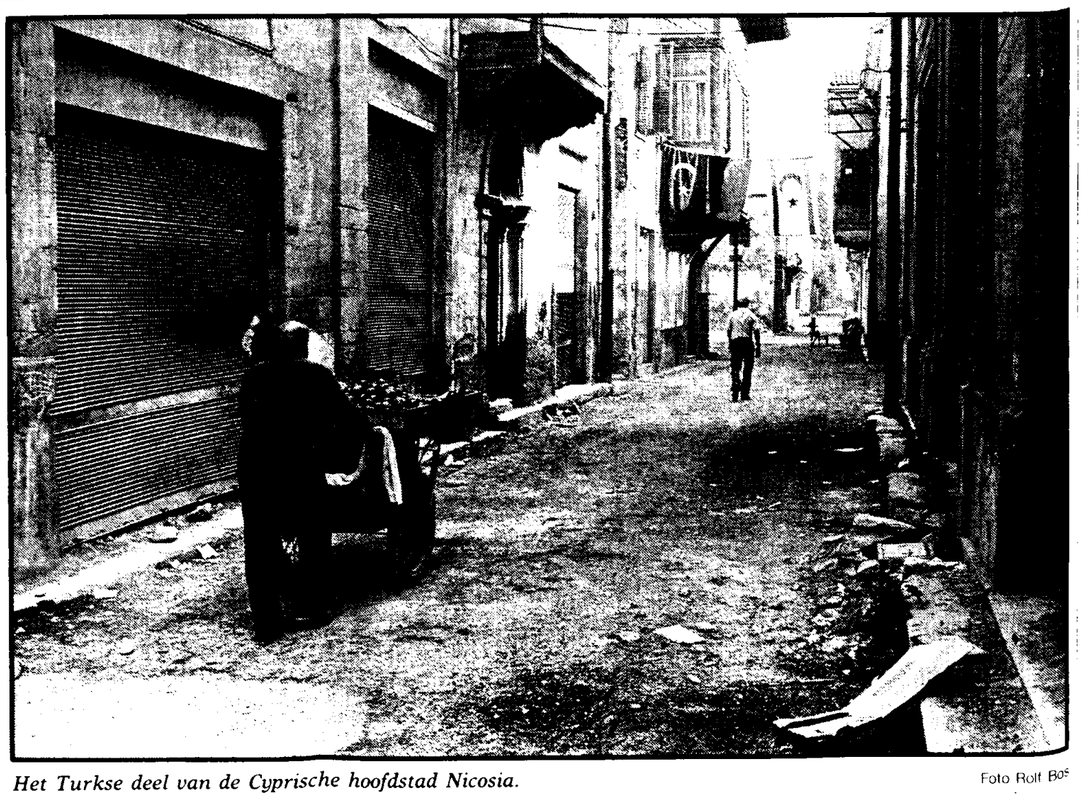

Het Turkse deel van de Cyprische hoofdstad Nicosia. Foto Rolf Bos

ADVERTENTIE

de 15e VROUWENAGENDA is uit!

INTRODUKTIE overbodig:

de Vrouwenagenda bestaat al 15 jaar en is nu volop verkrijgbaar, in een FEESTELIJK zilver/gouden jasje.

Het thema is deze keer: DAGDROMEN

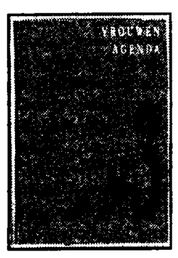

Nieuw:

het herziene adressenbestand heeft een kleurtje en is dus nog sneller te raadplegen.

Gehandhaafd:

het compacte formaat, 't leeslint en de overzichtelijke weekindeling.

Ook de prijs is nog steeds hetzelfde:

f 14.95 voor een dróóm van een agenda (Bfr. 299)

De Vrouwenagenda 1993 is een uitgave van BV Weekbladpers/OPZij

Shi'ieten Irak verwerpen politiek Koerden

TEHERAN (AFP, Reuter) — Twee van de belangrijkste shi'itische bewegingen van Irak verzetten zich tegen het voornemen van de Iraakse Koerden een federale staat te maken van Irak. In een communiqué dat is gestuurd naar het Franse persbureau AFP noemt de vanuit Teheran opererende Opperste Assemblee van de Islamitische Republiek het idee niet in het belang van het land.

De verklaring is een reactie op het besluit van het parlement van Iraaks Koerdistan afgelopen zondag in Erbil om een toekomstig democratisch Irak te herscheppen in een federale staat. In het parlement zijn alle facties van de Iraakse Koerden vertegenwoordigd. Ze weigeren met andere Iraakse oppositiepartijen samen te werken als er geen afspraken kunnen worden gemaakt over een federalistisch systeem.

De shi'ieten, de grootste bevolkingsgroep van Irak die vooral in het zuiden woont, zeggen niet principieel tegen het federalisme te zijn, maar ze vinden dat het volk van Irak zelf over de toekomst van het land moet kunnen beslissen. Nu al besluiten tot de oprichting van een federatie zal, aldus het communiqué, de vrees in de buurlanden voor een verbrokkeling van Irak alleen maar aanwakkeren.

Ook Turkije heeft gisteren officieel het besluit van het Koerdische parlement verworpen, omdat het tot desintegratie van Irak zal leiden. Volgens Ankara, dat een vrij Koerdistan aan de Turkse kant van de grens vreest, zal het besluit negatieve effecten hebben op de vrede en de rust in het land. De Iraakse pers meldde gisteren dat Bagdad op verzoek van Turkije de parlementsvoorzitter naar Ankara heeft gestuurd om met de Turkse regering te praten over verbetering van de samenwerking tussen beide landen.

De Turkse minister van Defensie, Nevzat Ayaz, heeft gisteren officieel bekend gemaakt dat Turkije de huidige strijd van de Iraakse Koerden tegen de Turkse Koerden in het grensgebied van Irak met luchtaanvallen ondersteunt. De Iraakse Koerden willen de Turkse Koerden, die vanuit Noord-Irak guerrilla-aanvallen op Turkije uitvoeren, uit hun land verdrijven. De Turkse Koerden ijveren voor een vrij Koerdistan in Turkije.

Turkije heeft ook met Syrië en Iran afspraken gemaakt over de strijd tegen de Turkse Koerden. Iran leverde gisteren een guerrillastrijder van de Turks-Koerdische PKK aan Ankara uit om te laten zien dat de overeenkomst wordt gerespecteerd en om berichten te ontzenuwen dat de Turkse Koerden een veilig heenkomen vinden in Iran.

De afgelopen 24 uur zijn, volgens een Turks persbureau, zeventien guerrillastrijders, een soldaat en twee dorpsbewoners bij de gevechten omgekomen.

ADVERTENTIE

INDIANENVERHALEN door ANDRE MANUEL

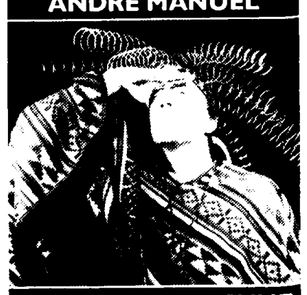

THEATER BELLEVUE
ma 12 t/m za 24 okt - 20.30 uur
(beh. zo 18 en ma 19 okt)
RESERVEREN 020 - 6247248

WVC geeft extra bedrag voor hulp aan slachtoffers

Van onze verslaggever

AMSTERDAM — Het ministerie van WVC heeft besloten extra geld beschikbaar te stellen voor geestelijke hulp aan getroffenen van de vliegramp in de Bijlmermeer. Minister d'Ancona en staatssecretaris Simons van WVC, die dit donderdag hebben bekendgemaakt, hebben geen bedrag genoemd. De financiële hulp is 'niet eindeloos', volgens WVC.

Over de hoogte van het bedrag valt volgens het ministerie nog niets te zeggen, omdat nog niet duidelijk is hoeveel personen over welke periode een beroep zullen doen op de hulp. Eerder deze week werd bekend dat de gemeente Amsterdam 2,2 miljoen gulden krijgt uit het Europese rampenfonds.

De bewindslieden vinden dat er voldoende hulpverlening moet zijn, als in de loop van volgende week mocht blijken dat veel slachtoffers geestelijke hulp nodig hebben. Het hoofd van de afdeling psychiatrie van het Academisch Medisch Centrum (AMC) in Amsterdam, B. Gersons, rekende woensdag voor dat in principe duizend mensen in aanmerking komen voor psychische steun.

Ervaring leert dat één op de vijf mensen die een emotionele gebeurtenis als die van zondag hebben meegemaakt, in de loop van twee jaar een post-traumatisch stress-syndroom ontwikkelt. Volgens Gersons heeft Amsterdam onvoldoende hulpverleners om aan de te verwachten vraag te voldoen.

De gemeente Amsterdam heeft voor de direct getroffenen van de ramp twee bijzondere financiële regelingen in het leven geroepen. De belangrijkste regeling voorziet in bijdragen voor de inrichting van een nieuwe woning. Alleenstaanden krijgen achtduizend gulden en gezinnen twaalfduizend voor de aanschaf van noodzakelijke goederen. De gemeente wil deze kosten verhalen op verzekeraars, zodat deze bedragen niet hoeven te worden terugbetaald.

Verder is er een financiële regeling voor slachtoffers om de eerste dagen na de ramp door te komen. Dat geld wordt betaald uit een fonds. Deze bijdrage hoeft niet te worden terugbetaald. Alleenstaanden kunnen driehonderd gulden krijgen, onvolledige gezinnen vierhonderd en volledige gezinnen vijfhonderd gulden.

De dienst Herhuisvesting in Amsterdam helpt alle gedupeerden met een huurcontract, ook zij die inwonend zijn geweest. 'Alle gedupeerden die geen dak boven hun hoofd hebben worden geholpen, ook al woonden ze nog maar kort in de flat', laat de gemeente weten.

Er is volgens M. Maten van de dienst 'een hele kleine groep' die minder dan een jaar inwoont en ook korter dan twee jaar in Amsterdam woont. 'Dat zijn enkele studenten, en die zijn geholpen door Nieuw Amsterdam.'

Herhuisvesting heeft nog geen contacten gehad met illegalen. 'Wij verwijzen elke illegaal door naar de politie. Zodra we van de politie te horen krijgen dat we ze moeten helpen, doen we dat. Er is nog geen enkele illegaal door de politie naar ons doorverwezen om geholpen te worden.'

Bij de dienst zijn tachtig aanvragen binnengekomen van woningzoekenden uit de Bijlmer. De helft van hen wil graag een woning buiten de Bijlmer. 'Een meerderheid kiest voor de tuinsteden, maar ook voor Zuidoost, Gein, Reigersbos, Venserpolder. De omliggende wijken van de hoogbouw in de Bijlmer zijn in trek', aldus Maten.

De vliegtuigmaatschappij El Al heeft donderdag een noodfonds opgericht voor slachtoffers van de ramp die in acute financiële nood zijn gekomen. Voor hen is een speciaal telefoonnummer opengesteld. Volgens El Al zijn er donderdag elf reacties gekomen. 'Dat is in verhouding weinig, maar wellicht moet het nummer meer bekendheid krijgen.' De aanvragen worden telefonisch opgenomen. El Al neemt volgende week met de gedupeerden contact op.

Het Rode Kruis in Den Haag kon donderdag nog niet zeggen hoeveel er op rampgiro 60100 is overgemaakt. 'Het geld wordt giraal overgemaakt en het duurt dus enkele dagen voordat inzicht daarin kan worden verkregen.' Bij het Leger des Heils in Amsterdam stromen de goederen binnen van bedrijven, particulieren en bejaardenhuizen. Ook bij het Bijlmersportcentrum, waar nabestaanden nog steeds om hulp komen, worden goederen, waaronder veel speelgoed, afgeleverd.

Vanuit de metro bekijken passagiers de ravage bij de getroffen flats in de Bijlmer. Foto Bert Verhoeff

Hulpvrager zegt ten slotte: 'Barst maar'

Van onze verslaggever

AMSTERDAM — Een clausule over een terugbetalingsregeling op formulieren van de Gemeentelijke Sociale Dienst in Amsterdam heeft bij slachtoffers van de vliegramp, die geld kunnen krijgen om de eerste dagen door te komen, veel irritatie veroorzaakt. Burgemeester Van Thijn van Amsterdam heeft de sociale dienst donderdag opdracht gegeven de formulieren aan te passen.

De standaardformulieren moesten worden ondertekend voor terugbetaling. Dat heeft bij veel aanvragers kwaad bloed gezet. Van Thijn heeft donderdag bepaald dat het voorschot niet hoeft te worden terugbetaald. Het geld wordt betaald uit een fonds.

De sociale dienst wijt de problemen aan een overhaaste reactie van de dienst, die het hulpsysteem snel in werking wilde laten treden. 'Administratief waren we hier niet op voorbereid. We zijn daarom gaan werken op de manier waarop we dat normaal doen: met het aanbieden van overbruggingsleningen. Maar op de formulieren die daarbij horen is ook sprake van terugbetaling en daar zat voor een aantal mensen het probleem.'

Hij wijst erop dat er niet *blind* kan worden uitgekeerd en dat daarom toch wordt geprobeerd enige garanties in te bouwen. 'We proberen toch een identificatie van mensen te vragen. Maar we moeten op dat punt natuurlijk coulant zijn. Wie geen geen woning meer heeft is immers vaak ook zijn papieren kwijt.'

Dat is veel aanvragers in het verkeerde keelgat geschoten. Eén van hen: 'Ik kan mijn huis niet in, ik heb geen papieren, ik heb even geen geld, en er zal bij mij ook zeker de nodige schade zijn. Ik ben in de sporthal geweest bij de sociale dienst. Dat werd een hele bureaucratische toestand. Er moest een formulier worden ingevuld en toen bleek dat ik geen werk had, werd het moeilijker. Of mijn vrouw dan werk had. Toen ze op het punt stonden dat telefonisch te checken, heb ik het formulier op tafel gegooid en gezegd: "Barst maar"!'

Over mogelijk misbruik van de financiële tegemoetkoming zegt de gemeente Amsterdam dat zoiets 'nooit voor 100 procent kan worden voorkomen'. 'We nemen dat risico gewoon.'

Ook de dienst Herhuisvesting stelt dat 'het uitgangspunt blijft dat iedereen die door de ramp is getroffen, wordt geholpen'. 'Het belangrijkste is gedupeerden zo goed mogelijk bij te staan. Als later blijkt dat iemand is geholpen die daar geen recht op heeft, dan is het jammer, maar het zij zo', aldus de gemeente Amsterdam.

MAAIKE HELDER

Lang

EEN LANGE rok mét een lang split — zijn ze nou helemaal gek geworden?

Voor mij zit er in een lange rok maar een goed lang split, namelijk: tussen de twee pijpen.

De broek is uitgevonden voor het vrouwelijk lichaam. Bij mannen schijnt er bovenaan iets te hangen dat ze naar links of rechts moeten draperen.

De lange broek staat tot de lange rok als de fiets tot een eenwieler. Je kan met veel moeite en oefening wel fietsen op een eenwieler, maar ieder kind begrijpt dat het op een tweewieler beter gaat.

Een vrouw is geen meermin, zelfs geen meermin met een lange split onder de kieuwen.

Die lange split lijkt een concessie aan de behoefte van veel vrouwen om in een kledingstuk te kunnen lopen, in plaats van er alleen maar in te liggen of op handen gedragen te worden. Maar in werkelijkheid is die lange split bedoeld om het vreselijke vermoeden dat elke vrouw met een lange rok oproept (haar benen zijn niet mooi) te weerleggen.

Een nieuwe mode lijkt een paar minuten aardig, omdat hij nieuw is, omdat de koopsters ervan genoeg geld hebben om er mooie dingen bij te kopen, omdat de eerste draagsters er trots mee rondlopen. Maar deze nieuwe mode zal na die paar minuten in zijn eigen split verzuipen.

Het hele idee dat *mode* betekent: hoeveel centimeter onder of boven de knie, is kletskoek. Nieuwe mode betekent: nieuw kijken, nieuwe kleuren, nieuwe kniekousen, voor mijn part kerkklokken, kinderkoppen, keukengekletter, maar niet: de lengte van iets, het split, die de lengte van iets anders, de rok, moet opheffen.

Wie een lange rok wil dragen, moet dat vooral doen. En niet vergeten zo nu en dan op de stoep stil te staan, en pas verder te lopen als zich op de stoep een plasje heeft gevormd.

Wie een lang split wil dragen, moet dat vooral doen. En bovenin het split een schaar of mes vastmaken, zodat de kijkers begrijpen wat er gebeurd is.

Wie een lange rok met een lang split wil dragen, moet dat vooral doen. Maar dan ook straks de valse billen achterbinden, het schoteltje in de onderlip, de crinoline, de wespentaille en het dichtgeslagen oog.

ADVERTENTIE

Stuur Loïs Lane naar je beste vriend.

Voor f 6,50 extra verstuurt u vanuit meer dan 500 platenzaken een cd door het hele land.

En uw cd is de volgende werkdag al op z'n bestemming. Als u bovendien tijdens de Platen10-daagse (6-17 oktober) voor f 49,50 cd's koopt, ontvangt u gratis deze premie-cd.

Muziek versturen vanuit de platenzaak? Wij zorgen ervoor.

'Waren we bakkers, dan brachten we brood'

Van onze verslaggever

AMSTERDAM — Het orkest moest een paar telefoontjes beantwoorden: waarom er geen Surinaamse muziek werd gespeeld, waarom geen Antilliaanse muziek, en waarom dan wèl die ouwe koek van Beethoven, die de mensen in de Bijlmer toch niets, maar dan ook niets zegt. Het kantoor heeft geprobeerd het uit te leggen. 'Je laat een steelband ook geen symfonie van Brahms spelen. Het is een kwestie van wat kun je en wat kun je niet.'

Sjoerd van den Berg, directielid van het Concertgebouworkest: 'En het *Adagio* van Otto Ketting, uit 1989, dat kun je toch moeilijk ouwe koek noemen.'

Geen 'herdenkingsconcert'. Het werd een *extra concert naar aanleiding van de vliegramp*. 'We hadden behoefte onze gevoelens te uiten op een manier die ons eigen is', zegt Martijn Sanders, directeur van de NV het Concertgebouw en mede-initiatiefnemer. 'Dat kun je doen met publiek. Dat kun je doen zonder publiek. We hebben uiteindelijk besloten het mèt publiek te doen, want het Concertgebouw en het orkest zijn openbare instellingen.'

De vraag was even of er ruchtbaarheid aan moest worden gegeven, en zo ja op welke manier. Voor je het weet, wordt het verkeerd begrepen, en om de publiciteit was het nu net weer niet te doen. Sanders: 'Dat de VPRO-tv het concert zondagavond uitzendt, was niet onze opzet. Maar we wilden het ook niet verhinderen. We hebben er geen enkele pathetiek in willen leggen.'

Het crisiscentrum in de Bijlmer is op de hoogte gesteld. Volgens Van den Berg is ook bij het Leger des Heils een mededeling gedeponeerd. Uitgenodigd is niemand.

Onder de twaalfhonderd bezoekers die donderdag om twaalf uur dertig de Grote Zaal binnendrentelen, sommigen onwennig rondkijkend maar de meesten met het richtinggevoel van de geoefende concertganger, bevinden zich premier Liberia-Peters van de Nederlandse Antillen en de Amsterdamse wethouder van cultuur Bakker. Het optreden heeft een ongebruikelijke akoestische omlijsting. Geen concertgangersgezoem. Het orkest stemt timide, zonder veel riedels. Een walkie-talkie van de tv-ploeg doorbreekt de stilte. Han Reiziger van de VPRO spreekt een paar woorden voor een camera.

Dirigent Riccardo Chailly daalt niet af langs de grote trap, maar verschijnt onopvallend via de zijkant. Sommigen klappen, anderen hoesten. Als het *Adagio* van Ketting geklonken heeft en een moeder met een plaskindje naar buiten is gerend, vraagt concertmeester Jaap van Zweden om een minuut stilte. Ketting en Beethoven — de treurmars uit de *Symfonie nr 3* — draagt hij op 'aan allen aan wier leven en aan wier verwachtingen zo plotseling een eind is gekomen'. Sommigen klappen als de treurmars is afgelopen. Anderen volharden in niet-klappen.

Toch een soort herdenking? Geen herdenking. Martijn Sanders: 'Als we bakkers waren geweest, hadden we brood gebracht naar het crisiscentrum.'

Concertmeester Jaap van Zweden (links) draagt het concert op aan de slachtoffers van de vliegramp in de Bijlmer. Rechts dirigent Riccardo Chailly. Foto Marcel Molle - de Volkskrant

Ook in Duitsland, België en Frankrijk is ongerustheid toegenomen

Discussie over aanvliegroutes laait op

Van onze verslaggever

AMSTERDAM — Naar aanleiding van de vliegramp in Amsterdam is in Duitsland, België en Frankrijk de discussie over de aanvliegroutes van vliegvelden opgelaaid. Vooral in Frankfurt en Berlijn wordt de vraag gesteld of de situatie rond deze drukke luchthavens verschilt van die rond Schiphol. In Brussel wordt verontrust gewezen op de stedelijke bebouwing onder een van de aanvliegroutes van vliegveld Zaventem.

De Belgische Regie der Luchtwegen (rijksluchtvaartdienst) heeft aangekondigd dat in de toekomst piloten zullen worden gestraft die van hun vluchtroutes afwijken. De sancties kunnen bestaan uit boetes tot de intrekking van het vliegbrevet. De maatregel, aldus de dienst, houdt minder verband met de vliegramp in de Bijlmermeer dan met de invoering van een nieuw verkeersleidingscentrum aan het eind van dit jaar.

De Belgische Unie tegen Vliegtuighinder in Brussel heeft naar aanleiding van de ramp opnieuw bezwaar aangetekend tegen het gebruik van de 'risicostartbaan 02', die bij harde noordoostenwind wordt gebruikt. De aanvliegroute daarvan voert over de Brusselse agglomeratie en meerdere voorsteden. 'De ramp met het El Al-vliegtuig had ook in Brussel kunnen gebeuren.' De actiegroep vindt ook dat er een eind moet komen aan de regeling dat tijdens de weekeinden de vaste aanvliegroute pal over Brussel leidt. Doordeweeks gebeurt dat niet.

In Berlijn wordt al langer geijverd voor sluiting van de vliegvelden Tempelhof en Tegel, beiden in het voormalig West-Berlijn en wegens ruimtegebrek ingeklemd tussen de stedelijke bebouwing. Bij de meeste Europese luchthavens worden bebouwde gebieden vanwege de geluidshinder zoveel mogelijk vermeden. Maar volgens H. Ohl van de Bundesanstalt für Flugsicherung (de Duitse rijksluchtvaartdienst), vervalt die voorzorg wanneer het toestel in nood is.

Dat gebeurde ook bij het El Al-toestel in Amsterdam en is overal ter wereld de regel. Ohl: 'In zo'n geval wordt het vliegtuig via de kortste weg binnengeleid. Vliegen in slalom is er niet meer bij.'

In het donderdag verschenen blad *Stern* zegt Lufthansa-747-piloot H. Gehlen dat de aanvliegroute in Frankfurt nog extra risico's oplevert, omdat het vrijwel over het grootste tank-opslaggebied in Duitsland voert. Gehlen vraagt zich wel af waarom zijn El Al-collega niet heeft geprobeerd een noodlanding te maken op het IJsselmeer.

De Franse nationale luchtvaartdienst heeft donderdag een onderzoek gelast naar de veiligheid van aanvliegroutes van Franse luchthavens. Het hoofd van de dienst, P. Breuil, zei dat in Frankrijk vaak laag wordt gevlogen, ook boven woongebieden. Volgens hem zal tijdens het onderzoek speciale aandacht worden besteed aan de veiligheid van de Parijse vliegvelden Orly en Charles de Gaulle.

Luchtverkeersbeveiliging zit uur zonder radarbeeld

Van onze verslaggever

AMSTERDAM — De luchtverkeersbeveiliging van de Rijksluchtvaartdienst op Schiphol heeft in de nacht van woensdag op donderdag een uur zonder radar gezeten. Door een stroomstoring vielen de computers van de verkeersleiding uit. Er was alleen radiocontact mogelijk met het vliegverkeer.

De Koninklijke Luchtmacht en Eurocontrol, het verkeersleidingscentrum op vliegveld Beek, stonden de verkeersleiding op Schiphol bij door hun radarwaarnemingen door te geven. Volgens de luchtverkeersbeveiliging was er op het moment van het uitvallen van de radar weinig vliegverkeer.

De storing trad op tijdens onderhoudswerkzaamheden aan een noodaggregaat, dat de stroomvoorziening verzorgt als de netstroom uitvalt. Het kostte een uur om de computers weer op te starten.

ADVERTENTIE

za 10 okt.
20.15 uur

concertgebouw
Concertgebouwplein 2-6 Telefoon 671 83 45

Nederlands Philharmonisch Orkest o.l.v. Hartmut Haenchen
m.m.v. Liana Isakadze viool. Beethoven. Ouv. Coriolan. Brahms Vioolconcert.
Bartok Concert voor orkest. Toegang f 30 -, CJP PAS-65 f 25 -, grote zaal

Onderzoekster uit kritiek op dubbele moraal tegenover bedrijfstak

'Prostitutie hoort thuis bij arbeidsinspectie'

Van onze verslaggever
HARMEN BOCKMA

ROTTERDAM — Niet de politie, maar de arbeidsinspectie moet zich gaan bemoeien met de prostitutie. Alleen op die manier zal de afschaffing van het bordeelverbod ook voor prostituées een positief gevolg krijgen. Zolang in Nederland een dubbele moraal blijft gelden als het om prostitutie gaat, komt er geen verbetering in de positie van prostituées.

In haar proefschrift *Prostitutie in bedrijf* hekelt dr L. van Mens de hypocrisie die heerst als het om prostitutie gaat. Van Mens promoveerde donderdag aan de Rotterdamse Erasmus Universiteit tot doctor in de bedrijfskunde. Haar proefschrift handelt over de organisatie, het management en de arbeidsverhoudingen in seksclubs en privéhuizen.

De prostitutie is volgens Van Mens een bedrijfstak als vele andere. Er is een produkt: sex, er zijn werknemsters, de prostituées, en er zijn werkgevers, de exploitanten. Per jaar brengen 1,5 miljoen mannen — een enkele keer of regelmatig — een bezoek aan een prostituée. Er gaat ongeveer een miljard gulden om in de branche. Een groot verschil met het legale bedrijfsleven is echter, dat de arbeidsverhoudingen vaak slecht zijn geregeld.

'Een van de eersten die mij belden na het verschijnen van het proefschrift was een belastinginspecteur uit Arnhem', zegt Van Mens. 'Vooral in die context van tussen de 800 duizend en 1,2 miljard gulden was hij erg geïnteresseerd.'

'Vaak is dat het enige waar mensen aan denken. Hoeveel geld gaat er om in de sekswereld en wordt er wel belasting betaald. Hoe het niet de rechten van prostituées is gesteld, is blijkbaar minder interessant', zegt de onderzoekster.

Het onderzoek van Van Mens leidde onder andere tot de wijziging van artikel 250 bis van het Wetboek van Strafrecht. Door de wijziging is het niet langer verboden 'gelegenheid te geven' tot het bedrijven van prostitutie. Prostitutie op zich was al toegestaan. Dank zij de wetswijziging kunnen bijvoorbeeld ook gemeenten 'eroscentra' opzetten om zo de overlast tegen te gaan.

Volgens de meest recente plannen van het kabinet zullen de gemeenten door middel van een vergunningenstelsel invloed kunnen gaan uitoefenen op de gang van zaken in de bordelen. De arbeidsverhouding tussen prostituées en hun bazen blijft daarbij echter buiten schot. 'Dat is ook geen taak van de gemeenten', vindt de onderzoekster.

De wetswijziging die prostitutie moet legaliseren, komt voort uit twee oorzaken, aldus Van Mens. 'Allereerst was er de druk van de grote steden, die te kampen hadden met veel overlast. Om dat aan te pakken, wilden ze zelf eroscentra instellen. Dat mocht echter niet, toen dan werd de wet opgegeven, vond de Raad van State. Dat heeft met name in Rotterdam gespeeld.'

De tweede lobby voor legalisatie kwam uit feministische hoek. Daar is de gedachte dat zolang prostitutie in de illegaliteit blijft, er ook niets gedaan kan worden aan de slechte omstandigheden waarin sommige prostituées verkeren. Van Mens vindt de wetswijziging zoals die nu, waarschijnlijk in november, naar de Tweede Kamer gestuurd wordt, een gemiste kans. 'Het vreemde is dat gemeenten van alles kunnen regelen. Ze kunnen bijvoorbeeld, omdat er vergunning moet worden aangevraagd voor een bordeel, voorkomen dat de prostitutie zich verspreidt.'

De verhouding tussen de prostituée en de exploitant blijft echter ongeregeld. 'In sommige steden hebben twee exploitanten de helft van de prostitutie in handen', zegt Van Mens. 'Die twee mannen hebben grote macht over de prostituées, vooral over de minder weerbare buitenlandse vrouwen. Met het afschaffen van het bordeelverbod in zijn huidige vorm, legaliseer je dat machtsmonopolie.'

Het beeld dat van de prostitutie bestaat als half-crimineel en slecht georganiseerd klopt overigens niet altijd, blijkt uit het onderzoek van Van Mens. Er zijn ook privéhuizen waar een gelijkwaardige relatie bestaat tussen prostituée en exploitant.

Alle prostituées met wie Van Mens heeft gesproken, hebben ook slechte ervaringen met exploitanten en klanten. Ze zijn beledigd, gedwongen meer te doen dan was afgesproken en mishandeld. De exploitanten dwongen hen soms klanten mee te nemen tegen wie ze bezwaar maakten, op straffe van ontslag. Door de dubbele moraal die er bestaat over prostitutie, is het moeilijk om te klagen. Een prostituée is immers niet populair in haar omgeving.

'Zolang prostitutie wordt beschouwd als een probleem op het gebied van moraal, orde en volksgezondheid zal er in feite niets veranderen', zegt Van Mens. 'Dan blijft de prostituée een slechte onderhandelingspositie houden ten opzichte van de exploitant.'

Amsterdam gaat sacrosancte en beürineerde Waag restaureren

Van onze verslaggever

AMSTERDAM — Het oudste verkeersvrije monument van Amsterdam, de Waag aan de Nieuwmarkt, kan niet nog een winter onverwarmd en ongebruikt blijven staan. De toestand is zo deplorabel, dat in december wordt begonnen met restauratie. De gemeente en de dienst Gebouwen hebben hiermee bedreigd, dat advies van een door de gemeente ingesteld onderzoekscommissie.

Voor de restauratie staat tenminste een en twee miljoen gulden. Als architect is aangetrokken W. Kramer, die tal van monumenten in het land heeft gerestaureerd, waaronder een poortgebouw in Grave en de Noorderkerk in Amsterdam. De komende maand moet het programma van eisen worden vastgesteld.

De gemeente gaf in mei een speciale adviescommissie, voorgezeten door oud-Kamerlid en gemeenteraadslid H. Jacobse, de opdracht te onderzoeken wat er met De Waag moet gebeuren. Deze commissie oordeelde gisteren bij haar eerste rapportage dat De Waag inclusief is, hetzij een toekomstige gebruiker moet zich aandienen zou het gebouw in zeer slechte staat.

Monumentenzorg, [illegible] aanwezig in de commissie, blaakt aan de politiek de teugels enkele jaren geleden te veel heeft laten vieren door De Waag ter beschikking te stellen van een speciale stichting die voor de verbouwing de Franse architect Philippe Starck inschakelde. Zoiets was in Frankrijk ondenkbaar geweest, mopperde commissielid en architect Geurt Brinkgreve. De stichting heeft weliswaar consolidering onderhoud gepleegd, maar Starck veel te veel de vrije hand gelaten.

Als het aan de commissie ligt, verloopt de restauratie volgens de boekjes, is een glazen uitbouw taboe, evenals hemelbestormende planten voor grand cafés. De sprinkler-installatie, behoedzig bevestigd tussen de balken, zal als eerste verdwijnen. Ook de leidingen onder het plein voor De Waag, waar een glazen paviljoen was gedacht, moeten weg. Het is duidelijk dat er tonnen subsidie in een bodemloze put zijn verdwenen. De stichting is twee jaar geleden failliet verklaard.

Welke bestemming De Waag gaat krijgen, is nog steeds onbekend. De toekomstige gebruiker, die anderhalve maand de tijd heeft om zich te melden (huurprijs op jaarbasis zo'n twee ton), heeft zich te houden aan de monumentale waarde. Een commissielid droomt van een bankfiliaal, de ander van een bibliotheek of museum. Er hebben zich twee serieuze gegadigden met naam en toenaam gemeld: Cair Produkties, die De Waag wil benutten voor studie-activiteiten; en de stichting Restauratie Monumenten Amsterdam, die het plan heeft er een milieucentrum te vestigen. Volgens Jacobse zijn er meer belangstellenden.

De restauratie concentreert zich op het ontzuiten van de zwaar beürineerde gevels, het verwijderen van de tussentijds aangebrachte constructies en het stutten van de Metselaarstoren. Dat architect Kramer al aan de slag gaat, wordt er een nieuwe gebruiker bekend is, is opnieuw het veilig stellen van het monument is hoofddoel. Eind 1993 moet De Waag zijn verloederde jas definitief van zich hebben afgeworpen.

ADVERTENTIE

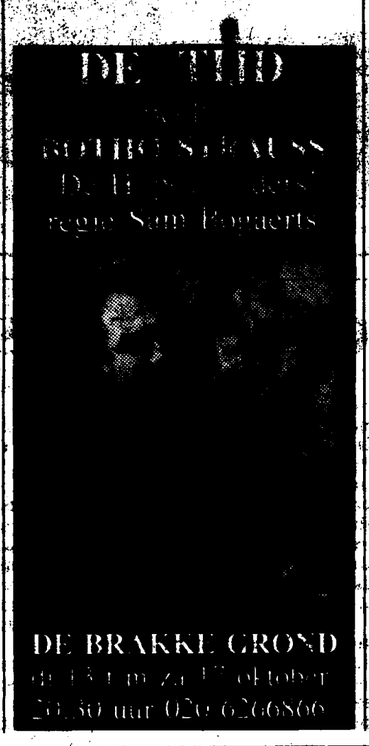

Aannemer krijgt opdracht voor damwand Griftpark

UTRECHT (ANP) — De Nederlands/Franse aannemingscombinatie Heijmans/Soletanche heeft bij inschrijving de opdracht voor de bouw van een damwand rond het steeds vervuilde Utrechtse Griftpark verworven. De wand krijgt een diepte van 55 meter en kost 36 miljoen gulden.

De bouw betekent het begin van de bodemsanering. Het werk duurt zeker drie jaar. Daarna komen de schoonmaak van de randgebieden, de waterzuivering en de herinrichting van het terrein aan de beurt. De totale kosten worden geraamd op 300 miljoen gulden. De werkzaamheden zullen rond de eeuwwisseling zijn beëindigd.

Besloten is de vervuilde grond te isoleren, omdat afgraving en reiniging meer dan 660 miljoen gulden zouden kosten. Het rijk draait op voor 90 procent van de kosten en de gemeente Utrecht voor het restant. Om het park weer te kunnen gebruiken, moeten enkele meters van de bovenlaag worden afgegraven en vervangen door een 'leeflaag' van schone aarde.

De vervuiling van het Griftpark, waar vroeger een gasfabriek stond, kwam twaalf jaar geleden al aan het licht.

PERSOONLIJK

De Amerikaanse politiek-filosoof en hoogleraar sociale wetenschappen Allan Bloom is woensdag overleden. Bloom werd in 1987 bekend door zijn bestseller *The Closing of the American mind*. Het boek, vertaald als *De ondergang van het denken*, vormde de weerslag van Blooms twintigjarige ervaring als docent aan de universiteiten van Chicago, Cornell en Yale. Alleen in de VS werden al meer dan een miljoen exemplaren van zijn werk verkocht.

Het is een kruisvaart tegen het intellectuele verval van het universitaire onderwijs in Amerika. Bloom kritiseerde onder meer het verdwijnen van de belangstelling voor de klassieke literatuur en het lezen van boeken in het algemeen. De onverschilligheid en de intellectuele gemakzucht die daaruit zouden spreken, zijn volgens de auteur produkten van de studentenbeweging uit de jaren zestig. Als gevolg van deze conclusie en de onverzoenlijke toon van het boek, werd Bloom het mikpunt van linkse critici die hem voor reactionair uitmaakten.

De nieuwe voorzitter van de CNV-Jongerenorganisatie is Laurette Spoelman (27). Zij is de opvolgster van Evert-Jan Hazeleger, die deze functie drie jaar heeft vervuld. De officiële installatie heeft eind oktober plaats.

De Nationale Techniek Prijs, een initiatief van het ministerie van Economische Zaken, wordt dit jaar toegekend aan F. Cornelissen en J. van der Vaart van de Katholieke Pedagogische Hogeschool Utrecht. Zij krijgen de prijs voor het door hen bedachte 'ontdeklokaal', een ruimte waarin leerlingen van basisscholen, maar ook pabo-studenten, op uitgekiende wijze onderwijs kunnen krijgen in techniek. Verscheidene scholen hebben zo'n ontdeklokaal ingericht. Lego Dacta Nederland, een onderdeel van de Deense firma, deelt mee in de prijs vanwege zijn educatieve techniek-sets.

De Amerikaanse jazzdrummer Ed Blackwell is woensdag in een ziekenhuis in Hartford, Connecticut, overleden. Hij was 62 jaar. Blackwell groeide op in New Orleans en speelde daar eind jaren veertig met pianist Ellis Marsalis. Internationale bekendheid kreeg hij vanaf 1960 als lid van het kwartet van altsaxofonist Ornette Coleman, dat een belangrijke rol speelde in de ontwikkeling van de free jazz. Later trad Blackwell ook op met de groepen van saxofonist Eric Dolphy, trompettist Don Cherry en pianist Randy Weston. In 1976 werd hij lid van het kwartet Old and New Dreams, met Cherry, saxofonist Dewey Redman en bassist Charlie Haden. Deze groep legde zich toe op de muziek van Ornette Coleman. Maar Blackwells mogelijkheden om op tour-

nee te gaan werden sinds de ja[illegible] ventig beperkt door een ernstige ziekte.

Marten Jongema (1952) heeft [illegible]ste Nederlandse Theateraffiche [illegible] kregen. Hij krijgt de prijs voor zi[illegible]che voor de toneelproduktie E[illegible] van Toneelgroep Carrousel. De p[illegible] staat uit een geldbedrag van vijf[illegible] gulden en een plastiek van de ha[illegible] Marijke de Goey. De onderscheid[illegible] een initiatief van het Nederlands [illegible]ter Instituut. Een jury koos h[illegible] werp van Jongema uit ongeveer v[illegible]derd affiches van Nederlandse t[illegible] produkties.

De kunstenaar Peter Struycken [illegible] voor zijn werk als monumentaal[illegible] houwkunstenaar in voor publie[illegible]gankelijke ruimtes de J.C. Van[illegible]schotprijs, groot vijftigduizend [illegible] gekregen. Hij ontving de prijs donderdag in de Amsterdamse Beurs van Berlage uit handen van directeur W.F. Duisenberg van De Nederlandsche Bank. Duisenberg maakte tegelijkertijd bekend dat Struycken de opdracht krijgt het 'grijze hel[illegible] rond het gebouw van De Nederla[illegible] Bank in Amsterdam 'voor het oo[illegible] toegankelijk te maken'. De Van[illegible]schotprijs is ingesteld door F. Van[illegible]schot Bankiers en wordt elke tw[illegible] in verschillende sectoren van de [illegible]houwkunst uitgereikt.

De gemeenteraad van Rott[illegible] heeft donderdag J.H.A. van den [illegible]senberg (VVD) benoemd tot weth[illegible] van milieu, buitenruimte, verke[illegible] vervoer.

Van den Muijsenberg (46) volg[illegible] augustus overleden A.G. Verbe[illegible] op. Tijden haar ziekte fungeerd[illegible] den Muijsenberg al als plaatsv[illegible]gend wethouder. De VVD'er is [illegible] 1985 lid van de gemeenterdaad.

De Stichting Dansersfonds '79 h[illegible] jaar aanmoedigingsprijzen toe[illegible] aan Arnold Goores, Karin Schn[illegible] Regina van Berkel. Zij ontving[illegible] prijzen donderdag in Het Muzie[illegible]ter in Amsterdam uit hande[illegible] Alexandra Radius en Ron El[illegible] Goores en Schnabel kregen ied[illegible] duizend gulden (de Prijs van Ve[illegible]ste) en Van Berkel drieduizend [illegible] De stichting beoogt met het toek[illegible] van deze prijzen enerzijds jong, [illegible]lands danstalent te stimuleren [illegible]derzijds dansers, na het beëindig[illegible] hun danscarrière, te helpen bij de[illegible]schakeling naar een nieuwe werk[illegible]

NIET ALLEEN VOOR TWIJFELGEVALLEN

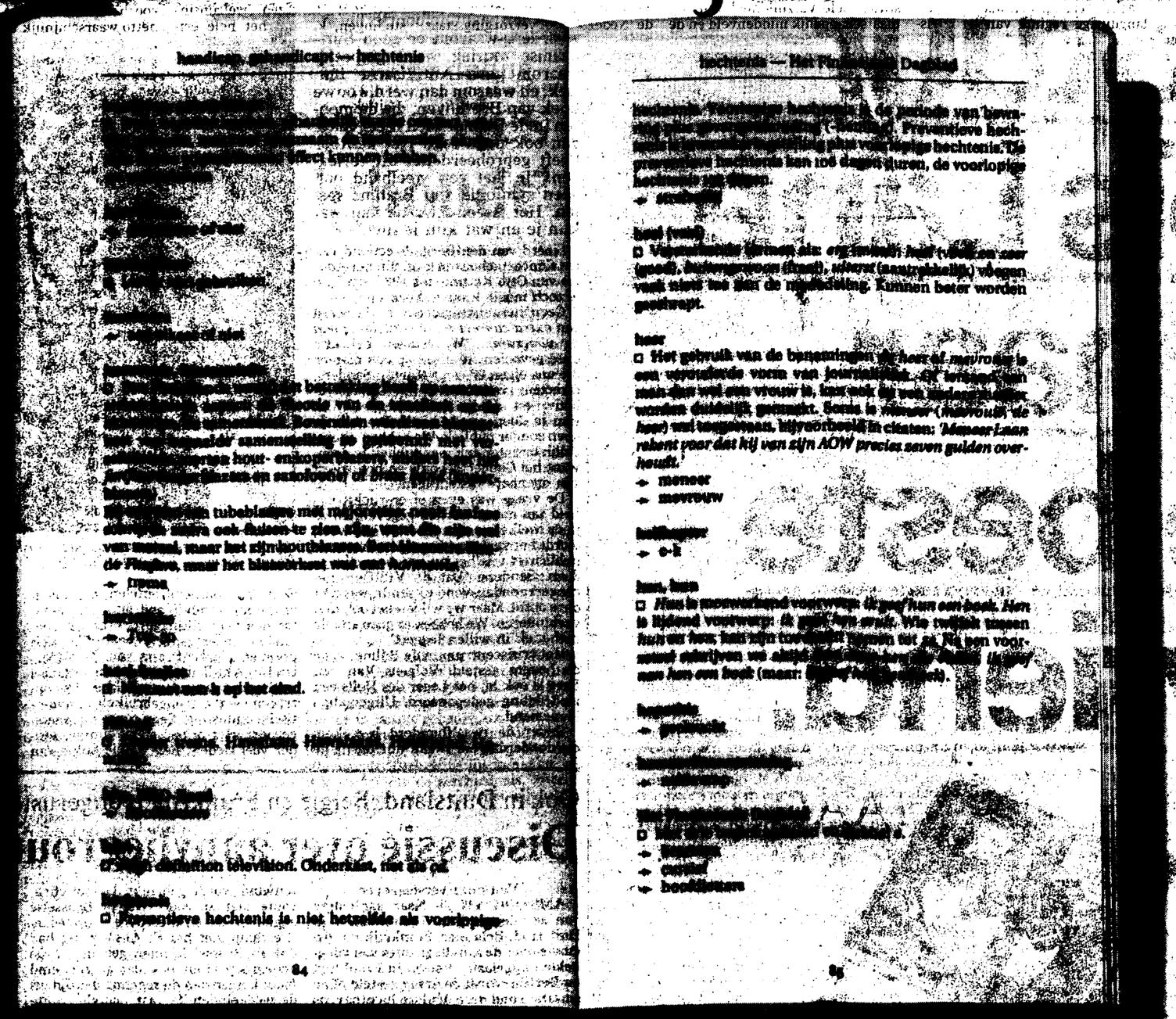

Afbeelding op ware grootte.

Het nieuwe studiejaar is begonnen: daarbij [illegible] het Stijlboek van de Volkskrant [illegible] onfeilbaar. Wie veel schrijft kan altijd deskundige hulp gebruiken. Niet alleen scholieren en studenten, iedereen die met pennen te maken heeft kan er zijn voordeel mee doen.

In het Stijlboek staan de spellingregels die de [illegible] hanteert, veel gemaakte taal- en spelfouten en [illegible] van de interpunctie.

Hoe bereik je een bondige schrijfstijl? Welke clichés moet je vermijden?

Behalve het antwoord op deze vragen kun je in het Stijlboek ook vinden wat de precieze betekenis is van veel voorkomende politieke, juridische, levensbeschouwelijke en andere begrippen. En richtlijnen voor het componeren van een interview, het schrijven van een reportage of een bericht.

Samen met de Sdu geeft de Volkskrant dit handmiddels is de zevende druk verschenen.

HOE TE BESTELLEN?

Lezers van de Volkskrant kunnen het Stijlboek (omvang 204 pagina's) bestellen door f 19,90 over te maken op giorekening 46000 t.n.v. de Volkskrant Amsterdam, onder vermelding van 'de Volkskrant, Stijlboek'. Het boek wordt gestuurd naar het adres dat [illegible]erschrijving. Bij bankover[illegible] [illegible] apart en duidelijk naam, adres en woonplaats vermelden.

Het boek is ook te koop aan de balie in het Volkskrantgebouw te Amsterdam en in de boekhandel.

de Volkskrant
HET MEEST INFORMATIEVE OCHTENDBLAD VAN NEDERLAND

In de Nederlandse politiek staat maar één ding vast: het CDA regeert altijd. **Kees van Kersbergen** meent echter dat een paarse coalitie van D66, VVD en PvdA kansrijker is dan ooit. Hij verwacht er een therapeutische loutering van voor de Nederlandse politiek.

Paarse therapie zou Den Haag juist goed doen

'CLICHÉS bevatten tot slagwoorden verdichte levenservaring', filosofeerde Thijs Wöltgens in 1984 in een beschouwing over de kansen en grenzen van sociaal-liberale samenwerking. Eén van de hardnekkigste clichés in de Nederlandse politiek was en is, dat een regering zonder het CDA onmogelijk is. Een dergelijk kabinet is op z'n best een wensdroom, een verlangen, maar meestal een verzuchting. Het is al zo vaak gewild, maar nog nooit gelukt. De politieke geschiedenis van Nederland leert nu eenmaal, dat de christen-democraten altijd regeren.

Het probleem van clichés is dat ze het bediscussiëren niet waard lijken. Toch is er recentelijk weer een debatje op gang gekomen over de mogelijkheid van een paarse coalitie (PvdA-D66-VVD). Zo prediken de links-liberalen onder aanvoering van Van Mierlo, dat het nu eindelijk afgelopen moet zijn met de vanzelfsprekendheid van de macht van het CDA. En de oppositiefrustratie onder de leden van de VVD-fractie in de Tweede Kamer blijkt inmiddels zo hoog te zijn opgelopen, dat zelfs de rechts-liberalen een paarse coalitie niet meer bij voorbaat uitsluiten.

Sterker nog, als we Jan Hoedeman in *Elsevier* van 3 oktober mogen geloven, dan zien de parlementariërs van de VVD zichzelf stiekem als de toekomstige regeringspartners van de PvdA en D66. De jongerenorganisaties van deze partijen waren overigens al wat langer overtuigd van de wenselijkheid van een paars akkoord.

Cynisch genoeg zijn de sociaaldemocraten op dit moment weinig gecharmeerd van de jongste liberale avances. Partijvoorzitter Rottenberg heeft laten weten geen behoefte te hebben aan 'drie, vier jaar psychotherapie voor de Nederlandse politiek'. Je hoort hem denken: gegeven de organisatorische en electorale problemen van de PvdA alsmede de broosheid van de coalitie moeten we ons vooral niet laten verleiden tot speculaties omtrent een eventueel verbond met de VVD. Met hetzelfde gemak als waarmee hij ooit opriep tot het publieke debat, wimpelt hij nu iedere aanzet tot discussie over een paarse coalitie af als irreëel en futiel.

Michiel Zonneveld betoogde onlangs in *Het Parool* dat de PvdA inmiddels de strijd om de politieke dominantie heeft opgegeven en zich daarmee feitelijk uitlevert aan de machtshonger van de christen-democraten. Die analyse is juist. Het optreden van de top van de partij getuigt op het moment van een demoraliserend politiek fatalisme. Een paars bondgenootschap kan toch niet en erover praten is bovendien politiek gevaarlijk, zo lijkt men te redeneren. Dat is des te cynischer als men bedenkt dat de geschiedenis van deze partij gekenschetst kon worden met het begrip 'doorbraak'.

De grootste gemeenplaats over de Nederlandse politiek is echter het bespreken danig waard. Waarom zouden we — zelfs als we overtuigd zouden zijn van de onmogelijkheid van een bewind zonder christen-democraten — niet mogen spreken over de wenselijkheid ervan? Een gedachtenwisseling over de eventuele baten van een sociaal-liberaal regime zou immers op zijn minst handvatten kunnen bieden voor een categorische en inhoudelijke kritiek op de consequenties van een voortdurend machtsmonopolie van de christen-democratie. Een dergelijk gedachtenexperiment zou men kunnen kenschetsen als een vorm van 'utopisch realisme'; het kan waarschijnlijk niet, maar we kunnen er wel veel van leren.

WAAROM is een paarse coalitie wenselijk? Rottenberg heeft zonder het te willen op deze vraag in feite al het antwoord gegeven. Nederland is na 75 jaar confessionele en christen-democratische overheersing toe aan therapeutische shockbehandeling. Niet als doel op zich, want dat is een te hachelijke motivatie. De werkelijke inzet is de doorbreking van het machtsmonopolie van een partij die nog slechts steunt op ongeveer eenderde van de bevolking. Waarom zouden we ons nog verder de wet laten voorschrijven door een minderheid die daartoe het recht — zo zij dat al had — al lang verloren heeft? Waarom zouden we de dominantie van het CDA als een soort natuurramp blijven beschouwen?

Het argument is daarbij niet dat macht corrumpeert, maar dat het langdurige regime van de christen-democraten het land heeft opgezadeld met een hinderlijke nalatenschap, die alleen ongedaan gemaakt kan worden als het CDA uit het centrum van de Haagse macht geweerd wordt.

Uit de stellig lange lijst van mogelijke punten zou ik allereerst twee onderdelen van de christen-democratische erfenis willen noemen, die onder een paars bewind voortvarend zouden kunnen worden aangepakt: de achterhaalde institutionele verzuildheid van het maatschappelijk middenveld en de voortwoekerende organisatorische chaos en passiviteit van het stelsel van sociale zekerheid.

Beide constructies zijn onnodig gecompliceerd, veel te duur, inefficiënt, een bolwerk van deelbelangen, uiteindelijk ineffectief en zelfs contraproduktief. Ze leggen een te zware hypotheek op de toekomst. Een blijvende spilpositie van het CDA in het brandpunt van de macht geeft weinig hoop op een fundamentele en onontbeerlijke reconstructie èn verbetering van de Nederlandse verzorgingsstaat, welke verder gaat dan cosmetische reorganisaties, heroverweging van subsidies, volumemaatregelen en kortingen op de uitkeringen. Het CDA zorgt er vooralsnog voor dat het sociaal en cultureel beleid blijft voortmodderen op een reeds lang aftands parcours.

Natuurlijk, de PvdA en de VVD hebben wat deze zaken betreft ook boter op het hoofd. Maar het blijft curieus dat men de christen-democraten, die toch in de eerste plaats politiek verantwoordelijk moeten worden gehouden voor de huidige misère, de gelegenheid blijft bieden het initiatief voor 'oplossingen' te claimen.

Een fundamentele koerswijziging op deze terreinen onder een sociaal-liberale coalitie is tevens vanuit een machtspolitieke strategie het overwegen waard. Allereerst zou de disproportionele macht van het CDA in het maatschappelijk middenveld weer tot de juiste verhouding kunnen worden teruggebracht. In de tweede plaats kan zo het offensief, dat het CDA voert om juist door een revitalisering van datzelfde maatschappelijk middenveld de crisis van de verzorgingsstaat te bezweren en dan daarmee de eigen machtspositie te bevestigen, aan banden worden gelegd.

Abram de Swaan heeft er ooit op gewezen, dat de strijd tussen confessionelen en niet-confessionelen in Nederland nooit echt gestreden is. Volgens hem bleven hierdoor 'de christelijke machtsposities in de samenleving vrijwel onomstreden, grotendeels onbesproken en goeddeels onopgemerkt. Het bijzonder onderwijs, het confessioneel bestuur van ziekenhuizen, inrichtingen, tehuizen, welzijnsinstellingen, kortom het hele erfgoed van de verzuiling, wordt nog steeds voor het volle pond gesubsidieerd uit de openbare kas' (Forum, 21 september 1991). Machtspolitiek is geen vies woord, maar een voorwaarde om tot een noodzakelijke vernieuwing van beleid te komen. Sociaal-democraten en liberalen dienen dat in te zien. Christen-democraten hoeft men deze melodie niet voor te spelen; zij zingen haar immers reeds sinds 1917.

De therapeutische loutering die uitgaat van een baanbrekende wijziging in de coalitiepolitiek zal overigens verder reiken. Traditioneel is de kritiek op het Nederlandse politieke stelsel, dat verkiezingen weinig of geen gevolgen hebben voor de samenstelling van de regering, juist omdat het CDA hoe dan ook zal plaatsnemen op het regeringspluche. De vraag die daarbij veelal opkomt, is of de Nederlandse politiek gegeven dit verschijnsel nog democratisch genoemd kan worden. Het antwoord is natuurlijk 'ja', maar het ongedaan maken van de vanzelfsprekendheid van de CDA-macht zal ten goede komen aan de doorzichtigheid van de politiek, de kiezers duidelijk maken dat er ook werkelijk iets te kiezen valt en een klip en klaar antwoord bieden op het geschonden vertrouwen in de Haagse politiek.

Ten slotte kan het geen kwaad eens een fikse emmer heet water uit te storten over het kleffe en plakkerige cliëntelisme van het openbaar bestuur en een periode zonder christelijk gedomineerde politieke zedenleer aan te grijpen om sluimerende ethische kwesties als euthanasie definitief en op vrijzinnige wijze te regelen.

Behoort een sociaal-liberale coalitie ook tot de mogelijkheden? Het is moeilijk te beoordelen in hoeverre de huidige roep om verandering serieus is of slechts bedoeld is als voorbereiding op de oppositie voor de algemene beschouwingen.

Toch is er een aantal redenen om te menen dat een paars kabinet geen illusie hoeft te zijn. De belangrijkste is dat de tegenstelling tussen de PvdA en de VVD onder druk van de dagelijkse politieke praktijk groter lijkt dan ze in werkelijkheid is. Beide partijen zijn als gevolg van maatschappelijke en internationaal-politieke veranderingen ideologisch de laatste jaren dichter bij elkaar komen te staan dan ooit te voren. Er is geen reden om te veronderstellen, dat de sociaal-democraten en liberalen bijvoorbeeld geen compromissen zouden kunnen sluiten op het terrein van het buitenlands beleid en de defensiepolitiek, van oudsher grote struikelblokken voor samenwerking.

Voorts zijn er ook kansen op overeenstemming op sociaal-economisch gebied, in het bijzonder waar het gaat om het behoud van de verzorgingsstaat. De positie van de PvdA op dit punt is tamelijk helder. Maar ook binnen de VVD is er de meer liberaal-egalitaire stroming die de noodzakelijke reconstructie van de verzorgingsstaat niet ziet als methode om het sociale stelsel drastisch af te breken, maar — zoals Robert J. van der Veen in deze krant betoogde — als 'een rationaliseringsoperatie, waarbij de maximalisering van de levensstandaard van de minst draagkrachtigen als toetssteen geldt' (Forum, 8 februari). Een compromis op basis van een dergelijk uitgangspunt tussen links-liberalen, rechts-liberalen en sociaal-democraten is niet uitgesloten. Het cement hiervoor zou geleverd kunnen worden door de gemeenschappelijke afkeer van de 'zorgzame samenleving', terwijl D66 de noodzakelijke schakel kan vormen tussen PvdA en VVD.

Anders geformuleerd: de VVD ziet inmiddels in, dat de sociaaldemocraten geen potverteerders zijn en de PvdA beseft dat ook de VVD een sociaal gezicht heeft. De kwestie van de bescherming van de 'oude gevallen' in de WAO toont al aan dat de socialen en de liberalen zich op concrete strijdpunten gezamenlijk aan een kant tegenover het CDA weten. Dat geeft de burger moed en kan het begin zijn van een mooie vriendschap.

EEN paars kabinet zou electoraal en maatschappelijk ook op voldoende steun kunnen bogen. Uitgaande van de voorspelling, dat de grootste verschuiving in het kiesgedrag (bijvoorbeeld van de PvdA naar D66) netto waarschijnlijk toch een parlementaire meerderheid voor de combinatie PvdA-D66-VVD kan opleveren, is een dergelijk kabinet simpelweg mogelijk. Bovendien beschouwt inmiddels een flinke meerderheid van het Nederlandse volk religie als een slechte raadgever voor politiek handelen, zodat sociaal-liberale samenwerking ook cultureel aanvaardbaar is.

Ten slotte is het niet ondenkbaar, dat een dergelijk kabinet goede kansen biedt voor de vakbeweging en de werkgevers (de voorzitter van het VNO is tenslotte een 'betrokken lid' van D66) om tot een sociaal pact te komen. Zo zijn er met een beetje goede wil tal van beleidskwesties en inhoudelijke alternatieven te ontdekken waarover men zaken kan doen.

Het streven naar een nieuw kabinet dat sterk afwijkt van het gangbare patroon, vergt moed en doorzettingsvermogen en is niet zonder politieke risico's. Het is niet vanzelfsprekend dat de maatschappelijke en politieke voordelen van sociaal-liberale samenwerking het veelal bekrompen korte termijn perspectief van de Haagse politiek zullen kunnen doen verruimen.

Maar als er ooit een historische kans was om te breken met de christelijke overheersing en daarmee hèt cliché van de Nederlandse politiek naar het rijk der fabelen te verwijzen, dan is het nù. Daarom: het moet, het kan, op voor dit plan!

Kees van Kersbergen is verbonden aan de vakgroep politicologie en bestuurskunde van de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Kohnstamm (D66), Rottenberg (PvdA) en Linschoten (VVD) tijdens een debat over een paarse coalitie. Foto Bert Verhoeff

JOS COLLIGNON

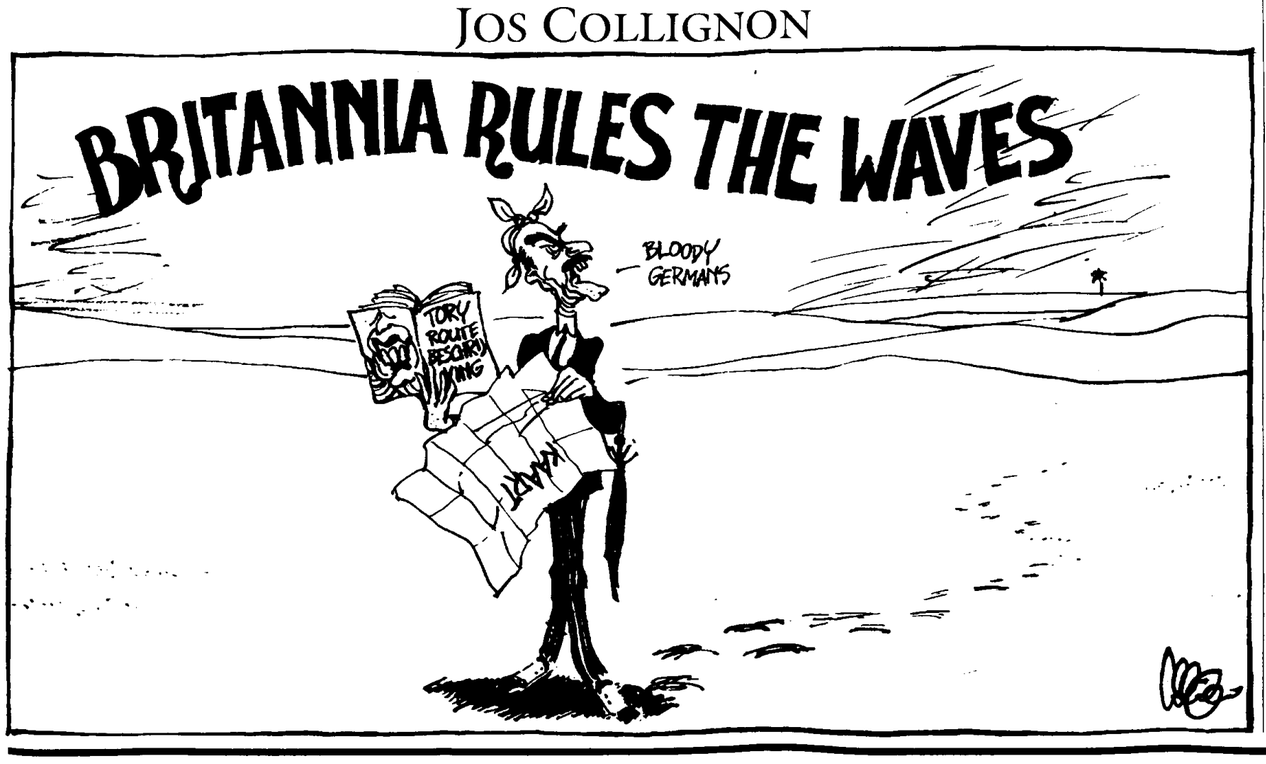

HAAGSE MANIEREN

Koen Koch

DAT was opvallend. Ieder die over een kanon beschikte, haastte zich om daarmee het rapport van de commissie-Meijer over de dienstplicht aan flarden te schieten.

Minister van Defensie Ter Beek hield zich schuil in zijn schuttersputje ('ik neem het rapport uiterst serieus; wacht maar op de bijgestelde Defensienota die eind dit jaar verschijnt') en hij lijkt pas aanstalten te maken er uit te kruipen wanneer duidelijk is geworden welke partij gewonnen heeft. Maar dat was niet opvallend.

Opvallend was dat minister Van den Broek als enige politicus, ook als enig lid van het kabinet, zich vierkant achter de conclusies van het rapport stelde. Welke die conclusies precies zijn weet ik niet, omdat het honderden pagina's dikke rapport pas volgende week voor het publiek beschikbaar is. Maar duidelijk is wel dat Van den Broek en de CDA-fractie wat dit betreft op ramkoers liggen. CDA-kamerlid Hillen was immers de eerste om het rapport in de grond te boren.

In Den Haag woedt al maanden een ongekend harde strijd over de uitgangspunten van ons defensiebeleid. Het gaat om de definitie van de veiligheidssituatie. Daarop moet immers de omvang en aard van de krijgsmacht gebaseerd worden. Twee partijen staan daarbij tegenover elkaar.

De ene partij kan zich na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie niet meer voorstellen dat onze veiligheid nog vanuit het Oosten bedreigd zal worden. Het betekent dat wij ons niet meer hoeven voorbereiden op een massale tankslag op de Noordduitse laagvlakte en dat heeft natuurlijk consequenties voor de omvang en aard van onze krijgsmacht. Dit is de opvatting van de burgertop van het ministerie van Defensie, de Directie Algemene Beleidszaken, en van de meeste defensiespecialisten in de Tweede Kamer.

Tegenover deze partij staan diegenen die vasthouden aan de noodzaak van een grote 'mobilisabele reserve' om op het onwaarschijnlijke geval van oosterse agressie toch voorbereid te zijn. De staf van de landmacht neemt dat standpunt in, daarbij openlijk gesteund door minister Van den Broek.

Dan is er nog een tweede discussie gaande. Deze betreft de mate waarin Nederland ook met militaire middelen bereid moet zijn bij te dragen aan de internationale rechtsorde. Het gaat hier niet om de veiligheid van ons grondgebied, maar eigenlijk over de vraag hoe ver onze internationale politieke ambitie strekt, zoals ik dat onlangs fraai hoorde formuleren. Hoe groter deze ambitie is, des te meer moet onze krijgsmacht op heel andere taken dan de traditionele worden voorbereid. Aan dienstplichtigen die maar een paar maanden beschikbaar zijn, heb je in zo'n krijgsmacht niet veel.

De strijd tussen beide standpunten is nog niet beslist. Over de vraag waarom we eigenlijk nog een krijgsmacht nodig hebben of waarvoor we een krijgsmacht willen gebruiken, bestaat dus politieke onduidelijkheid. De strijd wordt vooral op ambtelijk niveau gevoerd, met alles wat daar bij hoort.

'Lekken naar de pers' is zo iets. *Vrij Nederland* kwam voortijdig met een vrijwel juiste weergave van de conclusies van het rapport-Meijer, *NRC Handelsblad* bracht een vertrouwelijke ambtelijke notitie waarin datzelfde rapport aan gort werd geschoten. Dat heeft weinig met journalistieke speurzin te maken, maar alles met de bereidheid van journalisten om in ruil voor een primeur als instrument te dienen voor deze of gene ambtenaar die door te 'lekken' probeert politieke steun voor het eigen standpunt te mobiliseren. Zo bezien ligt de bron van de lekken dus bij de tegenstanders van dienstplicht, maar dit terzijde.

In deze situatie van ambtelijke strijd en politieke onduidelijkheid stond de commissie-Meijer dus eigenlijk voor een onmogelijke opgave. Hoe kan je immers adviseren over de dienstplicht als er politieke onduidelijkheid is over de vraag op welke taken onze krijgsmacht voorbereid moet zijn? Officieel had de commissie te maken met de Defensienota, maar de minister van Defensie had al aangekondigd dat die nota aanzienlijke bijstelling behoefde. Bovendien hield Ter Beek nu eens een rede waarin hij de onwaarschijnlijkheid van oosterse agressie benadrukte, dan weer een toespraak waar hij die mogelijkheid toch weer niet uitsloot.

De commissie-Meijer weigerde om uit dat onduidelijke geheel zelf een analyse van de veiligheidssituatie te destilleren. Daar was zij immers niet voor aangesteld, zij verlangde hom of kuit van het ministerie. Die kreeg zij, nadat zij gedreigd had het bijltje erbij neer te gooien, via verschillende *briefings* van de minister en zijn ambtenaren.

En nu komt het merkwaardige. Tijdens de persconferentie liet Meijer weten dat de commissie zich voor de sombere schets van de veiligheidssituatie, die toch nog een grote 'mobilisabele reserve' en dus ook dienstplicht, gezien de verhoudingen op de arbeidsmarkt, nodig maakte, gebaseerd had op de gezaghebbende analyse van de minister. Wat kon zij anders?

Maar vanuit het ministerie werd dit zachtjes tegengesproken. De analyse van de veiligheidssituatie waarop de commissie zich baseerde, zou een 'vertaalslag' (Haags jargon voor een eigen interpretatie van wat een ander gezegd heeft) zijn van wat door de minister gezegd was. De verantwoordelijkheid lag bij de commissie, niet bij de minister.

Zo houdt men schone handen, zo zijn onze Haagse manieren.

Dat de commissie-Meijer zich misbruikt voelt in de politiek-ambtelijke strijd die over het toekomstige veiligheidsbeleid gevoerd wordt, ligt voor de hand. Op grond van de eensgezinde verwerping van het rapport, gebaseerd op een bepaalde analyse van de veiligheidssituatie, kan de minister van Defensie concluderen dat hij voor de gedachte dat wij met een grote 'mobilisabele reserve' bedacht moeten blijven op een aanval uit het Oosten, weinig politieke steun hoeft te verwachten.

Hij kan daar bij het schrijven van de herziening van de Defensienota rekening mee houden. De kans dat daar nog gesproken zal worden over de noodzaak van een grote 'mobilisabele reserve' is wel heel klein geworden. Daarmee is het pleidooi voor het handhaven dan de dienstplicht goeddeels onhoudbaar geworden.

En zo krijgt de ruime meerderheid van de commissie-Meijer die bij het begin van de werkzaamheden voor afschaffing was, langs een omweg toch nog haar zin.

de Volkskrant

Drama Gorbatsjov-Jeltsin

GORBATSJOV WEIGERT te getuigen in een proces voor het Constitutionele Hof en de Russische president Jeltsin laat beslag leggen op gebouwen van de wetenschappelijke stichting van de voormalige Sovjet-president, die voortaan ruimte in het gebouw kan huren. Gorbatsjov bekritiseert Jeltsin en de politie omsingelt de gebouwen van de stichting. Toeval kan dit alles nauwelijks zijn. Veeleer beleeft Moskou een nieuw bedrijf in het drama Gorbatsjov-Jeltsin.

Dit drama bestaat uit politieke nederlagen die beiden elkaar hebben toegebracht, uit onbegrip voor elkaars positie en uit gekwetste ijdelheid. Jeltsin heeft kennelijk nooit vergeten dat Gorbatsjov hem in 1987 in zijn strijd tegen de conservatieve communisten in het Centraal Comité heeft laten vallen. Gorbatsjov heeft nooit de vernederingen verwerkt die Jeltsin hem aandeed na de mislukte coup van augustus 1991. Jeltsin verwijt Gorbatsjov minachting voor de wet, omdat hij niet wil getuigen. Gorbatsjov verwijt Jeltsin in feite minachting te hebben voor zijn historische verdienste als hervormer van de Sovjet-Unie.

In de huidige strijd heeft niemand het gelijk volledig aan zijn kant. Maar vooral Jeltsin zou er verstandig aan doen deze strijd niet op de spits te drijven. Hij heeft eind 1991 zijn machtsstrijd met Gorbatsjov op overtuigende wijze gewonnen. Dat hij zijn politieke rivaal kon verslaan, heeft de Russische president mede te danken aan het hervormingsproces dat Gorbatsjov op gang heeft gebracht. De tragische held in het drama is niet Jeltsin maar Gorbatsjov. En tragische helden verdienen mededogen.

Daar komt bij dat het hele proces voor het Constitutionele Hof op zijn minst een wat vreemde zaak is. Het werd aanhangig gemaakt door een groep communisten die de grondwettigheid aanvecht van het decreet waarmee Jeltsin eind 1991 de Communistische Partij van de Sovjet-Unie verbood en beslag legde op de bezittingen van de partij. Daarna volgde een klacht van aanhangers van Jeltsin, die vinden dat het Hof ook moet uitzoeken of de communistische partij de grondwet heeft geschonden.

Dit laatste heeft het proces mede gemaakt tot een rechtszaak over de wandaden van de partij en de misdaden van de Sovjet-staat. Want door het machtsmonopolie van de communisten was in de Sovjet-Unie de partij de staat geworden. Nu de Sovjet-Unie is verdwenen en het communistische regime terzijde is geschoven, doemt in Moskou, zoals in andere Oosteuropese hoofdsteden, de vraag op: hoe af te rekenen met het verleden.

Dat Gorbatsjov niet wil getuigen, is misschien niet verstandig, maar wel begrijpelijk. Want hij is niet de man die zich moet verantwoorden voor het Sovjet-verleden. Hij heeft juist met dat verleden gebroken, waardoor zijn land en Europa totaal konden veranderen. Bij alle fouten die Gorbatsjov heeft begaan, blijft dat zijn historische verdienste.

GEACHTE REDACTIE

Walgelijk

Woensdagavond half tien eindigt de Staatsloterijshow. Nadat de hoofdprijswinnaars overspoeld zijn met geld en champagne trekt Mark Klein Essink een serieus gezicht en betuigt, met de confetti nog in zijn haar, zijn medeleven met de nabestaanden van de vliegramp in de Bijlmer. Dan wordt de keiharde eindtune ingezet en gaat het publiek door met klappen en juichen. Walgelijk!

AMSTERDAM *F. van der Wardt*

Kleurrijk

Bijna trots rolden de woorden 'Kleurrijk Nederland' over de lippen van Lubbers tijdens de herdenking van de slachtoffers van de vliegramp in de beide Kamers. Messcherp noemt hij het contrast tussen leven en dood. Messcherp noem ik het contrast tussen Nederlanders en niet-Nederlanders.

Het dodental is niet precies te schatten. Niet alleen omdat mensen wellicht niet thuis waren en anderen misschien visite hadden, maar ook omdat een groot aantal illegalen in de flats woonden.

Na de ramp missen veel mensen hun familieleden, vrienden en kennissen. Een aantal van hen kan of durft niet te informeren of gegevens te verstrekken. Van Thijn roept de 'illegalen' op zich te melden, ze hoeven niet voor uitzetting te vrezen. Maar door het beleid in Nederland durven veel mensen dit niet te doen. Het resultaat is misschien wel tientallen niet geïdentificeerde slachtoffers en tientallen mensen hier en in andere landen vertwijfeld over het lot van hun familie en vrienden.

AMSTERDAM *Louisa de Vries*

Verhaalsplicht

Ik ben geschrokken van de reacties over de verhaalsplicht. Zij ademen de sfeer van: 'Net goed, had je maar niet moeten trouwen.' Tot de reactie van Bussman en Wanrooij (*de Volkskrant*, 3 oktober); een netjes verwoorde variant van 'Ik zal hem een poot uittrekken ook.' Hoezo is de slavernij voor de man afgeschaft? Is het geen moderne vorm van slavernij dat een man (meestal) 70 procent van zijn inkomsten boven bijstandsniveau moet afstaan voor iets wat hij niet meer heeft: een partner, of maar even soms mag zien: kinderen? Dàt is in de huwelijkswetgeving verankerd en niet 'vazalliteit', zoals de schrijfsters stellen. Vrouwen die zich economisch afhankelijk opstellen, krijgen automatisch de kinderen, het huis en een alimentatie toegewezen, ten koste van hun ex-man. Ondanks alle emancipatieprogramma's is de arbeidsparticipatie van de vrouw in Nederland — op die van Ierland na — het geringst van Europa. Kinderen en huis zouden daarom aan de verdienende partner toegewezen moeten worden. De niet verdienende ex-partner heeft hierdoor tijd om zich een zelfstandig bestaan te verwerven. Zul je zien hoe snel Nederland emancipeert! Vaders kunnen zich niet meer achter hun baan, en moeders niet meer achter hun kinderen verschuilen.

UTRECHT *Tom Langerak*

Praag

Op weg naar Praag konden we kennisnemen van het artikel 'De rij is terug', van Cees Zoon in *de Volkskrant* van 19 september. Een week later konden wij concluderen dat zijn sombere schildering sterk overdreven was.

De drukte in Praag was beslist niet groter dan die in Amsterdam. Als 's morgens zich groepen melden voor een bezienswaardigheid, is er inderdaad sprake van grote drukte. Echter, niet erger dan voor het Rijksmuseum of het Anne Frank Huis te Amsterdam.

Wij zagen geen uitpuilende winkels en geen overvolle restaurants en ons centraal gelegen hotel voldeed aan alle moderne eisen.

Cees Zoon is, terecht, vol lof over het stadsschoon en de vele bezienswaardigheden. Maar hij kan met zijn advies Praag te mijden een gevoelige slag toebrengen aan een belangrijke inkomstenbron van Tsjecho-Slowakije.

AMSTERDAM *B.H. Rijpkema*

Fietscontrole

Ik woon in Amsterdam en heb een fiets en een auto. In de stad gebruik ik mijn fiets, behalve als ik een vrieskist of stereomeubel ga kopen. De afgelopen vier jaar heb ik zeven fietsen laten stelen en al doende lerend de volgende strategie ontwikkeld: koop een fiets van rond de dertig gulden en schop er reflectoren, verlichting en spatborden af. Koop een slot van rond de honderd gulden en je hebt een goede kans er zeker enige maanden plezier van te hebben.

Om je per fiets effectief te kunnen verplaatsen, is het noodzakelijk verkeerd voorsorterende auto's, overbodige stoplichten en onoverzichtelijke voorrangskruisingen met creativiteit tegemoet te treden. De enige risicofactoren daarbij zijn de auto's. Botsingen tussen fietsers zijn zeldzaam en leveren meestal slechts een scheef stuur of een geschaafde knie op.

De actie van de Amsterdamse politie om fietsers te beboeten voor niet werkende fietsbellen en onuitgestoken handen zal frusterend werken op de mensen die de moed hebben te blijven fietsen.

AMSTERDAM *Erik den Boer*

Forum publiceert artikelen die discussies kunnen uitlokken over actuele onderwerpen. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De lengte van een bijdrage dient bij voorkeur de 800 woorden niet te overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor artikelen te redigeren en in te korten.

REDACTIE: ARNOLD KOPER, JOS VAN DER LANS, MARGOT MINJON EN ANNEKE TEUNISSEN.

Nobelprijs eert intens geloof in poëzie

Derek Walcott spreekt de taal van de oceaan

Van onze kunstredactie

AMSTERDAM — 'Ik geloof niet in die Zweedse roulette', zei Derek Walcott verleden jaar nog in een vraaggesprek met deze krant. 'Het competatieve element is dwaas. Dat men mij zou onderscheiden van mijn collega's is belachelijk.' Walcott kan er dan wel niet *in* geloven, hij moet er nu in elk geval *aan* geloven, want de Zweedse Academie, die de voordracht voor de Nobelprijs voor de literatuur verzorgt, ging er juist wel toe over hem van zijn vakgenoten te onderscheiden.

En zo dwaas is dat niet. Joseph Brodsky — collega-dichter, evenals Walcott levend in twee culturen, en met ingang van donderdag eveneens met hem verbroederd als Nobel-laureaat — had al eens beweerd dat Walcott wat hem betreft *Nobel-able* was. De parallel houdt zelfs daar niet op: de Zweedse Academie schrijft in haar juryrapport dat Walcott met Brodsky 'een intens geloof in de poezie' deelt — en in die karakterisering echoot Walcotts uitspraak over Brodsky's 'absolute geloof in de poezie'.

Dat geloof heeft Walcott van jongsaf bezeten. Toen hij achttien was gebruikte hij het geld dat zijn moeder hem voor zijn studie gegeven had om er zijn eerste vijfentwintig gedichten van te laten drukken, bijeen gebracht in een bundeltje, dat hij vervolgens zelf aan de man probeerde te brengen. De Guardian Commercial Printery, in Port of Spain, drukte het voor hem; het moet een hele bemoediging zijn voor honderden jonge dichters over de hele wereld, dat je van het eigen beheer ten slotte nog in Stockholm kunt belanden.

'De ware biografieen van dichters zijn als die van vogels', schrijft Brodsky in zijn opstel over Walcott. 'De biografie van een dichter huist in zijn klinkers en medeklinkers, in zijn metrum, rijm en metaforen.' Bij Walcott is dat van die eerste gedichten tot en met het omvangrijke epos *Omeros* van twee jaar geleden een onvervreemdbaar authentieke dichtersbiografie. In zijn *Collected Poems 1948-1984* nam hij daarom geheel terecht ook voorbeelden van dat vroegste werk op. 'Prelude' heet het eerste gedicht in dat verzamelwerk: alsof de dichter van meet af aan wist waar hij aan begon. '*I, with legs crossed along the daylight, watch The variegated fists of clouds that gather over The uncouth features of this, my prone island.*' Even later geeft de dichter zich er rekenschap van dat hij dat monumentale 'ik', waarmee zijn poëzie begint, niet publiek kan maken voordat hij heeft geleerd 'te lijden in accurate jamben'. Over geloof in het dichterschap gesproken, even intens als absoluut.

Walcotts formele biografie ondertussen begint in 1930, op het eiland Saint Lucia, '*my prone island*', in het Caribisch gebied, waar hij geboren werd uit ouders met een gecompliceerde ethnische achtergrond. '*I have Dutch, nigger and English in me, and either I'm nobody, or I'm a nation*', schrijft hij later. Zijn vader — Engels bloed — stierf toen hij nog jong was, zijn moeder — Nederlands bloed — was lerares Engels. Van de mogelijkheid in Engeland te gaan studeren maakt hij, anders dan bijvoorbeeld zijn Caribische collega V.S. Naipaul, geen gebruik. Hij studeerde op Jamaica en was vanaf de late jaren vijftig betrokken bij het toneel op Trinidad. Sedertdien heeft hij behalve poëzie ook toneel geschreven; in Nederland wordt zijn werk vooral door De Nieuw Amsterdam gespeeld.

Schatplichtig

De verbondenheid met de Westindische eilanden heeft hij nooit opgegeven, evenmin als zijn schatplichtigheid aan verschillende culturen. Zijn op een na laatst verschenen bundel, *The Arkansas Testament* uit 1987, draagt die tweedeling openlijk in zich — in de beide afdelingen van het boek, 'Here', dat voor Trinidad staat, en 'Elsewhere', dat voor de Westerse wereld staat, en daarbinnen vooral voor de Verenigde Staten. Walcott woont de helft van het jaar in Boston, waar hij hoogleraar Engels is, hoeveel moeite de Amerikanen ook hebben hem als een van hun dichters te beschouwen.

De echo van een brede culturele erfenis klinkt overal in zijn werk door. Het eiland-gevoel, dat door de feiten van zijn biografie wordt toegelicht, vormt er een aanhoudend thema in, alsook de verwijzing naar de verbeeldingswereld van de Cariben. Het grote *Omeros* is te beschouwen als een buitengewoon vrije herdichting van Homerus' werk, in voor Walcott strikt lokale termen. Spottend heeft hij erop gewezen dat het immers helemaal niet nodig is de 'Achilles' en de 'Helena' uit zijn werk als verwijsnamen te lezen: de barkeeper bij hem op het dorp heet ook Achilles, en hij kent er een heel mooi meisje dat Helena heet. De ernst van het geloof in de poëzie mag de rest doen.

DEREK WALCOTT
Foto Pieter Vandermeer

Dat was immers ook al gebleken uit het gemak waarmee hij zich van verwijzingen naar andere dichters bedient — W.H. Auden, Pasternak, of Marina Tsvetajeva, bijvoorbeeld. In het gedicht dat als titel de naam van de laatste draagt, spreekt hij haar toe in al zijn *Ortsgebundenheit* ('*It's hurricane season, Tsvetaeva*'), maar kruipt hij tegelijkertijd in haar dichterschap, dat bij een andere tijd hoort, en een andere plaats, duizenden mijlen verderop. '*Time, that's half of eternity, like the sea in a window*'.

In interviews heeft Walcott keer op keer de draak gestoken met de beperkingen die door culturele tradities worden opgelegd; de veelsoortigheid van zijn eigen achtergrond verkiest hij boven het Europese keurslijf. Wie Walcott wel eens heeft horen voorlezen — en dat kon laatstelijk op Poetry International in Rotterdam, in 1989 — weet dat hij zijn dictie kruidt met de ritmiek en de melodieusheid die bij de muziek van de Westindische eilanden horen. Die toon ligt dan over poëzie die strenge vormen verkiest.

'Zonder rijm gaat het niet', zegt Walcott telkens; rijm en metrum maken de hartslag van zijn werk uit. Dat stelde hem bij het schrijven van *Omeros* voor immense problemen. De dichter Jan Eijkelboom, die *Omeros* in het Nederlands vertaalt ten behoeve van een toneelversie bij het RO-theater, volgend voorjaar, kan ervan meepraten. 'Ik liet me domineren door de vorm', zei Walcott, 'dat stuwde het boek voort'.

'*Slowly my body grows a single sound, slowly I become a bell*'. Het komt uit de cyclus 'Metamorfosen', een nadrukkelijke hommage aan Ovidius, en betreft een metamorfose waarin de maan een belangrijke rol speelt. Die klok klopt: Walcott brengt een zwaar en onvervreemdbaar geluid voort, en het is de vraag of dat niet al vanaf de 'Prelude' zo geweest is. Walcotts poëzie verenigt traditie en tijdloosheid, de *homo novus* van die verre eilanden met de hoogleraar uit Amerika's oudste universiteitsstad, 'de taal met de oceaan'.

MICHAËL ZEEMAN

Gids in zijn culturele milieu

Vervolg van pagina 1

Derek Walcott, die deels van het jaar op Trinidad woont en het andere deel in de Verenigde Staten waar hij Engels en 'creative writing' doceert aan de universiteit van Boston, is oorspronkelijk afkomstig van Saint Lucia, een vulkanisch eiland op de Kleine Antillen tussen Martinique en Barbados.

In het juryrapport werd zijn laatste dichtwerk *Omeros*, een 64 hoofdstukken lang epos, geroemd als een Caribische 'saga' waarin hij vele strengen tot een geheel weefde. Walcott werd vergeleken met Homerus, Poe, Majakosvki en Melville; een breed en rijk georiënteerd dichter die zich niet geneert om ook te putten uit songlines van de Beatles of Bob Marley.

De Nobelprijsjury zei dat Walcott in zijn literaire oeuvre de rol speelt van een gids in zijn culturele milieu, 'maar zijn gedichten richten zich op ieder van ons'.

Walcott is dichter, toneelschrijver, leraar, journalist en schilder. Hij publiceerde zeventien dichtbundels en vijf toneelstukken. Hij werd in 1930 geboren op Saint Lucia, toen nog een Britse kolonie, verhuisde in 1953 naar Trinidad en beklaagde zich wel eens over het culturele leegte van zijn eiland: nauwelijks theater, bibliotheken en musea. Hij debuteerde op zijn achttiende met de bundel *25 Poems*, erkenning kwam eerst met zijn bundel *In a Green Night* (1962); voor de bundel *The Castaways* kreeg hij in 1966 de prijs van de Britse Royal Society of Literature en de Art Council van Wales.

In het rapport van de Academie wordt nadrukkelijk gewezen op de multiculturele aspecten van Walcotts werk, waarin de hele geschiedenis en cultuur van het Caribisch gebied werk verweven is. Walcott noemde dat zelf gisteren een hele rijke, gecompliceerde ervaring. 'Alle rassen van de wereld zijn er en geven een enorme mogelijkheid van voorbeeld van eenheid, het klinkt pompeus maar zo voel ik het.'

De Nobelprijs, groot 6,5 miljoen Zweedse kronen (ruim twee miljoen gulden), wordt hem in Stockholm uitgereikt op 10 december, de sterfdag van Alfred Nobel, de uitvinder van het dynamiet. Hij zal zich, zei hij gisteren, daarbij laten vergezellen door zijn tweelingbroer Roderick en zijn drie kinderen. Hij was versteld, zei Walcott de persbureau's door de telefoon over de toekenning. 'Ik heb nog geen tijd gehad om er even over na te denken, maar ik voel me in ieder geval erg rijk.'

Op de traditionele vraag wat hij ermee ging doen, zei hij dat hij een deel van het bedrag zou gebruiken om een droomhuis te bouwen op Saint Lucia. De vorige winnaar van de literatuurprijs was de Zuidafrikaanse auteur Nadine Gordimer, de zevende vrouw die de literatuurprijs kreeg.

De Engelse schrijver Robert Graves zei in 1984 over de nieuwe laureaat: 'Walcott hanteert Engels met een beter begrip voor zijn daarin verscholen magie dan de meeste — zo niet alle — van zijn tijdgenoten.' De dichter David Lehman typeerde hem ooit als iemand die de manier heeft veranderd waarop wij naar de dingen kijken. Walcott zelf zei over zijn werk ooit dit: 'Een dichter moet ongevormd en onwetend zijn. Hij moet als het ware iedere letter steeds weer opnieuw leren, dat is de ontdekkingsreis van het gedicht.'

WVC bereikt in Spanje akkoord tegen filmfraude

Van onze correspondent
ROBBERT BOSSCHART

MADRID — Het Spaanse ministerie van Cultuur en een delegatie van WVC hebben donderdag in Madrid 'volledige overeenstemming' bereikt om een einde te maken aan een fraude waarmee tientallen Amerikaanse films in Spanje werden vertoond als 'Nederlandse produkties'.

Als boetedoening voor het misbruik van haar certificaten van herkomst zal de Nederlandse Federatie voor Cinematografie (NFC) met terugwerkende kracht bevestigen dat *Basic Instinct* en *The Medicine Man* niet voldeden aan de EG-richtlijn om als Nederlandse producties te worden bestempeld. De films, die sinds weken met Nederlandse papieren groot succes boeken in de Spaanse bioscopen, vormden de druppel die de emmer deed overlopen.

Ze waren als 'produkties uit een EG-land' gelijk gesteld met Spaanse films. Zo ontdoken de distributeurs een quotaregeling die juist is bedoeld om de Spaansefilmindustrie te beschermen tegen de overmacht van Hollywood. Ook omzeilden zij de verplichting om vergunning aan te vragen voor het nasynchroniseren van buitenlandse (lees: Amerikaanse) films, iets waarvan EG-produkties zijn vrijgesteld. Buitenlandse films met ondertitels trekken in Spanje weinig publiek; wanneer ze zijn na-gesynchroniseerd brengen de Amerikaanse films in doorsnee tienmaal meer geld op dan de Spaanse.

De nieuwe afspraken tussen Madrid en Den Haag behelzen dat WVC en NFC er gezamelijk zorg voor zullen dragen, dat Nederlandse certificaten van herkomst alleen nog volgens de strikte EG-richtlijnen worden afgegeven. De NFC zal WVC op de hoogte houden en het Spaanse ministerie kan ook direct bij de NFC te rade gaan over de ware nationaliteit van films die in Spanje als 'Nederlandse produkties' worden aangediend.

Naast het akkoord met de WVC-delegatie, neemt de Spaanse overheid ook maatregelen om andere gaten te dichten in de verdediging tegen Hollywood. De distributeurs zullen voortaan, om vergunning voor twee na-synchronisaties te krijgen, eerst moeten aantonen dat zij tegelijkertijd een Spaanse film voor het publiek brengen; wanneer deze een kasrecette van een half miljoen gulden heeft bereikt mag de eerste (Amerikaanse) film worden gedubd, vanaf het miljoen gulden mag er een tweede film bij.

De aankondiging heeft de Amerikaanse industrie prompt in het harnas gejaagd. De filmlobby *Motion Pictures of America* vroeg onmiddellijk belet bij de Spaanse minister Sole Tura. Hij heeft de ontmoeting voorlopig op de lange baan geschoven, om de mopperende Spaanse filmindustrie te tonen dat hij zich niet zo gemakkelijk onder druk laat zetten door de Amerikanen.

De leeftijd waarop men een vrouw moet koesteren

THEATER

De Markiezin van Noel Coward. Vertaling Ton Vorstenbosch en Guus Vleugel. Regie Jules Royaards. Met o.a. Anne-Wil Blankers en Willem Nijholt. In Orpheus Apeldoorn. Tournee tot 7 maart.

Gehoorzaam zijn ze wel in Apeldoorn. De directie van schouwburg Orpheus aldaar had op de première-avond van Noel Cowards *De Markiezin* een bord bij de ingang neergezet: 'Geacht publiek, hoe minder u hoest, hoe beter de spitse teksten van Noel Coward tot hun recht komen.' En geen kuchje.

Jammer alleen dat de spitse teksten van Coward het dit keer wat lieten afweten. *De Markiezin* behoort niet tot zijn beste werk. Het mist het valse, het vileine dat stukken als *Design for a living* en *Present Laughter* zo onweerstaanbaar maakt.

De Markiezin speelt zich af op het chateau van een Franse graaf in de achttiende eeuw. En wat krijg je dan? Een Engelsman die aankijkt tegen het Franse salonleven en zich daar vrolijk over maakt. In zijn latere stukken ontleedde Coward het Engelse salonleven waar hij zelf midden in zat. Dan pas blijkt dat hij een haarscherp observator was. En hoe hij tegen wil en dank (maar vreugdevol) deel uit maakte van de cercles, de bekrompen decadentie.

Ten huize van graaf Raoul (Willem Nijholt) is er vooralsnog geen sprake van decadentie. Hij heeft zich na de dood zijn vrouw, een zure godsdienstfanate, teruggetrokken uit het openbare leven. Met zijn vriend hertog Esteban (Allard van der Scheer) praat hij nog wel over vroeger, maar voor hem geen vrouwtjes meer en geen drank. Het enige wat hij nog wil, is dat zijn dochter Adrienne trouwt met Miguel, de zoon van de hertog.

En dan komt de markiezin (Anne-Wil Blankers) binnenstuiven. De markiezin is de vroegere minnares van zowel de graaf als van de hertog. Een soort *Lustige Witwe* dus, hevig op zoek naar een man. 'Ik heb de leeftijd bereikt waarop ik gekoesterd wil worden', zegt ze en zo zal geschieden. Het hele instituut huwelijk gaat op de helling. De humor van *De Markiezin* zit 'm in het vormelijke en in een enkel understatement. In het vlotte en nette gesprek dat op hoog niveau gevoerd wordt. In de beleefdheden, terwijl men elkaar naar het leven staat.

Dat vormelijke heeft Coward aardig tegen het licht gehouden. Toch wordt het stuk in het tweede deel behoorlijk kluchtig, als de mannen dronken worden en duelleren terwijl de vrouw op het spinet zit en een mandarijntje pelt.

Het decor is sfeervol en solidie, de kostuums zijn piekfijn in orde, en belichting en muziek zetten alles in een goud-glanzende lijst. Maar dat deze zeepbel uiteindelijk niet uit elkaar spat, komt vooral door het acteren van Willem Nijholt en Anne-Wil Blankers.

De toon tussen beiden wordt in het begin al gezet als Blankers de kamer van de graaf, haar vroegere minnaar, binnenkomt en daar het portret van zijn vrouw ziet:

De markiezin: 'Wie is dat?'
De graaf: 'Dat is mijn vrouw.'
De markiezin: 'Ze ziet er ellendig uit.'
De graaf: 'Ze is dood.'
De markiezin: 'O, dat zal het zijn.'

Als Coward-personages gaan Nijholt en Blankers een gevecht aan, als acteurs doen ze dat ook. Nijholt is eerst nurks en nors om later te ontdooien, en daardoor krijgt zijn rol nuance. Blankers spoedt zich met flair en souplesse door het stuk. Als dit tweetal op de planken staat, bereikt de voorstelling een verbazingwekkend tempo en niveau.

Regisseur Jules Royaards heeft zich gelukkig ook bezig gehouden met de kleinere rollen, die degelijk ingevuld zijn. Met Hymke de Vries als de verrassing. Die dame presteert het om zelfs de onmogelijke rol van dochter Adriënne allure te geven. En de butler van Frans Kokshoorn is een juweeltje.

Citeren uit het publiek is meestal flauw, maar in Apeldoorn viel na afloop bij de garderobe toch weer een aardige te noteren: 'Wat was ze weer goed hè, Fanny Blankers-Koen.'

Nou zeker. En snel.

HEIN JANSSEN

ADVERTENTIE

TWEEDE DRUK
MENSJE VAN KEULEN

GEHEIME DAME

Een lichtvoetig en geestig verslag van *Mensje van Keulen* over haar belevenissen met *Maarten 't Hart* als dame.
geïllustreerd, 216 blz. f 29,90

ATLAS A
Bij de boekhandel

Inwoners Borne bepalen of kunst mag blijven

BORNE (ANP) — De inwoners van Borne mogen in een enquête bepalen of drie kunstwerken van de Amsterdammer Henk Rijzinga een definitieve plaats krijgen in de beeldentuin van de Twentse gemeente. Burgemeester en wethouders van Borne komen met de ondervraging terug op hun besluit de objecten niet te plaatsen uit vrees voor brandstichting en vandalisme. De kunstwerken bestaan uit sloophout en hebben 'de droom' als thema.

De beslissing om de objecten niet te plaatsen ontmoette veel kritiek vanuit de kunstwereld omdat de politiek zich bemoeide met niet-politieke kunst. Kunstenaar Henk Rijzinga noemt het positief dat de gemeente Borne terug is gekomen op haar oorspronkelijke standpunt, al betreurt hij het zeer het gemeentebestuur 'eerst stemming heeft gekweekt'. Niettemin ziet hij de uitslag van de enquête onder de Bornenaren met vertrouwen tegemoet.

Biecht over 'n dood poesje op het antwoordapparaat

DANS

Amnesia van en door Jan Taks en Wouter Steenbergen. Regie: Irene Schaltegger. Tot en met 11 oktober in de Melkweg. Tournee.

'In mijn binnenste vechten twee personages met elkaar. Degene die ik niet ben en degene die ik niet wil zijn.' Jan Taks en Wouter Steenbergen zeggen om beurten een zin. De twee heren zijn tot één personage versmolten, althans in tekst en heel soms ook bijna letterlijk. Dan zitten ze aan elkaar vastgegespt met een riem die net iets te strak is aangetrokken en met hun vier voeten samen getaped tot één moeizaam bewegend lichaamsdeel. Ze communiceren niet met elkaar, maar spreken gezamenlijk hun teksten in op een antwoordapparaat dat dienst lijkt te doen als biechtvader.

Aan *Amnesia* ligt Emil Ajars bekentenisroman *Pseudo* ten grondslag, Ajars 27ste en laatste boek waarin deze dubbelvoudige winnaar van de Prix Goncourt vertelt over zijn eigen gekte en zijn vruchtbare bezoek aan een Kopenhaagse psychiatrische kliniek.

Van de teksten van Ajar worden door Taks en Steenbergen slechts enkele fragmenten gebruikt: citaten die de verwarrende gedachten van de schizoïde hoofdpersoon weergeven. Het kader, de beschrijvingen van de kliniek en de buitenwereld, is weggelaten waardoor slechts de gestoorde hoofdperoon (in tweevoud) overblijft.

Die hoofdpersoon oogt als een warrige dertigplusser die door schuldgevoelens en waanbeelden wordt achtervolgd ('Ik was vier toen ik dat poesje vermoordde, dat is verdomme dertig jaar geleden'). Maar ook als iemand die zich inmiddels heeft gewapend, soms zelfs letterlijk, en die bijna emotieloos zijn gedachten prijsgeeft. Die gedachten zijn soms een intrigerend, maar vaak ook betreffen het losse teksten die je slechts schouderophalend kunt aanhoren. 'Het is me nog niet gelukt om een functionerend systeem in mezelf aan te brengen', is een van die citaten die met enige regelmaat terugkomt.

De fragmenten waaruit *Amnesia* is opgebouwd, staan tamelijk op zichzelf. Rode draad is de verwarring en de kwetsbaarheid waarmee wordt gespeeld. In eerste instantie zit die kwetsbaarheid verborgen onder een vermomming, maar gaandeweg gaan pruik en zonnebril af en de kleren uit. Dan blijven twee mannetjes over die zich in te ruim zittend ondergoed zichtbaar onprettig voelen. Rollen waarmee Steenbergen en Taks goed uit de voeten kunnen.

Jammer is alleen dat de scènes losse fragmenten blijven, zonder een duidelijke ontwikkeling. Daarmee is Ajar wel heel eenzijdig 'gebruikt'. Even lijkt er sprake van een doorbraak. Dat is als Steenbergen bij Taks op de rug zit en de twee met behulp van een grote lap toch één lijken. Tussen alle verwarring door het enige echt harmonieuze moment.

GERDIE SNELLERS

Minimal Art-cadeau

OTTERLO — Museum Kröller-Müller heeft een minimal art-kunstwerk van Walter De Maria cadeau gekregen. De schenking werd gedaan door verzamelaar Geertjan Visser. Dat heeft het museum donderdag meegedeeld. Het betreft het werk *Nonagon* uit 1974. Kröller-Müller heeft al vier sculpturen en veertien tekeningen van De Maria.

ADVERTENTIE

Scheltema
Holkema
Vermeulen
boekverkopers

Koningsplein 20
Amsterdam
020-523 14 11

GRATIS KENNISMAKING
MET WINDOWS
VOOR DE JEUGD VANAF 8 JAAR

Windows is een computerprogramma waarmee je kunt tekenen en schrijven. Onder begeleiding van ervaren kinderen àn de auteur van het boek *Windows voor Kinderen* biedt Scheltema Holkema Vermeulen je de unieke kans gratis kennis te maken met Windows.

Zaterdag 10 oktober o.a. van 10.00 tot 14.00 uur staan de computers voor je klaar!

i.s.m. A.W. Bruna Uitgevers B.V.

ADVERTENTIE

Bekroond!

Zilver
Eerste gehalte

Zilveren Griffel
voor
Annemie & Margriet Heymans
De prinses van de moestuin
Prentenboek, geb. f 24,90

Zilveren Griffel
voor
Gaye Hiçyılmaz
De storm
Jeugdroman, geb. f 24,90

Zilveren Griffel
voor
Willem van Toorn
Rooie en andere verhalen over mijzelf en mijn klas
Geb. f 21,90

Zilveren Penseel
voor
Harrie Geelen voor de illustraties in
Toon Tellegen *Juffrouw Kachel*
Kinderboek, geb. f 24,90

Querido

ADVERTENTIES

de makers van de documentaire over
JACQUES ELLUL
hebben een boek samengesteld waarin zijn ideeën een voorname plaats innemen
De Risico's van het Denken
Het treffen tussen Indiaanse spiritualiteit en techniek
Verkrijgbaar in de boekhandel of door overmaking van f 39,- t.n.v. ReRun Produkties, Amsterdam op giro 3672152
TOEVERTRIJ JAN VAN ARKEL

Cie. de Koe
DE TOUROPERATOR
(trajecttoneel van den hond)
Een rijmloze reisballade over het wel en wee der verwachting!
regie: BAS TEEKEN
met: Diane Belmans, Dirk Tuypens en Steven Van Watermeulen

wo 14 okt.(première) *Haarlem*/Toneelschuur	**20.30 u.**	**023-312439**
do 15 okt. t/m za 17 *Haarlem*/Toneelschuur	**20.30 u.**	**023-312439**
wo 28, do 29 okt. ***Den Bosch***/Bis Theater	21.00 u.	073-131363
vr 30 okt. ***Eindhoven***/Plaza Futura	20.30 u.	040-116666
za 31 okt. ***Culemborg***/De Fransche School	20.30 u.	03450-21546
zo 1, ma 2 nov. ***Breda***/Theater Achterom	20.15 u.	076-215700
do 5 t/m za 7 nov. ***R'dam***/Lantaren/Venster	21.00 u.	010-4361311
do 12 nov. ***Nijmegen***/O42	20.30 u.	08C-222045
vr 13, za 14 nov. ***Groningen***/Grand Theater	20.30 u.	050-144644
wo 18, do 19 nov. ***Utrecht***/Blauwe Zaal	20.30 u.	030-310241

ADVERTENTIE

De PREMIÈRE

De ROTTERDAMSE DANSGROEP

Nieuwe choreografieën:
Tere O'Connor/
Psycho-sweet civilization
Anouk van Dijk / Zarten
Rick Kam / Legacy of Light

Rotterdamse Schouwburg
Zaterdag 17 oktober, 20.15 uur
reserveringen 010 411 81 10
Drachten Lawei 14 okt. try-out
Informatie voor overige voorstellingen: 010-436 45 11

Rijke traditie Tsjechisch Philharmonisch Orkest geplaagd door kaalheid

Vertrekkende Belohlavek soms te nuchter

MUZIEK

Tsjechisch Philharmonisch Orkest o.l.v. Jiri Belohlavek: Smetana, Martinu en Dvorak. Concertgebouw, Amsterdam.

Na zesendertig jaar was het Tsjechisch Philharmonisch Orkest even terug in Nederland. In 1956 maakte het onder leiding van Karel Ancerl een tournee in het kader van het Holland Festival en werden Scheveningen, Amsterdam, Arnhem en Nijmegen aangedaan. Dit keer stond de huidige chef Jiri Belohlavek voor het oudste en meest gerenommeerde orkest van Praag.

Belohlavek, sinds september 1990 artistiek leider, blijkt die post overigens al weer te hebben verlaten. Hij kan in het buitenland als gastdirigent aanzienlijk meer verdienen. En de Tsjechische Philharmonie is bezig met andere oplossingen. Geruchten doen de ronde dat mogelijk Gerd Albrecht hem in 1994 gaat opvolgen.

In 1956 brachten de Tsjechen Mozart, uiteraard zijn *Praagse symfonie*, drie *Moravische Dansfantasieën* van Klement Slavicky en Dvorak (eerste symfonie). Dit keer stonden Smetana, Bohuslav Martinu en opnieuw Dvorak (negende) op het programma — hoe origineel. Ook de exclusieve kaders waarin het orkest optrad verschilden nauwelijks van elkaar. Destijds in het Holland Festival, ditmaal in de serie Wereldberoemde Symfonie Orkesten.

Maar wat te denken van de prijsverschillen? In 1956 moest men *f* 6,65 of *f* 4,65 neertellen voor het concert in het Concertgebouw (een abonnement van zes concerten kwam op *f* 17,50!). Anno 1992 kost een losse kaart honderd gulden en betaalt men voor een abonnement van zes concerten grif *f* 380,-.

Destijds had Ancerl onder anderen Antal Dorati, Eduard van Beinum en Otto Klemperer als collega's. Belohlavek wordt omringd door Chailly, Jansons en Haitink. Holland Festival of Wereldberoemd — what's in a name. Opmerlijk verschil is eerder dat er tegenwoordig zo veel buitenlandse orkesten over de vloer komen. Na Praag volgen nog Sint Petersburg, Oslo en 'Europa' met het European Community Youth Orchestra.

Of het Tsjechisch Philharmonisch Orkest nog altijd thuishoort in de categorie 'wereldberoemd', daarover zou je kunnen twisten.

Tenminste, voor zover het zich kon manifesteren met de 36-jarige Belohlavek op de bok. Hij is een voortvarende dirigent, die meer aandacht heeft voor grote lijnen en effectieve geluidsexplosies dan voor verrassende details of indringende momenten.

Alleen in het largo van Dvoraks *Nieuwe Wereld*-symfonie bloeide er iets bijzonders op. Daar konden de strijkers ineens laten horen dat ze deel uit maken van een orkest met een even lange als rijke traditie. De wat nuchter opererende Belohlavek verbrak die illusie in het stug neergezette scherzo echter meteen weer door nogal bot op zijn doel af te stevenen.

Vergeleken bij de rijke en verzadigde klank van de Wiener Philharmoniker deed het geluid van de Tsjechen een beetje kaal aan. Ook ontbrak het af en toe aan een naadloze eenheid tussen de verschillende instrumentale groepen (dit keer zat er zelfs niet één vrouw bij; de Weners hadden tenminste nog een harpiste achter de hand).

Respectabel en vitaal dat is de Tsjechische Philharmonie nog wel. Na een pittige opening met Smetana's ouverture tot *De verkochte bruid*, geheid succes, zakte het programma echter als een pudding in elkaar. Het tweede vioolconcert van Bohuslav Martinu, in 1943 geschreven voor Misha Elman, bleek een dermate saai en wezenloos stuk dat er nauwelijks eer mee viel te behalen. Van het solistische aandeel van Iván Zenáty blijft vooral de prachtige toon van zijn Giuseppe Guadagnini bij. Zo'n instrument verdient een betere componist.

HANS HEG

Twee voetbalclubs uit Londen voeren actie tegen racisme

LONDEN (DPA) — Twee Londense voetbalclubs, Arsenal en Crystal Palace, hebben de strijd aangebonden met racistische grofheden en scheldpartijen in hun stadions. Crystal Palace biedt zijn aanhangers toegangskaarten tegen gereduceerde prijzen aan, wanneer zij zich schriftelijk verplichten gekleurde spelers niet uit te schelden.

Voorzitter Ron Noades van Crystal Palace verklaarde woensdag dat reeds 200 aanhangers een verklaring hebben getekend. 'Zij krijgen seizoenkaarten tegen een sterk gereduceerde prijs. Voor een dergelijke kaart, die drie seizoenen geldig is, vragen wij 150 pond (bijna 400 gulden). Wij hebben onze fans gevraagd uitingen van racisme onmiddellijk te melden aan de suppoosten opdat de daders kunnen worden gepakt.' Noades meent dat de uitingen van racisme minder zijn dan drie jaar geleden, maar dat de laatste tijd weer een toeneming is te constateren.

Arsenal heeft zijn aanhangers laten weten dat bij de politie aangifte wordt gedaan wanneer een supporter wordt betrapt op het beledigen van een gekleurde speler. Paul Davis, een zwarte speler van Arsenal, stelt: 'De rassenhaat wordt op de Engelse velden weer sterker. Toen ik tien jaar geleden mijn carrière begon, maakten vele supporters geluiden die apen voortbrengen. Bovendien werden herhaaldelijk bananen op het veld gegooid. Het gebeurde meestal bij uitwedstrijden. Vooral bij clubs die geen gekleurde speler in hun team hadden.'

Arsenals international Ian Wright zegt herhaaldelijk te zijn gediscrimineerd omdat hij zwart is. Onlangs kreeg hij tijdens een wedstrijd nog een muntstuk tegen het hoofd geworpen. Tien procent van de ongeveer 2000 leden van de organisatie van voetbalprofs in Engeland is zwart. Van de 93 leagueclubs hebben slechts zeventien geen gekleurde speler in het eerste elftal.

Gratis toegang bij Sparta - FC Twente

Van onze correspondent

ROTTERDAM — In een poging meer publiek naar het Kasteel te trekken zullen de bezoekers bij het competitieduel Sparta - FC Twente gratis toegang krijgen. Dit is mogelijk gemaakt door de medewerking van 23 sponsors. Het is daarnaast de bedoeling dat er in de rest van dit seizoen nog meer van dit soort publieksvriendelijke acties, zoals entreekaartjes voor een knaak, worden gehouden.

Nog voor de winterstop zal worden begonnen met de bouw van 72 extra business-seats. Onder de Rijnmond-tribune worden verder een snooker- en biljartcentrum, een sportschool en horecagelegenheid gebouwd. De ruimten zijn al verhuurd. Met het project is 1,2 miljoen gulden gemoeid.

Juskowiak bedankt voor Poolse ploeg

WARSCHAU (Reuter) — Bondscoach Andrzej Strejlau van Polen maakt weer moeilijke tijden door. Evenals voor het eerste WK-duel tegen Turkije, vorige maand, moet Strejlau afwachten of de 'legionairs' uit zijn selectie op tijd arriveren. Volgende week woensdag speelt Polen zijn tweede wedstrijd uit WK-groep 2, tegen Nederland in Rotterdam.

Strejlau heeft al vijf bedankjes gehad. Het belangrijkste kwam uit Lissabon. Sporting deelde mee dat aanvaller Juskowiak niet naar Polen reist voor het trainingskamp. Juskowiak, topscorer van het Olympisch voetbaltoernooi in Barcelona, is te moe.

Doelman Wandzik en aanvaller Warzycha, in dienst van Panathinaikos, en Czachowski en Kozminski van Udinese konden niet op tijd in Polen zijn. Strejlau staat erop dat hij met zijn buitenlandse vedetten in trainingskamp kan gaan. Anders selecteert hij andere spelers. Polen won, met Juskowiak, op 23 September met 1-0 van Turkije.

Kasparov wil met Fischer in de slag

Van onze sportredactie

AMSTERDAM — Wereldkampioen Garri Kasparov is bereid tegen de Amerikaan Bobby Fischer te schaken. Kasparov heeft als aanvullende voorwaarde gesteld dat het prijzengeld niet afkomstig mag zijn uit het Servische propaganda-kamp.

'Als het publiek een duel op prijs stelt, het geld niet uit Servië afkomstig is en een land interesse heeft in een tweekamp, denk ik dat een treffen mogelijk is', aldus Kasparov tijdens een persconferentie in Buenos Aires.

Onder de indruk van het spel van de wereldkampioen uit 1972 is de huidige titelhouder geenszins. 'Het niveau van de tweekamp Fischer - Spassky ligt niet erg hoog. Sinds zijn verdwijning in 1972 is het schaken sterk geëvolueerd. Het zal voor hem moeilijk zijn de achterstand in te halen.'

Kasparov voorspelde in de Argentijnse hoofdstad tevens dat Jan Timman volgend jaar zijn tegenstander zal zijn in het duel om de wereldtitel. 'Ik wed dat Timman de uitdager zal zijn.'

De zeventiende partij in de tweekamp tussen Fischer en Spassky is op verzoek van Spassky uitgesteld tot zaterdag. Spassky, die last heeft van stress en uitputtingsverschijnselen, verloor woensdag de zestiende partij in Belgrado.

● Marco Boogers van de Waalwijkse eredivisieclub RKC is voor drie wedstrijden geschorst. Hij gaf in de thuiswedstrijd tegen Ajax Frank de Boer een kopstoot en kreeg daarvoor de rode kaart. Voor één duel werden geschorst: Gösgens (Cambuur), Boessen (Dordrecht), Bosz (Feyenoord), Patrick Geurts (Helmond Sport), Van As (MVV), Van Wanrooy (NEC), Van Tiggelen (PSV), Piqué (VVV).

Verzekeraar als sponsor Oranje op de populaire toer

Van onze verslaggever

DEN HAAG — Een van de belangrijkse sportsponsors van Nederland, het verzekeringsbedrijf Nationale Nederlanden, levert het idealisme in en gaat op de populaire toer. De verzekeraar steekt per 1 januari voor vier jaar vrijwel al zijn sportsponsoring-fondsen in het Nederlands voetbalelftal. De ondersteuning van de nationale volleybalploeg en van de Olympische topsporters wordt gestaakt.

Nationale Nederlanden kiest zoals dat heet 'voor een reallocatie' van zijn fondsen. Volgens directeur Bouma zou dat toch gebeurd zijn. 'Los van het contract met de KNVB hadden we dat toch gedaan. Bij het volleybal was de kans op verzadiging groot. Bovendien hebben wij altijd de zes jaar tot en met de Olympische Spelen als een duidelijk afgebakende periode beschouwd. Met het Nederlands Olympisch Comité hebben we afgesproken dat we twee jaar als trekpaard zouden optreden.'

De verzekeraar wilde opeens van al zijn sociaal getinte verplichtingen af, toen zich in april van dit jaar de kans voordeed als hoofdsponsor van de KNVB aan te treden. Dat hield in dat het bedrijfslogo op de trainingspakken, polo-shirts en (bij vriendschappelijke duels) de tenues van Neerlands populairste sportploeg kon verschijnen. Of zoals voorlichter Suër het vertaalde: 'Naar volleybal keken bij de Spelen drie miljoen mensen. Het voetbal trok tijdens het EK tien miljoen kijkers.' Bovenop die tv-exposure kan het verzekeringsbedrijf liefst 250 tussenpersonen uitnodigen voor interlands. Van zo'n stadionbezoek schijnen de zakenrelaties meer geporteerd te zijn dan een avondje volleybal.

Bouma wond er geen doekjes om bij het afscheid van een periode, waarin de maatschappelijke verantwoordelijkheid van zijn bedrijf vooropstond bij sportsponsoring. 'Het is zeker zo dat wij ons als bedrijf willen inzetten voor een goed sportklimaat in Nederland, maar onze belangrijkste reden om sportsponsoringsactiviteiten te ontplooien is het verkrijgen van naamsbekendheid. Daar willen wij heel duidelijk over zijn.'

Waar Bouma schimmig over deed, was het bedrag dat de KNVB de komende vier jaar gaat ontvangen. Met de voetbalbond was afgesproken dat daar geen punten en komma's over vrijgegeven zouden worden. 'Enkele miljoenen per jaar', was het achterste dat Bouma van de tong wenste te laten zien. Bij de NeVoBo werd het bedrag enkele jaren geleden vrijgegeven door penningmeester Bakker (880 mille). Zo'n vergrijp tegen de huisregels pleegde commercieel bestuurslid Van Hilten van de voetbalbond niet.

Het Nederlands Olympisch Fonds (NOF) gaat in Nationale Nederlanden een Top-voor-Top sponsor missen. Dat slaat op jaarbasis een gat van één miljoen in het fonds waaruit Olympische deelnemers hun voorbereiding kunnen financieren. Twee jaar geleden trad de verzekeraar als eerste aan. Het was min of meer een truc om anderen over de streep te krijgen, verklapte Bouma. Drie andere bedrijven volgden. Het fonds kon daardoor de NOC-topsporters adequaat begeleiden.

Namens het NOF mocht NSF-voorzitter Kastermans een kanttekening plaatsen. 'Het is jammer maar evenzeer begrijpelijk dat dit bedrijf naar het Nederlands elftal overstapt. Voetbal is toch sport nummer één in Nederland.' Het mooie praatje van Bouma dat er door het NOF al nieuwe financieringsbronnen (zoals de Staatsloterij) zijn gevonden, kon Kastermans niet bevestigen. 'Die zaak is deze zomer een flop geworden. Er was te weinig voorbereidingstijd.'

Nationale Nederlanden vindt dat het met een zuiver geweten kan omkijken naar andere mogelijkheden om naamsbekendheid te verwerven. Bij de volleybalbond zouden de zaken prachtig op de rails staan. 'De belangstelling van het bedrijfsleven voor volleybal is sterk toegenomen, zodat er mogelijkheden zijn om het volleybal in Nederland een bredere basis te geven', aldus Bouma in zijn speech.

Dat valt te bezien. De NeVoBo, met zijn fraaie internaatsproject te Amstelveen (straks Zeist), heeft nog steeds geen opvolger voor de vertrekkende hoofdsponsor gevonden. Stappen daarvoor had de bond al een jaar geleden kunnen nemen. Toen liet de verzekeraar weten dat het na 1992, na zes jaar, voorbij zou zijn. In een gesprek op 29 december te Apeldoorn werd dat nog eens bevestigd.

De NeVoBo hield — nooit tegengesproken door zijn sponsor — in de publiciteit echter vol dat de onderhandelingen over een verlenging nog steeds gaande waren. Volgens persvoorlichter en volleybalspecialist Suër was die kans tijdelijk aanwezig geweest. 'Als ze in januari of februari met een goed plan waren gekomen, dan waren er mogelijkheden geweest voor onze financiële steun voor een overbruggingsperiode.'

Na april, toen de KNVB brak met zijn huidige hoofdsponsor (Coopers & Lybrand) en Nationale Nederlanden een nieuw project vond, was die kans verkeken. Wel deed het bedrijf als *trait d'union* nog pogingen een nieuwe grote sponsor te vinden. De buurman in Den Haag, PTT Post, werd naar voren geschoven, maar de kans op een contract is momenteel aan de kleine kant, geven de volleybalbonzen in Woerden toe.

De goede bedoelingen die Nationale Nederlanden heeft met de dwalende NeVoBo beperken zich tot de aanwezigheid van concernvoorlichters Hein en Suer in een achtmans denktank. Het co-sponsorschap zat tot gisteren in de pijplijn, gezien de voorgebakken tekst van Bouma's toespraak. Maar staande de persconferentie gaf hij toe dat die er wel niet zou komen na de 'nutoffer' vergelijking.

De organisatoren van het Apeldoorn-toernooi kunnen wel op de steun van het bedrijf blijven rekenen, maar Bouma meldde wel onheilspellend dat dat zou gebeuren zolang er kwaliteit werd geboden. Dan kan hij in december zijn toezegging intrekken, want de kwaliteit van het evenement dreigt drastisch in te zakken, nu de 'Italo's' als Zwerver voor Apeldoorn niet vrijgegeven worden.

De samenstelling van een Nederlands team uit twee echte internationals (Selinger, Boudrie) en een restant clubspelers kan de vrijbrief zijn voor de verzekeraar om de handen helemaal van het volleybal af te trekken.

JOHN VOLKERS

Jansen duwt Gantwarg nog dieper in misère bij WK

Van onze dammedewerker
EGBERT VAN HATTEM

TOULON — Rob Clerc en Anatoli Gantwarg, twee gegadigden voor de tweede plaats bij het WK dammen, hebben in de zestiende ronde hun partij verloren. Clerc werd genekt door een probleem dat hem al het hele toernooi parten speelt: een slechte tijdindeling. De teloorgang van Gantwarg zette zich definitief door. Hij verloor met een verrassende damcombinatie van Gérard Jansen.

In en rond de speelzaal was enige verbazing merkbaar toen Jansen met 36.22-18 zijn combinatie inzette. De hielslag was nog door niemand opgemerkt en is dan ook goed verborgen. Zwart geeft op omdat er volgt: 39.35-30 25x43 40.38x49 27x38 41.42x15. Er is geen enkel uitzicht op remise meer voor zwart. Gantwargs gezicht vertrok van teleurstelling. Verliezen door een combinatie is voor een damgrootmeester bijna altijd onverteerbaar.

Gérard Jansen: 'Ik was bij andere partijen aan het kijken, toen ik van een afstand zag dat hij 35...24-29 wilde gaan spelen. Hij hing met de hand boven de schijf, maar bedacht zich. Toen dacht ik: nu moet ik gaan zitten, dan zet hij hem. En dat kwam nog uit ook'.

Over de opening van de partij kon Jansen niet tevreden zijn. Na 23...5-10 beschouwde de witspeler de opening als mislukt. Zwart lijkt zeer goed te staan, maar tactische mogelijkheden houden hem op de been. Vanwege de slagzet in de partij is 34...6-12 al slecht. Zwart had 35...21-26 moeten spelen. Na 36.32-27 heeft wit weer goed spel.

WK, zestiende ronde

Wit: Gerard Jansen
Zwart: Anatoli Gantwarg

1. 32-28 17-22, 2. 28×17 11×22, 3. 37-32 12-17, 4. 31-26 6-11, 5. 36-31 8-12, 6. 32-27 16-21, 7. 27×16 22-28, 8. 33×22 18×36, 9. 39-33 13-18, 10. 44-39 19-23
11. 41-37 14-19, 12. 50-44 9-13, 13. 46-41 4-9, 14. 33-28 23×32, 15. 37×28 10-14, 16. 39-33 18-23, 17. 42-37 23×32, 18. 37×28 12-18, 19. 44-39 20-24, 20. 41-37 7-12
21. 16×7 2×11, 22. 38-32 1-6, 23. 49-44 5-10, 24. 34-29 11-16, 25. 29×20 15×24, 26. 40-34 18-23, 27. 34-29 23×34, 28. 39×30 3-8, 29. 43-38 13-18, 30. 44-39 18-23
31. 28-22 17×28, 32. 33×22 16-21, 33. 26×17 12×21, 34. 30-25 6-11, 35. 48-42 24-29, 36. 22-18 23×12, 37. 37-31 36×27, 38. 25-20 en zwart geeft op.

De verrassingen waren nog niet compleet. Clerc had in zijn partij tegen Foerman lange tijd zeer goed spel. Er ontstond een ingewikkelde klassieke stelling waarin beide partijen een Ghestemdoorstoot hadden geplaatst. Clerc: 'Ja, je kunt zeggen dat de tijdnood mij de das om gedaan heeft. In de klassieke stand had ik nooit af moeten haken, maar het was niet meer te berekenen in die korte tijd. Tenminste niet door mij. Na de ruil deed ik nog een zwakke positionele zet en kwam ik in grote problemen.'

Clerc leek zich na de tijdcontrole nog redelijk te verdedigen, maar Foerman zorgde er slim voor dat de eindspelstand, die bekend is uit een partij tussen Wiersma en Gantwarg, niet op het bord verscheen. Omdat het net iets anders stond dan toen, kon Foerman een andere weg vinden.

De concurrenten profiteerden slechts gedeeltelijk van de twee verrassende uitslagen. Sijbrands was niet in staat om het Valneris erg moeilijk te maken. Koyfman bereikte wel een spannende stand tegen N'Diaye, maar deze zag zijn scherpe opzet beloond. Hij had de stand onder controle en Koyfman moest eieren voor zijn geld kiezen.

De partij tussen Harm Wiersma en Aleksej Tsjizjov was met spanning tegemoet gezien. Vooral omdat Wiersma had laten doorschemeren dat hij het graag wilde proberen tegen de wereldkampioen. De teleurstelling was groot toen na drie kwartier tot remise werd besloten. Van die tijd had Tsjizjov slechts negen minuten verbruikt.

Op de 'rustdag' werd het officieuze wereldkampioenschap sneldammen gespeeld. Na een barrage met Koyfman en Valneris zegevierde Aleksander Baljakin. De blitz-partijen verliepen tot vermaak van de toeschouwers soms zeer wispelturig. In de laatste partij had Koyfman genoeg aan remise en dit resultaat had hij binnen handbereik. Na een schijnbaar subtiele tussenzet stond hij in een vijf om vijf, absurd genoeg, ineens verloren.

GÉRARD JANSEN Foto ANP

Voor de finale hadden zich zes Russische deelnemers, Clerc en de Senegalees Der geplaatst. Clerc trok zich terug voor de finale, die om negen uur 's avonds begon. Hij vond het te zwaar worden. In de finale moest Tsjizjov het tegen de Gantwarg-clan opnemen. Murw geslagen eindigde hij uiteindelijk twee punten achter het leidende drietal.

TOULON: WK dammen, zestiende ronde: Fofana (Ivo) - Marcos (Br) 2-0, Scholma (Ned) - Boezinski (Lit) 0-2, Nimbi (Fr) - Hubner (Bel) 2-0, Clerc (Ned) - Foerman (Rus) 0-2, Samb (Sen) - Mogiljanski (VS) 1-1, Jansen (Ned) - Gantwarg (WRu) 2-0, Traore (Ivo) - Chmiel (Pol) 1-1, G. Delmotte (Fr) - Baljakin (WRu) 0-2, N'Diaye (Sen) - Koyfman (Isr) 1-1, Wiersma (Ned) - Tsjizjov (Rus) 1-1, T. Delmotte (Fr) - Koeperman (VS) 1-1, Sijbrands (Ned) - Valneris (Let) 1-1.

Stand: 1. Tsjizjov 26 pnt. 2. Sijbrands 23, 3. Clerc, Wiersma en Koyfman 22, 6. Gantwarg 21, 7. Baljakin en Foerman 20, 9. Jansen, Scholma en Valneris 19, 12. Samb 18, 13. N'Diaye en Boezinski 17, 15. Koeperman en Mogiljanski 16, 17. Chmiel en Traore 11, 19. T. Delmotte 10, 20. Fofana 9, 21. G. Delmotte 8, 22. Hubner, Marcos en Nimbi 6.

Valencia buigt voor pover Real Madrid

Van onze correspondent

BARCELONA — Real Madrid heeft zijn positie op de Spaanse ranglijst flink verbeterd door in het eigen stadion met 2-0 van Valencia te winnen. De bezoekers, onder leiding van Guus Hiddink, gaven de wedstrijd uit handen toen zij na een klein uur met tien man kwamen te spelen.

Ondanks de overwinning wekte Real in de regen opnieuw een uiterst magere indruk. De ploeg lijkt met smart te wachten op de terugkeer van 'verloren zoon' Martin Vázquez, die deze week voor een bedrag van ruim elf miljoen gulden van Olympique Marseille werd overgenomen.

Real en Valencia werkten een tot droefenis stemmend duel af, totdat na 58 minuten bij de bezoekers Roberto met een tweede gele kaart van het veld werd gestuurd. Dat maakt voor de Koninklijke eindelijk de weg naar het doel van Sempere vrij. Hierro, uit een kopbal, en de verguisde Kroaat Prosinecki, in de laatste minuut, zorgden voor een bedrieglijke 2-0.

SPANJE; competitie: Real Madrid - Valencia 2-0; **stand aan kop:** La Coruña 6-10, Barcelona en Atletico Madrid 6-9, Athletic Bilbao 6-8, Real Madrid, Valencia, Gijon, Zaragoza en Sevilla 6-7.

Marathonkampioen mag zeker naar WK

NIEUWEGEIN (ANP) — Het bestuur van de Koninklijke Nederlandse Atletiek Unie heeft op voordracht van technisch coordinator Bert Paauw de nationale titel marathon opgewaardeerd. De winnaars van de nationale titelstrijd, volgend jaar april in Rotterdam, zijn zeker van uitzending naar de WK, in augustus in Stuttgart.

Voorwaarde is echter wel dat in 1992 en vóór 9 mei 1993 voldaan is aan de internationale limiet van respectievelijk 2.16.00 (mannen) en 2.35.00 (vrouwen).

De KNAU stelde als limiet voor afvaardiging naar Stuttgart 2.12.30 (mannen) en 2.33.00 (vrouwen) vast. Die tijd moet echter worden gelopen in een marathon van internationale allure. Afhankelijk van het aantal toplopers kan eveneens de klassering in zo'n marathon als maatstaf gelden. Wanneer meer dan drie mannen en vrouwen voldoen aan de eisen kan van de toekenning van een startplaats aan de nationale kampioen worden afgeweken.

Tweevoudig nationaal kampioen Bert van Vlaanderen is op grond van zijn vijftiende plaats in de Olympische marathon reeds voorgeselecteerd.

● Sonny Silooy meldt zich vandaag met een blessure in het trainingskamp van het Nederlands elftal. De verdediger van Ajax ging donderdag tijdens de training door zijn enkel, waarbij de banden licht inscheurden. Bondscoach Advocaat wacht de medische keuring af voor hij een vervanger oproept voor het WK-kwalificatieduel tegen Polen, woensdag in de Kuip.

● Springruiter Graziano Mancinelli, Olympisch kampioen in München 1972, is donderdag na een langdurige ziekte overleden. De Italiaan werd 55 jaar.

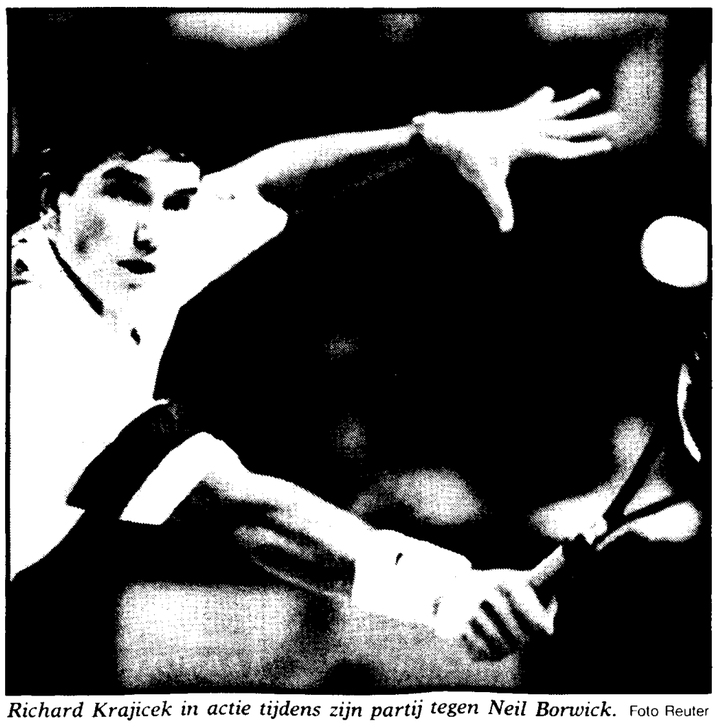

Richard Krajicek in actie tijdens zijn partij tegen Neil Borwick. Foto Reuter

Siemerink stunt in Frans toernooi tegen Olympisch kampioen Rosset

Van onze sportredactie

AMSTERDAM — Jan Siemerink is weer in goeden doen. De Rijnsburger bereikte gisteren de kwartfinales van het internationale tennistoernooi in Toulouse door een klinkende zege op Marc Rosset, de Olympisch kampioen van Barcelona. Siemerink, die in de eerste ronde de Duitser Steeb had verslagen, had voor zijn overwinning drie sets nodig, 4-6, 6-4, 6-4.

Ook Richard Krajicek en Paul Haarhuis getuigden van hun goede vorm. Beiden bereikten de kwartfinales van het met 1,25 miljoen gulden gedoteerde toernooi in Sydney. Krajicek versloeg de Australiër Borwick in drie sets, 6-3, 4-6, 6-2. Haarhuis had tegen Masur een voorsprong van 5-3, toen de Australiër wegens een enkelblessure de strijd staakte.

Neil Borwick (25) van Redcliffe, Queensland was de Australian Indoor Championships op een wild card binnengekomen. Na een bye in de eerste ronde versloeg hij in de tweede de Amerikaan David Wheaton, de gelegenheidspartner van Krajicek in het dubbelspel. In de achtste finales maakte hij het de als zesde geplaatste Krajicek vrij lastig. Pas in de derde set nam de Hagenaar afstand. In de kwartfinales ontmoet Krajicek de als vierde geplaatste Ivan Lendl.

Haarhuis, negende op de plaatsingslijst, schaarde zich gemakkelijker bij de laatste acht. Op 5-3 zette hij Wally Masur, een plaats hoger ingeschaald, op het verkeerde been. De Australiër verdraaide prompt de enkel en verliet ondersteund door EHBO-ers hinkend de baan. In de kwartfinales wordt Ivanisevic (2), met wie hij in het dubbelspel eveens de kwartfinales haalde, zijn tegenstander.

De verrassing in Sydney kwam op naam van Patrick Kühnen, de nummer 106 van de wereld. De Duitser bombardeerde Agassi het toernooi uit. Kühnen sloeg 23 aces in 10 opslagbeurten. Hij opende de wedstrijd met drie aces op rij. Wimbledon-winnaar Agassi stond erbij en keek ernaar. 'Ik stond perplex', zei hij na de nederlaag. 'De ballen vlogen aan alle kanten langs me heen.'

Exuses voor het verlies had Agassi niet. 'Ik heb last van een opkomend griepje en een lichte blessure aan mijn dijbeen, maar dat was niet de oorzaak van mijn nederlaag. Kühnen serveerde gewoon te goed.' Wel gaf Agassi aan dat hij het toernooi van Tokio volgende week laat schieten om te herstellen.

De Zweed Holm werd de tegenstander van Kühnen in de kwartfinales. Holm schakelde de als vijfde geplaatste Ferreira uit (6-3, 6-3).

SYDNEY: int. toernooi, mannen: derde ronde: Krajicek (Ned) - Borwick (Aus) 6-3, 4-6, 6-2, Haarhuis (Ned) - Masur (Aus) 5-3, Masur geeft geblesseerd op, Edberg (Zwe) - Reneberg (VS) 6-4, 6-2, J. McEnroe (VS) - Black (Zim) 7-6, 3-6, 6-1, Holm (Zwe) - Ferreira (ZA) 7-5, 3-6, 6-4, Kühnen (Dui) - Agassi (VS) 6-3, 6-4, Lendl (VS) - Woodforde (Aus) 6-2, 6-4, Ivanisevic (Kro) - Van Rensburg (ZA) 6-4, 6-4.

Indeling kwartfinales: Krajicek - Lendl, Haarhuis - Ivanisevic, Edberg - McEnroe, Kühnen - Holm.

TOULOUSE: int. toernooi, mannen: achtste finales: Siemerink (Ned) - Rosset (Zwi) 4-6, 6-4, 6-4, Korda (Tsj) - Roux (Fr) 6-7, 7-5, 6-4,

ATHENE: int. toernooi, mannen: achtste finales: J. Sanchez (Sp) - Fontang (Fr) 6-1, 3-6, 6-2, Göllner (Dui) - Furlan (It) 6-4, 7-6, Clavet (Sp) - Carbonell (Sp) 6-4, 7-6, Velev (Bul) - Gorriz (Sp) 6-4, 6-2, Forget (Fr) - Santoro (Fr) 6-7, 6-1, 6-4, Medvedev (GOS) - Gauthier (Fr) 6-4, 7-5.

Goelko moet zich schikken in remise tegen Knoppert

Van onze sportredactie

AMSTERDAM — Bij het Interpolistoernooi worden de centen dit jaar wat socialer verdeeld. Het elite-gezelschapje van acht schakers, dat vorig jaar nog kon rekenen op een meer dan modaal jaarsalaris, heeft plaats moeten maken voor een meute van een kleine honderd op buit beluste vechtjassen.

Vanuit de verste uithoeken van de voormalige Sovjet-Unie zijn ze aangereisd. Aangelokt door de eerste prijs van 100.000 gulden bedraagt. Met moeite heeft de organisatoren hun aantal gelimiteerd tot achttien Russen, zeven Oekraïners en nog wat afgevaardigden van de andere deelrepublieken.

Het idee dat de meesten van hen het in dit knock-out-toernooi zullen moeten doen met een rondegeld van duizend gulden en een tegemoetkoming van vijfhonderd gulden in de reiskosten heeft ze niet afgeschrikt. Per slot van rekening is elke dollar die zij overhouden thuis driehonderd roebel waard.

Vier grootmeesters bleken zonder bericht van verhindering afwezig. Hun plaatsen werden ingenomen door anderen, waardoor het aantal Nederlandse deelnemers steeg tot vijftien. 'Wie is in vredesnaam Knoppert', vroeg Boris Goelko. De tegenwoordig voor Amerika uitkomende Rus wist enkele uren later beter. De Nederlandse FIDE-meester had de kloof van 140 ELO-punten (2370 tegen 2610) moeiteloos overbrugd en remise gemaakt.

Albert Blees en Gert Jan de Boer waren minder fortuinlijk. Zij bouwden tegen de Brit Kosten en de Est Oll veelbelovende stellingen op, maar zagen het in tijdnood niet meer zitten. Oud-wereldkampioen Smyslov had ook al van doen met een talent van Nederlandse bodem. Herman Grooten, oud-hoofdredacteur van Schaaknieuws, dacht zelfs even dat hij de zeventigjarige klem had. Maar dat bleek toch een vergissing.

De enige Nederlander die wel succes had, was Friso Nijboer. Hij maakte het tegen Kurajica goed af. Van der Wiel remiseerde met Bologan. Een zelfde resultaat was weggelegd voor Kuijff tegen clubgenoot Kortsjnoj en Van Wely in een Siciliaan tegen Magerramov.

Ergens in een hoekje won Vaganjan van Portisch. Een revanche voor de kandidatenmatch van jaren geleden in St. John, toen Portisch iets sterker was.

TILBURG: Interpolistoernooi, belangrijkste uitslagen eerste ronde (eerste van twee of drie partijen): De Boer (Ned) - Oll (Est) 0-1, Smyslov (Rus) - Grooten (Ned) 1-0, Dolmatov (Rus) - Hertneck (Dui) ½-½, Sokolov (Bos/H) - Razoevajev (Rus) 1-0, Ftacnik (Tsj) - Winants (Bel) 1-0, Hort (Dui) - Illescas (Sp) 1-0, Drejev (Rus) - Sax (Hon) 1-0, Kengis (Let) - Romanisjin (Oek) ½-½, Episjin (Rus) - Lutz (Dui) ½-½, Oelibin (Rus) - Lautier (Fr) ½-½, Blees (Ned) - Kosten (Eng) 0-1, Van der Wiel (Ned) - Bologan (Mol) ½-½, Vaganjan (Arm) - Portisch (Hon) 1-0, Speelman (Eng) - Greenfeld (Isr) 1-0, Stohl (Tsj) - Ligterink (Ned) 1-0, Kortsjnoi (Zwi) - Kuijf (Ned) ½-½, Lobron (Dui) - Georgiev (Bul) ½-½, Dorfman (Fr) - Miles (Eng) 0-1, Beljavski (Oek) - Hoeksema (Ned) 1-0, Van Wely (Ned) - Magerramov (Rus) ½-½, Cifuentes (Chi) - Serper (Oez) ½-½, Geller (Rus) - Chandler (Eng) 0-1, Tivjakov (Rus) - Van Mil (Ned) 1-0, Goelko (VS) - Knoppert (Ned) ½-½, Kuczynski (Pol) - Ribli (Hon) ½-½, Akopjan (Arm) - Bosboom (Ned) 1-0, Van der Sterren (Ned) - Smirin (Isr) ½-½, Svesjnikov (Rus) - Ree (Ned) ½-½, Nogueiras (Cub) - Pietersе (Ned) 1-0, Nijboer (Ned) - Kurajica (Bos/H) 1-0, Hjartarson (IJs) - Novikov (Oek) 0-1.

ADVERTENTIE

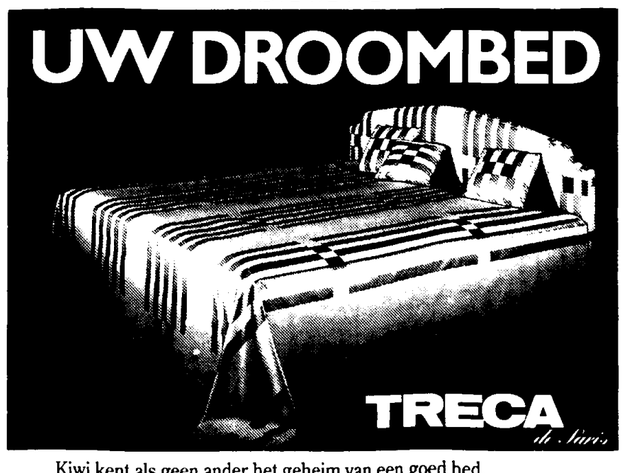

Kiwi kent als geen ander het geheim van een goed bed.
Dat geheim heet Treca. De absolute top op het gebied van slaapcomfort. Zo'n bed van Treca is verkrijgbaar in liefst 14 verschillende uitvoeringen. Naar wens met elektrisch verstelbaar hoofd- en voeteneind. Maar ook met een enorme keus uit klassieke en eigentijdse stoffen. Treca is weldadig voor uw rug. En plezierig voor het oog. Want elke individuele smaak wordt werkelijkheid.
Van 9 tot 31 oktober bij aankoop van een bedcombinatie een gratis hoofd- of voeteneinde in de modellen: Modern, Louis XV of Louis XVI. Kom kijken bij Kiwi.

GRATIS HOOFD- OF VOETENEINDE

Modern | Louis XV | Louis XVI

kiwi

Adviseurs voor beter wonen

Utrechtsestraat 145-147, 1017 VM Amsterdam, Tel.: 020-6233002/6233632

SPORTUITSLAGEN

BADMINTON

LEVERKUSEN: open Duitse kampioenschappen, mannen, eerste ronde: Bruil (Ned) - Berger (Dui) 15-8, 15-8; **tweede ronde:** Hall (GB) - Bruil 15-11, 15-8, Van Dijk (Ned) - Muir (Can) 15-1, 15-10, Pelupessy (Ned) - Gunawi (Indo) 9-15, 15-10, 15-0. **Vrouwen, eerste ronde:** Hoogland (Ned) - Santosa (Indo) 9-11, 11-6, 12-11; **tweede ronde:** Julien (Can) - Hoogland 11-4, 11-2.

HONKBAL

PROFCOMPETITIE VS: play-offs: American league, eerste wedstrijd (best of seven): Toronto Blue Jays - Oakland Athletics 3-4. **National League, tweede wedstrijd (best of seven):** Atlanta Braves - Pittsburgh Pirates 13-5; **stand:** 2-0.

PAARDESPORT

BOEKELO: int. military, dressuur, stand na eerste dag: 1. Bodenmüller (Zwi) Oree de la Brasserie 48.00 strafpnt, 2. Bodenmuller/Fancy Hill 48.20, 3. Serguret (Fr) Coeur de Rocker 51.00, 4. Collier (VS) Newmarket 52.80, 5. Van Spaendonck (Ned) Heerle's Reine 54.80, 9. Rohof (Ned) Boa's Capo di Capo 59.80.

PLANKZEILEN

PALERMO: WK Mistral, vrouwen, slalom, eindstand: 1. Stalman (Ned), 2. Gellens (Bel), 3. Inserillo (It); **mannen, licht, slalom, eindstand:** 1. Meester (Ned), 2. Casagrande (It), 3. Willems (Ned) 8. Dannenburg (Ned), 9. Van Schie (Ned); **mannen, zwaar, slalom, eindstand:** 1. Lenthall (Aus), 2. Kuusing (Est), 3. Opeten (Ned), 6. Eker (Ned).

ROLHOCKEY

SPRINGE (Dui): WK vrouwen, slotdag: Canada - Engeland 17-1, Nieuw-Zeeland - Zuid-Afrika 3-0, Nederland - Australie 3-1, Italie - Duitsland 2-0, Nieuw-Zeeland - Duitsland 2-0; **eindstand:** 1. Canada 11-22, 2. Italie 11-19, 3. Nieuw-Zeeland 11-17, 4. Nederland 11-16.

VOETBAL

HONGARIJE: competitie: Videoton - VAC Izzo 4-2, Pecs - Raba Gyor 3-1, Bekescsaba - BVSC Novep 2-0, Csepel - MTK 2-1, Nyiregyhaza - Vasas 1-1, Ujpest - Veszprem 3-2, Ferencvaros - Diosgyor 3-1, Honved - Siofok 2-1.

POLEN: comeptitie: Jagiellonia Bialystok - Szombierki Bytom 2-3, Wisla Krakow - Gornik Zabrze 1-1, LKS Lodz - Pogon Szczecin 2-0, Siarka Tarnobrzeg - Zawisza Bydgoszcz 2-0, Zaglebie Lubin - Lech Poznan 2-2, Olimpia Poznan - GKS Katowice 1-0, Ruch Chorzow - Hutnik Krakow 2-1, Legia Warszawa - Slask Wroclaw 1-0; **stand aan kop:** Lech 11-19, LKS 11-18, Widzew Lodz 10-16, Ruch en Legia 11-15.

SLOVENIË: competitie: Naklo - Maribor 0-3, Rogaska - Slovan Ljubljana 3-2, Olimpija - Lendava 4-0, Izola - Beltinci 3-3, Sobota - Velenje 3-0, Svoboda Ljubljana - Novo Mesto 0-0, Celje - Gorica 3-1, Zaleznicar Maribor - Ljubljana 1-1, Zagorje - Koper 2-0; **stand aan kop:** Olimpija 9-14, Maribor en Sobota 9-13, Ljubljana 9-12.

WIELRENNEN

CLASICO RCN: tweede etappe: 1. Kelly (Ier) 205 km in 4.42.13, 2. Poelnikov (Rus), 3. Garcia (Sp), 4. Beltran (Col), 5. Quintero (Col) 0.02, 6. Mora (Col), 7. Makoeilov (Rus), 8. Ahedo (Sp) 0.07, 9. Rosero (Ecu), 10. Nino (Col); **klassement:** 1. Mejia (Col) 8.28.25, 2. Chiappucci (It) 0.01, 3. Camargo (Col) 0.22, 4. Gonzalez (Col) 0.32, 5. Herrera (Col).

ETAMPES: Parijs - Bourges, eerste etappe: 1. Kirsipuu (GOS) 136,9 km in 3.12.25, 2. Ludwig (Dui), 3. Pieters (Ned), 4. Abdoesjaparov (Oez), 5. Jolidon (Zwi), 8. Melsen (Ned).

ZWEVEZELE (Bel): profkoers: 1. Cornelisse (Ned) 160 km in 3.37.00, 2. Vanderaerden (Bel), 3. Heynderickx (Bel), 4. Sunderland (Aus), 5. Peter Naessens (Bel), 7. Hopmans (Ned).

PARIJS: FICP-klassement: 1. Indurain (Sp) 2539 pnt, 2. Chiappucci (It) 1521, 3. Rominger (Zwi) 1520,6, 4. Bugno (It) 1431, 5. Ludwig (Dui) 1241, 6. Museeuw (Bel) 1103, 7. Chioccioli (It) 1101, 8. Jalabert (Fr) 968, 9. Leblanc (Fr) 13. Maassen (Ned) 812, 14. Breukink (Ned) 798, 16. Nijdam (Ned) 761.

AANDELEN BINNENLAND

meest actieve fondsen	omz	hj		lj		vk	op	ho	la	sk
abn a	442894	49.40	25/09	38.60	11.10	48.00	48.00	48.40	48.00	48.20
abn a alf	26813	81.00	03/06	73.40	26/08	75.00	75.20	75.20	75.20	75.20
abn a obl.grf	104328	185.30	08/10	169.10	08/10	185.10	185.20	185.30	185.20	185.30
aegon	138266	70.50	18/09	58.20	08/11	67.20	67.30	68.10	67.30	68.10
ahold	345166	89.20	16/04	72.70	08/09	76.60	76.80	77.10	76.50	77.00
akzo	177610	166.20	07/05	116.30	08/10	135.40	136.00	137.10	135.80	136.70
arenta	7743	202.50	18/09	188.90	27/12	200.20	200.20	200.50	200.20	200.50
amev c	103282	59.30	02/10	45.60	11/10	58.00	58.20	58.60	58.20	58.60
bols	37050	49.00	23/03	39.50	05/10	40.00	40.00	40.90	40.00	40.40
buhrm.tett.	166176	53.70	25/05	32.00	05/10	33.10	33.30	34.70	33.30	34.70
csm cert.	20125	104.60	02/10	80.30	10/10	102.50	102.70	103.10	102.70	103.10
daf	165707	26.90	04/03	12.00	05/10	12.70	12.70	12.80	12.50	12.50
dordt. petr.	10974	150.50	27/05	128.00	20/02	131.70	132.20	132.50	132.10	132.10
dsm	115892	117.00	19/05	88.90	23/12	91.40	92.00	92.40	91.80	92.00
elsev c	1165949	119.70	05/05	86.60	10/10	107.60	103.00	106.80	102.00	105.70
fokker cert.	58699	37.00	07/05	17.70	08/10	17.90	18.20	18.50	17.70	18.00
gist broc.c.	104973	40.60	02/06	29.40	11.12	32.70	32.70	32.80	32.60	32.60
heineken	263984	196.70	23/04	150.10	08/10	167.60	172.00	174.50	170.70	171.70
hoogovens c	137969	60.40	20/05	33.00	07/10	33.50	33.50	34.90	33.30	34.90
hunter dgl	37991	78.00	05/05	43.00	05/10	44.00	44.50	45.50	44.50	45.50
int.muller	5650	69.80	13/05	53.00	19/12	62.50	62.30	62.30	62.00	62.00
int. ned. gr.	493108	54.30	20/03	41.90	10/09	45.70	45.70	45.90	45.70	45.80
klm	149673	43.80	19/11	24.00	05/10	25.10	25.10	25.50	25.10	25.40
kon. knp	77654	50.50	10/06	36.50	26/08	41.70	42.20	43.50	42.20	42.50
kon olie	490110	162.50	27/05	138.60	12/12	141.90	142.70	143.00	142.50	142.80
nedlloyd	71921	65.10	09/03	32.40	02/09	33.80	33.80	33.80	33.30	33.30
oce	72060	80.00	02/04	47.10	07/10	48.30	48.00	48.90	48.00	48.90
pakhoed	93553	51.50	25/02	32.10	29/09	33.60	33.60	33.60	33.10	33.10
philips	699596	39.50	05/05	21.20	18/09	22.20	22.20	22.50	22.20	22.40
polygram	65700	53.60	26/05	39.30	14/01	45.30	45.80	46.00-	45.40	45.70
robeco	81530	101.80	18/10	85.70	05/10	86.90	88.20	88.20	88.10	88.10
rodamco	101227	60.70	14/11	41.40	08/09	42.60	42.50	42.60	42.50	42.60
rolinco	37979	101.70	21/10	86.10	18/08	88.50	88.90	89.00	88.80	89.00
rorento	29369	76.00	18/09	68.90	10/12	75.40	75.50	75.70	75.50	75.50
stork	66969	48.40	27/02	27.50	08/10	28.50	28.30	28.50	27.50	27.50
unilever c	289400	197.30	21/02	158.80	11/10	181.60	181.60	182.40	181.40	182.10
van ommeren	42685	46.20	27/02	30.70	16/09	32.30	32.90	33.10	32.60	32.70
vnu	65744	91.80	26/05	68.70	24/08	83.50	83.70	83.70	82.50	82.90
wessanen	53780	98.20	16/04	76.50	11/12	92.10	92.50	93.10	92.50	92.60
wolters-kluw	176654	86.00	14/09	54.80	08/10	81.30	81.00	81.90	80.00	81.90
lokale markt										
aalberts	629	58.50	07/04	46.70	08/01	48.50	48.80	49.00	48.80	49.00
abn a hld	117967	6.38	27/08	5.68	10/10	6.32	6.32	6.34	6.32	6.33
acf	4985	37.00	14/05	30.00	04/08	35.00	35.00	35.00	34.50	34.50
ahrend gr	860	151.00	12/11	95.00	08/10	96.00	95.00	95.00	95.00	95.00
amst opt tr	-	12.00	01/04	6.80	09/09	8.00	8.00	8.00	8.00	8.00
a dam rubber	1800	4.00	27/03	2.80	02/10	2.95	2.95	2.95	2.85	2.85
ant.verf	-	426.00	25/03	400.00	02/06	400.00	-	-	-	-
atag hold c	-	139.50	15/06	109.70	27/12	132.00	132.00	132.00	132.00	132.00
athlon groep	1260	55.80	25/05	38.00	08/10	39.80	39.80	39.80	38.00	39.00
athlon groep nrc	600	57.00	25/05	39.00	03/12	39.80	39.80	39.80	39.30	39.30
avr	-	94.80	15/10	57.00	21/09	58.00	54.00l	-	-	54.00l
avr cp	-	48.00	29/10	46.50	03/04	47.00	47.00	47.00	47.00	47.00
bam groep	569	93.00	25/05	77.00	18/08	82.00	82.00	82.00	81.50	81.50
batenb.beh	-	159.00	14/05	110.00	06/12	150.00	150.00	150.00	150.00	150.00
beers	100	139.00	19/05	110.00	12/12	127.00	127.00	127.00	127.00	127.00
begemann gr	8811	152.00	09/10	90.00	18/02	105.00	104.00	105.00	102.50	105.00
belindo c	-	356.00	26/02	284.00	06/10	289.00	289.00	289.00	289.00	289.00
berkel	42600	1.39	24/10	0.45	30/09	0.51	0.51	0.55	0.51	0.55
blyd.-will.	718	42.00	07/05	29.50	27/01	30.80	30.80	30.80	30.60	30.60
boer boekh.kon.	360	25.20	24/06	19.70	12/12	23.40	22.40	22.40	22.40	22.40
de boer wink	498	83.90	12/11	56.00	19/08	60.50	60.70	60.70	60.70	60.70
borsumy wehry	2054	68.80	19/02	49.50	25/08	53.20	53.20	53.40	53.20	53.40
bos kalis c	35600	26.90	23/03	20.00	08/07	22.50	22.10	22.50	22.10	22.50
boskalis pr	33200	28.50	23/03	20.00	23/07	22.40	22.20	22.40	22.20	22.40
braat beheer	-	36.00	08/05	26.50	06/10	26.80	26.80	26.80	26.80	26.80
breevast	3585	12.20	12/12	7.40	28/08	8.50+	8.50+	8.60	8.50+	8.60
burg heybr	-	2900.00	15/11	2300.00	03/01	2540.00	2450.00l	-	-	2450.00l
calve	45	1250.00	12/05	1000.00	10/10	1145.00	1145.00	1145.00	1135.00	1135.00
calvé pref	-	820.00	20/03	780.00	10/06	800.00	800.00	800.00	800.00	800.00
calve c	-	1260.00	12/05	1005.00	10/10	1155.00	1155.00	1155.00	1155.00	1155.00
cindu intern.	-	170.00	17/01	128.00	07/10	126.00l	125.00l	-	-	125.00l
claimindo c	-	348.00	10/10	278.00	02/10	280.00	280.00	280.00	280.00	280.00
content beh.	40	25.00	14/05	21.00	03/08	22.40	22.60	22.60	22.60	22.60
cred lyonn	3485	34.00	28/01	23.50	31/08	24.00	23.80	24.00	23.80	24.00
csm	100	104.80	01/10	81.00	17/10	101.60	101.80	102.30	101.80	102.30
crown v.gel.	215	145.00	16/01	113.00	24/07	116.20	116.50	116.50	116.50	116.50
daf cert.	2543	21.20	11/10	13.00	01/10	13.30	13.30	13.30	13.00	13.00
delft instrum.	3920	28.40	21/02	14.20	08/10	14.50	14.50	14.50	14.20	14.50
desseaux	12530	101.60	18/09	36.80	08/01	98.50	98.50	99.80	98.50	99.80
dorp groep	2208	45.20	15/04	37.00	04/08	38.50	38.50	38.50	38.50	38.50
draka holding	-	26.80	03/06	21.50	20/01	24.30	24.30	24.30	24.30	24.30
econosto	617	31.10	19/05	22.00	29/09	22.80	23.00	23.20	23.00	23.20
emba	-	230.00	14/11	199.00	16/09	200.00	200.00	200.00	200.00	200.00
eriks c	1750	88.20	08/05	65.00	29/11	75.50	75.80	76.00	75.80	76.00
flexovit int.	-	69.00	10/10	46.50	02/09	50.00l	49.00l	-	-	49.00l
frans maas c.	13750	89.00	14/05	58.00	11/09	58.50	58.50	58.50	58.50	58.50
fugro mcclel c.	11200	39.50	30/03	21.50	27/08	23.00	23.00	23.60	23.00	23.60
gamma hold	12016	115.50	12/05	91.30	16/12	97.50	97.50	97.80	97.50	97.50
gamma h pr	-	6.00	06/05	5.50	26/11	5.65	5.65	5.65	5.65	5.65
garzarelli $	-	13.50	03/04	9.50	07/10	9.50	9.50	9.50	9.50	9.50
getronics	26329	36.50	04/03	27.90	30/10	32.00	32.10	32.20	32.10	32.20
geveke	-	42.40	06/02	18.50	25/09	19.60	19.60	19.60	19.60	19.60
giessen	480	122.00	09/10	86.00	07/09	105.00	105.00	105.00	104.50	104.50
goudsmit	1200	41.00	21/10	16.00	02/10	19.50	19.50	20.00	19.50	20.00
grolsch	50	227.50	18/06	178.50	14/01	196.50	196.50	196.50	196.50	196.50
gti holding	-	237.80	01/05	173.00	21/11	205.00	205.00	205.00	205.00	205.00
hagemeyer	3046	150.70	27/02	122.20	20/12	124.30	124.30	125.00	124.30	125.00
hal trust b	6000	16.10	11/05	12.50	07/01	13.00	13.00	13.10	13.00	13.00
hal trust un.	-	16.10	11/05	12.50	07/01	13.20	13.10	13.10	13.10	13.10
heineken hld	60615	179.50	07/04	131.00	12/12	147.50	152.50	153.80	151.00	152.00
hes beheer c	6920	49.10	29/05	26.00	08/10	31.50	30.00l	27.00	26.00	27.00
hoek's mach.	1800	64.00	19/06	56.24	09/12	59.00	59.00	59.00	59.00	59.00
h.b.g.	13000	218.50	06/03	187.00	25/11	199.00	199.00	199.50	199.00	199.00
holland sea	3250	0.66	02/06	0.37	11/12	0.42	0.43	0.43	0.43	0.43
holl.ind.mij	-	46.50	13/02	39.00	07/10	39.00	39.00	39.00	39.00	39.00
hoop eff.bk	1115	8.30	14/02	5.60	05/10	5.90	5.90	5.90	5.80	5.90
hunt.dougl	-	2.98	16/01	1.30	22/11	1.81	-	-	-	-
ihc caland	9080	87.60	17/09	54.70	06/01	81.30	81.30	81.30	81.00	81.00
kas-ass.	2062	39.30	29/01	26.60	10/09	30.00	30.00	30.50	30.00	30.50
kempen & co	-	10.50	12/02	6.50	19/08	7.40	7.40	7.40	7.40	7.40
klene hold	-	113.00	22/06	95.00	25/08	101.00	-	-	-	-
kondor	-	35.00	25/10	28.00	03/09	29.50	29.50	29.50	29.50	29.50
kbb	3252	81.00	06/05	54.00	28/09	55.80	55.80	56.20	55.80	56.00
kon.sphinx	535	57.70	24/03	45.20	29/10	46.50	46.50	47.10	46.50	47.10
koppelpoort	-	421.00	21/10	300.00	21/09	330.00	330.00	330.00	330.00	330.00
krasnapols.	-	286.00	26/05	190.00	03/01	235.00	220.00l	-	-	220.00l
landré glin	-	55.50	24/02	45.00	13/07	46.80	46.80	46.80	46.80	46.80
macintosh	2170	44.90	21/02	28.30	07/09	28.70	28.50	28.50	28.50	28.50
maxwell petr.	-	126.00	11/06	110.00	09/12	115.00	115.50	115.50	115.50	115.50
mend gans	-	7000.00	11/06	4025.00	08/11	6700.00	6250.00l	-	-	6250.00l
moeara	202	1290.00	27/05	1135.00	10/12	1162.00	1165.00	1175.00	1165.00	1175.00
moeara opr	-	167000	17/10	148000	12/08	150000	150000	150000	150000	150000
moeara c op	-	16650	17/10	14800	23/12	14900	15000	15100	15000	15100
moeara wb	-	17950	11/06	15850	20/02	16050	16150	16200	16150	16200
moolen hold.	2500	45.50	31/03	23.50	06/10	23.70	23.70	25	23.70	25
mulder bosk	-	60	29/04	52	06/03	60	-	-	-	-
multihouse	3394	5.70	02/06	3.40	06/10	3.60	3.60	3.60	3.60	3.60
naeff	-	525	28/04	470	27/07	470	-	-	-	-
nagron c	8711	64.30	14/05	46	18/11	61	60.90	6100	60.50	61.00
nat.inv.bank	20	618.00	11/03	560.00	21/10	604.00	604.00	604.00	604.00	604.00
nbm-amstell.	32100	10.60	08/10	7.50	14/09	7.80	7.80	8.20	7.80	8.20
nedap	100	38.30	07/01	30.00	07/10	30.00	30.00	30.00	30.00	30.00
nkf holding	100	234.50	11/10	162.00	07/10	162.00	162.00	162.00	162.00	162.00
ned.part.mij	300	57.40	20/03	48.00	11/10	51.30	51.30	51.30	51.30	51.30
n spr.st c	-	7300.00	02/10	6950.00	08/07	7300.00	-	-	-	-
norit	2759	29.30	14/11	14.70	29/09	15.50	15.30	15.40	15.30	15.40
nutricia gb	10100	168.50	19/03	111.50	08/10	113.00	112.00	112.00	111.50	111.50
nutricia vb	33550	175.50	04/03	116.50	08/10	118.00	117.50	117.50	116.50	116.50
nijverdal	97423	116.50	15/06	85.00	08/10	96.00	90.00	90.00	85.00	86.50
omnium europe	-	10.00	06/11	7.60	12/03	8.50b	-	-	-	-
orco bank c.	1708	74.70	12/05	69.20	28/01	71.30	71.30	71.30	71.30	71.30
otra	130	355.00	18/06	240.00	15/09	259.00	259.00	259.00	259.00	259.00
palthe	-	73.00	22/01	45.80	06/10	45.80	45.00l	-	-	45.00l
pirelli	29427	30.40	02/06	14.60	23/12	20.50	20.50	21.10	20.50	21.10
polynorm	5392	185.70	26/05	116.00	12/11	155.00	155.00	155.00	155.00	155.00
porc fles	-	156.00	11/11	130.00	24/03	139.00	139.00	139.00	139.00	139.00
randstad	5000	48.00	06/03	37.00	02/12	44.70	44.90	44.90	44.90	44.90
ravast	-	34.50	13/11	19.00	27/07	22.50	22.80	22.80	22.80	22.80
reesink c	530	78.00	28/08	64.00	09/10	76.20	76.20	76.20	76.20	76.20
samas gr.	1909	44.50	26/05	25.20	07/10	25.20	25.20	25.20	25.20	25.20
sarakreek	644	16.50	13/04	13.10	24/06	14.30	14.10	14.30	14.10	14.30
schuitema	76	1805.00	19/11	1550.00	08/10	1740.00	1740.00	1740.00	1740.00	1740.00
schuttersveld	5200	56.50	19/06	37.50	07/10	37.50	37.50	37.50	37.50	37.50
smit int c	6775	56.00	11/10	19.50	04/09	27.70	27.90	28.30	27.90	28.30
st.bankiers c.	2000	17.20	18/10	14.00	08/10	14.40	14.40	14.40	14.00	14.40
stad r'dam c	20963	46.30	07/02	36.50	27/08	41.40	41.40	41.40	41.00	41.00
telegraaf c	4400	92.60	27/05	80.50	12/11	90.00	90.00	90.20	89.80	90.20
textielgr twente	-	95.00	24/04	83.00	23/12	87.00	87.00	87.00	87.00	87.00
tulip comp	868	27.00	27/02	12.40	17/09	12.90	12.90	12.90	12.90	12.90
tw kabelh c	280	138.00	04/06	111.50	29/10	124.50	123.70	123.70	123.50	123.50
ubbink	287	78.00	08/09	65.00	06/07	77.00	77.00	77.00	77.00	77.00
unilever	217	196.00	21/02	158.10	11/10	183.00	182.90	182.90	182.90	182.90
unil.7 pr	-	1100.00	31/01	900.00	18/09	960.00	-	-	-	-
unil.7 prc	-	103.00	27/04	85.50	14/10	93.00	93.00	93.00	93.00	93.00
unil.6 pr	20	87.00	07/09	71.20	08/10	81.90	81.90	81.90	81.90	81.90
unil.4 pr	-	54.70	07/10	47.00	07/02	54.70	54.70	54.70	54.70	54.70
union fiets.	-	83.50	26/05	63.00	24/01	64.90	64.90	64.90	64.90	64.90
un.dutch gr.	7325	4.70	11/10	0.50	23/09	0.62	0.60	0.60	0.52	0.52
ver.glas nb	10	540.00	24/02	423.00	24/10	515.50	515.50	515.50	515.50	515.50
vnu pr	-	18.80	31/07	15.00	25/10	18.20	-	-	-	-
v.trans.hyp	-	640.00	12/12	590.00	07/07	580.00l	-	-	-	-
verto c	158	37.70	22/10	20.00	07/09	25.50	25.30	25.30	25.30	25.30
volker-stev.	2000	69.60	26/03	56.50	18/12	58.50	58.50	58.50	58.50	58.50
volmac	3442	31.20	19/03	13.80	05/10	14.00	14.00	14.00	14.00	14.00
vredestein	950	20.50	04/06	13.10	06/11	17.30	17.30	17.30	17.30	17.30
vrg-groep	3264	50.10	08/10	29.80	28/09	31.70	32.00	32.00	31.40	31.40
wegener	45	68.00	03/06	58.00	20/01	64.00	64.00	64.00	64.00	64.00
westersuik	-	110.00	05/10	80.00	24/10	110.00b	110.00b	-	-	112.00b
west invest fort-ress	9453	24.00	09/10	8.50	08/07	9.00	9.00	9.10	9.00	9.10
west inv. f. wb.	-	126.00	11/11	80.00	16/10	102.50	102.50	102.50	102.50	102.50
wol kl.pr.c.	-	333.00	28/09	219.00	11/10	323.00	318.00	323.00	318.00	323.00
wyers	-	35.20	16/10	24.00	07/10	24.00	24.00	24.00	24.00	24.00
TOP-15										
dico intern.	-	93.00	30/12	50.50	04/09	59.50	59.00	59.00	59.00	59.00
free record shop	-	33.20	19/03	14.00	11/09	14.20	14.20	14.20	14.20	14.20
gelderse papier	-	74.00	15/10	63.20	11/09	64.40	64.50	64.50	64.50	64.50
groenendijk	-	47.30	13/11	28.00	04/09	28.30	28.30	28.30	28.30	28.30
grontmij	988	57.30	12/02	42.00	07/10	42.00	42.00	42.20	42.00	42.20
lci computer gr.	97306	7.60	16/10	2.50	22/07	3.20	3.20	3.30	3.20	3.30
melle, van nrc	1850	53.20	15/11	34.00	16/01	52.20	52.20	52.30	52.00	52.30
nedcon groep	-	66.00	21/05	37.70	15/10	48.50	48.50	48.50	48.50	48.50
nedschroef hold	-	95.00	20/01	70.40	05/10	70.60	70.70	70.70	70.70	70.70
ordina beheer	7215	23.00	15/05	15.70	03/02	16.40	16.20	16.20	16.10	16.10
p & c groep	300	79.60	08/10	72.30	16/06	79.30	79.60	79.60	79.60	79.60
sligro beheer	-	57.00	07/02	45.30	17/12	53.20	53.20	53.20	53.20	53.20
welna	175	67.40	17/06	43.00	08/10	44.00	44.00	44.00	43.00	43.00
weweler cert.	250	51.60	13/05	22.00	30/09	23.30	23.20	23.20	22.80	22.80
wolff	1000	101.80	19/02	49.50	08/10	52.50	51.50l	49.50	49.50	49.50
parallelmarkt										
alanheri	-	31.10	24/02	24.30	15/09	24.60	24.70	24.70	24.70	24.70
abf	-	112.30	11/05	103.00	19/11	108.20	108.20	108.20	108.20	108.20
austria globelinv.	-	1082.00	30/06	1016.00	07/10	1016.00	1016.00	1016.00	1016.00	1016.00
berghuizer p. c.	396	50.00	10/10	30.00	08/10	32.00	31.50	31.50	30.00	30.00
besouw van hold.c.	-	66.00	09/10	30.00	07/10	30.00	30.00	30.00	30.00	30.00
biogrond bel.	570	11.10	15/05	10.40	05/10	10.80	10.80	10.80	10.80	10.80
coic pref	-	30.50	19/05	23.10	02/12	29.60	29.60	29.60	29.60	29.60
columb sec	2180	134.30	16/04	111.00	05/10	112.40	114.40b	114.80	114.40	114.40
comm.obl.f.-1	-	99.60	15/11	94.90	25/06	98.70	98.70	98.70	98.70	98.70
comm.obl.f.-2	-	102.20	16/09	95.30	23/09	95.80	95.90	95.90	95.90	[illegible]
comm.obl.f.-3	-	99.60	11/06	95.20	29/06	98.90	98.90	98.90	98.90	98.90
comm.obl.f.-4	-	102.50	08/10	94.30	29/11	102.40	102.50	102.50	102.50	102.50
comm.obl.f.-5	-	102.20	08/10	94.00	25/11	102.10	102.20	102.20	102.20	102.20
comm.obl.f.-6	-	102.20	15/11	95.50	23/09	96.10	96.10	96.10	96.10	96.10
de drie electr.	-	16.60	28/02	10.60	09/12	11.70	11.70	11.70	11.70	11.70
delta lloyd dlr	-	67.10	14/04	58.70	05/10	59.20	61.60	61.60	61.60	61.60
delta lloyd ecu	-	64.80	14/04	53.20	07/10	53.20	53.20	53.20	53.20	[illegible]
delta lloyd mix	-	62.20	03/06	57.20	24/12	59.00	59.20	59.20	59.20	59.20
delta lloyd rente	-	59.40	14/04	54.50	15/04	58.70	58.80	58.80	58.80	58.80
delta lloyd vast	-	57.50	24/04	51.40	12/05	54.40	54.40	54.40	54.40	[illegible]
docdata	-	8.50	12/11	3.70	05/10	4.90	4.80	4.80	4.80	4.80
dutch take over t.	-	47.30	09/10	39.30	01/09	40.20	40.30	40.30	40.30	40.30
ehco-klm kl.bed.	300	45.30	21/05	32.80	08/10	33.50	33.50	33.50	32.80	32.80
e & l beleg. 1	-	72.80	10/06	63.20	12/12	66.40	66.60	66.60	66.60	66.60
e & l beleg. 2	-	75.00	23/03	70.10	26/08	72.20	72.30	72.30	72.30	72.30
e & l beleg. 3	-	109.20	07/10	104.20	10/10	109.20	109.20	109.20	109.20	109.20
e & l beleg. 4	-	78.10	05/03	73.60	03/09	75.60	75.60	75.60	75.60	75.60
e & l gld rente	-	109.20	07/10	104.20	10/10	109.20	109.20	109.20	109.20	109.20
e & l kap.rentef.	-	109.00	07/10	100.50	09/10	109.00	109.00	109.00	109.00	109.00
eur dev cap	-	15.40	06/03	10.00	21/09	10.20	10.20	10.20	10.20	10.20
german city e.	-	52.00	09/10	20.00	17/09	26.10	26.10	26.10	26.10	26.10
gouda vuurvast c	-	83.80	15/10	58.00	07/10	58.00	58.00	58.00	58.00	58.00
grooth.geb.	-	136.00	24/02	124.00	06/10	124.40	124.70	124.70	124.70	124.70
gtw.res.inc.[3]	-	0.45	25/11	0.03	04/11	0.19	0.19	0.19	0.19	[illegible]
helvoet holding	-	41.80	28/10	34.00	28/11	36.50	36.50	36.50	36.50	36.50
holland colours	-	52.00	13/05	43.00	22/09	44.00	44.00	44.00	44.00	[illegible]
int/view europa	11000	4.60	07/05	2.70	04/02	3.40	3.40	3.50	3.40	[illegible]
ipna 3 nrc	-	580.00	30/12	580.00	30/12	580.00	-	-	-	[illegible]
kuhne + heitz	-	48.30	26/02	30.10	07/09	32.20	31.80	31.80	31.80	31.80
management share	-	5.50	25/05	2.00	09/10	3.80	3.80	3.80	3.80	[illegible]
ned elevator	-	6000.00	01/06	2450.00	20/02	4200.00	4180.00l	-	-	4180.00
neways elec.int.	4000	8.80	22/06	5.20	12/12	6.00	6.00	6.50	6.00	6.50
new europe htls dm	-	20.50	28/11	18.90	31/03	18.00l	-	-	-	[illegible]
pan pacific	-	11.70	31/10	8.90	21/10	10.30	10.30	10.30	10.30	[illegible]
phoenix	-	990.00	30/12	500.00	23/03	585.00	585.00	585.00	585.00	585.00
pie medical	3100	6.70	13/03	4.00	25/08	5.30	5.40	5.40	5.10	[illegible]
publ.stor.	232	12.20	31/03	8.10	28/10	11.10	11.10+	11.10+	11.10+	11.10+
rood testhouse	20000	8.60	27/02	1.50	09/09	1.70	1.70	1.70	1.70	1.70
simac techniek	1183	17.90	13/05	11.20	12/12	11.80	11.80	11.80	11.70	[illegible]
suez growth fund	-	54.10	04/03	48.30	26/08	49.00	49.40	49.40	49.40	49.40
vhs onr.goed	-	3.90	10/10	0.50	21/09	0.55+	0.60	0.60	0.60	[illegible]
vigilanter	-	159.00	18/10	75.00	14/09	90.60	90.60	90.60	90.60	[illegible]
vilenzo intern.	760	41.70	05/02	15.20	08/10	16.70	16.20	16.20	15.20	15.20

OBLIGATIES

staatsleningen		vk	sl
nl 12¾ 86-96	8.09	108.50	108.50
nl 10½ 80-00	7.79	108.40	108.85
nl 10¼ 86-96	8.05	104.75	104.75
nl 10¼ 87-97	7.95	105.25	105.25
nl 10 85-92	-	100.00	100.00
nl 9½ 80-95	7.80	101.80	102.05
nl 9½ 86-93	-	100.85	100.85
nl 9¼ 90-00	7.73	108.78	108.88
nl 9 79-94	8.05	101.00	101.00
nl 9 83-93	8.14	100.80	100.80
nl 9 90I-II-00	7.73	106.95	107.03
nl 9 90III-00	7.73	107.00	107.10
nl 9 90IV-00	7.73	107.28	107.40
nl 9 91I-II-01	7.74	107.35	107.42
nl 8¾ 79-94	8.21	100.40	100.40
nl 8¾ 84-94	7.86	101.00	101.10
nl 8¾ 90-00	7.71	105.60	105.70
nl 8¾ 90II-00	7.69	105.80	106.00
nl 8¾ 91I-II-01	7.75	106.22	106.29
nl 8¾ 92-07	7.83	107.50	107.68
nl 8½ 83-94	8.33	100.05	100.05
nl 8½ 84I-94	8.34	100.05	100.05
nl 8½ 84II94	8.12	100.35b	100.50b
nl 8½ 87-95	8.09	100.40	100.45
nl 8½ 89-99	7.76	102.90	102.94
nl 8½ 91I-II-III-01	7.74	104.40	104.50
nl 8½ 91I-II-06	7.81	105.53	105.58
nl 8¼ 77-93	-	99.90	99.90
nl 8¼ 83-93	-	99.85	99.85
nl 8¼ 84-94	8.27	99.90	99.90
nl 8¼ 85-95	8.09	100.10	100.15
nl 8¼ 90-00	7.69	102.90	102.99
8¼ nl 92I-02	7.74	103.22	103.27
8¼ nl 92II-02	7.73	103.36	103.40
nl 8¼ 92-I-II-07	7.81	103.69	103.69
nl 8¼ 92-07	7.82	103.70	103.70
nl 8¼ 92II-07	7.82	103.70	103.72
nl 8 83-93	-	99.70	99.70
nl 8 85-95	8.09	99.70	99.80
nl 7¾ 77-97	7.83	99.70	99.80
nl 7¾ 82-93	-	99.70	99.70
nl 7¾ 85-00	7.82	99.60	99.70
nl 7¾ 90-00	7.70	100.00	100.20
nl 7¾ 78-93	-	99.55	99.55
nl 7½ 84-00	7.85	98.80	98.90
nl 7½ 85I-95	8.08	99.15	99.20
nl 7½ 85II-95	8.08	98.95	99.05
nl 7½ 86-93	-	99.35	99.40
nl 7½ 89-99	7.68	99.00	99.01
nl 7½ 89II-99	7.68	98.85	99.00
nl 7¼ 89-99	7.68	97.63	97.75
nl 7 69-94h	9.38	97.90+	-
nl 7 85-96	8.06	98.25	98.30
nl 7 87-93	8.00	98.96	98.96
nl 7 89-99	7.69	96.40	96.53
nl 7 89III-99	7.68	96.37	96.50
nl 7 89IV-99	7.69	96.30	96.40
nl 6¾ 78-98	8.23	96.00+	96.10b
nl 6¾ 85-95	8.01	97.75	97.75
nl 6¾ 86I-II-96	8.07	97.80	97.80
nl 6¾ 88-98	7.55	96.27	96.25
nl 6¾ 89-99	7.68	95.30	95.41
nl 6½ 68I-93h	-	99.25	99.35
nl 6½ 68I-93	-	99.15	99.35
nl 6½ 68II-93h	-	98.40	98.45b
nl 6½ 68II-93	-	98.25	98.45
nl 6½ 68III-93h	8.39	98.80	99.00
nl 6½ 68III-93	8.39	98.80	99.00
nl 6½ 68IV-94h	8.36	98.50	98.70
nl 6½ 68IV-94	8.36	98.50	98.40
nl 6½ 86-96	7.52	96.80	96.90
nl 6½ 87-94	7.91	97.50	97.50
nl 6½ 88-96	7.49	96.70	96.75
nl 6½ 88-98	7.55	95.16	95.20
nl 6½ 89-99	7.66	94.30	94.34
nl 6¾ 87-97	7.42	95.56	95.61
nl 6¼ 67-92h	-	99.75	99.90
nl 6¼ 67-92	-	99.75	99.90
nl 6¼ 86-96	7.93	96.75	96.75
nl 6¼ 86-96	7.55	95.78	95.78
nl 6¼ 86-95	7.77	96.90	96.90
nl 6¼ 87III-95	7.77	96.85	96.90
nl 6¼ 87-97	7.39	95.88	95.85
nl 6¼ 87I-95	7.78	96.50	96.50
nl 6¼ 87II-95	7.73	96.48	96.53
nl 6¼ 87-02	7.49	92.90	93.10
nl 6¼ 88-94	7.90	97.90	97.90
nl 6¼ 88-98	7.75	95.60	95.65
nl 6 87-94	7.89	96.93	97.00
nl 6 88-94	7.94	97.00	97.00
nl 6 88-95	7.78	96.00	96.00
nl 6 88-96	7.54	95.20	95.25
nl 5 64-94h	7.62	97.50	97.50
nl 5 64-94	7.62	97.50	97.50
nl 4½ 63-93h	8.06	98.00	-
nl 4½ 63-93	7.14	98.50	98.50
nl 4¼ 63I-93h	-	98.10	98.40
nl 4¼ 63I-93	-	98.10	98.40
nl 4¼ 63II-93h	-	98.40	-
nl 4¼ 63II-93	-	98.40	98.40
nl 3¾ 53-93h	-	97.55	98.00
nl 3¾ 53-93	-	97.55	98.00
nl grb 3½h	-	77.70	-
nl grb 3½v	-	77.70	77.70
nl grb 3½ d	-	77.70	77.70
nl 3¼ 48-98h	5.40	94.05	-
nl 3¼ 48-98v	5.40	94.05	-
nl 3¼ 48-98d	5.18	94.75	-
nl belcrt 3¼h	6.61	91.40	-
nl belcrt 3¼v	6.61	91.40	-
nl belcrt 3¼	6.68	91.40	-
nl 3¼ 54-94h	8.42	95.60	96.00
nl 3¼ 54-94d	8.42	95.60	96.00
nl 3¼ 55-95	7.74	94.75	94.75
nl grb 3h	-	59.80	-
nl grb 3v	-	59.80	-
nl grb 3 d	-	59.80	59.80b
nl grb 2½h	-	52.30	-
nl grb 2½v	-	52.30	-
nl grb 2½ d	-	52.30	52.30

100 meest verhandelde overige obligaties		vk	sl
aab 12¾ 88 a$	-	103.65	104.20
aab 9¼ 92 ecu	9.15	100.15	100.15
aab 8¼ 92	7.94	102.45	102.55
aab b 9 91-96	9.00	100.00	100.00
aab 8¾ 84a	8.17	102.50	102.50
aab 8¾ 90-93/2	-	100.30	100.30
aab 8½ 91-96	7.45	104.35	104.35
aab 8½ 90-00	7.84	103.50	103.50
aab 8½ 91	7.50	106.35	106.35
aab 8½ 92-95	7.67	101.80	101.80
aab k 8¼ 85	8.06	100.80	100.80
aab 8¼ 90	-	99.65	99.65
aab 7¾ 89-99	7.82	99.90	99.60
aab 7½ 89-99	7.80	98.30	98.40
aab 6¾ 88-98	7.84	94.80	95.00
aab 6¾ 88-98	7.71	95.80	95.50
aab 6½ 85	-	98.00	98.30
aab 6 88p95	7.97	95.30	95.60
aab 3¾ 86	5.56	93.80	93.50
aab 3½ 86nz$	5.30	93.75	93.75
aegon 9.78 92-04	-	101.75	101.85
aegon 7¾ 89	7.92	98.70	99.10
aegon 7¾ 89	7.73	97.10	97.20
aegon 6½ 87 a	-	98.45	98.45
aegon½ 88	7.81	92.80	92.80
akzo 6¼ 88-95	8.27	95.40	95.70
as dev bnk 8¾ 92	7.70	104.10	104.50
aus 7¼ 86-01	8.09	97.20	97.20
bmh 9 90-94	8.32	100.80	100.85
bmh 9 90-97	7.63	105.00	105.00
bmh 8½ 90-00	7.90	104.60	104.60
bmh 8½ 92-98	7.80	103.00	103.00
bmh 8½ 91-96	7.75	102.20	102.20
bmh 8½ 91-01	7.86	103.80	103.80
bmh 6 88-95	8.14	95.30	95.60
bmh 0 91-06	-	37.90	38.10
banq ind 0 92-04	7.89	42.50	42.50
8¼bayr-.hyp.92-97	7.77	101.40	101.70
bng 9½ 82-07	8.90	102.90	103.10
bng 6½ 86-11	7.80	90.50	90.50
bng 0 91-03	7.62	45.10	45.20
buhrm-t.ant 8¾	8.50	100.90	100.80
caisse 8¾	7.86	102.50	103.10
clbn 8½ 90-93	-	99.50	99.50
clbn 8½ 90-94	8.44	100.00	100.00
clbn 8½ 90-95	7.66	101.75	101.75
clbn 6¼ 88	8.81	97.60	97.60
clbn kap. 89	-	76.15	76.15
commerzb.8¾ 92	7.80	104.50	104.50
eeg 7¼ 89-99	8.35	98.20	98.00
eib 6½ 86-96	6.97	99.50l	98.50
eib 6¼ 87-95	6.83	99.40	98.60
eib 6¼ 88-98	7.15	97.50	95.60
eib 6 86-01	7.90	92.70	92.70
eib 5¾ 88-94	6.56	99.65	98.80
en beh n 8¾ 91	7.73	104.60	104.80
fbg 2¾ 87-97	-1.00	117.00	117.00
fiat fin tr 6¼	9.56	96.80	96.80
fin 9 84-94	8.47	100.50	100.70
fin dan ind 8½ 92	7.95	102.85	103.00
hoogov 9¾ 87	10.16	97.50	98.00
iadb 8¾ 92-97	7.61	102.90	102.90
iadb 7¼ 89-99	7.98	97.40	97.50
ibrd 7 87-97	7.04	100.90	99.80
ibrd 6½ 86	-	99.80	98.90
ibrd 6¼ 87-97	7.19	98.00	96.50l
ibrd 8¾ 90	7.29	104.40	103.90
ibrd 7½ 89	7.06	102.00	100.30
ibrd 6¼ 88	7.23	97.50	95.30
inb 9 90-95	7.91	102.20	102.30
inb 8¾ 92	7.92	104.60	104.70
inb bb 6½ 87	7.73	95.10	95.10
inb 6¼ 87-95	7.98	95.50	95.60
inb bb 6¼ 88	7.86	95.45	95.40
inb bb 5¾ 86	8.06	95.90	95.90
inb sp 7 89-94	-	124.30	124.40
int ned gr 10 91	8.04	111.20	111.60
klm a 4½ 85	8.89	82.00	82.00
lans s 6¼ 88	-6.39	124.80	124.80
lease pl 8¾ 92	8.26	102.50	102.60
meneba6¾ 87-02	10.28	87.50	87.00
nwb 7¾ 83-03	8.23	97.80	97.80
oce 9½ 92-97	8.42	102.30	102.40
okobank 9¼ 91	9.72	98.50	98.50
olivetti 6 88-93	-	96.50	96.20
phil 6¾ 85-95	8.60	97.00	96.80
phil 6¾ 87-94	9.08	96.90	97.00
phil 6 88	-	97.10	97.30
phil 4 84-94	8.80	94.70	94.90
ptt 7¾ 90	7.76	99.90	99.90
rabo ned.8½ 92	7.55	103.50	103.80
rabo 6¾ 87	7.95	96.80	97.30
rabo 6¾ 88	7.78	95.40	95.80
rabo 6 88p93	-	98.90	98.95
shv 9¾ 90-I-II	8.25	106.00	106.15
unil 5¾ 88-95	7.60	95.85	95.85
vnu 6¾ 83-95a	8.76	96.00	96.30
vnu 6 88-93	9.21	96.25	96.50
vsb groep 8¾ 91	7.89	103.10	103.60
zwe 9 84-94	8.29	100.30	100.50

OPTIEBEURS

	serie		omz	vk	sk
aab	c okt	45.00	206	3.10	3.20
aab	c okt	47.50	383	0.90	1.00
aab	c okt	50.00	50	0.10	0.20
aab	c jan	45.00	53	4.00	4.20
aab	c jan	47.50	66	2.20	2.30
aab	c jan	50.00	136	0.90	1.00
aab	c apr	45.00	79	5.00a	5.00
aab	c apr	47.50	44	2.90	3.30
aab	c apr	50.00	185	1.60	1.80
aab	c apr	52.50	73	1.00a	1.00
aab	c j95	45.00	158	5.80	5.90
aab	p jan	47.50	67	1.00	1.00
aab	p jan	50.00	357	2.50a	2.10
aab	p apr	47.50	82	1.20a	1.10
aab	p j95	45.00	863	1.80	1.80
aegn	c okt	60.00	506	7.80a	8.00
aegn	c okt	62.50	41	4.90	5.30
aegn	c okt	65.00	32	2.70	3.20
aegn	c jan	62.50	520	6.50	7.30
aegn	c jan	67.50	54	2.70	3.20b
aegn	c jan	70.00	68	1.70	1.70
aegn	c apr	70.00	32	2.70	3.50
aegn	c j95	65.00	40	8.70	9.10
aegn	p apr	70.00	50	4.00a	3.50
aegn	p j95	65.00	44	4.10	3.80
ahol	c jan	80.00	41	2.60	2.60
ahol	c jan	85.00	136	1.40a	1.10
ahol	p okt	80.00	30	3.50	3.10
akzo	c okt	130.00	50	5.90	7.40
akzo	c okt	135.00	28	2.60	2.70
akzo	c okt	140.00	61	0.60	0.70
akzo	c jan	140.00	112	5.20	5.10
akzo	c apr	145.00	26	6.30a	6.40
akzo	c o95	80.00	40	58.50a	58.30
akzo	p okt	135.00	46	1.60	0.90
akzo	p okt	140.00	206	4.80	3.10
akzo	p okt	145.00	229	9.20	8.00
akzo	p jan	125.00	31	2.00	1.80
akzo	p jan	130.00	50	3.60	3.00
akzo	p jan	135.00	32	5.20	4.50
akzo	p jan	140.00	117	8.10	7.30
akzo	p jan	145.00	102	10.70	10.00b
akzo	p o93	150.00	84	16.50	16.00
amev	c jan	55.00	62	5.00a	5.00
amev	c jan	60.00	23	1.60	1.60
amev	c apr	60.00	23	2.50	2.60
amev	p jan	57.50	23	1.30	1.20
bgg	p nov	105.00	33	5.00	6.00a
bols	c feb	42.50	50	1.40	1.50
csm	p nov	95.00	50	0.70	0.50
daf	c jan	15.00	22	1.40	1.20
daf	c apr	15.00	34	2.10	2.10
daf	p jan	12.50	28	1.50	1.60
daf	p apr	10.00	42	1.20	1.40
d/fl	c okt	160.00	237	3.20	6.00
d/fl	c okt	165.00	380	0.80	2.00
d/fl	c okt	170.00	172	0.10b	0.90
d/fl	c nov	155.00	43	9.50a	11.30
d/fl	c nov	160.00	257	5.70b	7.50
d/fl	c nov	165.00	155	3.30b	4.80
d/fl	c nov	170.00	208	1.50b	2.70
d/fl	c dec	155.00	35	10.00b	12.00
d/fl	c dec	160.00	155	6.50	8.60
d/fl	c dec	165.00	681	4.10	5.50
d/fl	c dec	170.00	331	2.50	4.00
d/fl	c dec	175.00	114	1.40b	2.20
d/fl	c dec	180.00	139	0.90a	1.50
d/fl	c dec	185.00	120	0.45	0.70
d/fl	c dec	190.00	30	0.60a	0.40
d/fl	c mrt	160.00	89	8.80	11.30
d/fl	c mrt	165.00	46	6.50	8.20
d/fl	c mrt	170.00	224	4.50	5.80
d/fl	c mrt	175.00	45	2.90	4.20
d/fl	c mrt	180.00	97	1.90	2.50
d/fl	c jun	170.00	78	7.00a	8.30
d/fl	c jun	175.00	25	4.80	6.20
d/fl	c jun	190.00	30	1.50	2.20
d/fl	c sep	170.00	500	9.00a	10.00
d/fl	c sep	180.00	720	5.50a	6.00
d/fl	p okt	160.00	67	1.50	0.90
d/fl	p okt	165.00	51	4.00a	2.40
d/fl	p okt	170.00	40	9.00	5.40
d/fl	p nov	160.00	165	3.10a	2.20
d/fl	p nov	165.00	146	5.60a	4.30
d/fl	p nov	170.00	30	9.30a	6.80
d/fl	p dec	155.00	140	1.80	1.50
d/fl	p dec	160.00	71	3.70a	3.10
d/fl	p dec	165.00	72	5.80a	4.60
d/fl	p dec	170.00	31	9.50a	7.40
d/fl	p mrt	165.00	33	6.60a	5.50
d/fl	p mrt	170.00	30	9.80a	7.30
dsm	c okt	90.00	75	2.80	2.90
dsm	c jan	100.00	34	1.70	1.70
dsm	p okt	95.00	31	3.00b	3.20
dsm	p okt	100.00	128	8.50	7.80
dsm	p jan	90.00	120	3.20	3.00
dsm	p jan	95.00	50	5.30	5.00
e100	c okt	800.00	28	8.50a	10.00
els	c okt	105.00	87	3.50a	2.00
els	c okt	110.00	112	1.00	0.60
els	c jan	105.00	258	7.50	6.50
els	c jan	110.00	114	4.70	4.20
els	p okt	100.00	66	0.60a	0.50
els	p okt	105.00	266	0.80a	1.50
els	p okt	110.00	28	3.00	4.90
els	p jan	95.00	63	1.10	1.50
els	p jan	100.00	597	1.80	2.80
els	p jan	105.00	164	3.00	4.50
els	p jan	115.00	82	8.80a	10.00
els	p apr	110.00	25	6.60a	7.50
eoe	c okt	275.00	160	7.30	8.00
eoe	c okt	280.00	204	4.00	4.30
eoe	c okt	285.00	451	1.70	1.80
eoe	c okt	290.00	303	0.70	0.60
eoe	c okt	295.00	52	0.30	0.20
eoe	c okt	300.00	68	0.10	0.10
eoe	c nov	280.00	90	8.50	9.20a
eoe	c nov	285.00	388	5.70	6.20
eoe	c nov	290.00	127	3.90	4.00
eoe	c nov	295.00	31	2.40	2.60
eoe	c nov	300.00	30	1.80	1.80
eoe	c nov	310.00	30	0.50	0.60
eoe	c dec	295.00	35	4.00	4.80
eoe	c dec	300.00	253	3.10	3.40
eoe	c jan	280.00	53	14.00	15.20
eoe	c jan	300.00	23	5.00a	4.60
eoe	p okt	260.00	55	0.50	0.40
eoe	p okt	270.00	106	1.00	0.80
eoe	p okt	275.00	192	2.00	1.30
eoe	p okt	280.00	406	3.50	2.50
eoe	p okt	285.00	273	6.30	5.00
eoe	p okt	290.00	261	10.10	8.90
eoe	p okt	295.00	120	15.00a	13.30
eoe	p okt	300.00	31	20.00	18.50
eoe	p okt	330.00	24	50.00	48.00
eoe	p nov	260.00	178	1.70b	1.60
eoe	p nov	270.00	67	3.60	3.20
eoe	p nov	275.00	294	4.70	4.30
eoe	p nov	280.00	332	6.50	5.60
eoe	p nov	285.00	136	8.80	7.90
eoe	p nov	290.00	102	12.00	10.50
eoe	p dec	265.00	40	4.00a	3.20b
eoe	p dec	275.00	26	6.50	6.00
eoe	p jan	260.00	49	4.00a	3.70
eoe	p jan	270.00	39	6.20	5.60
eoe	p jan	280.00	110	9.00	8.40
eoe	p jan	290.00	112	13.00	12.20
eoe	p jan	300.00	65	19.00	18.10b
eoe	p apr	280.00	70	10.50	10.20
eoe	p apr	290.00	60	14.50	13.70
eoe	p apr	300.00	37	19.00	18.00
eoe	p n93	230.00	506	4.10	4.00
eoe	p n94	290.00	49	19.00	18.60
fok	c apr	17.50	60	3.70	3.30
fok	p jan	17.50	30	1.20	1.40
goud	c nov	350.00	70	6.00	6.00
goud	c nov	360.00	60	3.20a	2.50
goud	c feb	360.00	63	5.90	5.70
gist	c jan	32.50	500	2.20a	2.00
gist	c jan	37.50	500	0.80a	0.40
gist	c jan	42.50	111	0.50a	0.20
gist	c apr	35.00	50	1.90	2.00
hdg	c feb	50.00	25	1.30a	1.70
hein	c okt	160.00	30	8.50a	13.00
hein	c okt	170.00	188	0.90	3.40a
hein	c okt	175.00	66	0.70a	1.30
hein	c jan	170.00	48	5.60	10.00
hein	c jan	180.00	28	3.00a	4.50
hein	c apr	180.00	28	6.00a	8.00
hein	p okt	165.00	26	1.30a	0.60
hein	p okt	170.00	116	3.30	1.30
hein	p okt	175.00	37	8.30a	3.50
hein	p jan	160.00	22	2.70	2.00
hein	p jan	170.00	78	6.70	5.20
hein	p jan	175.00	50	9.30a	7.00
hein	p jan	180.00	27	13.00a	10.00
hoog	c okt	35.00	41	0.90a	0.90
hoog	c jan	35.00	503	2.80	3.30
hoog	c jan	37.50	38	2.10a	2.00
hoog	c jan	40.00	535	1.10	1.30
hoog	c jan	47.50	73	0.40	0.30
hoog	c apr	45.00	53	1.10	1.00
hoog	p okt	35.00	92	2.00	1.20
hoog	p okt	37.50	30	3.90	3.40
hoog	p okt	40.00	68	6.30b	5.30
hoog	p okt	42.50	33	8.50b	8.00a
hoog	p jan	32.50	106	2.60	2.10a
hoog	p jan	35.00	84	3.60b	3.00
hoog	p jan	37.50	52	5.30	4.40
hoog	p jan	40.00	50	7.00	6.10
hoog	p jan	42.50	30	8.80b	8.50a
hoog	p jan	45.00	60	11.00b	10.50
hoog	p apr	35.00	26	4.70	4.00a
im	c feb	70.00	68	2.70a	1.60
ing	c okt	45.00	200	1.20	1.10
ing	c okt	47.50	515	0.30	0.20
ing	c okt	50.00	134	0.10	0.10
ing	c jan	47.50	486	1.40	1.40
ing	c apr	47.50	74	2.40	2.40
ing	c j94	47.80	131	2.80	2.90
ing	c j95	47.50	110	4.40	4.30
ing	p okt	45.00	180	0.60a	0.10
ing	p okt	47.50	28	1.80	1.60
ing	p j94	47.80	50	3.50	3.20
klm	c apr	25.00	34	3.00	3.00
klm	c o96	30.00	95	6.20	6.20
klm	p o96	30.00	43	7.00a	6.10
knp	c okt	45.00	32	0.10	0.30
knp	c jan	45.00	59	1.80a	2.00a
knp	p okt	35.00	60	0.30a	0.10
knp	p okt	40.00	175	0.40	0.30
knp	p okt	42.50	25	1.40	1.20
knp	p jan	40.00	68	2.00	1.90
knp	p jan	42.50	53	3.50a	2.80
nedl	c jan	35.00	500	3.20	2.70
nedl	c jan	40.00	517	1.40	1.10
nedl	c apr	37.50	22	3.00	2.70
nedl	c apr	40.00	25	2.10a	2.10
nlf	c feb	108.00	250	0.85a	0.30
nlf	p feb	108.00	250	1.40a	1.25
phil	c okt	22.50	971	0.40	0.60
phil	c okt	25.00	50	0.10	0.10
phil	c jan	20.00	102	3.50	3.50
phil	c jan	22.50	25	1.80	1.90
phil	c jan	25.00	492	0.80	0.90
phil	c apr	22.50	51	2.70a	2.80
phil	c apr	25.00	890	1.60	1.70
phil	c apr	27.50	34	0.90	0.90
phil	c o93	30.00	60	1.30	1.20
phil	c o94	45.00	45	0.60	0.60
phil	c o95	20.00	102	7.30	7.50
phil	c o96	25.00	28	5.90	5.80
phil	c o96	35.00	76	2.70	2.70
phil	p okt	22.50	38	0.70	0.60
phil	p okt	25.00	720	2.80	2.60
phil	p jan	22.50	506	1.60	1.50
phil	p jan	25.00	472	3.20	3.00
phil	p apr	20.00	25	1.00	1.00
phil	p apr	22.50	25	2.00	1.80
phil	p o93	30.00	22	7.80	7.40
phil	p o95	20.00	105	2.30b	2.20
phil	p o96	25.00	585	4.90	4.80
poly	c feb	45.00	76	5.00a	3.80
poly	c feb	50.00	100	2.50a	1.80
poly	p feb	42.50	100	1.40a	0.90
olie	c okt	145.00	89	0.70	0.80
olie	c jan	140.00	51	8.00	8.20
olie	c jan	145.00	448	5.10	5.50
olie	c jan	150.00	290	2.80	3.10
olie	c jan	155.00	180	1.70	1.70
olie	c jan	160.00	35	0.80	0.90
olie	c jan	170.00	35	0.40a	0.20
olie	c apr	155.00	35	3.80	4.00
olie	p okt	135.00	250	0.50a	0.20
olie	p okt	145.00	201	3.70	2.80
olie	p jan	135.00	55	2.00a	1.30
olie	p jan	140.00	56	2.70	2.30
olie	p jan	145.00	113	5.00	4.30
olie	p o96	160.00	108	18.70a	18.00
asr	c feb	42.50	60	2.00	1.40
top5	c okt	510.00	94	6.80	7.70
top5	c okt	520.00	174	3.00	3.20
top5	c okt	530.00	43	1.10	1.20a
top5	c nov	520.00	45	8.60	9.30
top5	c nov	530.00	32	5.50	6.00
top5	c nov	540.00	37	3.00	3.50
top5	c dec	520.00	30	13.00	13.00
top5	p okt	490.00	55	2.00	1.20
top5	p okt	500.00	178	3.00	2.20
top5	p okt	510.00	164	6.00	4.50
top5	p okt	520.00	182	12.50a	10.00
top5	p okt	530.00	28	20.10	17.50
top5	p okt	540.00	25	29.50	27.50
top5	p nov	480.00	75	3.50a	3.00
top5	p nov	500.00	90	6.80	6.50
top5	p nov	510.00	25	11.00	10.50
top5	p dec	500.00	30	10.00a	8.50
top5	p dec	540.00	35	30.50a	28.20
top5	p jan	500.00	60	10.70	9.50
top5	p jan	520.00	65	18.40	17.00
top5	p jan	560.00	29	44.00b	42.00
unil	c okt	170.00	22	12.50	13.00
unil	c okt	175.00	123	8.00	8.00
unil	c okt	180.00	82	4.00	3.40
unil	c okt	185.00	31	1.30	1.00
unil	c jan	180.00	68	8.50	8.80
unil	c jan	185.00	24	6.10	6.00
unil	c jan	190.00	69	4.20a	4.00
unil	c jan	195.00	56	2.60	2.50
unil	c apr	180.00	129	13.70a	13.30
unil	p okt	175.00	65	0.50	0.40a
unil	p okt	180.00	143	1.80	1.00
unil	p okt	185.00	97	4.20	3.40
unil	p jan	170.00	74	2.00	1.80
unil	p jan	180.00	55	5.10b	5.00
unil	p jan	190.00	41	10.40	10.20
unil	p apr	185.00	60	8.50	8.50a
vnu	p feb	80.00	30	3.10	3.50
wes	p jan	90.00	55	3.00	2.30b
xmi	c okt	345.00	27	0/12	1/04
xmi	p okt	330.00	200	2/06	2/08
xmi	p okt	335.00	285	4/00	4/00a
xmi	p nov	325.00	55	5/04	5/06a
xmi	p dec	325.00	41	7/00	6/02

GOEDERENMARKT

singapore	07/10	08/10
rubber sing (sing$ct kg)	145.00	145.00
londen		
goud (in us$)	350.15	350.50
aluminium ($ per ton)	1196.00-97.00	1196.00-97.00
koper 'a' ([3] metric ton)	1321.00-22.00	1352.00-53.00
lood ([3] metric ton)	322.00-323.00	326.00-327.00
nikkel ($ metric ton)	6685-6695	6615-6625
zink ($ metric ton)	1184.50-85.50	1174-1175
tin ($ metric ton)	6280-6290	6255-6260
cacao ([3] metric ton) dec	688.00-689.00	674.00-675.00
gasolie ([3] ton) okt	190.25-190.50	192.00-192.25
koffie ($ ton) nov	833.00-834.00	828.00-829.00
suiker ($ ton) dec	190.00-194.00	190.00-194.00
sojameel ([3] ton) okt	131.00-133.00	132.50-134.00
new york		
goud ($ ounce) okt	351.00	349.90
koper ($ct lb) okt	100.65-00.75	100.40-00.60
platina ($ ounce) okt	359.50	354.00-55.00
zilver ($ct ounce) dec	374.0-375.0	375.0-375.5
cacao ($ ton) dec	1028-1035	995-997
heating oil ($ 100 gal) nov	63.80-63.90	64.15-64.25
light crude ($ barrel) nov	21.88-21.90	21.97-22.00
katoen ($ct lb) okt	57.90	55.50-57.50
koffie ($ct lb) nov	59.75-59.90	60.30-60.50
suiker ($ct lb) mrt	8.62-8.63	8.66-8.68
chicago		
tarwe ($ct bush) dec	343.50-43.00	339.75-40.00
mais ($ct bush) dec	210.50-10.75	209.25-08.75
haver ($ct bush) dec	133.00-33.25	132.50
sojabonen ($ct bush) nov	530.50-31.00	529.75-30.25
sojameel ($ short ton) okt	181.00-80.60	179.40-79.50
sojaolie ($ct lb) okt	18.24	18.21
winnipeg		
rogge (can$ tonne) okt	115.70l	116.50n
haver (can$ tonne) okt	108.50n	107.50b
gerst (can$ tonne) okt	88.90l	88.60b
lijnzaad (can$ tonne) okt	256.00l	259.20n
amsterdam		
aardappelen (ƒ 100 kg) apr'93 50mm+	14.80-14.90	14.60-14.70
slachtvarkens (ƒ kg) okt	2.050n	2.050n
zilver (ƒ kg) onbewerkt	155.00-225.00	160.00-230.00
bewerkt	270.00l	270.00l
goud (ƒ kg) onbewerkt	17.720-18.320	18.310-18.910
bewerkt	19.920l	20.510l
chicago financieel		
t-bills dec	97.14-97.15	97.20
treasury bonds dec	103.29-03.30	104.09-04.10
eurodollars dec	96.75-96.77	96.81-96.83

BUITENLANDSE BEURZEN

new york	07/10	08/10
abbot lab	27.62	28.37
advanced micro	12.37	12.50
aegon	59.87	-
aetna live & cas	41.62	42.00
ahmanson	13.37	13.37
air products	43.75	43.50
alaska air group	16.12	15.87
alcan aluminium	15.63	15.75
alexander & alex	26.00	25.75
allied signal	52.37	51.62
allwaste	8.25	-
alcoa	64.12	64.37
alza	39.12	39.75
amax	16.25	16.37
amdahl	8.00	8.00
amerada hess	46.00	46.37
am brands	44.62	45.00
am cyanamid	54.62	54.50
am electric	32.37	32.37
am express	20.87	20.75
am general	47.75	48.25
am home prod	64.75	65.37
am medical	8.25	8.00
am president	40.00	38.25
am stores	39.62	40.37
amp	59.62	60.12
amr	56.62	57.12
at&t	41.50	41.75
ames dep stores	0.50	-
amgen	58.62	59.75
amoco	50.50	50.87
anheuser busch	[illegible]4.37	54.87
apple computer	43.75	43.75
archer daniels	25.62	25.37
arkla	10.25	10.37
armco	5.25	5.25
armstrong world	25.75	26.00
asa	34.62	34.62
asarco	22.75	23.00
ashland oil	25.50	26.00
ashton tate	16.37	-
atlantic richfield	117.00	116.25
automatic data	45.87	46.50
avery	24.75	26.00
avnet	29.25	29.12
avon products	54.87	54.87
baker hughes	22.62	22.87
bally	4.62	4.50
banc one	43.75	44.25
bank of boston	19.87	20.00
bank of new york	43.87	43.75
bankamerica	42.25	42.50
bankers trust ny	64.37	63.50
battle mountain	6.25	6.12
bausch & lomb	50.87	50.75
baxter	30.87	31.62
bear stearns	14.87	14.75
bell atlantic	46.12	46.50
bellsouth	50.75	51.50
bethlehem steel	10.50	10.75
beverly enterpr	9.00	9.38
black & decker	16.00	15.75
boeing	36.25	36.00
boise cascade	17.75	18.00
borden	26.62	26.87
bowater	18.50	18.25
bristol-myers sq	63.25	63.25
british petroleum	70.75	-
browning-ferris	23.75	23.50
brunswick	12.37	12.37
burlington north	36.25	36.62
cbs	211.00	214.00
candian	14.00	14.12
cigna	51.62	52.12
cpc int	45.87	45.37
csx	55.87	56.50
caesars world	35.87	35.87
calfed	2.37	2.25
campbell soup	41.25	41.62
caterpillar	48.75	48.50
champion	24.00	24.37
chase manhat	21.25	21.12
chemical bank	31.62	31.37
chemical waste	18.50	18.37
chevron	72.87	73.50
chiquita brands	17.75	17.75
chrysler	22.25	22.62
chubb	83.37	82.87
chiron	46.25	47.75
citicorp	14.62	14.62
clorox	41.50	41.87
coastal	29.37	28.87
coca cola enter	11.75	11.75
coca-cola co	37.50	37.50
colgate	56.50	58.12
columbia gas	19.37	19.50
commodore	6.75	7.00
compaq	33.50	35.75
computer assoc	15.37	15.75
computer scienc	66.37	66.37
conagra	29.87	30.25
cons edison ny	30.50	30.75
cons natural gas	45.62	44.87
cooper	50.75	51.00
coors	19.75	19.37
corning	36.37	37.00
cray research	23.00	23.25
dsc communic	11.87	12.25
data general	10.87	10.75
dayton hudson	70.62	70.25
deere & co	40.75	40.50
delta air lines	55.75	56.75
dexter	25.50	25.12
dial	37.62	37.75
digital equipment	35.75	36.75
disney	34.25	34.50
dow chemical	54.00	29.00
dow jones	28.00	27.00
dresser	18.75	18.87
dreyfus	36.50	36.50
duke power	35.37	35.37
dun & bradstreet	56.87	57.50
dupont	45.50	46.37
eg&g	21.37	21.25
eastman kodak	43.00	42.75
echlin	18.87	19.12
echo bay mines	6.00	6.00
edwards	19.12	19.12
emerson electric	51.87	52.12
engelhard	30.50	30.37
enron	47.00	47.00
ethyl	26.12	26.50
exxon	61.75	62.62
federal express	37.25	38.37
federal natl mtg	63.37	64.50
federal paper	25.75	26.00
ferro	27.37	27.00
first executive	-	-
fleetwood	32.87	33.25
fluor	42.62	42.37
ford motor	36.25	37.37
foster wheeler	29.00	28.87
freeport mcmor	18.87	18.87
fruit of the loom	43.87	43.62
gte	33.37	33.50
gannett	46.25	46.88
gap	29.62	29.37
gencorp	9.87	10.12
genentech red	33.75	34.00
gen dynamics	90.12	91.37
general electric	73.75	75.37
general mills	65.00	66.00
general motors	30.00	30.12
general re	108.87	109.00
genrad	2.62	2.87
georgia gulf	17.37	17.50
georgia pacific	49.00	50.25
gerber products	35.75	36.00
giant food	17.62	18.00
gillette	56.37	56.87
glenfed	1.25	1.25
goodrich	41.50	41.50
goodyear	60.25	60.00
goulds pumps	20.75	21.50
grace	35.62	35.62
great atl & pac	22.25	21.75
great w financial	13.37	13.62
grumman	20.75	21.37
halliburton	31.75	32.00
harnischfeger	17.00	16.75
harris	30.50	30.37
hasbro	32.50	32.12
hecla mining	8.62	8.62
heinz	38.12	37.87
hercules	57.00	56.37
hershey foods	43.75	44.87
hewlett-packard	53.50	53.37
hilton hotels	43.50	44.12
hitachi	61.75	61.62
homestake	13.62	13.50
honda	20.12	20.12
honeywell	63.00	63.37
humana	21.50	22.00
ibm	78.25	79.25
itt	65.50	65.25
inco	22.00	22.12
ingersoll-rand	28.37	28.13
inland steel	16.62	16.87
intel	65.75	66.50
intergraph	12.75	12.75
intl flavors	103.00	104.75
intl paper	60.00	61.12
james river	17.75	18.00
johnson & johns	45.50	46.88
k-mart	24.00	24.00
kellogg	69.12	68.87
kerr-mcgee	42.25	41.62
kimberley-clark	51.75	50.75
klm	15.50	15.37
knight-ridder	57.12	57.12
kroger	12.00	11.87
lac minerals	6.62	6.62
lilly	60.12	60.50
lin broadcasting	71.25	72.75
litton	40.75	39.87
lockheed	46.75	47.00
loews	118.50	118.62
lotus dev	16.25	16.75
lsi logic	6.25	6.12
mca	69.50	-
mci comm	34.38	35.00
marriott	19.12	18.62
martin marietta	56.12	56.12
mattel	23.37	23.37
may department	63.87	64.50
maytag	12.87	13.12
mcdonalds	42.50	43.00
mcdonnel dougl	37.75	38.12
mcgraw-hill	57.75	58.12
mead	34.62	36.00
melville	50.25	49.50
mentor graphics	6.00	5.75
merck	42.25	42.25
merill lynch	46.50	47.87
microsoft	81.12	83.00
minnesot mining	97.75	99.25
mobil	61.87	62.87
monsanto	52.62	52.00
morgan j p	61.87	61.75
motorola	89.75	91.00
mylan labs	25.25	25.50
ncr	108.00	-
nashua	21.62	21.62
national medical	10.37	10.75
natl semicon	11.87	12.12
navistar	1.88	2.00
newmont gold	42.37	41.87
newmont mining	48.00	47.62
nike	28.00	-
northern telecom	31.00	31.25
northrop	22.50	23.00
nynex	81.00	81.87
occidental petro	17.25	16.87
ogden	17.87	18.12
oracle systems	19.50	19.62
owens-corning	30.37	30.50
ppg	55.50	54.87
pacpac telesis	43.12	43.87
paine webber	16.62	16.25
paramount	42.62	43.25
pegasus gold	16.87	16.50
penney j c	72.12	71.62
pennzoil	52.75	53.62
pepsico	37.37	37.75
perkin-elmer	29.50	29.50
pfizer	72.50	72.50
phelps dodge	44.62	42.62
philip morris	81.50	83.00
philips nv	13.87	13.37
phillips petr	26.50	25.87
pitney-bowes	34.75	21.05
pittston	12.00	12.25
placer dome	11.87	11.75
polaroid	30.62	31.50
polygram	28.00	28.00
primerica	42.62	43.62
procter & gamble	49.00	49.62
promus	37.50	38.00
quaker oats	60.75	60.62
quantum chem	12.50	12.87
ralston purina	44.00	43.75
raychem	37.25	37.00
raytheon	41.62	41.62
reebok	29.00	29.50
reynolds metals	49.12	48.62
rockwell	26.00	26.12
rohm & haas	53.50	54.00
rohr	10.50	10.87
rolling envirmtl	11.62	11.50
royal dutch	87.00	85.87
rubbermaid	31.25	30.37
ryder system	22.25	22.37
salecard serv	8.75	8.62
salomon	36.25	36.62
santa fe south	11.25	11.50
sara lee	55.50	56.25
schering plough	58.87	59.50
schlumberger	66.75	67.75
sea containers	24.62	-
seagate techn	12.75	12.75
seagram	25.25	25.37
sears roebuck	42.00	42.50
skylink	0.44	0.44
smithkline bee	37.75	37.50
southwest air	22.87	23.25
southwest bell	65.63	65.50
stone container	13.62	13.75
stratus computer	36.75	36.50
student loan	65.75	-
sun	23.37	23.62
sun microsys	28.62	28.87
supervalu	27.87	28.37
syntex	25.75	26.12
tambrands	61.75	62.00
tandem	11.50	11.87
tandy	26.62	26.75
teledyne	17.37	17.50
tenneco	33.87	34.50
teradyne	12.87	13.12
texaco	62.75	62.37
texas instr	43.50	44.75
textron	35.87	35.75
times mirror	29.50	29.75
torchmark	51.00	51.25
toys r us	37.75	38.50
transamerica	43.25	43.37
transco energy	14.75	14.87
tribune	43.75	44.25
tyson foods	20.62	21.37
ual	111.37	113.50
us air group	11.50	12.37
usg	0.63	0.69
us shoe	10.62	10.62
us west	37.75	38.12
usx-marathon-gr	17.12	17.25
usx-steel-group	23.25	23.12
unilever	111.25	110.12
union carbide	12.62	12.62
union pacific	52.12	51.62
unisys	8.50	8.62
united techn	47.00	46.88
unocal	25.12	25.75
upjohn	32.37	32.75
valero energy	24.25	24.62
vista chemical	54.62	-
wal-mart stores	57.50	58.62
wang labs	0.50	0.44
warner-lambert	64.12	64.75
waste manag	36.62	37.12
wells fargo	62.37	63.25
wendys	11.75	12.00
westinghouse	15.87	14.75
westvaco	34.00	34.62
weyerhaeuser	32.62	33.25
whirlpool	35.75	36.25
windmere	4.12	4.12
woolworth	31.75	32.00
xerox	76.75	77.37
zenith electr	5.87	5.87

tokio	07/10	08/10
canon	1230.00	1220.00
dai nippon	1360.00	1370.00
fuji bank	1740.00	1800.00
fuji film	2550.00	2530.00
fujitsu	557.00	565.00
hitachi	739.00	745.00
honda	1210.00	1220.00
japan airl	619.00	615.00
kajima	876.00	879.00
kirin brew	1130.00	1100.00
komatsu	685.00	688.00
kubota	597.00	591.00
matsushita	1090.00	1100.00
mitsui bank	1120.00	-
mitsui fud co	997.00	984.00
nippon steel	284.00	293.00
nissan motor	578.00	599.00
nomura	1520.00	1520.00
pioneer	2830.00	2900.00
ricoh	595.00	598.00
sanyo elec	381.00	395.00
sekisui prefab	1180.00	1160.00
sharp	946.00	945.00
shiseido	1350.00	1330.00
sony	3890.00	3930.00
taisei corp	660.00	680.00
takeda	1180.00	1210.00
tdk elec	3120.00	3120.00
tokio marine	1100.00	1110.00
tokyo el.pow.	2710.00	2690.00
toshiba elec	570.00	567.00
toyota motor	1400.00	1420.00

londen	07/10	08/10
allied lyons	597.00	593.00
barclays bank	338.00	343.00
beecham smithkl	493.00	503.50
bass	546.00	546.00
bat industries	836.00	849.00
blue circle	135.00	140.00
boots	456.00	457.50
brit.aerospace	135.00	136.00
baa	702.00	707.00
brit.airways	287.50	291.00
brit.gas	245.00	248.00
brit.petrol	217.00	217.50
british steel	59.00	59.50
brit.telecom	347.00	351.00
cadbury schwep	434.00	440.00
coats viyella	200.00	204.00
courtaulds	450.00	457.25
gen.electric	254.00	255.00
glaxo holdings	762.00	775.00
grand metrop	386.00	389.00
guest keen n	355.00	357.00
imp.chem.ind	1064.00	1060.00
kingfisher	495.00	501.50
lloyds bank	441.00	447.00
lucas ind	88.50	90.00
marks&spencer	318.00	320.00
p&o navig	383.00	395.00
reuters	1233.00	1257.00
rio tinto zinc	577.00	582.00
rolls royce	126.44	128.44
shell transport	523.00	523.00
ti group	302.00	307.00
unilever ltd	1038.00	1028.00
vickers	89.00	87.00

frankfurt	07/10	08/10
aeg	152.00	152.80
basf ag	207.50	208.50
bayer ag	254.40	253.00
bmw	452.00	457.50
commerzbk	238.00	240.00
cont gummi	192.00	200.00
daimler	522.00	528.50
dt bank	632.80	637.40
dresdner bk	345.50	348.30
fokker	16.50	16.00
hoechst ag	219.20	221.40
hoesch ag	188.50	188.00
horten ag	149.50	151.00
kali und salz	102.80	102.20
karstadt	492.00	495.00
kaufhof-	393.00	403.00
lufthansa	89.00	91.90
mannesmann	210.50	214.50
mercedes	392.50	398.00
nixdorf	114.50	-
philips	19.85	20.00
royal dutch	125.50	126.00
rwe	369.60	373.80
siemens	546.50	550.00
thyssen ag	159.20	160.00
veba ag	350.10	352.30
vw	252.90	259.30

parijs	07/10	08/10
accor	534.00	543.00
air liquide	713.00	719.00
alcatel alsth	591.00	594.00
au printemps	780.00	780.00
bsn gervais	965.00	971.00
carrefour	2130.00	2191.00
club medit.	348.60	350.00
elf aquitaine	325.00	330.30
euro disneyl	66.85	68.05
eurotunnel	30.75	31.10
imetal	299.00	302.00
legrand	3920.00	3875.00
lvmh	3514.00	3612.00
lyon eaux dum	479.30	485.00
michelin b	181.80	175.50
moulinex	99.90	101.00
paribas	278.30	279.50
perrier	1701.00	-
pernod ricard	392.00	404.90
peugeot	483.10	482.90
roussel uclaf	390.00	395.00
saint gobain	491.40	497.50
seb	362.00	365.90
soc.generale	514.00	529.00
total	214.10	215.00

hongkong	07/10	08/10
bank east asia	34.25	34.00
cathay pac airw	10.60	10.60
cheung kong	20.50	20.30
china light	32.25	32.25
hang lung	10.60	10.70
hang seng bank	49.50	49.25
henderson land	15.70	15.70
hk china gas	13.10	13.00
hk electric	15.20	15.30
hk land	13.00	13.00
hk shanghai ht	6.05	6.00
hk telecomms	8.10	8.05
hsbc holdings plc	55.50	54.50
hutch.whampoa	14.80	14.90
ind.equity pac.	7.50	-
jardine math	50.00	49.75
new world dev	16.70	16.50
shell elec mfg	1.75	1.77
swire pacific	36.25	35.75
world int hldgs	7.70	7.75

AFKORTINGEN

omz = omzet in aantallen
rend = rendement
hj = hoogste koers van de laatste 12 maanden
lj = laagste koers van de laatste 12 maanden
vk = vorige koers
op = openingskoers
ho = hoogste dagkoers
ha = laagste dagkoers
sk = slotkoers
hv = handel verboden
b = bieden
l = laten
s = stopkoers
\+ = gedaan en bieden
\- = gedaan en laten
x = exdividend
a = achtergestelde lening
c = certificaten
g = sx
h = bs
k = ls
n = bsx
p = lsx
e = x en bieden
f = x en laten
c = x en gedaan en bieden
o = x en gedaan en laten

WISSELMARKTEN

amsterdam (notering in guldens)	07/10	08/10
amerik.dollar	1.6110	1.6580
antill.gulden	0.9000	0.9265
austr.dollar	1.1565	1.1950
belg.frank (100)	5.4650	5.4640
canad.dollar	1.2960	1.3305
deense kroon (100)	29.0000	29.0700
duitse mark (100)	112.5550	112.5550
engelse pond	2.7825	2.7960
franse frank (100)	33.1600	33.1900
griekse dr. (100)	0.8670	0.8675
hongk.dollar (100)	20.8500	21.4500
ierse pond	2.9540	2.9575
ital.lire (10.000)	12.1300	12.6800
jap.yen (10.000)	134.4000	137.1000
nwzeel.dollar	0.8740	0.8900
noorse kroon (100)	27.4750	27.6500
oost.schill. (100)	15.9990	16.0000
portugese esc. (100)	1.2690	1.2700
spaanse pes. (100)	1.5800	1.5810
surin.gulden	0.9025	0.9285
zweedse kr. (100)	29.6800	29.9000
zwits.frank (100)	128.7450	127.4000
e.c.u.	2.1815	2.2000

bron: gwk/cdk bank

new york (notering dollar t.o.v.:)	07/10	08/10
londen	1.7105-1.7115	1.6795-1.6805
brussel	29.65-29.68	30.19-30.26
montreal	1.2457-1.2462	1.2508-1.2513
parijs	4.9175-4.9195	5.0330-5.0400
milaan	1317.50-18.50	1311.50-14.50
amsterdam	1.6310-1.6320	1.6710-1.6720
bern	1.2720-1.2730	1.3170-1.3180
frankfort	1.4490-1.4500	1.4845-1.4855
tokio	120.45-120.55	122.05-122.15

GELDMARKT

amsterdam	07/10	08/10
interbancair		
daggeld	8.85-9.00	8.75-8.90
1 maand	8.85-8.95	8.75-8.85
2 maanden	8.70-8.80	8.60-8.70
3 maanden	8.60-8.70	8.55-8.65
6 maanden	8.40-8.50	8.30-8.40
12 maanden	8.05-8.15	7.95-8.05
kasgeld industrie		
daggeld	9.00l	8.90l
1 maand	8.95l	8.90l
2 maanden	8.85l	8.75l
3 maanden	8.75l	8.70l
6 maanden	8.55l	8.45l
12 maanden	8.20l	8.10l
kasgeld lagere overheid		
daggeld	9.00l	8.85l
1 maand	8.90l	8.91l
2 maanden	8.75l	8.82l
3 maanden	8.65l	8.72l
6 maanden	8.50l	8.49l
12 maanden	8.15l	8.14l

(bron: wallich & matthes)

BELEGGINGSFONDSEN

abn a aand.f.	72.40	75.60
abn a albefo	48.30	48.40
abn a amer fnd	63.30	63.80
abn a eur fnd	62.00	63.00
abn a far east f.	45.00	45.50
abn a liq.gr.f.	167.80	167.80
abn a neth fund	80.00	80.00
aegon aand.f.	30.00	30.00
aegon aandf. s.p.	5.20	5.20
aldollar bf $	28.70	28.70
alg.fondsb.	205.00	205.00
alliance fund	10.30	10.30
amro north am.f.	59.20	60.00
amvabel	77.00	78.40
asia pac gr	25.20	26.20
asian sel fund	55.70	55.70
asian tigers fd	59.60	60.00
austro hung. f	3.60	3.65
beleg.f.ned.	62.00	61.50
bemco	58.00	58.00
bever bel.	2.75	2.80
can inv f c	6.70	-
cap intern.	88.00	-
colon gr c	23.00	23.00
cin obl.div. f.	111.60	111.70
cin obl.waardef.	116.90	116.90
delta lloyd inv.	25.00	25.50
dp amer gr fd $	34.00	34.00
dp energy res.	46.00	-
eng.h.t.f	10.00	10.00
eng.h.bel.tr.	195.00	195.00
eng.h.t.2	10.00	10.00
emf rentefonds	75.10	75.10
envir.growth f.	38.00	37.80
esmeralda part	29.60	30.20
eur. ass.tr.	6.80	6.80
ems. growth fund	93.60	93.40
egf investm.	102.00	102.00
ems. income fund	90.90	90.70
ems offshore f.	91.60	91.30
eoe index fund	300.00	304.00
euro growth fund	39.00	38.50
euro spain fund	6.80	-
far east sel fnd	47.50	47.50
fid trend c	65.00	-
fondak	72.00	-
fondis	60.00	-
fondra	97.00	-
gim global conv.f.	47.80	48.00
goya fund	29.10	29.50
groeigarant	1.44	1.43
holl.fund	69.00	69.00
holl.eur.fund	43.20	44.00
holl. oblig. f.	130.00	130.00
holl.pac.fd	81.20	82.20
holl.sel.fonds	85.70	85.80
ing dutch fund	43.50	43.50
ing geldm fonds	56.14	56.14
ing global fund	42.00	42.00
ing oblig.f.	34.20	34.20
ing spaard.fonds	104.88	104.91
ing rentegr f	120.70	120.70
ing vast goed f.	31.70	31.70
innovest	37.50	38.00
interbonds	520.00	520.00
inv mut c	16.50	-
intereffekt 500	24.30	24.40
intereff. warr.	42.80	44.50
investa part.	63.00	63.00
is himalaya f.$	8.00	8.00
jade fonds	129.30	132.00
japan fd c	15.70	16.30
jap.ind.alpha fd	6400.00	-
jap.sect.rot.fd yen	5208.00	-
korea pac trust $	7.00	7.00
leveraged	504.00	513.00
liquirent	50.40	50.45
mal.cap.f. $	9.90	9.90
mees obl.div. f.	114.70	114.70
mexico inc. fund	22.00	22.00
mk int vent	10.30	10.30
mondibel	72.60	72.60
nat.resources f.	57.00	57.00
nedufo a	115.00	115.00
nedufo b	123.50	-
nevas	46.80	-
nevas 17 cumpref.	44.30+	45.00
new asia fund $	4.20	4.20
nomura warr.fd	0.33b	0.35
obam	238.50	240.00
oamf rentefonds	12.00	[illegible]
orange fund	19.90	[illegible]
pacific dimens.	75.80	[illegible]
pacific prop.sec.	26.50	[illegible]
pierson rente	116.00	[illegible]
postb aand.f.	47.90	[illegible]
postb.belegg.f.	55.30	[illegible]
postb.vermogensgr	56.00	[illegible]
rentalent	157.30	[illegible]
rentotaal	36.20	[illegible]
rg america	93.50	[illegible]
rg divirent	52.10	[illegible]
rg europe	85.50	[illegible]
rg florente	118.30	[illegible]
rg pacific	84.00	[illegible]
rg sp groen	56.00	[illegible]
rg sp blauw	52.30	[illegible]
rg sp geel	46.90	[illegible]
rodin prop. $	84.00	[illegible]
rolinco pr	78.50	[illegible]
schrod.int.prop.f.	25.50	[illegible]
sci tech	12.50	[illegible]
suez liq.groeif.	186.70	[illegible]
technol f c	17.00	[illegible]
tokyo seabd	133.00	[illegible]
tokyo pac.	169.00	[illegible]
trans eur fund	69.10	[illegible]
transpac.fund yen	226.00	[illegible]
uni-invest	18.00	[illegible]
unico	78.50	[illegible]
unifonds 5	27.10	[illegible]
univ. f. 1	110.00	-
univ. f. 10	95.00l	[illegible]
vaste waard ned	62.00	[illegible]
vast ned	85.60	[illegible]
vib	48.30	[illegible]
vsb mix fund	49.30	[illegible]
vsb obl.groeif.	103.80	[illegible]
vsb rente fonds	108.80	[illegible]
wbo int	61.00	[illegible]
wereldhave	85.00	[illegible]
yen value fund	70.70	[illegible]

AFGIFTEPRIJZEN

aaigf-bef	2089.00	2091.00
aaigf-nlg	104.60	104.71
aaigf-usd	50.89	50.89
aand. belegg.pool	175.34	176.03
abc(theodgilss)	48.74	48.74
abn amro obl.fonds	177.14	177.27
aepex bel. fonds	14.58	14.61
ah vaste klant.f	51.83	51.61
amev aandelenfonds	19.53	19.73
amev vastgoedfonds	16.17	16.18
amev rentefonds	23.10	23.10
amev depositofonds	22.54	22.54
amev mixfonds	20.44	20.55
amro aand.comb	254.22	256.67
amro obl.comb.	173.94	175.07
athena ltd $	9.98	9.98
atlant.fd(thgil)$	70.53	70.53
belegg.f. vd7	20.05	20.15
bemco aus.wa.	68.30	68.30
bemco dyn.beh.	61.10	61.10
bemco jap.wa	41.90	41.90
bemco rendem.	106.50	106.50
cantrade top 20f	134.49	134.56
cantrade rend.f.	98.53	98.52
ecu fund a	531.27	530.73
ecu fund b	824.06	823.19
equiflex usa	10.46	10.46
e & l vgf vastr.	32.58	32.59
e & l vgf depos.	23.70	23.71
e & l vgf akt.b.	43.69	43.72
e & l vr.valuta	22.11	22.12
e & l vgf komb.	18.91	18.93
e & l vgf vastg.	13.06	13.07
e & l f vastr.	12.98	13.00
e & l vgf fn.sct	16.70	16.84
e & l vgf dl.bh	13.44	13.45
e & l vgf robeco	11.60	11.61
e & l vgf gr.gar	12.63	12.63
euromix gr.(Lfr)	2466.00	2474.00
euromix div.(Lfr)	2076.00	2084.00
facet-beheer	11.64	11.66
facet-vastgoed	6.53	6.52
facet-obligatie	12.94	12.96
facet-aandeel +	9.88	9.97
facet-protect	12.08	12.09
facet-garant	11.09	11.10
facet-t1997	77.00	76.92
facet-t2002	52.64	52.92
facet-t2007	35.99	36.00
facet-t2012	25.11	25.48
facet-t2017	17.86	18.15
facet-t2022	12.85	13.10
fidelity america$	1.337	1.333
fidelity europe DM	2.257	2.283
fidelity japan Yen	118.9	119.3
fidelity se asia$	1.399	1.404
fidelity asean $	9.549	9.600
fidelity france FF	56.41	57.21
fidelity germany DM	12.70	12.86
fidelity hongkong$	20.39	20.44
fidelity iberia Pts	822.6	826.4
fidelity italy Lir	7.058	7.104
fidelity malaysia$	12.25	12.30
fidelity nordic Skr	40.23	40.43
fidelity singapor$	11.32	11.30
fidelity thailand$	13.70	13.80
fidelity uk Stg	0.528	0.530
fid.europebond ECU	10.26	10.29
fid.int'l bond $	1.072	1.066
fid.yen bond Yen	1.649	1.647
fid.usdollarbond $	5.839	5.805
fid.sterlbond Stg	0.254	0.254
gim cgf (us dlr)	1480.70	1480.70
gim gref	604.27	604.27
gim wbo b.b.	3462.66	3462.66
holl. dlr.f.	52.85	521.50
holl groen rente	55.50	55.55
holl int.rente	54.95	54.90
holl stall.rek	109.06	109.09
hooge huys aand	9.66	9.62
hooge huys aand nl	10.01	10.01
hooge huys oblig	10.83	10.84
hooge huys vastg	8.72	8.72
hooge huys totaal	9.74	9.73
hooge huys optim	10.46	10.46
hooge huys vastr	11.63	11.63
hooge huys deposi	11.38	11.38
immocorp.(dm)	73.00	72.50
intereff-futures $	49.75	49.75
int aand.fonds	489.91	495.19
kb capital fund a	8.386	8.379
kb capital fund b	12.900	12.888
kb high int.f.cap	23.132	22.876
kb high int.f.div	17.968	17.768
kb income fund div	1.370	1.368
kb lux fund a	504.34	504.47
kb lux fund b	620.58	620.73
kb lux obli-fr frf	-	-
kb str.cur.f.cap	24.586	26.649
kb str.cur.f.div	22.167	22.224
ldc-fund (abn)$	1344.51	1332.13
limako $ pool	68.54	68.54
limako f&f pool	36.21	36.21
limako stock ind	43.74	43.74
mediterr.f.ecu	9.09	[illegible]
mees japan fonds	52.78	[illegible]
mees obl.rente f	103.06	[illegible]
mees uiterboer	83.13	[illegible]
meesguldensfonds	1098.38	[illegible]
mees aud fonds	854.89	[illegible]
mees esb fonds	978.66	[illegible]
mees gbp fonds	927.74	[illegible]
mees usd fonds	936.39	[illegible]
mees xeu fonds	1017.85	1019.[illegible]
mees dutch tr.fd	1076.50	[illegible]
mint ltd(us dlr)	49.25	[illegible]
nn rente fonds	12.51	[illegible]
nn intrente fds	12.26	[illegible]
nn aand. fonds	11.25	[illegible]
nn ver.oost.fds	8.94	[illegible]
nn vastg.fonds	7.30	[illegible]
nn obl.plus fonds	10.46	[illegible]
oblifiex mul	12.71	[illegible]
oblig.beleg.pool	58.80	[illegible]
oblirenta cap.	27.381	[illegible]
oblirenta div.	21.643	[illegible]
optimix	320.82	[illegible]
pierspectief	61.14	[illegible]
profirent obl.f.DM	1171.62	[illegible]
prudential g.d.	105.1762	[illegible]
prudential s.d.	102.7086	[illegible]
rg money plus nlg	101.95	[illegible]
rg money plus dem	100.85	[illegible]
rg money plus usd	100.10	[illegible]
ro-totaal	96.57	[illegible]
royal obligatie	11.96	[illegible]
royal aandelen	12.53	[illegible]
royal combinatie	11.93	[illegible]
royal europees	10.65	[illegible]
royal intern.	7.21	[illegible]
royal deposito	11.99	[illegible]
royal garantie	11.35	[illegible]
royal austr.dlr.	10.49	[illegible]
royal amer. dlr.	10.30	[illegible]
royal brits pond	11.03	[illegible]
spaarb obl fonds	54.60	[illegible]
sun alliance depos	110.50	[illegible]
sun alliance oblig	162.93	[illegible]
sun alliance vastg	69.13	[illegible]
sun alliance aand.	80.29	[illegible]
sun alliance paras	105.26	[illegible]
unico dem-reserve	93.20	[illegible]
unifonds	28.85	[illegible]
van eck int'l inv.	9.53	[illegible]
van eck world inc.	10.52	[illegible]
webefo	149.35	[illegible]

AANDELEN DIVERS

Warrants		
asahi glass comp	9.50	-
austro hung. f.	0.16	0.16
cdl hotels int.	0.15	-
econosto	2.60	2.70
holl. sea search	100.00	-
honda motor co	14.80	-
inb c-dax	0.80	0.81
inb p-dax	3.30	3.09
inb cc40	0.46	0.49
inb pc40	0.90	0.84
inb cf100	8.80	9.25
inb pf100	3.69	3.54
ind.cap.fd.	0.03	0.05
intec	17.00	17.00
int. ned. gr.	1.00	1.00
klm hausse ind	183.00	-
klm baisse ind	11.00	-
kon. knp	0.78	0.79
mal. cap. fund.	0.50	0.50
mitsub. met.	4.50	-
mitsub.petroch.	17.50	-
new asia fund	0.80	0.80
stad r'dam	2.10	2.10
claims, stockdiv., e.d.		
abn a 2% st.	0.95	0.96
ahold 1% stock	0.77	0.77
amvabel 5% st.	3.85	3.92
boeing st. div56	28.00	-
int.ned.gr.2%st	1.14	1.14+
ncr 4/5 st.	52.00	-
Niet officieel genoteerd		
air holland	0.60	0.55
bredero aand.	6.00	-
bredero cert.	6.00	-
euroactiv.zw.fr.	10.00	5.00l
hcs technology	0.01	0.01
hcs techn 7 88	0.20+	0.24b
homburg cert.	0.19	0.19
infotheek	0.03	0.03
ltv	0.30	0.60
ltv 10 c	0.90	-
nedh 7¼ 73-88	65.00	65.00
nedh 5 68-78	25.00	25.00
tilb hyp.b	2.65	2.65
vi-bu 8¼ 85	5.00	5.00
Warrants e.d.		
new europe hotels	0.45	-
Parallelmarkt niet officieel		
bosch & k c	54.70	54.40
brill	84.50	75.00l
coorendijck	10.00	10.00
imeko hold	1.50	1.60
maastr. zk	540.00	540.00
mogen c	4.60	4.70
mul b ind c	9.70	9.50
nzholl l.	7020.00	-
orthocenter	7.60	7.60
tjoeroeg beh.	4.60	-
viba	2310.00	-
As, if and when		
bmh 8¼ 92-02	104.10	104.10
el. de france 7¾ 92	100.40	100.45
grontmij (spl.1:4)	42.00	42.20
inbrad 7¾ 92	99.70	99.85
kredb.int.f. 7¾ 92	99.75	99.80
shv hold.9 91-02/06 a.	-	104.00

Converteerb.		
acf hold 6¾ 88	89.90	89.90
atag 5¾ 91	110.50	110.50
air 8¼ 85-00	95.80-	95.70
buhr 6¼ 73a	160.00	-
enraf-n. 5 86-01	81.50	81.50
fokker 4¾ 89	80.00	79.90
frans maas 6½ 91	96.20	96.00
grolsch 5¼ 91	111.10	110.50
hagem 6¼ 88ag	120.60	120.60
hagem 4¾ 89	118.50	116.30
holl.s.search 88	93.00	-
hoog 6 85-95	95.00	95.00
hoop effbk 5 87	89.50	89.50
i.m 5¾ 86-99	74.00	-
kon. knp 7 85-95a	330.00	-
kon.sphinx 5¾ 91	107.50	108.00
nkf 6¼ 88	100.00	100.00
nutr 4¾ 89	128.00	127.90
nijv. 6¾ 92	101.50	99.00
oce 6½ 98a	110.00	110.00
oce 6½ 98u	101.00	102.00
rolinco 6½ 67	80.00	80.00
sam.5½ 86	91.20	91.10
schuttersveld 7 91a	93.10	93.10
shv 14 81-06 ag	104.30	104.30
tip fin 7¼	78.90	78.90
un.dutch gr 6 86	78.00	78.20
verto 6½ 85 a	83.50	84.00b
verto 6½ 85 a	98.00	98.00
v.st.a 8½ 78	98.60	98.60
v.st.a 8½ 78	99.50	99.50
vrg 4½ 88	97.00	97.00
west inv fort 7½a	72.00	72.00l
w.k. 2½ 94a	249.00	249.00
Converteerbare eurobonds		
aegon 7 cnvag 91 $	120.75	120.40
icn pharm.6 86-94	90.50	90.00
wolt kluw 6½ 91a	125.00	124.80
Obligaties		
invnedhold 86-94	88.60	88.60
pie med. 5 86-94	92.20	92.20

INDEXEN

nederland	07/10	
cbs koersindex		
- algemeen	192.50	[illegible]
- exclusief olies	185.10	[illegible]
- internationals	194.20	[illegible]
- lokaal	192.30	[illegible]
- financieel	144.20	[illegible]
- niet financieel	239.10	[illegible]
- parallelmarkt	143.70	[illegible]
cbs herbeleggingsindex		
- algemeen	285.50	[illegible]
cbs stemmingsindex algemeen		
- opening	107.90	[illegible]
- 11.15 uur	107.90	[illegible]
- 12.15 uur	108.10	[illegible]
- 13.30 uur	108.00	[illegible]
- 14.30 uur	107.80	[illegible]
- 15.30 uur	107.80	[illegible]
- 16.30 uur	107.80	[illegible]
- slot	107.80	[illegible]
optiebeurs		
- eoe index	279.08	[illegible]
- omzet calls	19.418	[illegible]
- omzet puts	24.814	[illegible]
- open contracten	1.702.732	1.721.[illegible]
rendement obligaties		
- staatsleningen	7.72	[illegible]
- staat 3-5 jaar	7.65	[illegible]
- staat 5-8 jaar	7.65	[illegible]
- staat 5 langste	7.75	[illegible]
- bankleningen	7.93	[illegible]
hoog-laag verhouding aandelen		
- hoger	88	[illegible]
- lager	60	[illegible]
- onveranderd	124	[illegible]
beursomzet in miljoenen guldens		
- obligaties	2817.4	[illegible]
- aandelen	508.	[illegible]
europa		
belgie	5310.85	[illegible]
duitsland	1436.05	[illegible]
engeland	2517.10	[illegible]
italie	729.00	[illegible]
frankrijk	1654.15	[illegible]
zwitserland	1857.20	[illegible]
verenigde staten		
dow jones	07/10	
- industrial	3152.25	[illegible]
- transport	1238.29	[illegible]
- utilities	215.75	[illegible]
standard & poors		
- industrial	473.48	[illegible]
- transport	312.29	[illegible]
- finance	35.39	[illegible]
- 500 stocks	404.24	[illegible]
new york stock exchange		
- index	222.98	[illegible]
- industrial	274.49	[illegible]
omzet wall street	183.6	[illegible]
fondsen hoger	678	[illegible]
fondsen lager	991	[illegible]
ongewijzigd	615	[illegible]
verre oosten		
japan	17.111.70	17.33[illegible]

AANDELEN BUITENLAND

	vk	sl
amer express	20.90	20.90
centocor	11.00	11.50
chrysler	22.00	22.00
citicorp.	14.90	14.90
gkn	280.00	-
goldfie 2 cert	2.90	-
goldfie 10 cert.	2.80+	-
goodyear	80.00	-
goodyear cert.	93.00	-
grace & co	36.00	35.50
grace & co cert.	58.50	58.00
grand metrop.	425.00	-
gte	50.50	51.00
gus cert.	700.00	-
gr. br. lamb.	3400.00	-
gr. br. l. 1	3750.00	-
gr. br. l. 2	3750.00	-
gr. br. l. 3	3750.00	-
hitachi	550.00	-
hitachi d	500.00	-
hitachi yen	750.00	-
hoechst 1	216.00	218.00
honeywell	64.00	-
ibm	79.00	78.00
ibm cert.	121.00	121.80
ic ind. cert.	18.00	-
ici	960.00	960.00
icn pharmaceut.	7.30	7.30
ill cert.	13899.00	-
imper.oil cert.	53.50	53.00
inco cert.	34.00	33.50
ind. cap. fd.	7.30	7.30
ingersoll	18.50	-
int. nat.g. cert.	22.00	23.00b
int. flavor	104.00	103.00
int. flavor cert.	168.80	169.00
int. harv. cert.	3.20	3.20
int. paper	60.00	60.00
int. pap. cert.	98.00	98.00
int. tel tel	66.20	65.50
itt cert.	100.00	102.00b
kanegafuchi	450.00	-
kanegafuchi h	400.00	-
kredietbk bfr	5000.00	-
kredietb.afv bfr.	5000.00	-
kroger cert.	16.00	17.00
litton	41.60	40.70
lockheed	47.00	-
lockheed cert.	77.00	-
lone star	3.00	2.90
makita corp. yen	1900.00	-
marks spencer	280.00	-
marubeni	402.00	400.00
matsushita el. ind.	1300.00	-
massey f. cert.	2.00	2.00
may dept.cert.	105.00	-
mc donnell cert.	67.00	67.00
merck & co	65.50	66.50
minn.mng m.	99.00	97.50
minn.mng m.cert.	156.00	157.00
mitsubishi elect.	500.00	-
mitsui yen	500.00	-
mitsui	700.00	-
mitsui d	700.00	-
mobil	63.20	62.70
mobil cert.	107.00	107.00
monsanto cert.	85.50	85.00
morgan & co	61.30	62.00
nec corp yen	691.00	681.00
nestlé	975.00	-
news cayman	1045.00	1045.00
news corp aus$	20.50	-
nomura securit.	1520.00	1520.00
nomura	1660.00l	-
nomura d	1620.00	-
norfolk s cert.	86.50	87.00
norsk hydro	134.00	134.00
nynex	81.50	81.00
occidental	17.10	17.20
occidental cert.	25.00	26.00
pac.pac. light cert.	29.00	-
pac. telesis	43.50	43.10
p.& o. nav. [3]	4.25	-
pepsico	38.20	37.80
pepsico cert.	57.00	57.00
perkin foods [3]	0.65	0.65
petrofina	8910.00	8260.00
phil. morris	82.70	82.50
phil. morris cert.	131.00	133.00
phil. petr	27.00	26.30
phil. petr.cert.	41.00	39.60
pioneer 5	2870.00	-
pioneer 10	2870.00	-
pioneer 100	2870.00	-
pirelli cert.	1089.00	1015.00
polaroid	30.60	30.60
polaroid	40.00	40.50
procter & gamble	151.00	-
quaker	54.00	-
quaker cert.	102.00	-
quantum chem.	21.00	21.00
rhein we	379.00	-
ricoh company	570.00	-
rio tinto	630.00	-
rockwell	45.00	-
rothmans	300.00	-
saint-gobain ffr.	516.00	-
santa fé pac.	16.00	16.00
sanyo el.	388.00	-
sanyo 20	408.00	-
sanyo 100	388.00	-
sara lee	57.40	-
schlumberg.	67.30	67.00
schlumb. cert.	104.00	104.50
scottish & newc.	4.01	4.10
sears pnc	90.00	-
sears roebuck	42.80	42.00
sears r. cert.	65.00	65.00
seksui house yen	1180.00	-
shell can.	49.00	49.00
siemens	547.00	550.00
solvay	10000.00	-
sony corp. yen	4000.00	-
south	57.00	-
southw. bell	66.20	65.60
sun cert.	33.50	34.50
surbrouw.	56.00	56.00
suzuki mot. yen	600.00	-
tandy corp.	26.70	26.10
tandy corp.cert.	39.50	40.00
tdk	3500.00	-
texaco	63.00	63.00
texaco cert.	100.00	100.00
texas instrum.	43.10	43.50
texas instr.cert.	65.00	66.50
texas util.cert.	65.00	65.00
the coastal corp.	29.20	29.50
thorn	715.00	-
tip europe	0.33	0.33
toshiba corp.	570.00	567.00
trans amer.cert.	64.50	64.50
unidanmark dkr.	114.00	105.00
un. carbide	12.70	12.70
un. carbide cert.	23.40	-
un. elect.cert.	57.00	57.00
un. pacific	52.80	52.00
un. pacif.cert.	81.00	82.00
unisys	8.60	8.60
unisys cert.	14.50	14.50
usx marathon $	17.30	17.10
usx marathon c.	25.00	25.00
un. techn.cert.	80.00	-
us west	37.80	37.70
vanity corp.	2.00	2.00
veba	346.00	349.00
volkswagen	260.00	261.00
volksw.cum pref.	270.00	-
waglts bfr.	6700.00	6700.00
waglts afv bfr.	6700.00	6700.00
warner	62.50	63.50
western un.cert.	1.10	-
westinghouse	16.00	15.90
westingh. cert.	23.50	23.50
woolworth	31.60	31.70
woolworth cert.	46.00	47.50
xerox	77.10	-
xerox cert.	119.50	-
yokogawa el.corp.	1000.00	-

Onroerend-goeddeal kost Banque de Suez miljoenen

Van onze verslaggever
FOKKE OBBEMA

AMSTERDAM — Banque de Suez dreigt een verlies van 5,6 miljoen gulden te lijden als gevolg van 'een opzetje' dat drie Duitse banken hebben bedacht samen met de omstreden zakenman R. Doorn. Dat betoogde Suez-advocaat S. de Ranitz donderdag in kort geding tegenover de fungerend president van de Amsterdamse rechtbank, mr J. van Dijk. Inzet van het geding is een vastgoedtransactie ter waarde van 97 miljoen gulden, waarbij 104 kantoren en winkelpanden betrokken zijn.

ROBERT DOORN

Het geschil om de verkoop van deze zogeheten 'Baslandes'-vastgoedportefeuille ontstond toen de drie Duitse banken als eerste hypotheekhouders besloten een veilingprocedure in werking te stellen. Op dat moment hadden de banken al overeenstemming over de verkoop bereikt met de vennootschap Eastside Investments, die behoort bij het imperium van de Lissense makelaar H. Mens.

Gelieerd aan die vennootschap is de omstreden zakenman R. Doorn, zo betoogde De Ranitz. Doorn heeft de twijfelachtige eer als eerste Nederlandse staatsburger aan het buitenland te zijn uitgeleverd verband met een grootscheepse zwendelaffaire in Zwitserland.

Eastside Investments is bereid om 97 miljoen gulden neer te tellen voor de gehele Baslandes-portefeuille, waarin uiteenlopende panden zitten als het Zandvoortse casino, een Amsterdams politiebureau en een bordeel. Dat bedrag komt exact overeen met de vordering, die de Duitse banken zeggen te hebben. Voor Banque de Suez, die als tweede hypotheekhouder een vordering van 5,6 miljoen gulden heeft, blijft er daardoor geen cent over. Voor de vrij kleine Nederlandse dochter van de Franse bank dreigt een fors verlies.

In het kort geding trok Banque de Suez de hoogte van de Duitse vordering in twijfel. De Ranitz citeerde brieven van de Duitse banken, waarin voortdurend aanzienlijk lagere bedragen dan 97 miljoen worden genoemd. De vraag waar het verschil blijft, vond De Ranitz niet moeilijk te beantwoorden. 'De Duitse banken willen winst maken ten laste van de tweede hypotheekhouder'.

Op de vraag van Banque de Suez om tekst en uitleg over de hoogte van de Duitse vordering, reageerde J. Leeman, advocaat van de Duitse banken, afwijzend. Een wettelijke verplichting bestaat daartoe niet en ook een beroep op de redelijkheid en de normale omgang tussen banken vermochten hem niet te vermurwen.

Leeman sloeg vervolgens hard terug. Hij verklaarde de harde opstelling van zijn cliënten door te verwijzen naar de banden tussen Banque de Suez en Doorn. Banque de Suez, 'al jarenlang de bankier van Doorn', verstrekte de omstreden zakenman de hypotheek van 5,6 miljoen gulden om een andere slechte lening aan hem afgelost te krijgen. Als onderpand voor die lening had de bank sterk in waarde gedaalde aandelen in het beursgenoteerde vastgoedfonds VHS.

Zo ontstond in augustus 1991 de hypotheek van Banque de Suez, een feit waaraan de cliënten van Leeman zich zeer ergerden. De Duitse banken hadden namelijk bedongen dat zij toestemming voor een tweede hypotheek zouden moeten geven. Nu die niet was gevraagd, voelen zij zich niet meer tot de gebruikelijke bancaire collegialiteit tegenover Banque de Suez verplicht.

Over het feit dat er in verschillende brieven van de Duitse banken een aanzienlijk lagere vordering dan 97 miljoen gulden wordt genoemd, deed Leeman buitengewoon luchtig. 'Dat is gewoon koopmansgedrag. De banken zijn bereid in verschillende stadia een andere prijs te rekenen.'

De koper van de Baslandes-portefeuille is wat de banken betreft het onduidelijke Eastside Investments. 'En die mogen er weer mee doen, wat ze willen. Als ze er vervolgens meer voor krijgen, dan mag dat best van ons.' Of inderdaad Doorn zelf weer achter Eastside Investments zit, bleef onduidelijk.

Maar op zijn minst pikant was dat Leeman terzijde werd gestaan door de juridische eigenaar van de Baslandes-portefeuille, de GRE-vennootschappen. Die waren tot voor kort van Doorn en naar verluidt heeft hij daar nog steeds de controle over. W. Jongepier, de advocaat voor de GRE-vennootschappen, ontkende desgevraagd de relatie met Doorn, maar weigerde aan te geven voor wie hij dan wel optrad.

Op 22 oktober doet de president van de rechtbank uitspraak over de vraag, of de Duitse banken op grond van de redelijkheid verplicht zijn een specificatie van hun vordering van 97 miljoen gulden aan Banque de Suez te geven.

Heidemij

ARNHEM — De Heidemij (activiteiten op het gebied van milieu, infrastructuur en vastgoed) heeft een belang verworven van 25 procent in het Franse ingenieursbureau BDPA-Scetagri. BDPA is een ingenieursbureau dat is gespecialiseerd in plattelandsontwikkeling, de voedingsmiddelenindustrie en het milieu. Het bureau was oorspronkelijk vooral actief in Afrika, maar heeft de werkzaamheden sterk uitgebreid naar Latijns-Amerika, Azië en Oost-Europa. De omzet van BDPA bedroeg vorig jaar 48 miljoen gulden.

Athlon wil dealers voor alle grote merken kopen

Van onze verslaggever

AMSTERDAM — Athlon Groep wil zijn dealerdivisie op een andere leest schoeien. Tot nu toe heeft de groep een serie Riva-dealers voor Opel en één voor Audi/Volkswagen. Maar dat beeld moet veranderen. Athlon wil dealerschappen hebben in de zes meestverkochte merken. Het hoofddorpse bedrijf wil de komende jaren dealers van deze merken overnemen.

Volgens bestuurssecretaris J. Demper van Athlon zijn vooral kleine dealerbedrijven interessant. Hoeveel van deze dealers Athlon wil kopen, wist Demper nog niet. Dat grote bedrijven in de dealerbranche het niet goed doen, heeft Athlon aan den lijve moeten ondervinden. Zijn twee grootste dealerbedrijven, de Riva-bedrijven in Den Haag en in Amsterdam, lijden al jaren fors verlies.

Athlon is sinds dit voorjaar op zoek naar kopers voor deze dealers, en zal intussen de bedrijven fors reorganiseren. Van de 350 werknemers moeten er 80 uit. Er gaat 200 miljoen omzet verloren. Athlon heeft voor de reorganisatie een voorziening van waarschijnlijk meer dan 9 miljoen getroffen. Athlon komt hierdoor in de verliezen.

ADVERTENTIE

U bent

bijzonder benieuwd naar uw naamsbekendheid in uw verzorgingsgebied.

Wij vinden

een marktonderzoeker die het onderzoek secuur voor u opzet en uitwerkt.

Als ook u het idee heeft dat u uitzendkrachten op een creatieve manier binnen uw organisatie kunt inzetten, neemt u dan contact op met de dichtstbijzijnde Randstad-vestiging.

randstad uitzendbureau

ADVERTENTIE

DREAM TEAM

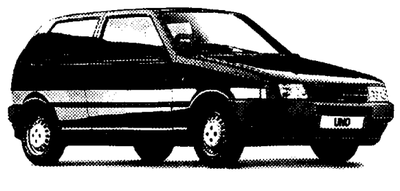

DE UNO TEAM TIJDELIJK V.A. F. 18.950,-.

Maar dan krijgt u wel een zeer complete auto met 'n krachtige 1100 cc injectiemotor, ruitewisser achter, een katalysator en ook nog eens 'n 5-versnellingsbak. Dus droom niet verder, maar kom nu naar de Fiat dealer.

FIAT

Bel voor de dichtstbijzijnde Fiat dealer: 06-0998880.

Vechten om een cent

Van onze verslaggever

AMSTERDAM — Nederland mag dan de meeste winkels hebben per hoofd van de bevolking, de beste en bovendien allemaal op loopafstand, maar op hun Britse collega's na verdienen de Nederlandse winkeliers het minst aan hun klanten. Krokodilletranen huilend wijzen de detaillisten verongelijkt naar de overheid, die teveel beslag zou leggen op 'de consumentengulden'.

Traditiegetrouw was er gisteren weer geween en tandengeknars op de jaarvergadering van de Raad voor het Filiaal- en Grootwinkelbedrijf, de lobbyclub van ketens als Albert Heijn, Vendex, Blokker en de Hema. De toon werd gezet door de voorzitter van de raad, Vendex-topman J. Hessels. Dertig jaar geleden brachten klanten nog 70 procent van hun inkomen naar de winkel, maar dat is teruggelopen tot 37 procent. 'In de strijd om de consumentengulden is er altijd één winnaar vooruit bekend, en dat is de overheid.'

Hessels erkende dat consumenten steeds meer andere bestedingsmogelijkheden hebben, zoals vakanties, etentjes of bioscoopbezoek. Maar de kosten voor woning, gezondheid, energie, en vervoer worden volgens Hessels goeddeels door de overheid bepaald, en elke cent die klanten daaraan moeten uitgeven, komt niet meer in de winkels.

Met gedetailleerde cijfers wreef R. van der Kind, hoogleraar detailhandelsmarketing aan de Universiteit van Amsterdam, nog wat zout in de wonde. Nederland kent namelijk de hoogste winkeldichtheid in Europa. Wie hier tien minuten loopt, kan in vijf winkels terecht; in landen als Duitsland of Engeland moet een klant daarvoor een uur lopen. Daar komt nog bij dat de Nederlandse detailhandel het best georganiseerd is. Liefst 65 procent van alle winkels is aangesloten bij een of andere keten, zodat winkeliers niet steeds opnieuw het wiel hoeven uit te vinden. Dat heeft kennelijk allemaal niet mogen baten. Elf jaar geleden al gaven Nederlanders het minst uit in winkels, net als in Engeland 42 procent van hun inkomen. Maar terwijl dat hier is gezakt tot 37 procent, wisten de Britten hun aandeel op het inkomensbeslag te handhaven.

C. van Hal, van het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting, ging er nog eens met een nieuwe stoot cijfers overheen. In 1980 slokten huur- en energiekosten (23,1 procent), geneeskundige zorg (9,4) en vervoer (11,4) gezamenlijk 43,9 procent van het besteedbaar inkomen op. In 1987 eisten deze — volgens Hessels 'goeddeels door de overheid bepaalde' — kostenposten samen 49,7 procent op.

J. van Seggelen, bij Koninklijke Bijenkorf Beheer verantwoordelijk voor de speciaalzaken, voerde het zieligheidsgehalte nog een beetje verder op. 'Het is nergens zo goedkoop als hier in Nederland, maar als het marktaandeel van de detailhandel veel verder zakt, zullen er ongetwijfeld winkels verdwijnen. En dat geldt met name voor kleine zelfstandigen.'

Van Seggelen hoopte ook op *support* van de fabrikanten, die met nieuwe produkten weer wat extra loop in de winkels zouden kunnen brengen. Maar als hij af moet gaan op J. Post, directievoorzitter van Philips Nederland, heeft hij weinig te verwachten. Post trok wel het boetekleed aan. 'We waren zo gefascineerd door onze uitvindingen dat we weinig zicht haden op het buitengebeuren', zei hij. Maar vervolgens kwijlde hij weer van een nieuwe vinding. 'Met cd-i, waarmee bijvoorbeeld elektronisch ganzenbord gespeeld kan worden, brengen we de gezelligheid weer in huis', voorspelde hij.

Toen iemand uit de zaal sarcastisch opmerkte dat twee winkeliers hem vorige week geadviseerd hadden geen Philips-koffiezetter te kopen maar een Krupps en een Braun, liet Post nog eens horen dat Philips geen steek veranderd is. 'Dat is vaak een kwestie van margepolitiek van detaillisten', zei hij venijnig. 'Maar we hebben een 06-nummer geopend waarop klanten te horen krijgen waar ze onze produkten kunnen kopen.'

De laatste spreker op het congres was ex-minister van Sociale Zaken Jan de Koning. Laconiek veegde hij het geweeklaag van de ondernemers van tafel. 'Dat het aandeel van de winkelbestedingen terugloopt, vloeit voort uit de gestegen welvaart. Onze portemonnee is wel gegroeid, maar onze maag niet.'

'Wij hebben met z'n allen voor die dure, collectief gefinancierde samenleving gekozen. Als een kabinet voorstelt te bezuinigen op onderwijs of gezondheidszorg, staat iedereen op z'n achterste poten. Wij nemen genoegen met een laag vrij besteedbaar inkomen. Er wordt wel geklaagd over die relatief grote wig tussen bruto en netto inkomen, maar in vergelijking met andere landen zijn de kosten per eenheid produkt erg laag, en daar gaat het in internationale concurrentie om.'

Van der Kindt stak de aanwezigen nog een hart onder de riem. 'Er is in Nederland een hoge professionaliteit. Vanwege het hoge aanbod van winkels en de zuinige consument, moeten winkeliers hier veel efficiënter werken. Dat verklaart waarom buitenlanders als Marks & Spencer het moeilijk hebben. Maar de Nederlandse detailhandel heeft grote kansen in het buitenland.'

RENÉ BOGAARTS

Prijsverhoging gevolg van nieuwe belastingmaatregel

Auto's volgend jaar 3 procent duurder

Van onze verslaggever

DEN HAAG — De prijs van nieuwe personenauto's gaat volgend jaar met gemiddeld 3 procent omhoog als gevolg van de invoering van een nieuwe belasting. Schone en zuinige auto's kunnen daarentegen goedkoper worden.

De verandering van de autoprijzen is het gevolg van de invoering van de nieuwe belasting op personenauto's en motorrijwielen die volgend jaar moet ingaan. Deze belasting vervangt de huidige bijzondere verbruiksbelasting. Staatssecretaris Van Amelsvoort van Financiën heeft het wetsvoorstel voor de nieuwe belasting gisteren bij de Tweede Kamer ingediend.

In het nieuwe systeem kunnen schone auto's een korting krijgen op de belastingheffing. Deze korting kan voor benzine-auto's oplopen tot drieduizend gulden. Vuile auto's krijgen te maken met een extra heffing die kan oplopen tot drieduizend gulden. Ook voor diesels gelden kortingen en toeslagen.

Korting

Zuinigheid wordt in het nieuwe stelsel beloond met een belastingkorting van maximaal 1750 gulden. Een auto geldt als zuinig als het benzineverbruik lager dan 1 op 13 à 15 kilometer ligt. De toeslag voor veelverbruikende auto's kan oplopen tot 2750 gulden.

Zonder de toeslagen leidt de nieuwe belasting tot een prijsstijging voor benzine-auto's met gemiddeld 3 procent. Rekening houdend met de subsidies kan volgens Financiën in sommige gevallen de prijs van een schone en zuinige auto juist dalen.

De auto-industrie, verenigd in de RAI, is zeer ongelukkig met dit wetsvoorstel. Nederland loopt met het wetsvoorstel vooruit op de Europese ontwikkelingen, wat volgens de RAI niet goed is. Ook heeft de autobranche kritiek op het samenvoegen van toeslagen en kortingen auto's in een wetsvoorstel. Hierdoor raken autokopers het zicht op de regelingen kwijt waardoor het effect van de subsidies wegvalt.

Kritiek

De RAI en ook de organisatie voor transportondernemers EVO hebben ook kritiek op het voorstel van Van Amelsvoort om scherpere eisen te stellen aan het rijden met een 'grijs' kenteken. Particulieren kopen nog steeds goedkope bestelauto's, die buiten de bijzondere verbruiksbelasting vallen, en gebruiken die als gewone personenauto.

Om aan deze ontduiking van de wet een eind te maken gaan vanaf volgend jaar strikte regels gelden voor bestelauto's. Dit betekent dat volgend jaar de nieuwe belasting voor nagenoeg alle soorten bestelauto's gaat gelden. Volgens de EVO betekent dit een lastenstijging voor het bedrijfsleven van bijna 500 miljoen per jaar. De RAI noemt het voorstel van Financiën om het misbruik van grijze kentekens te bestrijden 'schieten met een kanon op een mug'. Beide organisaties dringen aan op een aanpassing van het wetsvoorstel.

RENTE

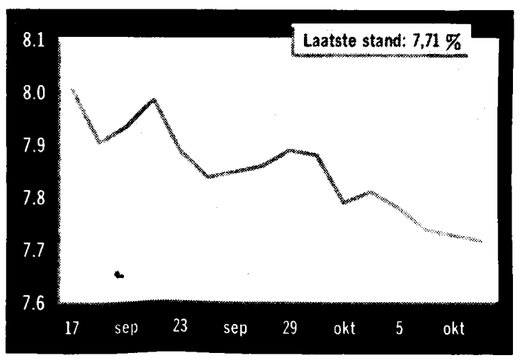

DOLLAR

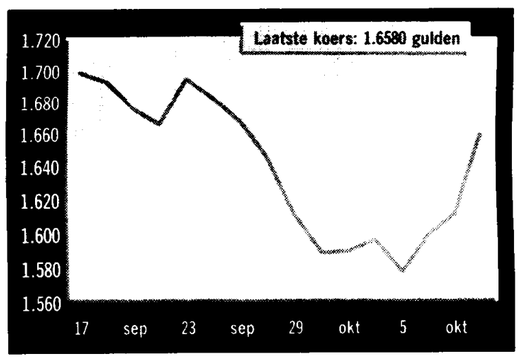

KOERS-INDEX

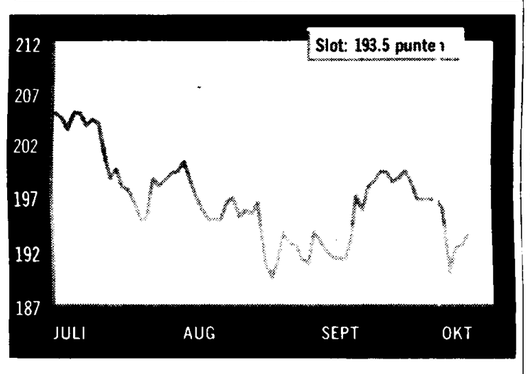

DAMRAK

Hoogovens hoger op vriendelijke beurs

Van onze verslaggever

AMSTERDAM — Op een vriendelijke Amsterdamse effectenbeurs stegen donderdag de koersen van een flink aantal fondsen. Hoogovens was een opvallende uitschieter. De koers steeg 1,40 gulden (ruim 4 procent) naar 34,90 gulden. Er was vraag naar Hoogovens vanwege short-dekking, transacties van beleggers die aandelen verkocht hebben zonder ze al in bezit te hebben.

De meeste aandacht ging op het Damrak uit naar Heineken en Elsevier. Het Amerikaanse concern Phillip Morris dook weer eens op als belangstellende voor Heineken. De koers van het bierconcern schoot omhoog met 4,10 gulden (ruim 2 procent). De slotnotering kwam uit op 171,70 gulden.

Elsevier lag onder vuur omdat de omzet daalt bij een groot aantal wetenschappelijke uitgaven, gewoonlijk de melkkoe van de uitgeverij. Het concern verklaarde dat er geen aanleiding is om de winstverwachting naar beneden bij te stellen, maar het leed op de beurs was al geschied. De koers zakte 1,90 gulden naar 105,70 gulden.

De rust op de valutamarkten lijkt teruggekeerd en daar profiteerde de beurs van. De koers van de Amerikaanse dollar en het Britse pond stegen. Dit deed met name de internationals goed. Het chemiefonds Akzo boekte een winst van 1,30 gulden op 136,70 gulden. Het was donderdag het meest verhandelde fonds met een omzet van 187 miljoen gulden (dubbeltelling).

De koersen van de andere internationals zaten ook in de lift. Koninklijke Olie steeg negen dubbeltjes naar 142,80 gulden. Unilever was twee kwartjes beter en kwam uit op 182,10 gulden. De stijging voor Philips bedroeg twee dubbeltjes waarmee het fonds een slot van 22,40 noteerde. KLM steeg drie dubbeltjes naar 25,40 gulden.

De CBS koersindex steeg een punt naar 193,50 punten. De omzet op de aandelenmarkt was 774 miljoen gulden, terwijl de obligaties goed waren voor 4,1 miljard gulden omzet.

Bij de hoofdfondsen was Bührmann-Tetterode (grafische systemen, papier, verpakkingen) een uitschieter naar boven. De koers van het fonds steeg bij een bescheiden handel met 1,60 gulden (bijna 5 procent) naar 34,70 gulden.

Op de lokale markt ging het Rotterdamse havenfonds HES Beheer onderuit wegens de slechte verwachtingen voor de resultaten over 1992. De koers daalde 4,50 (ruim 14 procent) naar 27 gulden. Sombere verwachtingen lagen ook ten grondslag aan de koersdaling van Nijverdal ten Cate: min 9,50 naar 86,50 gulden.

AVONDHANDEL

In de avondhandel kwamen gisteravond de volgende koersen tot stand (tussen haakjes de middagslotnotering):

ABN Amro Hold. 48,30 (48,20); Aegon 68,20 (68,10); Akzo 136,50-137,50 (136,70); KLM 25,50 (25,40); Kon. Olie 142,50-143,30 (142,80); Philips 22,40-22,50 (22,40); Polygram 46,20-46,50 (45,70); Unilever 181,90-183,50 (182,10).

Top-10

	% hoger	naar		% lager	naar
1. VHS	9,1	0,60	1. United Dutch	16,1	0,52
2. Neways	8,3	6,50	2. HES Beheer	14,3	27,00
3. Berkel	7,8	0,55	3. Nijverdal ten Cate	9,9	86,50
4. Nomura wr Fund	6,1	0,35	4. Vilenzo	9,0	15,20
5. Moolen	5,5	25,00	5. Berghuizer	6,2	30,00
6. NBM Amstelland	5,1	8,20	6. Wolff	5,7	49,50
7. Bührmann-Tett.	4,8	34,70	7. Uni-Invest	4,4	17,20
8. Hoogovens	4,2	34,90	8. Boer Boekhoven	4,3	22,40
9. Intereffekt wr	4,0	44,50	9. Stork	3,5	27,50
10. Japan Fund	3,8	16,30	10. Amsterdam Rubber	3,4	2,85

BRON: FONDSDATA, TIJL DATA

HUNTERDOUGLAS

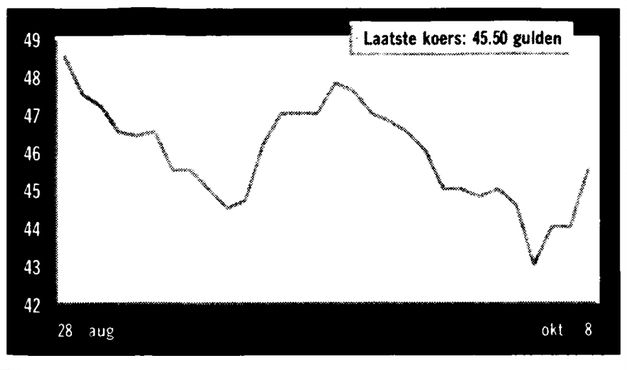

WALL STREET

Beleggers herstellen schade

Van onze redactie economie

AMSTERDAM — De effectenbeurs van New York heeft donderdag de koersdalingen van woensdag vrijwel kunnen goedmaken. De Dow Jones, index van de dertig toonaangevende fondsen, steeg 23,78 punten naar 3176,03 punten. Tijdens voorgaande dagen was de index gekelderd met in totaal 46 punten.

De handel verliep donderdag rustig. De omzet was behoorlijk hoog met 203 miljoen stukken, maar van chaotische taferelen was volgens effectenmakelaars geen sprake. De obligatiekoersen waren hoger.

De koers van de Amerikaanse dollar steeg in de Verenigde Staten met ongeveer vier cent naar 1,6650 gulden. Het renteverschil tussen de Verenigde Staten en Duitsland wordt kleiner. dat geldt niet voor het officiële tarief, maar wel voor de rente op de geldmarkt. De stijging van de dollar werd evenals voorgaande dagen verder gevoed door speculaties over een rentedaling in Duitsland.

Ondanks de redelijke omzet op de aandelenmarkt blijft een groot aantal beleggers aan de kant staan in afwachting van beter nieuws over de kwakkelende economie van de verenigde Staten.

President Bush probeerde donderdag bij de officiële ondertekening van het vrijhandelsverdrag met Canada en Mexico de Amerikanen moed in te praten. Volgens hem zal het vrijhandelsakkoord (Nafta) een goede injectie beteken voor de Amerikaanse economie.

De Verenigde Staten, Canada en Mexico gaan samen een bijzondere prestatie leveren, aldus Bush in het Texaanse San Antonio. De vrijhandelsovereenkomst die de drie landen hebben gesloten, drukt het vertrouwen uit in economische en persoonlijke vrijheid en in de daadkracht en de ondernemingslust van de bevolking, meent de president.

De ceremonie werd bijgewoond door een groot aantal hoogwaardigheidsbekleders, onder wie president Carlos Salinas van Mexico en de Canadese premier Brian Mulroney.

Vanaf 1 januari 1994 worden invoerrechten en andere handelsbeperkingen tussen de drie landen geleidelijk aan opgeheven. Er ontstaat dan een vrije markt met 360 miljoen mensen. De vrijhandelsovereenkomst moet nog door de parlementen van de betrokken landen worden goedgekeurd.

President Salinas sprak van een nieuwe fase in de betrekkingen tussen de drie landen. Hij poogde tevens de argumenten van de tegenstanders van de overeenkomst te ontkrachten. Die tegenstanders vrezen een groot verlies aan arbeidskrachten in de VS en lopen te hoop tegen de magere milieuvoorschriften die Mexico hanteert.

'Voor ons zijn ontwikkeling en milieu niet te scheiden', aldus de Mexicaanse president. Er komen in Mexico geen ondernemingen die niet voldoen aan de eisen die gelden in de VS en Canada, zo betoogde Salinas. Hij voegde eraan toe dat de milieuvoorschriften van zijn land tot de modernste ter wereld behoren.

DOW JONES INDUSTRIE

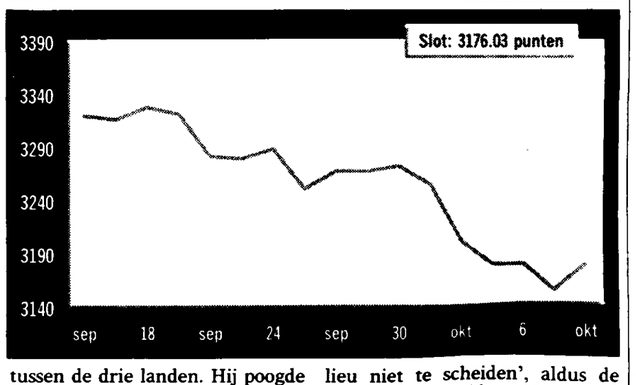

Nijverdal wil banen schrappen bij twee dochters

Van onze verslaggever

ALMELO — Het textiel- en kunststoffenbedrijf Nijverdal-Ten Cate zal bij twee dochterbedrijven in Nijverdal 'enkele tientallen' banen schrappen. Het gaat om de bedrijven TTC Polyofins (kunstgrasgarens voor de tapijtindustrie) en Ten Cate Technical Fabrics (zeil- en tentdoek). Bij de beide bedrijven werken ruim 500 mensen.

Bestuursvoorzitter G. Reudink wil gedwongen ontslagen niet helemaal uitsluiten. 'Maar bij de Nijverdal-bedrijven in Twente werken alleen al zo'n tweeduizend mensen. Er zijn voldoende mogelijkheden voor overplaatsingen. Gedwongen ontslagen zijn niet waarschijnlijk en als het tot gedwongen ontslagen komt, dan gaat het om een heel beperkte groep.'

Nijverdal-Ten Cate is in het derde kwartaal van dit jaar geconfronteerd met tegenvallers. Met name in de sector specialistische textiel is sprake van een onverwachte daling van omzet, resultaat en orderontvangst. Reudink wijt dit aan zowel conjuncturele als structurele oorzaken. 'Duidelijk is in deze sector sprake van een al jaren voortsudderende overcapaciteit.' Ook bij de Griekse deelnemingen van Nijverdal-Ten Cate — spinnerijen en een fabriek voor tricotshirts — is geen verbetering opgetreden.

Als gevolg hiervan zal Nijverdal-ten Cate de eerder voorspelde winstgroei voor 1992 waarschijnlijk niet kunnen realiseren. In augustus zei het concern nog uit te gaan van een stijging van zowel omzet als winst met ten minste 10 procent. Nu verwacht het bestuur een concernresultaat dat niet sterk af zal wijken van dat van 1991. De groep kunststoffen heeft overigens een substantieel hogere omzet en winst bereikt, maar dat kan de tegenvallende resultaten van de andere bedrijfsonderdelen niet compenseren.

Nijverdal-ten Cate boekte in 1991 een winst van 44,2 miljoen gulden. In de eerste helft van 1992 was er een winst van 24,7 miljoen gulden, 11,2 procent meer dan in dezelfde periode van het voorgaande jaar.

Volgens de Industriebond FNV is het banenverlies echter veel groter. Als de reorganisatie doorgaat die het bedrijf donderdag heeft aangekondigd, dan zullen tussen de 100 en 120 banen verloren gaan, zo meent de bond.

GBL ziet af van tegenbod op Brussel Lambert

Van onze verslaggever

AMSTERDAM — De Groupe Bruxelles Lambert (GBL) zegt voorlopig af te zien van het organiseren van een tegenbod op de Bank Brussel Lambert (BBL). GBL, de belangrijkste aandeelhouder van BBL, wil eerst het bod van de Nederlandse bank-verzekeraar ING afwachten. ING beslist midden oktober of het zijn plan om een bod uit te brengen ook daardwerkelijk zal uitvoeren. Dat is afhankelijk van onderzoek naar de boeken van BBL.

GBL-directeur Jean-Pierre De Launoit zegt niet in de tegenaanval te gaan zolang ING nog niet met een bod is gekomen. Daarmee lijkt het erop dat De Launoit gas terugneemt. Eind september dreigde hij nog met een 'serieus' bod omdat hij het niet eens was met de hoogte van het bod op BBL. GBL zou daarbij door bevriende partijen worden ondersteund.

Vrij algemeen werd dat uitgelegd als een poging om er een hogere prijs uit te slepen dan het bedrag van 3600 franken per aandeel dat ING bereid is te betalen. Bij het doorgaan van het bod zou het Nederlandse concern maximaal 3,2 miljard gulden kwijt zijn. GBL hoopt op een bod van tenminste 4000 franken.

Volgens De Launoit kan GBL 40 tot 45 procent van de aandeelhouders mobiliseren om ING te dwarsbomen. GBL heeft zelf een belang van ongeveer 24 procent. Topman Albert Frère heeft zich voorstander van een 'Belgische verankering' voor BBL getoond, maar is daarbij gestuit op verzet van BBL-bankiers, die juist voor de overname door ING zijn.

Unilever raakt Barenbrug kwijt aan vorige eigenaar

Van onze verslaggever

AMSTERDAM — Unilever verkoopt zijn belang van 60 procent in het grasveredelingsbedrijf Barenbrug terug aan de vorige directeur/eigenaar H. Barenbrug. Het voedings- en wasmiddelenconcern kocht het belang in Barenbrug in 1988.

Barenbrug, gevestigd in Oosterhout (Gld), is met een jaaromzet van 180 miljoen gulden een van de grootste ondernemingen in graszaden. De Barenbrug-groep telt een tiental ondernemingen in Europa, de Verenigde Staten en Nieuw-Zeeland. Het aantal werknemers bedraagt 340.

Unilever kondigde eerder dit jaar aan zich terug te trekken uit grote delen van de agrosector. Het voedings-, wasmiddelen- en cosmeticaconcern wil zich concentreren op de kernactiviteiten. Hiervoor is reeds een voorziening getroffen.

Banenverlies Coop '82

ARNHEM — Bij Coop '82 (supermarkten in Gelderland/Overijssel en de Zaanstreek) vervallen op het hoofdkantoor zeventien arbeidsplaatsen. Voor elf mensen is ontslag aangevraagd.

PUZZEL

NR 11.607

HORIZONTAAL
1 broekdraagband, 4 plaats in Gelderland, 7 Vrije Universiteit, 8 eveneens, 9 voorzetsel, 11 lijnvormig, 13 meubel, 15 figuur bij kunstschaatsen, 17 selderie, 20 toespraak, 21 voormaals, 23 afnemen, 24 Europese vrouw, 26 feest van de 5e verjaardag, 28 muziek, 29 sport, 30 dessert, 32 beschermende geleide, 35 vrouwenhater, 38 ondernemingsraad, 39 Italiaanse schrijver, 40 hij, 41 plaatsvervanger van de profeet, 42 proeven.

VERTICAAL
1 bevlieging, 2 zekere, 3 boom, 4 eikschiller, 5 smal, 6 lichaamsdeel, 7 haringnet, 10 specerij, 12 nauwkeurig nagaan, 14 hulpmiddel, 16 verschuiving in de tijd, 18 planeet, 19 haat, 21 biersoort, 22 bijbelse figuur, 25 soldatenhoofddeksel, 27 geluk in het spel, 30 kittig, 31 razernij, 33 zeezoogdier, 34 ondergang, 36 nakomelingen, 37 het passieve beginsel in de kosmos.

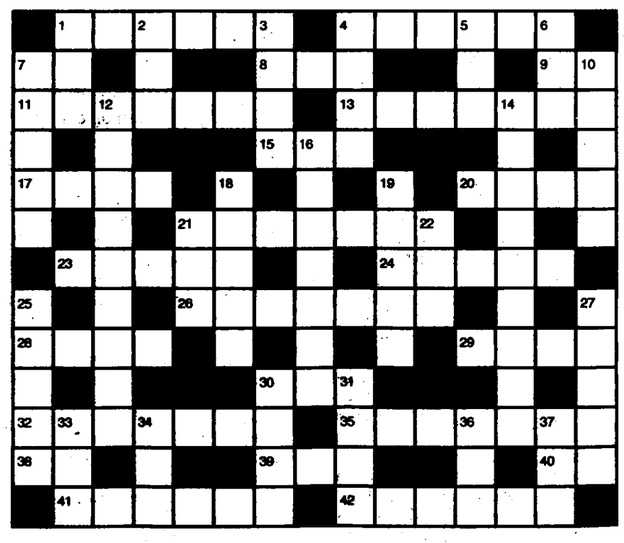

OPLOSSING NR 11.606

L	■	A	N	A	B	A	P	T	I	S	M	E	■	K
I	M	F	■	R	■	D	■	E	■	N	■	F	E	L
K	■	M	■	O	■	O	■	M	■	O	■	F	■	E
E	D	A	M	M	E	R	■	E	F	E	M	E	E	R
U	■	R	■	A	P	P	E	T	Y	T	■	C	■	E
R	A	S	P	■	E	■	T	■	T	■	E	T	E	N
■	R	■	O	S	■	A	A	R	■	E	N	■	N	■
T	A	N	K	■	L	■	N	■	T	■	T	O	S	S
R	■	A	■	M	I	S	G	A	A	N	■	V	■	T
I	N	T	R	E	S	T	■	A	M	A	T	E	U	R
E	■	U	■	D	■	A	■	S	■	D	■	R	■	U
S	O	U	■	I	■	N	■	J	■	E	■	I	S	M
T	■	R	O	O	S	K	L	E	U	R	I	G	■	A

DE TOVENAAR VAN FOP

door Parker & Hart

TACO ZIP

door Fritzgerald, Jakketoe & Cromheecke

de Volkskrant

Redactie
telefoon 020 - 5629222
telefax 020 - 5626289
telex 12244

Advertentie-afdeling
Tarieven op aanvraag
ma. t/m vr. 09.00 - 17.00 uur
telefoon 020 - 5626276
telefax 020 - 5626283

Mini-advertenties
telefoon 020 - 6658686

Personeelsadvertenties
Inlichtingen 020 - 5626297
Reserveringen 020 - 5626277

Klantenservice
Opgave nieuwe abonnementen, verhuizingen etcetera:
ma. t/m vr. 08.30 - 20.00 uur
telefoon 020 - 6681300

Bezorginformatie
Bezorgklachten en nabezorging
ma. t/m za. 7.30 - 12.00 uur

Uw postcode telefoonnummer

1000 - 1199	020 - 6650156
1200 - 1379	03465 - 74700
1380 - 1399	070 - 3624150
1400 - 1419	03465 - 74700
1420 - 1439	070 - 3624150
1440 - 2159	023 - 355944
2160 - 2599	070 - 3624150
2600 - 2699	010 - 4145500
2700 - 2799	070 - 3624150
2800 - 3399	010 - 4145500
3400 - 3499	070 - 3624150
3500 - 3599	03465 - 74700
3600 - 3699	070 - 3624150
3700 - 3999	03465 - 74700
4000 - 4199	040 - 116000
4200 - 4999	010 - 4145500
5000 - 6699	040 - 116000
6700 - 6999	03465 - 74700
7000 - 7299	038 - 215248
7300 - 7399	03465 - 74700
7400 - 9699	038 - 215248
9700 - 9759	050 - 127944
9760 - 9999	038 - 215248

BUITENLANDS GELD

De bijgaande prijzen gelden voor inwisselen (eerste kolom) en de aankoop van vreemd geld. De noteringen luiden in guldens tenzij anders aangegeven.

	08/10	
amerikaanse dollar	1,595	1,715
australische dollar	1,13	1,25
belgische frank (100)	5,30	5,60
canadese dollar	1,270	1,390
deense kroon (100)	27,50	30,00
duitse mark (100)	110,00	114,00
engelse pond	2,65	2,90
finse mark (100)	34,00	36,50
franse frank (100)	31,45	34,15
griekse drachme (100)	0,75	0,95
ierse pond	2,80	3,05
italiaanse lire (10.000)	11,60	13,30
japanse yen (10.000)	132,50	138,50
noorse kroon (100)	26,15	28,65
oostenr. schilling (100)	15,70	16,20
portugese escudo (100)	1,15	1,33
spaanse peseta (100)	1,49	1,66
turkse lira (100)	0,0195	0,0275
zweedse kroon (100)	28,35	30,85
zwitserse frank (100)	124,75	129,25

Bron: GWK

KOKEN

REDACTIE: LIEKE SCHLICHTE BERGEN

Engelse kazen

Twee voorgerechten, met Stilton en Cheddar.

Meloencocktail met Stilton en port (4 personen)
1 meloen (Cavaillon), 1 deciliter witte port, 150 gram grof verkruimelde Stiltonkaas, anderhalve theelepel mosterdzaad, 4 kleine frisée(sla)bladeren, half bakje alfalfa, 4 eetlepels crème fraîche, zout, peper.

— Halveer de meloen en verwijder het zachte binnenste met de pitjes.
— Steek met een bolletjeslepel bolletjes uit het vruchtvlees of snijd het in blokjes.
— Schep in een kom de port door de stukjes meloen. Laat dit afgedekt in de koelkast minstens 2 uur intrekken.
— Schep de meloen uit de port (bewaar de port) in een andere kom.
— Schep door de meloen de verkruimelde Stilton en het mosterdzaad.
— Leg in 4 wijde coupes een frisèeblad.
— Verdeel de alfalfa erover.
— Schep het meloen-Stiltonmengsel erop.
— Klop door de achtergehouden port de crème fraîche met zout en peper.
— Giet het crème fraîchemengsel over de cocktail.

Engelse biersoep met Cheddar en peterselie (4 personen)
3 sjalotjes, 3 teentjes knoflook, 2 eetlepels boter of margarine, anderhalve eetlepel bouillonpoeder, anderhalve deciliter Guinness bier, 150 gram geraspte Cheddar kaas, zout, peper, Worcestershiresaus, 1 bosje fijngeknipte peterselie (circa 50 gram), 4 eetlepels of crème fraîche.

— Snipper de sjalotjes en de knoflookteentjes fijn.
— Verhit in een pan de boter.
— Laat de sjalot en de knoflook 5 minuten zachtjes bakken (niet bruin laten kleuren).
— Los de bouillonpoeder op in 6 deciliter kokend water.
— Giet de bouillon met het bier op het sjalot-knoflookmengsel en laat alles 5 minuten zachtjes koken.
— Roer de Cheddar erdoor en laat deze smelten. Laat de soep niet meer koken.
— Breng de soep op smaak met zout, peper, enkele druppels Worcestershiresaus en de peterselie.
— Verdeel de soep over 4 borden en schep in elk bord een lepel crème fraîche.

Mogelijk nachtvorst

Van onze weerkundig medewerker

DE BILT — De zon zal zich vandaag niet veel laten zien. De aanvoer van wolkenvelden van boven de Noordzee met noorden- of noordwestenwinden duurt onverminderd voort. De bewolking wordt geleidelijk zelfs nog wat dikker dan die van gisteren en mogelijk valt er hier en daar wat regen uit. De middagtemperaturen liggen op hetzelfde niveau als het vorig etmaal en zijn daarmee opnieuw aan de lage kant; de maxima bedragen ongeveer 13 graden. De wind is matig, rond kracht 3; later op de dag staat er langs de kust een krachtige of harde noordenwind.

In het weekeinde blijft het droog. De wind neemt af, zodat het rustig herfstweer wordt. De nachten zijn koud en op daarvoor gevoelige plaatsen kan vorst aan de grond optreden. Bovendien is de kans op mist in de nacht en ochtend groot. Overdag zijn er vooral zaterdag perioden met zon. In de middagtemperaturen komt weinig verandering.

Het rustige en droge weer van donderdag hing samen met de nabijheid van een hoge-drukgebied. Het hoge-drukcentrum lag boven de oceaan voor de Ierse kust; boven onze omgeving bevond zich een krachtige uitloper. Rond het hoge-drukgebied stond boven een met wolkenvelden bedekte Noordzee een noordwestelijke stroming. De bewolking dreef het land binnen en wist zich gemakkelijk te handhaven, zodat er vrijwel geen zon was.

Vandaag is de situatie weinig anders. Eerst voert de stroming een koufront mee van een depressie die over Scandinavië naar noordwest-Rusland is getrokken. Het front trekt in de loop van de middag en avond van noord naar zuid over het land. Achter het front bevinden zich enkele opklaringen. Het waait er ook wat harder; de na de frontpassage van west naar noord gedraaide wind bereikt aan de kust enig tijd windkracht 6 of 7. In de loop van de nacht neemt de wind landinwaarts af; daardoor en door de opklaringen daalt de temperatuur flink en vormt zich plaatselijk mist. Waar het helder blijft kan vorst aan de grond optreden.

Zaterdag wordt het weer volledig bepaald door het hoge-drukgebied, dat dan nog steeds in de buurt van Ierland ligt. De invloed van het hoge-drukgebied blijkt uit de ook aan de kust afgenomen wind, de ochtendmist en de zonnige perioden. De wind is overwegend noordoost. Zondag is de wind weer terug in de noordwesthoek. Daardoor wordt de kans dat er Noordzeebewolking wordt aangevoerd groter. Regen wordt er niet verwacht, maar er is minder zon dan zaterdag.

- Spanje: Wisselvallig weer met regen- en onweersbuien. Maxima 20 tot 25 graden.
- Portugal: Half tot zwaar bewolkt en enkele regen- en onweersbuien. Later in het weekend in de Algarve meer zon. Maxima 20 tot 23 graden.

Weerrapporten van donderdag 8 oktober 19 uur:
In de eerste kolom de weerstations, in de tweede de weersgesteldheid, in de derde de windrichting en windsnelheid in meters per seconde, de vierde kolom de maximumtemperatuur, in de vijfde de minimumtemperatuur, en in de laatste de neerslag in millimeters.

station	weer	wind	+ °C	-	mm	station	weer	wind	+ °C	-
Amsterdam	zw. bew.	w 2	13	11	0	Locarno	l. bew.	zo 1	19	11
De Bilt	zw. bew.	w 2	13	7	0	Londen	zw. bew.	n 2	14	10
Deelen	zw. bew.	zw 2	13	3	0	Luxemburg	zw. bew.	ono 3	14	10
Eelde	zw. bew.	wzw 4	13	9	0.1	Madrid	regen	windst	20	10
Eindhoven	zw. bew.	w 2	15	4	0	Malaga	half bew.	o 3	20	15
Den Helder	zw. bew.	wnw 4	13	11	0.1	Mallorca	onweer	w 6	23	18
Rotterdam	zw. bew.	verand	14	8	0	Malta	zw. bew.	o 6	28	21
Twente	zw. bew.	wzw 2	13	3	0	Moskou	zw. bew.	ono 1	5	4
Vlissingen	zw. bew.	wnw 2	14	10	0	München	zw. bew.	nno 2	15	11
Z. Limburg	zw. bew.	zw 1	13	10	0.1	Nice	zw. bew.	n 2	22	13
Aberdeen	zw. bew.	w 5	18	7	0.1	Oslo	zw. bew.	z 2	19	5
Athene	l. bew.	windst	27	21	0	Parijs	zw. bew.	no 4	15	12
Barcelona	zw. bew.	no 7	18	13	9	Praag	onbew.	zzw 3	15	8
Berlijn	zw. bew.	w 7	12	6	0	Rome	half bew.	z 1	25	16
Budapest	onbew.	wnw 2	17	12	0	Split	niet ontv.			
Bordeaux	l. bew.	o 2	16	12	0	Stockholm	zw. bew.	w 6	17	2
Brussel	zw. bew.	windst	15	8	0	Warschau	half bew.	w 6	12	3
Dublin	motregen	w 3	12	9	0.1	Wenen	onbew.	z 2	16	11
Frankfurt	zw. bew.	z 3	16	12	0	Zürich	zw. bew.	w 1	14	11
Genève	onbew.	windst	16	12	0	Casablanca	zw. bew.	wnw 2	22	17
Helsinki	zw. bew.	w 5	11	5	0.3	Cyprus	onbew.	wzw 7	31	20
Innsbruck	onbew.	verand	18	9	0	Istanbul	zw. bew.	nno 9	25	19
Klagenfurt	onbew.	verand	20	10	0	Las Palmas	zw. bew.	n 6	25	20
Kopenhagen	regen	w 10	16	8	0	Tel Aviv	onbew.	n 1	28	20
Lissabon	zw. bew.	o 5	21	12	0	Tunis	zw. bew.	zo 6	28	19

Weersvooruitzichten voor de komende dagen:

voor	vr	za	zo	ma	di
zonneschijn in %:	20	40	10	20	30
neerslagkans:	50	10	20	10	20
minimumtemp.:	--	2	3	4	5
middagtemp.:	13	13	14	14	14
wind:	NW 5	NO 3	NW 3	N 3	VAR 3

Zon en maan zaterdag 10 oktober:
Zon op: 06.56 onder: 17.56 Maan op: 16.59 onder: 05.35

Hoogwater vrijdag 9 en zaterdag 10 oktober:
Vlissingen: vr 12.46 za 1.05 - 13.17, Haringvlietsluizen: vr 13.[illegible] 1.10 - 13.29, Rotterdam: vr 14.55 za 3.06 - 15.25, Scheveningen: 14.00 za 2.05 - 14.30, IJmuiden: vr 14.36 za 2.50 - 15.06, Den Helder: vr 18.30 za 6.34 - 19.15, Harlingen: vr 7.50 - 20.14 za 8.46 - [illegible] Delfzijl: vr 10.37 - 23.00 za 11.10 - 23.35

gemeente Amsterdam

Aankoop kunstwerken bestemd voor de collectie Stedelijk Museum

Uitsluitend voor beeldend kunstenaars wonend en/of werkend in Amsterdam of een van de raadgemeenten (Amstelveen, Broek in Waterland, Diemen, Haarlemmermeer, Ilpendam, Landsmeer, Oostzaan en Ouder-Amstel.

Van 9 t/m 13 november 1992 kunnen beeldend kunstenaars tweedimensionale kunstwerken (schilderijen, gemengde technieken op papier, tekeningen, grafiek, foto's én textiele kunstvormen) inzenden voor de aankoop ten behoeve van de collectie van het Stedelijk Museum.

De plaats van inzending is:
B.K.B., Overtoom 141.

Over de aan te kopen werken zal aan de Wethouder voor de Cultuur worden geadviseerd door een door Burgemeester en Wethouders benoemde commissie van 7 leden.

Formulieren/informatie
Formulieren zijn verkrijgbaar bij:
- Voorlichtingscentrum Stadhuis, ingang Waterlooplein
- Afd. Kunstzaken (sector beeldende kunst) Stadhuis, kamer 3386
- Stedelijk Museum, Paulus Potterstraat 13
- Museum Fodor, Keizersgracht 609
- B.K.B., Overtoom 141.

Verdere informatie kan worden verkregen bij de afdeling Kunstzaken (sector beeldende kunst), Dick Couzy, tel. 552.3378.

delft
44e oude kunst- en antiekbeurs
museum het prinsenhof
10 - 18 oktober 1992

Koninklijk talent op tournee

Het Herendiner presenteert
400 AVONDEN UITVERKOCHT IN LONDEN WEST-END
The official tribute to...
THE BLUES BROTHERS
LIVE ON STAGE
Na Engeland nu ook Nederland in de ban van de BLUES BROTHERS - gekte
Een avond om uit je dak te gaan!
ROTTERDAM-LUXOR THEATER
12 en 13 oktober-010-4138326
ZWOLLE-DE NIEUWE BUITENSOCIËTEIT
15 oktober-038-217666
DEN HAAG-KONINKLIJKE SCHOUWBURG
17 en 18 oktober-070-3469450
AMSTELVEEN-CULTUREEL CENTRUM
19 oktober-020-5475175
DEN BOSCH-STADSSCHOUWBURG
22 oktober-073-125125
GROMINGEN-STADSSCHOUWBURG
25 oktober-050-125645
UTRECHT-JAARBEURS
26 oktober-030-440880
DORDRECHT-SCHOUWBURG KUNSTMIN
28 oktober-078-148938
IJMUIDEN-STADSSCHOUWBURG VELSEN
29 oktober-02550-15789
SITTARD-C.C. DE STADSSCHOUWBURG
1 november-046-510616

STICHTING FONDS BIJZONDERE JOURNALISTIEKE PROJECTEN
SUBSIDIES
BIJZONDERE JOURNALISTIEKE PROJECTEN
Wie een plan heeft voor een interessant journalistiek project, maar vastloopt op de financiële consequenties, kan zich richten tot het Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten.
Een leidraad, waarin wordt aangegeven welke criteria het Fonds hanteert en aan welke voorwaarden een subsidie-aanvraag moet voldoen, is te verkrijgen door te bellen of te schrijven naar de directeur van het Fonds, Drs. Els Broeksma - van Capelle.
SINGEL 464 1017 AW AMSTERDAM TELEFOON 020-63 86 29

De stichtingen:
„Stichting Activiteitencentra Midden-Gelderland (A.C.M.G.)", gevestigd te Arnhem aan de Kemperbergerweg 139, „Stichting 't Behouden Huys", gevestigd te Arnhem aan de Kemperbergerweg 139, „Hendrik Willem Land-Stichting", gevestigd te Arnhem aan de Kemperbergerweg 139, en Stichting Johanniter Tehuis Nieuw Voessenhol, gevestigd te Bennekom aan de Johanniterlaan 6, kondigen hierbij aan dat zij voornemens zijn een juridische fusie aan te gaan en dat de stukken als bedoeld in artikel 314 boek 2 B.W. zijn neergelegd bij het stichtingenregister der Kamer van Koophandel en Fabrieken te Arnhem, alsmede ten kantore van de rechtspersonen zelf.

De te Amsterdam gevestigde besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid: Beustef Holding B.V., bericht dat bij het Handelsregister te Haarlem een besluit, als bedoeld in artikel 208, Boek 2, Burgerlijk Wetboek, ter kennisneming voor een ieder ter inzage ligt.

De directie van de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid: Boog Holding B.V., gevestigd te Amsterdam, bericht dat bij het Handelsregister te Amsterdam een besluit is gedeponeerd als bedoeld in artikel 208, Boek 2, Burgerlijk Wetboek, welk besluit ter kennisneming voor een ieder ter inzage ligt.

Uw PUBLIKATIE DRAAIT OM MEER DAN INKT EN PAPIER
Perscombinatie Produkties werkt, in opdracht van derden, als prepress- en drukwerkspecialist aan de vervaardiging van brochures, magazines, jaarverslagen, speciale kranten en catalogi. Met ervaren medewerkers en uiterst moderne grafische apparatuur zorgt Perscombinatie Produkties bijgen het dagelijkse. Perscombinatie N.V. voor een perfecte uitvoering van alle fasen van het prepress traject en een optimale begeleiding tijdens drukken en afwerken.

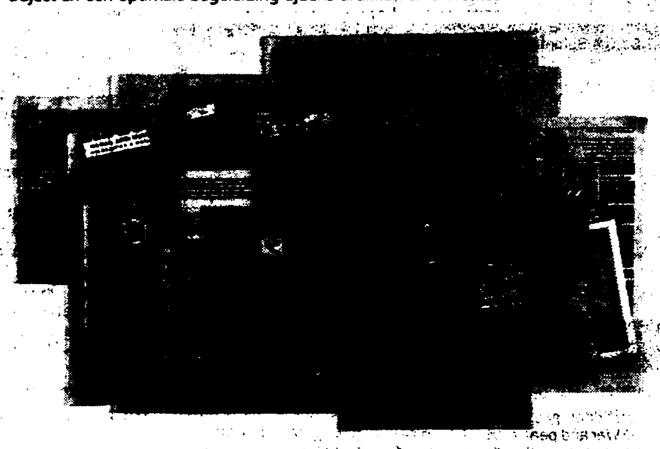

PERFECTIE IN PREPRESS
PP PRODUKTIES
Bel (020 - 562 2522), fax (020 - 562 2713) of schrijf (Wibautstraat 131, 1091 GL Amsterdam) voor meer informatie of een brochure over de dienstverlening en werkwijze van ons modern, full service prepress bedrijf.

muziek centrum frits philips
22 oktober 20.15
Richter
BESTELBON Richter
aantal
aantal

Hoofdredacteur Kassam van IPS apt op – maar 'zonder conflict'

Van onze verslaggeefster
STERDAM — De media en steeds meer aandacht voor tische gebeurtenissen. 'Dat trend', zegt Amin Kassam, redacteur van persbureau Third World. 'Logisch, er gen ook veel dramatische din- Maar daardoor is er te weinig cht voor ontwikkelingen op nge termijn. Daar besteedt aandacht aan. Wij brengen en die anderen laten lig-

chien bedoelt Kassam dit rama. Deze zomer haalde de ale Postcode Loterij dag na de voorpagina's ederlandse kranen in het kielzog an IPS. De loterij in opspraak van- het vermoeden iverse bestuursle- ok diverse belan- hadden verstren- Een deel van het dat de loterij bin- alt, is bestemd goede doelen, zo- S.

van de bestuurs- die zich tijdens terugtrok uit de ale Postcode Lo- was Boudewijn ann, destijds te- irecteur van IPS a. Ook die func- de hij neer, hoe- at al lange tijd ond, zeggen inge- n.

t was baas num- één die verdween S. Ook de hoofd- teur van IPS Eu- Paul Robert, het in diezelfde maanden voor n. Hij wilde wel wat anders, heette n nu staat num- drie op het punt te vertrek- Amin Kassam, *managing editor* van de World Desk.

n het eind van het jaar zal m zijn functie neerleggen. terughoudend met commen- hij heeft geen zin met drek te n. Dit zegt hij: 'Er zijn geen cten. Het vertrek van de een niets te maken met het ver- van de ander.'

iets duidelijk te maken van erwegingen IPS te verlaten, t hij een verhaal. Dat begint S, toen Latijns-Amerikaan- rnalisten in Italië Inter Press ce (IPS) oprichtten, met als de nieuwsvoorziening over de Wereld te verbeteren. IPS in het begin centraal be- en dat is na drie decennia eranderd, zegt Kassam. centraliseerd, dat is in Latijns-Amerika de stijl van regeren. Een paar personen hebben de macht. Toen het persbureau groter werd — IPS is inmiddels wereldwijd verspreid, red. — leidde dat tot problemen. Want hoe groter een organisatie, hoe minder efficiënt een centraal bestuur.'

Bovendien had de directie te veel invloed op de journalistieke produktie van IPS, meent Kassam. Een aantal jaren geleden kwam er een onderzoek, waaruit bleek dat een speciale persoon moest worden aangesteld die verantwoordelijk was voor de journalistieke kant van de organisatie: een autonome *managing editor*, die deel zou uitmaken van de centrale directie.

Die persoon werd Amin Kassam. In zijn geboorteland Kenia had hij in de journalistiek elke functie bekleed, tot en met die van hoofdredacteur bij het dagblad *Standard*. Ruim drie jaar geleden kwam hij naar Nederland. April vorig jaar werd hij hoofdredacteur van IPS Third World, een nieuw, overkoepelend bureau, gevestigd in Amsterdam, verantwoordelijk voor de totale journalistieke produktie van IPS.

Weer ruim een jaar later staat Kassam aan de vooravond van zijn vertrek. 'Dat heeft te maken met een verschil van inzicht met de centrale directie in Rome. Autonomie was voor mijn functie noodzakelijk, maar ik kreeg niet zoveel bevoegdheden als ik wilde. Een organisatie die 27 jaar centraal is geleid, is daaraan gewend. Dat kan niet zo maar veranderen.'

En *that's it*. Er was geen richtingenstrijd met de directie over de te volgen koers van IPS, zegt hij. IPS probeert nog steeds de Derde Wereld onder de aandacht van de media te brengen, maar ook langlopende ontwikkelingen in andere landen waaraan de gevestigde media voorbij gaan. En Kassam staat daar achter.

Is het met die doelstelling niet ontzettend moeilijk verhalen te slijten? De gevestigde media hebben immers hun redenen om bepaalde onderwerpen niet te behandelen. Kassam: 'Daarom moeten onze verhalen goed geschreven zijn en op tijd worden afgeleverd. Dat laatste was lang een probleem, maar is nu verbeterd.'

ILLUSTRATIE POEKA VELDMAN

Bovendien, IPS hoeft niet uitsluitend te leveren wat de klant wil, meent Kassam. IPS is geen commerciële organisatie als andere persbureaus. IPS wordt voor een deel gesubsidieerd, niet alleen door de Nationale Postcode Loterij, ook door VN-organisaties. 'Zou IPS puur commercieel worden, dan zouden we niet met ons soort berichtgeving door kunnen gaan. Dan moet je de klant geven wat hij wil. Nu hoeft dat niet.

'Natuurlijk zijn we nooit tevreden over de hoeveelheid verhalen die de media van ons afnemen. Er is economische recessie. Als kranten een abonnement hebben op drie persbureaus en er moeten twee afvallen vanwege bezuiniging, dan houden ze het persbureau dat zich specialiseert in *spotnews*, de snelle berichtgeving, want dat verkoopt. IPS richt zich meer op achtergrondverhalen. Dus is het logisch dat IPS dat merkt.'

En wat is na 27 jaar nog het nut van IPS? 'Dat IPS steeds meer nodig wordt', zegt Kassam. 'IPS wijkt op één belangrijk punt af van andere persbureaus. Het is bewust beleid om de culturele diversiteit te stimuleren. Regio's over de hele wereld hebben veel vrijheid. Daardoor hebben wij nooit gezegd: „Saddam is een duivel en de geallieerden zijn engelen." Beide kanten hebben een verleden om duivel te zijn.'

Greta Riemersma

VANDAAG

BIJDRAGE: KEES LOS

DE RONDE TAFEL VAN PAM. Thema-uitzending over de schrijver Willem Elsschot, waaraan deelnemen: Johan Anthierens, Vic van der Reijt en Karel van het Reve. Aanleiding is het verschijnen eind volgende week van het boek *Willem Elsschot. Het Ridderspoor. Radio 5, 14. 00 uur.*

ROYAL GARDENS. Eerste van een serie van zes documentaires over de tuinen die in de loop van de geschiedenis zijn aangelegd door Britse vorsten en vorstinnen. Als eerste komt de tuin van Hampton Court aan de beurt, aangelegd door koning/stadhouder Willem III. Er wordt vergeleken met de tuin van paleis Het Loo bij Apeldoorn. *BBC 2, 20.30 uur.*

HET LEVEN VAN BILLIE HOLIDAY. Portret van de jazz-zangers Billy Holiday die in 1959 is overleden. In deze documentaire komen onder anderen de musicus Artie Shaw, de criticus Leonard Feather en de producenten John Hammond en Norman Granz aan het woord. Billy Holiday zingt onder meer: *Don't explain, Foolin' myself*, en *Strange Fruit. Nederland 3, 20.55 uur.*

REPORTER besteedt aandacht aan het café van Pa Sem in de Bijlmermeer. Er wordt een beeld geschetst van het door de vliegramp getroffen café, de clientèle en Pa Sem, de eigenaar, die met zware brandwonden in het ziekenhuis te Beverwijk ligt. *Nederland 1, 21.25 uur.*

DENKT U DAT IK GEK BEN? Per jaar melden zich 400 duizend mensen bij een van de 58 Regionale Instellingen voor Ambulante Geestelijke Gezondheidszorg (RIAGG). De KRO maakte in een Haagse instelling een documentaire van de mensen die daar met hun klachten binnenkomen. *Nederland 1, 22.59 uur.*

PAUL ACKET. Programma over het leven en het werk van Paul Acket, de organisator van het North Sea Jazz Festival. Acket overleed 5 oktober. In deze documentaire komen onder anderen Aad Bos, Theo van den Hoek, Hans Dulfer en Paul Dankmeijer aan het woord. Verder bestaat het programma uit een eerder door de NOS uitgezonden portret. Het programma *Cotton Club* wordt uitgesteld. *Nederland 3, 23.15 uur.*

CAMPAIGN! Een ander verhaal over de Amerikaanse presidentsverkiezingen, het wordt namelijk verteld door de komiek Roy Blount jr aan de hand van tv-series en grappen over Dan Quayle. *BBC 2, 23.15 uur.*

Droom

Nog maar twee jaar geleden droomde Marcel van Dam van een 'NRC op de buis', als NOS, VARA en VPRO de krachten op één net zouden kunnen bundelen.
Nou, dat is gebeurd.
En op een willekeurige doordeweekse avond noteren we op het kwaliteitsnet achtermekaar het suffe spelletje *Lingo*, een kinderliedjesfestival, een derderangs Engelse 'comedy'-serie, daarna in Nederlandsige vermomming nòg een derderangs Engelse serie (*Bureau Kruislaan:* door Joop van den Ende opgekocht van Thames Television en een beetje bewerkt; doe twaalf plakjes Hollandse rookworst in een Engelse soep, en het is net een bord snert), en een uur lang vanuit de kleinkunstzaal geregistreerd cabaret van Herman Finkers, die in een televisie-adaptatie van twintig minuten *wellicht* nog iets aardigs had kunnen bijdragen.
Dan is het al weer tien uur, en jokt Maartje van Weegen dat we 'vijf kwartier' informatie voor de boeg hebben. Niks vijf kwartier. Het Journaal duurt tien minuten, het sportblok vol onwezenlijke sportfragmenten is al bijna langer dan *Nova*, en het tot dusver volstrekt karakterloze *Nova* zelf (kan Joop van den Ende niet een door Maartje, Paul, Charles, Tom, Victor en Annette na te spelen bewerking van *Newsnight* produceren?) is afgelopen als de klok vijf voor elf wijst.
Wat zou Marcel van Dam toch precies gedroomd hebben?

JAAP BLOEM

FILMS OP TV

BIJDRAGE: PETER VAN BUEREN

NA PYTLÁCKÉ STEZCE (Václav Gajer, 1979). Tsjechische kinderfilm waarin jongetje opa helpt een stroper in de kraag te vatten. *Duitsland 1, 15.45 uur.*

PILLOW TALK (Michael Gordon, 1959). Meest succesvolle van reeks romantische en vooral propere films met koppel Doris Day-Rock Hudson. *Duitsland 1, 20.15 uur*

HAVINCK (Frans Weisz, 1987). Willem Nijholt als schuldvoelende advocaat wanneer zijn vrouw zelfmoord pleegt en hij met zijn verwijtende dochter verder moet. Gouden Kalf van vijf jaar terug. (*Nederland 2, 23.06 uur).*

BODY DOUBLE (Brian DePalma, 1984). Mooie voyeursfilm met Melany Griffith en Craig Watson die, oppassend in het huis van een vriend, een *Rear Window*-achtige moord meent te zien. DePalma heeft ook naar *Vertigo* gekeken en Hitchcock een beetje bijgekleurd. *RTL 4, 23.20 uur.*

ZABRISKIE POINT (Michelangelo Antonioni, 1970). Mislukte poging van Antonioni om de hippies van Los Angeles te portretteren. *Duitsland 2, 23.20 uur.*

Anne Martien Lousberg en Willem Nijholt, Nederland 2, 23.06 uur.

LUCKY JO (Michel Deville, 1964). Oude gezellige wegwerpfilm met Eddie Constantine, de gangster met een knipoog, die tegenwoordig alleen maar in Hoge Kunstfilms te zien is. *Duitsland 1, 23.50 uur.*

THE BLACKBOARD JUNGLE (Richard Brooks, 1955). Inmiddels verouderd melodrama over criminele schooljeugd in New York. Destijds ook een hit omdat *Rock around the Clock* door de titels heen speelt. *Duitsland 2, 01.10 uur.*

LE MOUTON ENRAGÉ (Michel Deville, 1974). Jean-Louis Trintignant en Romy Schneider in een komedie over een manneke dat opeens succes heeft bij de vrouwtjes. *RTL 4, 01.35 uur.*

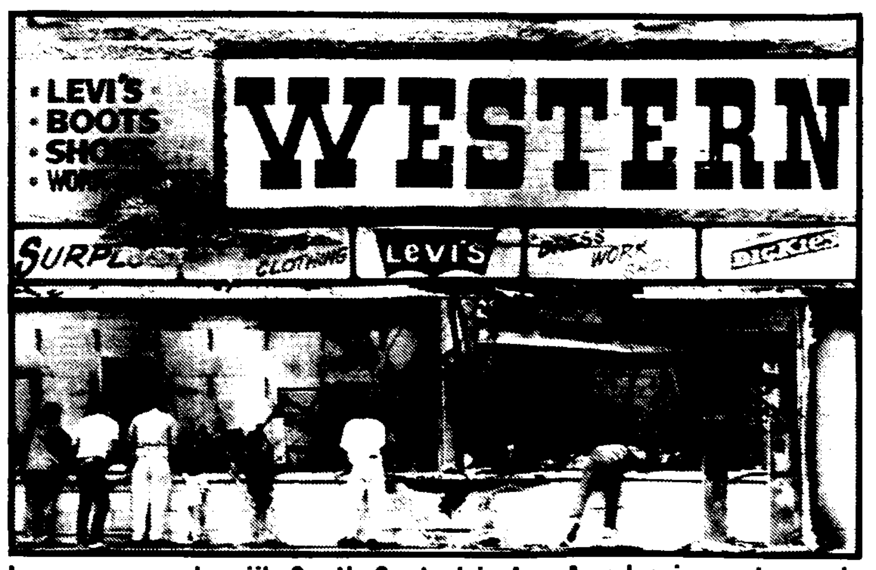

Inwoners van de wijk South Central in Los Angeles inspecteren de etalages van uitgebrande winkels. Mei 1992. FOTO REUTER

Onlusten in Los Angeles komen terug in tv-series

Nieuwsdienst The Guardian
LOS ANGELES — Nog geen half jaar nadat ze in werkelijkheid zijn voorgevallen, hebben de onlusten in Los Angeles hun weg gevonden naar zeker acht drama-series op de Amerikaanse televisie.

De rellen zijn als het ware geplunderd door een hele menigte tv-producers, die jaloers waren op de rijkdom aan materiaal waarover hun collega's in de nieuws- en actualiteitensectoren konden beschikken.

Onlangs kreeg tv-dokter *Doogie Howser* uit de gelijkname tv-serie in de beslotenheid van de eerstehulpkliniek te maken met de realiteit van de onlusten. Er werd een brandweerman binnengebracht die was geraakt door een steen en de leidster van een kinderdagverblijf werd binnengebracht met brandwonden.

De producers van comedy-series als *Doogie Howser* en *The Fresh Prince of Bel Air* (waarin de familie Banks terugkeert naar haar land van herkomst, de rellenwijk South Central, om daar te helpen opruimen) zijn ervan beschuldigd dat ze de 22 minuten dat een aflevering duurt (een half uur minus de advertentie-tijd) veel te vol proppen.

Meestal wordt dit soort programma's opgebouwd volgens een beproefd stramien, waarbij niet alleen wat humor wordt gebruikt, maar waarin daarnaast ook serieuze, tot nadenken stemmende ogenblikken voorkomen die ten slotte uitmonden in een pittig geschreven, samenvattende slotscène. In een aflevering van *The Fresh Prince* die ruim een week geleden werd uitgezonden komen al deze ingrediënten voor.

Plus de rellen. In een van de scènes steekt een inwoner van de wijk South Central, waar de onlusten plaats hadden, een preek af over alle wereldverbeteraars die de boel een beetje komen opruimen in plaats van de problemen op langere termijn aan te pakken. 'Over een paar maanden is ieders geweten weer schoon en alles is weer zoals het was', zegt hij.

De tv-recensent van de *Los Angeles Times* schreef dat de familie Banks aan het eind van de aflevering 'emotioneel gevoed en gelaafd was door het charitatieve vluggertje in South Central, waarbij Phils schuldbewuste klacht over het niet-nakomen van zijn verplichtingen tegenover zijn oude buurt alweer gauw was vergeten. Aftiteling.'

Het team achter *Doogie Howser* heeft ontkend dat de dramatische gebeurtenissen in Los Angeles in de serie zouden zijn gebanaliseerd. 'Het was niet onze bedoeling het waarom van de onlusten te behandelen', aldus de programmamakers. Vandaar dat de jonge dokter niet rechtstreeks met straatrellen of plunderingen te maken krijgt. Dat komt alleen indirect en maar voor een kort moment in de serie voor. Kort, maar wel zo lang dat dokter Doogie toch iets over de onlusten kan opsteken: hij doet alsof hij een professional is die buiten het conflict staat, maar de verpleger zegt hem dat 'je er soms wel degelijk bij betrokken wordt'.

De serie *LA Law*, die door de naam alleen al verband suggereert met de LA-rellen, haakt het duidelijkst in op de onlusten. In een aflevering waarin echte journaalbeelden worden gebruikt, zit een vermoeide Leland McKenzie naar de televisie te kijken. Hij verzucht: 'Ik heb de stad al eens eerder zien branden, maar ik heb nooit gedacht dat ik het nog eens zou zien.' Zijn partner, Douglas Brackman, wordt zelfs per abuis gearresteerd wegens plundering.

De makers laten een bruikbaar thema niet gauw los: ons wordt beloofd dat de rellen en de nasleep daarvan nog lang als thema in de serie te zien zullen zijn.

NEDERLAND

1

NOS: Nieuws voor doven en slechthorenden
(S) Journaal
KRO: Heb ik iets gemist?, terugblik op programma's van de afgelopen week
Young riders, jeugdserie. Afl.2: Gunfighter
Boggle, woordspel
NOS: Sesamstraat: Heelal
(T) Jeugdjournaal
(T) Het Klokhuis: Vragen XI
KRO: Vrijdagavond vroeg... Van Willigenburg
Piglet files, Engelse comedyserie. Afl.: De dubbelganger
NOS: (S+T) Journaal
AVRO: (T) De uitdaging, programma waarin Angela Groothuizen een uitdaging realiseert
KRO: Reporter, achtergronden bij de actualiteit
Inspector Morse, Engelse misdaadserie. Afl.: Een geplande dood (2)
Denkt u dat ik gek ben? documentaire serie over ambulante psychiatrische hulp (1)
NOS: (S) Journaal
Einde

2

13.00 **NOS:** Nieuws voor doven en slechthorenden
13.07 Einde
16.00 (S) Journaal
16.10 **TROS:** Te land, ter zee en in de lucht
17.02 Aktie, magazine over het Jeugd Rode Kruis
17.31 Power play
18.00 **NOS:** (S) Journaal
18.21 **TROS:** Candid camera
18.46 **TROS/VOO:** Blinde hartstocht, soapserie
19.13 **TROS:** Karaoke
19.40 Een vakantie om nooit te vergeten, Engelse tv-film uit 1990
21.09 TrosKompas TV ster gala
21.14 TV dokter
21.21 Platen 10-daagse TV-show, 2-delige special van deze talkshow met veel muziek (2)
22.06 Dat willen we even kwijt
22.16 In the heat of the night, misdaadserie. Afl.: Moorddadig pokerweekend
23.06 **VOO:** (T) Weekendspeelfilm: Havinck, Nederlandse speelfilm uit 1987 van Frans Weisz. Met: Willem Nijholt, Anne Martien Lousberg, Will van Kralingen e.a.
00.41 **NOS:** (S) Journaal
00.46 Einde

3

08.53 **NOS:** Nieuws voor doven en slechthorenden
09.00 **NOT:** Koekeloere
09.30 Huisje boompje beestje
10.00 (T) Nieuws uit de natuur
10.30 Einde
11.00 (T) Schooltv-weekjournaal
11.30 Einde
18.00 **NOS:** (S) Journaal
18.18 **RVU:** Een boot van hout, 5 programma's over de hout- en papiersector
18.48 **PP:** De VVD
18.55 **VARA:** (T) Lingo, woordspel
19.25 **NOS:** Tom & Herrie, muziekprogramma. Vandaag met interviews en een live optreden van Frank Boeyen
20.00 Tanner for president, serie
20.55 Het leven van Billie Holiday, portret van deze zwarte zangeres
22.00 (S+T) Journaal
22.15 Studio sport journaal
22.30 **NOS/VARA:** Nova
23.00 **NOS:** Gesprek met de minister-president
23.15 Paul Acket, documentaire. Eerbetoon aan deze kleurrijke festival organisator, die maandag j.l overleed. Met o.a. het portret Jazzlife
00.03 Nieuws voor doven en slechthorenden
00.08 Einde

RTL 4

07.00 Nieuws en cartoons
08.05 The bold & the beautiful
08.30 Nieuws
08.35 Santa Barbara
09.00 Nieuws
09.10 Rad van fortuin
09.35 Goede tijden slechte tijden
10.05 As the world turns
10.50 Showtime
11.45 RTL Radio studio live
12.50 Ron's tweede jeugdshow
14.15 De draagmoeder
14.45 The Oprah Winfrey show
15.30 Santa Barbara
16.00 Telekids
16.30 Prijzenslag
17.00 5 uur show
18.00 Nieuws
18.20 The bold & the beautiful
18.50 Minispel
19.00 Rad van fortuin
19.30 Nieuws en weer
20.00 Goede tijden slechte tijden
20.30 Wie ben ik?
21.25 Klasgenoten
22.25 Hunter
23.20 Body double, speelfilm uit 1985. Regie: Brian DePalma (23.55 Nieuws)
01.35 Le mouton enrage. Franse speelfilm uit 1973. Regie: Michel Deville, met o.a. Jean-Louis Trintignant en Romy Schneider
03.20 Einde

TV BUITENLAND

BRT 1
14.30 Schooltelevisie. 14.30 Engels: People and places. 15.00 Verkeersopvoeding. 15.30 Dream machine. Amerikaanse komedie uit 1991. 16.50 Einde. 17.20 Duupje. 17.30 Er was eens Amerika, tekenfilmserie. 17.55 Tik tak. 18.00 Journaal. 18.10 Mooi en meedogenloos, serie. 18.35 TV 1 - Top 30. 19.00 Buren, serie. 19.25 Meded. en progr.-overzicht. 19.30 Journaal en Sport. 20.00 Hollywood stuntmakers. Afl.: Stuntvrouwen. 20.30 Baraka. Spel. 21.40 Hardball. Misdaadserie. Aansl. Paardenkoersen. 22.30 Vandaag en Sport. 23.00 De Mafia (La piovra V). 5-delige Italiaanse mini-serie. Afl.3. 00.45 Coda. 00.50 Einde.

BRT 2
18.50 Journaal. 19.00 Het menselijk lichaam: Het oor. 19.30 Het capitool, soapserie. 20.00 Vlaanderen vakantieland. 20.40 Document: Transatlantiek: The Queen Elisabeth II. Documentaire over dit cruise-schip. 21.30 Journaal en Sport. 22.00 Affiche. Kunstmagazine. 22.20 Vuurvogel: Jazztryptychon. Drie klassieke muziekcomposities uit de jaren 20 vermengd met jazzelementen. 23.00 Boulevard: De Verenigde Staten. Afl.: De Reagan- en de Bushjaren. 23.40 Einde.

BBC 1
06.00 Teletekstoverzicht. 06.30 BBC Breakfast news. 09.05 Perfect strangers. 09.30 Conservative Party conference 92. 10.00 Nieuws. 10.05 Playdays. 10.25 Jimbo and the jet set. 10.35 Conservative Party conference 92. Vervolg, en om 11.00 en 12.00 Nieuws. 12.55 (T) Nieuws. 13.30 (T) Neighbours. Soapserie. 13.50 (T) Eldorado. Serie. 14.20 Sport on Friday. 15.50 Christopher Crocodile. 15.55 The little green planet show. Kindermagazine. 16.10 Chipmunks go to the movies. 16.35 (T) Record breakers. Sport en spel. 17.00 Newsround. Jeugdjournaal. 17.05 (T) The village by the sea. Jeugdserie. 17.35 (T) Neighbours. Serie. 18.00 (T) Nieuws. 18.30 Regionaal nieuwsmagazine. 19.00 (T) Eldorado. Serie. 19.30 (T) Don't wait up. Serie. 20.00 (T) Challenge Anneka. Uitdagingen ten bate van een goed doel. 21.00 (T) Nieuws. 21.30 (T) Between the lines. Politieserie. 22.25 Terry Wogan's Friday night. Talkshow. 23.05 When he's not a stranger. Speelfilm uit 1989 van John Gray. 00.40 Weer. 00.45 Einde.

BBC 2
08.00 Breakfast news. 08.15 Made by man: The bee keeper. 08.30 A Summer journey: The Severn. Reisverslag. 09.00 Schooltelevisie. 10.20 Around Scotland - Living the fishing. 10.40 Schooltelevisie. 11.00 Let's see. Kleutermagazine. 11.15 Schooltelevisie. 13.20 Tales of Aesop. Serie fabels. 13.25 Joshua Jones. Kinderserie. 13.35 The family Ness. Tekenfilmserie. 13.40 Schooltelevisie. 14.00 Nieuws. Aansl. Schooltelevisie. 14.15 Conservative Party Conference. Met om 15.00 Nieuws. 15.50 (T) Nieuws. 16.00 Sport on Friday. Vervolg van BBC 1. 17.30 Top gear. Auto- en motormagazine. 18.00 (T) Stingray. Poppenserie. 18.25 (T) The man from U.N.C.L.E., serie. 19.15 Sounds of the sixties. Afl.: 1967-68 - The pop boom. 19.45 What the papers say. 20.00 East. Magazine over oosterse zaken. 20.30 (T) Royal gardens. Afl.1. 21.00 War and peace: (T) Blackadder goes forth. Comedyserie. 21.30 War and peace: I renounce war. Reportage over principiële dienstweigeraars. 22.20 10 x 10. Serie korte films. 22.30 Newsnight. 23.15 Campaign. De Amerikaanse verkiezingen. 23.45 Birdland. Serie. 00.15 Weer. 00.20 Golf. World matchplay van uit Wentworth. 01.15 Einde.

Super Channel
05.30 Victory with Morris Cerullo. 06.00 Super shop. 06.30 Business CNBC. 07.00 Business daily. 07.10 Money. 07.30 News watch. 08.00 ITN world news. 08.30 News watch. 09.00 Channel E. 09.30 Super shop. 11.00 Wild America. Natuurdocumentaireserie. 11.30 Business tonight. 12.00 Business insiders. 12.30 Business daily. 12.40 Money. 13.00 Japan business today. 13.30 News watch. 14.00 Inside edition. 14.30 Serie noire. 15.00 The mix. 16.00 All mixed up. 17.00 On the air. Show. 18.30 Bonanza. 19.30 Serie noire. 20.00 Cult tv - I spy. Detectiveserie. 21.00 Inside edition. 21.30 Beyond tomorrow. Wetenschappelijk magazine. 22.00 ITN world news. 22.30 Business daily. 22.40 Report. 22.48 US Market wrap. 23.00 (ZW) A letter of introduction. Amerikaanse speelfilm uit 1938. 01.00 News watch. 01.30 Beyond tomorrow. Wetenschappelijk magazine. 02.00 All night mix.

TV 5
07.00 Nieuws. 07.40 Cursus Frans. 07.55 Nieuwsflits. 08.00 Canadees nieuws. 08.25 Nieuwsflits. 08.30 Le jardin des bêtes. Dierenprogramma. 08.45 Confidentiel femmes. Vrouwenmagazine. 08.55 Nieuwsflits. 09.00 Temps présent. Documentaire. 10.00 Connaissance de la science. 11.00 Les derniers far-west. Documentaireserie. 11.55 Nieuwsflits. 12.00 La chance aux chansons. 12.40 Zwitsers nieuws. 13.10 La bonne aventure. Serie. 13.40 Mission secrète. Serie. 14.40 Ramdam. Cultureel magazine. 15.10 La bande des six. 16.00 Nieuws. 16.10 Vision 5. 16.30 Une péché d'enfer. 17.00 Comment ça va? Gezondheidsmagazine. 17.30 Gourmandises. Culinair magazine. 17.45 Cursus Frans. 18.00 Questions pour un champion. Spel. 18.30 Nieuws. 19.00 Clin d'oeil. 19.10 Jeu des dictionnaires. Spel. 19.30 Belgisch nieuws. 20.00 Plein cadre. Magazine. 21.00 Nieuws. 21.30 Fort Boyard. Spel. 22.45 Nieuws. 23.05 Mediasud. 23.20 A découvert. Afrikaans magazine. 23.50 Le cercle de minuit. Magazine. 01.20 Einde.

Duitsland 1
06.00 Morgenmagazin. 09.00 Tagesschau. 09.03 Das Buschkrankenhaus. Serie. 09.45 (S) Tele-Gym. 10.00 Tagesschau. 10.03 Zauberer und Zombies. Reportage. 10.50 Hundert Meisterwerke. 11.00 Tagesschau. 11.03 Gustl Bayrhammer in Weissblaue Geschichten. 11.55 (S) Lippes Lachmix. Hoogtepunten van het comedy-festival Montreal 1992. 12.55 Persoverzicht. 13.00 Tagesschau. 13.05 ARD-Mittagsmagazin. 13.45 Wirtschafts-Telegramm. 13.58 Progr.-overzicht. 14.00 Tagesschau. 14.02 (S) Sesamstrasse. 14.30 Tiere, Bilder, Maler. Reportage. 15.15 Tagesschau. 15.20 Der Weisse Wal. Jeugdserie. 15.45 Auf dem Wilderepfad. Tsjechische jeugdfilm uit 1979. 16.58 Progr.-overzicht. 17.00 Punkt 5 - Länderreport. 17.15 Tagesschau. (REG. PROGR.: NDR 17.25 Berichte vom Tage, actualiteiten. 17.35 Die glückliche Familie, serie. 18.30 Regionaal programma. 18.35 Knastmusik, serie. 19.00 Regionaal programma. 19.05 (S) Herzblatt, spelshow. 19.30 Landesprogramme. WDR 17.25 WWF-Studio. 17.35 Die glückliche Familie, serie. 18.30 Hier und Heute. 18.45 Knastmusik, serie. 19.10 WWF. 19.20 (S) Herzblatt, spelshow. 19.45 WWF.) 19.58 Progr.-overzicht. 20.00 (T) Tagesschau. 20.15 Bettgeflüster (Pillow talk), Amerikaanse filmkomedie uit 1959. 21.54 Tagesthemen-Telegramm. 21.55 Zu verkünden den Gefangenen die Freiheit. Documentaire. 22.30 Tagesthemen. 23.00 (00) Golden girls. Comedyserie. 23.25 Sportschau. 23.50 (ZW) Lucky Jo. Franse speelfilm uit 1964 van Michel Deville. Met: Eddie Constantine, Pierre Brasseur, Georges Wilson e.a. 01.20 Tagesschau. 01.25 Zuschauen - Entspannen - Nachdenken. 01.30 Einde.

Duitsland 2
06.00-13.45 Zie Duitsland 1. 13.45 Nachbarn. Magazine voor Duitsers en buitenlanders. 14.30 Erlebnisse am Matterhorn. Documentaire. 15.30 Das Abenteuer, ein Bergführer zu sein. Filmportret. 16.00 Heute. 16.05 Raumschiff Enterprise - Das nächste Jahrhundert. Science-fictionserie. 16.55 ZDF-Glückstelefon. 17.00 Heute. 17.10 Sport heute. 17.15 (S) Länderjournal. 17.50 Ein Heim für Tiere. Serie. 18.15 Reclame. Aansl. Progr.-overzicht (VPS 18.50). 19.00 Heute. 19.20 Unsere Hagenbecks. Serie. 20.15 Aktenzeichen: XY ... Ungelöst. 21.15 Die Reportage: Clinton, der neue Kennedy? Filmportret. 21.45 Heute-journal. 22.15 Showfenster. Actueel amusementsprogramma. 22.45 Die Sport-Reportage. 23.15 Aktenzeichen: XY ... Ungelöst. 23.20 Michelangelo Antonioni: Zabriskie Point. Amerikaanse speelfilm uit 1970 van Michelangelo Antonioni. Met: Mark Frechette, Daria Halprin, Paul Fix e.a. 01.05 Heute. 01.10 (ZW) Die Saat der Gewalt (Blackboard jungle), Amerikaanse speelfilm uit 1955 van Richard Brooks. Met: Glenn Ford, Anne Francis, Louis Calhern e.a. 02.45 Einde.

Duitsland 3 NDR
05.00 Flug-Informationen. 09.00 Berufsorientierung. 09.15 Zwischen den Schlagzeilen. 09.30 Die Ganztagschule. 10.15 Das Abendstudio. 11.00 Hamburger Journal. 11.20 Schleswig-Holstein-Magazin. 11.40 Hallo Niedersachsen. 12.00 Nordmagazin. 12.20 Buten & Binnen. 12.45 Die Sklavin Isaura. Soapserie. 13.15 Sport 3 extra. Honda open golfkampioenschappen. 15.30 Tödliche Hinterlassenschaft. Documentaire. 16.15 Abenteuer in der Pflanzenwelt. Natuurserie. Afl.1. 16.45 Wild fire. Jeugdserie. 17.15 Endstation Pflegefall. Portret. 17.45 Jetzt reden Kinder. Serie reportages. 18.00 Hallo Spencer. Poppenserie. Aansl.: Unser Sandmännchen (18.30). 18.35 Sport 3 aktuell. 18.45 NordSchau: Streiflichter aus Mecklenburg-Vorpommern. 19.15 Das Abendstudio. 20.00 (T) Tagesschau. 20.15 Die aktuelle Schaubude. 21.00 (T) Lindenstrasse. Serie. 21.30 Extra drei - Die wahre Wochenschau. 22.00 NDR talk show. 00.00 Auweia! Alas Smith & Jones. Engelse humor. 00.30 Nieuws.

Duitsland 3 WDR
08.55 Ochtendgymnastiek. Afl.1. 09.10 Schooltelevisie. 09.40 Cursus psychologie. 10.10 Schooltelevisie. 11.40 Teletekst-overzicht. 11.48 Progr.-overzicht. 11.50 Malu Mulher. Serie. 12.15 Hobbythek. Magazine. 13.00 ARD-Ratgeber: Essen und Trinken. Culinair magazine. 13.30 Hütte oder Höhenhotel. 13.45 Die Dienstagsreportage - Beruf: Sowjetnik. Actuele reportage. 14.15 West 3 aktuell. 14.20 FensterPlatz. 15.25 Linie K. Culturele agenda. 15.55 Sport in Westen aktuell. 16.00 West 3 aktuell. 16.05 Schlüsselloch: Reinhold Messner en Marie-Theres Relin. 16.30 Schooltelevisie. 17.30 Cursus geschiedenis. 18.00 Aktuelle Minute. 18.01 Ebba und Didrik. Zweedse jeugdserie. 18.25 Kai life. Jongerenmagazine. 18.57 Progr.-overzicht. 19.00 Aktuelle Stunde. 20.00 Pferdeland Westfalen. Zucht, Paraden und Auktionen. Reportage. 20.45 Geschichte. Afl.: Ulrich Schmidl - ein deutscher Konquistador. 21.30 West 3 aktuell. 21.45 ZAK. Weekoverzicht. 22.30 Die Jungfrauenmaschine. Tv-film. 23.53 Nieuws. Aansl. Linie K. Culturele agenda.

DIO

o 1
eel uur nieuws. VPRO: 7.07 Het w, met om 7.07 De Nieuwstafel Nieuws); 9.05 Standplaats Sri 9.35 De Nieuwstafel; 10.05 Het ew; 11.05 De achtergrond repor- 11.50 De Nieuwstafel. VARA: VARA radio 1 vrijdageditie (12.30 s). VPRO: 14.05 Argos; 15.05 NL- zine; 16.05 Welingelichte kringen. 17.05 Aktua (17.30 Nieuws). 19.04 God zij met ons. NCRV: NCRV-Vrijdag-sport. NOS: 23.07 et oog op morgen. TROS: 0.02- Nachtwacht.

o 2
eel uur nieuws. KRO: 7.04 KRO's tshow (7.53-7.58 Kortom. 8.04- Echo-magazine). 8.50 Postbus 9.04 Licht te verteren. 10.50 Post- 00. 11.04 Adres onbekend. 12.04 op vrijdag (12.30 en 13.30 Ra- aar). 14.04 In antwoord op. 15.04 plus. VPRO: 17.04 VPRO's music 18.04 Ekkel horizontaal. VOO: De hits van .... 21.04-24.00 Lis- the music.

o 3
el uur nieuws. AKN: 6.02 Break- lub. 9.04 Arbeidsvitaminen. 11.04 van de dag. VARA: 12.04 De en Beenshow. 14.04 Carola. 15.04 Tussenuur. 16.04 Popsjop. 17.04 Rinkeldekinkel. NOS: 18.04 spits. EO: 19.04 Spoor 7. AKN: Paperclip magazine. VPRO: Villa 65. VOO: 0.02 De stem- 2.02 Pop ballads V.S.O.P. 3.02- 0h, wat een nacht.

o 4
00 Nieuws. 7.02 Ouverture. 8.00 s. 8.04 Opus vier. 9.00 Muziek miljoenen. 11.00 EO's ochtend- t. Berliner Philharmoniker. 13.00 s. 13.04 En nu... mijn verzoek. 14.00 Het internationale concertcircuit. Boston Symph. Chamber Players. Pianomuz. 15.35 Thomas Hampson zingt Schubert. 16.00 De Nederlandem: Rudolf Escher. 17.00 Operette. 18.00 Nieuws. 18.04 VARA klassiek 1: Het klagende lied. 20.02 De VARA matinee. Rotterdams Philharm. Ork. met viool. 22.00 De klassieken 2: Robert Schumann. 23.00-24.00 Muziek met blazers.

Radio 5
Elk heel uur nieuws. NOS: 7.05 1008 AM. NCRV: 9.02 Plein publiek. NOS: 11.02 Hans Brinker. RVU: 12.02 Werken aan werk. 13.10 Gebeurtenissen. NOS: 14.02 De ronde tafel van Pam. AVRO: 15.02 Opium. NOS: 17.10 Radio UIT. PP: 17.50 Uitzending van de VVD. IOS: 18.02 Religieus programma. EO: 19.00 Waar waren we ook alweer? NOS: 19.15 Nieuws en actualiteiten in het Turks. 19.50 Nieuws en actualiteiten in het Marokkaans en Berbers. 20.40 Nieuws en actualiteiten in het Chinees. EO: 21.00 Licht en uitzicht. 21.39 EO-Metterdaad. 21.40 Boeken wijzer. 22.00 Zicht op Israël. 22.20 De psalmen. 22.40 Theologische verkenningen. NCRV: 23.00-24.00 Fresko.

Omrop Fryslân
7.05 Aktualiteiten (ANP-nijs 7.30), waarberjocht Pyt Paulusma, nijs-oersjoch, aginda en muzyk. 8.00 Muzyk. 8.30-9.00 Aktualiteiten, waarberjocht, studiogast, aginda en muzyk. 9.05 Muzykprogramma. 11.03 Service-programma: aktiviteiten en eveneminten. 12.03-13.00 Middeisprogramma mei aktualiteiten, tun-rubryk Sjoerd Koopal (ANP-nijs 12.30), waarberjocht Pyt Paulusma, nijs-en krante-oersjoch, aginda, fakatures en muzyk. 17.03 Aktualiteiten, waarberjocht Pyt Paulusma, studiogesprek, nijs-oersjoch en muzyk. 18.08-19.00 It wapen fan Fryslân. Presentaasje: Eelke Lok. Om 10.03 en 11.03 Regionaal nijs nei ANP.

Radio Noord
Elk uur regionaal nieuws t/m na 18.00 uur. 7.00 Actualiteiten/aan eind agenda. 8.00 Uitgaanstips. 8.30 Regionaal nieuwsoverzicht. 8.45 Werk aan de winkel, programma over werkgelegenheid i.s.m. de Gewestelijke Arbeidsbureaus. 9.00 Nederlandstalig muziekprogramma. 10.00 Muziek in bedrijf. 11.00 Van 11 tot 12 met Kirsten/aan eind agenda. 12.00 Actualiteiten. 13.00 Actualiteiten landelijke omroep. 13.30 Altijd wat anders, telefoon programma. 14.00 Noorderlicht, service-programma. 16.00 Lijn 5, verzoekplaat. 17.00 Actualiteiten. 17.15 De Week Bekeken. 18.00-19.00 Breuker, popprogramma.

Radio Drenthe
7.00 Goedemorgen. 8.00 D'r op uit in Drenthe. 8.30 Ook goedemorgen. 9.00 Nederlandstalige muziek. 10.00 Schijven voor bedrijven. 11.00 Vijf maal één. 12.00 Middagmagazijn. 14.00 Zwijgen is goud. 15.00 Driekleur. 16.00-18.00 De Etherbrink.

Omroep Gelderland
6.00 Goedemorgen Gelderlands, nieuws, muziek, weer, verkeer, kranten en agenda. 9.00 Nederlandstalige muziek non-stop. 10.00 Dubbeluur. 12.00 Nieuwsuitzendingen in drie edities. 13.00 Gelderse Schijven. 15.00 Het raakvlak. 17.00 Actualiteitenoverzicht. 17.30-18.00 Discussie en achtergronden: Ouderen.

Radio Oost
6.00 Klaar wakker. 7.00 De zeven uur nieuwsdienst. 9.00 Oranje boven. 10.00 Muzikale agenda. 11.00 Humkessoep. 12.00 De twaalf uur nieuwsdienst. 14.00 R.O. Non Stop. 15.00 Aperitief. 16.00 R.O. (G)oud. 17.00 De vijf uur nieuwsdienst. 17.45 R.O. Beursanalyse. 18.00 Landelijke actualiteiten.

Radio Utrecht
Elk heel uur nieuws. 7.00 Actualiteiten voor Midden Nederland. 9.00 Hart van Holland. 10.00 Midden Nederland muziek. 12.00 Conny Vandenbos. 14.00 Midden Nederland muziek. 17.00 Actualiteiten voor Midden Nederland. 18.00-9.00 Radio 1.

Omroep Flevoland
Elk heel uur en om 7.30 en 12.30 Nieuws. 7.07 Nieuws en actualiteiten, gast van de dag, weerbericht, binnen- en buitenlands nieuws, verkeersinformatie. 9.05 De Nederklinker, Nederlandstalige muziek. 10.05 De Status Aparte, met om 10.15 Kwis, ca. 10.30 recreatietip, ca. 10.45 studiogast, ca. 11.10 klusjesman, ca. 11.20 recept. 12.05 Nieuws en actualiteiten, weerbericht, verkeersinformatie, krantenoverzicht, agenda, binnen- en buitenlands nieuws. 14.05 Muziekprogramma. 15.05 Flevoland à la Carte, culinair programma. 16.05 Muziekfabriek. 17.05 Nieuws en actualiteiten, weerbericht, verkeersinformatie. 18.10 muziekprogramma. 19.00 Overname Radio 1.

Radio Noord-Holland
7.34 Het Noord-Hollandsch Kanaal. 8.09 Landelijke actualiteiten. 8.30 Het Noord-Hollandsch kanaal. 9.05 Non-stop Nederlands. Nederlandstalig muziekprogramma. 10.05 Sloterstyn, licht informatief programma. 12.05 Nieuws, actualiteiten en service per editie. 13.09 Landelijke actualiteiten. 13.30 (Voor) voor Pampus. 16.05 Bellen met Belmon. 16.30 Nieuws, actualiteiten en service per editie. 17.30-17.58 Editie Amsterdam: vervolg nieuws en actualiteiten. Editie Noord: muziekprogramma. Editie Zuid: muziekprogramma.

Radio West
06.00 Mogge provincie. 07.00 Westnieuws. 09.00 De Koffieshow. 12.00 Westnieuws. 13.30 Service regionaal. 14.00 Tjonge jonge. 16.00 Vier bij Vijf. 17.00 Westnieuws. 18.00 Het Gesprek van de Dag. 19.00 Einde.

Radio Rijnmond
Elk uur Rijnmond nieuws. 7.00 Ochtendmagazine met actualiteiten in Editie half acht, de kolumn en sport. 09.00 Nederlandstalige muziek. 10.00 Hans van Vliet en Pieter Leen. 12.00 Lunchmagazine met actualiteiten in Editie half één, cultureel nieuws en de theaterrubriek. 14.00 R.R. Expresse. 17.00 Middagmagazine met actualiteiten in Editie half zes, het t.v.-overzicht en sport. 18.00-19.00 Post aan de telefoon.

Omroep Brabant
Ieder heel uur en om 7.30 ANP nieuws. 7.07 Brabants nieuws en actualiteiten. 7.33 Brabants nieuws. 7.35 Muziek en actualiteiten. 7.45 De krant in Brabant. 7.51 Weerman Johan Verschuuren. 7.55 Nieuwsoverzicht. 8.05 Actualiteiten Radio I. 9.03 Brabants nieuws. 9.07 Muziekkiosk. 10.03 Brabants nieuws. 10.07 Draaibank. 11.03 Brabants nieuws. 11.07 Van Harte. 12.02 Brabants nieuws, actualiteiten en service. 12.53 Bericht voor boer en tuinder. 12.55 Nieuwsoverzicht. 13.05 Actualiteiten Radio I. 14.02 Brabants nieuws, muziekkiosk. 16.02 Brabants nieuws, toeristisch programma. 17.02 Brabants nieuws en actualiteiten. 17.45 De agenda. 17.55-18.00 Nieuwsoverzicht.

Omroep Zeeland
12.03 Nieuws en actualiteiten. 12.30 Het weer in de provincie. 12.35 Het Fort Zeelandia. Een programma over de Zeeuwse burger en zijn bestuur met de wekelijkse column van M.C. Verburg. 12.55-13.00 De agenda. 16.03 UIT, uitgaanstips voor het weekend. 17.03 Nieuws en actualiteiten. 17.30 Het weer in de provincie. 17.38-18.00 Zeeuws Diep. Forum met opinieleiders.

Omroep Limburg
7.00 Limburg actueel. 8.00 Radio Euregio. 8.30 Limburg aktueel. 8.33 Limburg op vrijdag. 9.00 Licht Limburgs. 10.00 Op de valreep. 12.00-13.00 Limburg actueel. 17.00 Limburg actueel. 18.00-18.30 Omroep Limburg klassiek.

1 in 3 MINI'S

Het Parool-Trouw-de Volkskrant
TEL.: 020-665 86 86 FAX: 020-665 63 21

Drenthe

300 VAKANTIEHUIZEN overal in Nederland. Euro Relais gratis gids 040-110101.

Klein zeer mooi gerestaureerd boerderijtje met grote geheel vrije tuin (24 are). UITZICHT OP BOS in mooi Westerwolde. f 750 per week Telefoon 05970-13606.

U wilt fietsen en wandelen en een gezellig Drents dorp? Dan wilt u dus naar RUINEN. Bel nu het VVV voor meer informatie 05211-1700.

Overijssel

Buitenverblijf „het Diepenbaai" een unieke plek voor REUNIES en vergaderingen in de Hof van Twente. Tel. 05480-21549.

Gelderland

Achterhoek, pension de Zwaan Steenderen, sfeervol, rustig. Mooi wandel fietsgebied. Bel voor folder 05755-1216.

Bij Bronkhorst t.h. heel leuk huisje 4 pers., mooi gel. aan vijverwater. Tel.: 05755-1637.

Friesland

Midden in de FRIESE WOUDEN huis t.h. voor natuurliefhebbers. Tel. 05135-1776.

Noord-Holland

GROET (Schoorl) t.h. op unieke plek vak. won. 4 pers. Vrij van 9/10-17/10 en na 24/10. 02209-2867.

T.h. comf. 2 pers. vakantieappartement in centrum ENKHUIZEN. Tel.: 02280-17718.

Zeeland

Kortgene privé vak.h. 4 + 6 p. 10 km v. zee. 04105-13925.

T.h. 6-pers. luxe bungalow, 300 m van het strand in Dishoek. Voor inl. 01180-14105.

Limburg

Gulpdal bij Slenaken. Epen luxe vak won. t.h. Uniek! Mooie natuur. 04458-2198.

Gulpen, moderne bungalow, 2-8 pers. Tel. 04450-1180.

Voor uw vakantie in Valkenburg Hotel Pension Debie, Neerhem 54, 04406-12950. Alle kamers warm en koud water en CV, pr. keuken, TV, terras. Kinderen reductie.

Fietsvakantie

CUBA
De mooiste najaarsreis 1 november. 15 dagen nog enkele plaatsen!
FIETSVAKANTIEWINKEL
Spoorlaan 19, Woerden.
03480-21844. lid SGR

Hotel- en kasteeltochten
Folder: 020-6268898
FRANCE INDIVIDUELLE

Verenigde Staten

Vluchten autohuur, htl. Sun Globe 020-6794422. lid SGR.

Caravans

Overzicht grote
toercaravan occasionmarkt
zaterdag 10 oktober v.a. 9 uur
GEORGANISEERD DOOR CARAVAN CENTRUM VERVAT
U koopt morgen zorgeloos een gebruikte caravan want Vervat garandeert u:
DE MEESTE MODELLEN MET BOVAG-GARANTIE
TOT SEPT. '93. KEUS UIT 124 MODELLEN
DOOR GROOT AANBOD GOEDKOPER DAN BIJ PARTICULIER. INRUILGARANTIEPRIJS NA 1 JAAR
AANSCHAFPRIJS MINUS f 1000
OOK 40 OVERJARIGE EN EX-VERHUUR CARAVANS
INRUIL CARAVAN OF VOUWWAGEN MOGELIJK
STALLINGS ADRESSEN BESCHIKBAAR
OOK ENKELE HEFDAK- EN VOUWCARAVANS
2/3 pas betalen per 1 mei 1993
(zonder rente berekening) max. f 10.000
Overzicht aangeboden modellen:
PRIJSKLASSE TOT f 2000:
Adria 305, 330, 380 Dique 300 De Roeck Kip Cavalier 515 Fend Karaat 380 Sprite Sport 375 e.a.
PRIJSKLASSE f 2000 - f 4000:
Piper 12 Burstner 320 Adria 305 Chateau 320 Roller Rapael Sprite Ariel 400 I.T. 480 Sprite Sport 435 en anderen
PRIJSKLASSE f 4000 - f 6000:
Constructam Kip Campine Knaus 365 Adria 330 Dique 380 Hobby 460 Adria 380 en anderen
PRIJSKLASSE f 6000 - f 9000
Tabbert Senator Eura 300 Adria Mistral 400 Adria Optima 350 Adria Confort 350 TD en anderen
PRIJSKLASSE f 9000 - f 12.500
Chateau Confort 42 T, 32, 36 Adria Optima 350, 400, 330, 360 Caravelair Brazilia 416 en anderen
PRIJSKLASSE f 12.500 - f 15.000
Chateua Confort 32, 42 T, La Car 350, Chiara 400 La Car 400 Hobby Classic 430 TK, 370 TM, 460 T 360 D, 360 TLE en anderen. In deze categorie ook enkele nieuwe 1992 caravans voor speciale prijzen te zien in de showroom.
PRIJSKLASSE f 15.000 EN DUURDER:
Hobby Classis, Lux, Prestige 350 T, 460 T, 470 TK 425, 370 N, 370 TM, 495, 400 T, 420 TM Chateau La Car, Chiara 400 AK 3, 350, 350 AKI, 400, 400 AT 400 AKI, 400 T, 450 AT Adria Optima, Linea 400 D, 440 TD 460 TLD en anderen (voor een deel betreft het complete ex-huur caravans). In deze categorie ook nog 10-tallen verschillende nieuwe 1992 caravans voor speciale prijzen te zien in de showroom.
ORGANISATIE EN LOKATIE (MARKTCARAVANS STAAN OP BUITENTERREIN. BEREIKBAAR VIA SHOWROOM)
Caravan Centrum Vervat
Stadionweg 31 (tussen Brienenoordburg en stadion) havennr. 1047, Rotterdam. Tijdig afslag Feyenoord volgen
Markt open 9.00 - 17.00 tel. 010-4321455
Kampeersupermarkt en tentenafdeling op 10 okt. gewoon geopend!

Kampeerauto's

T.h. een luxe Pilote Camper 4 pers. diesel. Nu spec. tarief 02510-38286 (ook wknd.av.).

MUL CAMPERVERHUUR

Tunesië

Aanbiedingen, last min. SGR Bosman Reizen 01184-72007.

Egypte

Voordelige vluchten v.a. f 725. Time Out Holiday, tel. 03200-52992 (SGR) of uw vertrouwde reisadviseur.

Doe vakantie

+++ BALLONVAREN +++
Een onvergetelijke ervaring
Kadobonnen!! 035-214218

Zeezeilen

HERFSTVAKANTIE. Zeilen op een tjalk. IJsselmeer/Waddenzee van 18/10 t/m 23/10, f 250 p.p. Inl. 02290-49229.

LEONARD LEEUWENHART GASTENREDERIJ
Beschaafd over de Noordzee en verrijkt weer terug. 4 of 5 dgn Eng. en vac. reizen naar o.a. Wight en Kanaaleil. Kl. gezelschap op 12 m. comf. zeijacht. Inf. 04132-54602.

Weekend.herfstweek zeilen met fraaie klipper of tjalk. Hollands Glorie 010-4114944.

Culturele Reizen

17/10: 6d Praag va f 245 SISC Singel 60. 020-6265623

Vaartuigen

T.k. motorjacht Diesel Mercedes lang 10 mtr. Vr.pr f 23.000. Tel.: 05970-14860.

Zeil-surfscholen

Zeilles geven in 1993? Doe mee met onze herfsttraining de Ulepanne (lid CWO) ANWB-erkend. Info en opgave 05140-2982.

Caravans

Caravan en Camping INTROBEURS '93 met de nieuwste modellen caravans, vouwwagens, tenten en accessoires. 17 t/m 31 okt a.s. Toegang gratis. Bel voor persoonlijke uitnodiging Vervat, Stadionweg 31, R'dam, tel. 010-4321455.

HOBBY en ADRIA show-modellen '92 tot f 4500 voordeel. Verhuurd tot f 3000 korting. 20x gebr. caravan v.a. f 6000 tot f 10.000. 2x Walker vouwwagen v.a. f 1550.
Alle onderhoud, inruil en gespr. betaling mogelijk.
Hameeteman, Havenweg 4 Ouddorp 01878-1925.

3 Fantastisch mooie staanplaatsen op Ouddorpse camping met nieuwe SUNSEEKER of SILVERSTAR sta-caravan. Hameeteman, Havenweg 4. Ouddorp. 01878-1925.

MIDDEN AMERIKA

CUBA
op de fiets door het paradijs
7 november: 15 dagen.
Nog enkele plaatsen vrij!
FIETSVAKANTIEWINKEL
Spoorlaan 19, Woerden.
03480-21844, lid SGR

Caraïbisch gebied

Bonaire voordelige accommodatie + vluchten. Time Out Holiday, tel. 03200-52992 (SGR) of uw vertrouwde reisadviseur.

ZUID-AMERIKA

ACA TRAVEL
Latijns Amerika Specialist
Bijv.: Bolivia of Uruguay v.a. f 1875.
Bel: 020 - 66 333 79
LID GARANTIEFONDS

Andorra

Ga ook eens skiën in Andorra! Bel voor gratis folder Sun Ski Tours 05470-60050 SGR.

Duitsland

Herfstvakantie = stedenvakantie. De laatste plaatsen! 5 dagen BERLIJN per luxe touringcar. Logies/ontbijt, inclusief excursies. Vertrek 19/10. 2 persoonskamer met douche/toilet, slechts f 498,00 p.p. Bel meteen De Harde's Tours. Tel. 020-6541100.

België

450 VAKANTIEHUIZEN in de Ardennen. Euro Relais, gratis gids. 040-110101.

ARDENNEN. Voll. inger. vak. woning, HERFST NOG VRIJ. Tel.: 04166-1631.

Frankrijk

Boerderijtjes en Landhuizen
FRANCE INDIVIDUELLE
Tel.: 02244-1656

Fietsen en wandelen in de mooiste streken
Folder: 020-6268898
FRANCE INDIVIDUELLE

SKIËN IN DE PYRENEËEN
FRANCE INDIVIDUELLE
Tel.: 02244-1656.

Griekenland

Aanbiedingen, last min. SGR Bosman Reizen 01184-72007.

CORFU/KRETA htl/app incl. vlucht v.a. f 495. SGR. FLEX TRAVEL 015-132250.

Last Minute v.a. f 450. Time Out Holiday, tel. 03200-52992 (SGR).

Rustig Z.Kreta div. app., vluchten + autohuur. Bosman Reizen: 01184-72007. SGR.

Luxemburg

HERFSTVAKANTIE, de laatste plaatsen. Thuisblijven kost meer! 5 dagen Diekirch per luxe touringcar. Halfpension-plus, mooie excursies inbegrepen. Vertrek 19/10 en 26/10. 2-persoonskamer, slechts f 365.00 p.p. Boek meteen bij De Harde's Tours. Tel. 020-6541100

Spanje

B-E-N-I-D-O-R-M: De Winterbrochure is uit. Incl. gratis maaltijden in bus voor ied. Van okt. t/m apr. 1993 iedere vrijdag, div. app. en hotels... en de laagste prijzen !! bv 10 dg. hotel incl. VP per luxe bus incl. maaltijden in nov/dec/jan/feb slechts f 375. REKRO REIZEN 010-4142233 tot 22.00 uur.

Tsjechoslowakije

DE TATRASPECIALIST
All in ski-arr. v.a. f 695,- p.p. Sneeuwbal Wintersport, lid SGR, 08818-1237, fax 2547.

PRAAG: 8 dgs. f 295.-, luxe bus hotel + ontbijt. DINO TOURS 070-3252899.

Buitenland Algemeen

ORIENT TRAVEL
Goed en het goedkoopst!
B.v. Delhi f 1.265,-
Tel. 020-6237484/
070-3615078.

Voordelig vliegen naar alle VERRE BESTEMMINGEN. TICKET EASY 020-6205191 Vijzelstraat 55, Amsterdam. Lid SGR/ANVR.

Turkije

BODRUM, app. Papirus 15/10 - 15 dgn. va. f 498,- 22/10 - 8 dgn. f 398. HTC Super Reizen 040 - 43 66 00

BODRUM, Hotel Halis, bij zee 15/10 - 8 dgn 550,- campingvlucht 399,- HTC Super Reizen 040 - 43 66 00.

Campingvl. v.a. f 350. Bel Best Tours 010-4361822 SGR.

HERFSTVAKANTIE; 8-10-8 dgn. Div. hotels in Kusadasi en Bodrum, L/O f 695,-. Campingvl. f 595,-. HTC Super Reizen 040 - 43 66 00.

ISTANBUL: 3 dgn incl. vlucht, hotel en transfers v.a. f 535,- Graag uitgebreide winterbrochure. HTC Super Reizen 040 - 43 66 00

ISTANBUL; 3x per week Campingvlucht v.a f 425,- Bel HTC Super Reizen 040 - 43 66 00

Zwitserland

Les Collons 1800 m. Vs zonn. gel. chalet bij lift. 085-336604.

●Familie-reünie? Zoek een leuk plekje bij de 1-in-3 VAKANTIE MINI's. Of plaats er zelf een. Bel 020-6.65.86.86.

●Het zoeken naar het huis van uw keuze wordt nog gemakkelijker met de
1 in 3 Huizen-MINI-advertenties
IEDERE ZATERDAG
overzichtelijk gerubriceerd naar provincie.
Bel het 1 in 3 MINI-nummer: 020-6.65.86.86.

●OP DIT MOMENT ZIJN MISSCHIEN WEL RUIM EEN MILJOEN MENSEN DEZE PAGINA AAN HET LEZEN, NET ALS U.

●PLAATST U REGELMATIG 1 IN 3 MINI-ADVERTENTIES? BEL 020-6.65.86.86 EN INFORMEER NAAR ONZE KONTRAKT-MOGELIJKHEDEN

HET ZIT ERIN, MET EEN HOOFDPRIJS VAN 7 MILJOEN NETTO IN DE EUROPESE LOTERIJ.

Tot 17 oktober kunt u nog Europese loten kopen. Dan maakt ook u kans op een hoofdprijs van 7 miljoen gulden netto in de Europese Loterij. Loten zijn à f 17,50 verkrijgbaar bij vele verkooppunten van de Nederlandse Staatsloterij. Bel voor meer informatie 06-9595 (50 cent p/m). Haast u wel, er is nog een beperkt aantal loten beschikbaar.

PERSONEELSADVERTENTIES

Voor informatie over of het reserveren van personeelsadvertenties in
de Volkskrant

kunt U ons telefonisch bereiken onder nummer 020-562.6297.
Telefax: 020-562.6283.

Ons adres is:
de Volkskrant afd. personeelsadvertenties.
Postbus 2104, 1000 CC Amsterdam.

AAN JE ONGELUKKIGE JEUGD KUN JE IETS DOEN

Meer weten over dagbladbezorgen? Bel Perscombinatie 020-562.3010

GEZOCHT: DAGBLADBEZORGERS M/

ZONDER NIEUWE HELDEN IS DE KRANT NERGENS.

deVolkskrant

KUNST & CULTUUR

VRIJDAG 9 OKTOBER 1992

Eindredactie Erik van den Berg en Ariejan Korteweg / Vormgeving Elsje de Ruijter

'De Prinsengracht is waarlijk al lang genoeg', vond de architect H.P. Berlage. Zijn uitbreidingsplan voor Amsterdam Zuid sloot niet aan bij de historische grachtengordel, maar schiep een 'vanzelfsprekend' monumentale plattegrond, waarin lange zichtlijnen naar een nieuwe tijd reikten. *Plan Zuid* viert dit jaar zijn 75e jubileum. Nicolaas Matsier begaf zich op Berlages 'schier verkwistend breede' trottoirs, omringd door springend en golvend baksteen. Over het kommavormige Bachplein, de oer y-grec en de veldheer van het sociale bouwen.

door Nicolaas Matsier

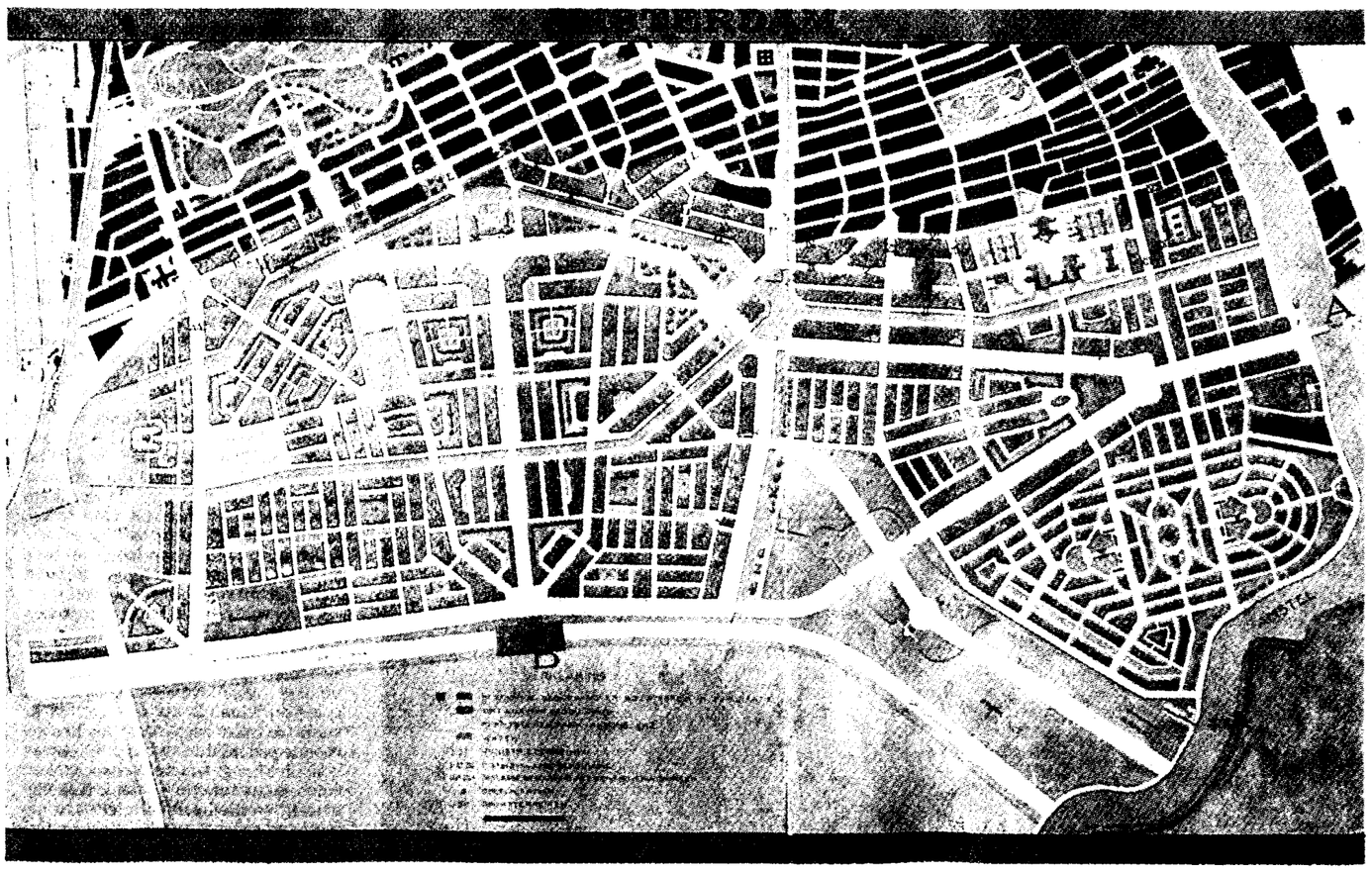

Het tweede plan voor Amsterdam Zuid, goedgekeurd door de gemeenteraad in 1917.

Gewiegd door de schoonheid van vele pleinen

HET Gemeentearchief van Amsterdam is gevestigd in het voormalig raadhuis van de vroegere gemeente Nieuwer Amstel. Het raadhuis, gebouwd tegen het eind van de vorige eeuw, kan maar heel kort hebben dienst gedaan. Want Nieuwer Amstel moest al gauw het veld ruimen ten behoeve van Amsterdamse stadsuitbreidingen; het Gemeentearchief zit er al vanaf 1914. Als plek waar Amsterdam zich zijn geschiedenis wenst te herinneren is het schitterend gelegen, en als lokatie voor de tentoonstelling *Berlage en Amsterdam Zuid* mag het wel ideaal heten.

Als je over de Weesperzijde aan komt gewandeld, vanuit het centrum, zie je het opgeslokte stadhuis liggen temidden van de overige laatnegentiende-eeuwse bebouwing, de wat sjiekere rand van de Pijp, de wijk bij uitstek waar de beruchte zogenoemde revolutiebouw — geheel in handen van het speculerend particulier initiatief — plaats heeft gehad. Kwalitatief slechte bouw, daar was iedereen het destijds al over eens.

Het was onder meer tegen die revolutiebouw dat het Amsterdamse gemeentebestuur en de rijksoverheid zich rond 1900 begonnen te keren, met behulp van een dubbel wapen: de Gezondheidswet en de Woningwet; een juridische tweeling die noodzakelijk geacht werd om de in de negentiende eeuw in omvang verdubbelde stadsbevolking fatsoenlijk onder dak te krijgen. Dat was nog eens woningnood. Het woord zelf stamt uit die tijd. Net zoals talrijke andere; de sociale woningbouw, de woningbouwvereniging, en de idee en praktijk van de huursubsidie zagen allemaal het levenslicht, of verkregen hun kracht, in de eerste decennia van de twintigste eeuw.

Een paar honderd meter verderop, stroomopwaarts dus vanaf het Gemeentearchief, gaat negentiende-eeuws Amsterdam plotseling over in twintigste-eeuws: daar waar de Diamantbuurt aan de rivier grenst. Het is een grens die nog altijd in het oog springt, tussen de negentiende-eeuwse individuele gevels, mooi of minder mooi, dat doet er nu niet toe, en de stoere betrekkelijke massiviteit van een complete huizenwand, een blok, gebouwd door een architect van de Amsterdamse School — in het kader van dat ongelooflijk ambitieuze stadsuitbreidingsplan dat men het Plan Berlage of het Plan Zuid pleegt te noemen.

Waaruit het Plan Zuid bestaan heeft en wat er zoal van geworden is, dat laat de tentoonstelling *Berlage en Amsterdam Zuid* heel instructief en mooi zien, aan de hand van allerlei documenten, schetsen, vogelvluchtperspectieven, foto's, een uitstekend videoprogramma van een half uur, getiteld 'Bakens in baksteen', en oude filmfragmenten: er is een fraaie catalogus, en er zijn (zaterdagse) wandelingen onder deskundige begeleiding door het gebied. De toegang is — goed ouderwets gemeentelijk — gratis.

Het is en blijft curieus dat Berlage, al ruimschoots een beroemd architect toen hem door de gemeente Amsterdam om een plan werd verzocht, wel het raamwerk heeft mogen leveren, maar — nu even afgezien van de naar hem genoemde brug — niet aan de nadere invulling van zijn eigen ideeën heeft deelgenomen.

In grote lijnen kwam zijn, in oktober 1917 door de Amsterdamse gemeenteraad goedgekeurde, plan erop neer dat de stadsuitbreiding in de eerste plaats een monumentaal karakter diende te krijgen (de architect was in Berlages oog nadrukkelijk ook een kunstenaar). Hij pleitte voor grote eenheden — gesloten blokken en stratenwanden —, die direct hun functie in het geheel moesten tonen. Hoofdstraten moesten herkenbaar zijn aan hun grotere hoogte en aan hun geprononceerde 'ingangen'; de woonbuurten daar weer achter, beschermd door die grotere hoogte, konden lager en intiemer zijn.

Goed, dat gaan we straks dan eens goed bekijken allemaal; in het echt, buiten. Ik heb al een handzaam uitgaafje gekocht, voor een heel schappelijk bedrag, getiteld *Een stedebouwkundige en architectonische wandeltocht door de stadsdelen Rivierenbuurt, de Pijp en Zuid*, en die ga ik zeker maken. Want er is misschien niets prettiger dan toerist te zijn in eigen stad.

Hoe andere mensen zo'n bombardement van — heus, zeer bekwaam gedoseerde en voortreffelijk tentoongestelde — kennis weten te doorstaan, in een museum, het is me altijd weer een klein raadsel. Het gaat allemaal zo snel! Die filmfragmenten bijvoorbeeld, van Polygoon, uit de jaren twintig of dertig, die zou ik meteen opnieuw willen zien. Want ze zijn fascinerend. Maar dan moet ik weer een half uur wachten.

Ze tonen stukjes bouwgeschiedenis, en de beelden horen nog helemaal bij de foto's en schilderijen van Breitner. Men graaft met stoom, men heit met stoom, men walst met stoom. Men zaagt met de hand, en klimt met doodsverachting paal bovenop de hoogste etage van de wolkenkrabber-in-aanbouw (die van J.F. Staal, op het Victorieplein). Zonder helm op zijn hoofd. Men zaagt met de hand, daar boven in de lucht, en vlak voor de verrijzende tribunes van het Olympisch Stadion ploegt een halsstarrige boer met twee paarden zijn kennelijk nog niet onteigende grond. Vanaf de Wolkenkrabber laat de trotse camera de splinternieuwe Amsterdamse boulevards zien.

Wij kijken ze af, de roemruchte lange zichtlijnen van het Plan Zuid, en we ontkomen er niet aan een Totaal Andere Wereld te zien. Net zoals een tijger op de Veluwe iets anders ziet dan wij, als 't om een ree gaat, zo zien wij, laat-twintigste-eeuwse bekijkers van al die immense maagdelijke stedelijke ruimte een kilometerslange aaneenschakeling van lege parkeerplaat-

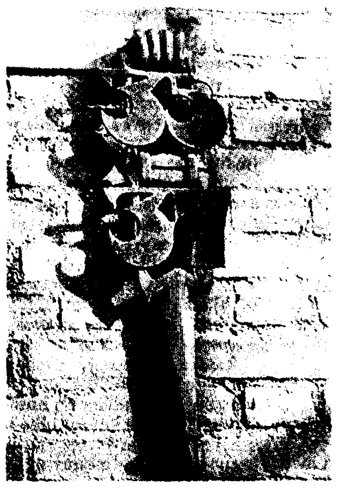

sen avant-la-lettre. Want parkeerplaats noch parkeerprobleem noch Amsterdammertje noch voorsorteerstrook noch vluchtheuvel bestond er toen. Wanneer precies hebben deze treurige woorden hun opwachting gemaakt in onze taal?

Stadsuitbreiding — als die eenmaal lang genoeg achter de rug is, kan er een ongehoorde vanzelfsprekendheid ontstaan. Het centrum van Amsterdam, met zijn concentrische cirkels en radiaalstraten: ja, natuurlijk. Maar hoezo natuurlijk, eigenlijk? Wat hebben burgemeester Oetgens en stadstimmerman Staets, de ontwerpers van de zeventiende-eeuwse grachtengordel — geheimzinnig ongeëerd — gedacht bij het trekken van die cirkels? Het is welbeschouwd een groot mysterie dat wij de plattegrond van Amsterdam zo mooi en zo vanzelfsprekend kunnen vinden. Iets van eenzelfde verbluftheid brak zich bij mij baan toen ik een paar zinnetjes las, in Berlage's eigen handschrift, op de tentoonstelling.

Als je maar lang genoeg in Amsterdam woont, krijgt de plattegrond van Zuid net zo'n vanzelfsprekendheid, met zijn y-grec-vormige straten en zijn zich openvouwende spiegelbeelden, als het centrum van de stad. Nou, misschien niet helemaal, maar een eind schopt Berlages plattegrond het toch wel degelijk (want zijn plattegrond is het, die daar in grote trekken is verwezenlijkt). En dat zijn Zuid een stratenplan heeft dat grofweg oost-west loopt, of west-oost — tsja, dat is iets wat nu eenmaal zo is.

Welnu, wat lees ik daar dus opeens? Ik lees, in de toelichting op zijn eerste plan, in 1904 door de gemeenteraad goedgekeurd maar nooit uitgevoerd; een plan waarop zijn tweede (rechtlijniger) plan van 1917 helemaal niet meer lijkt; maar uit welk eerste plan wel iets is meeverhuisd, namelijk het uitgangspunt: 'Het geheele plan werd beheerscht door het te maken Amstel-Schinkelkanaal.'

Het Amstel-Schinkelkanaal!

Het Amstel-Schinkelkanaal — wat is dat dan? Ik bestudeer de plattegrond en langzaam begin ik te begrijpen dat hier de oer-y-grec ligt, in de vorm van het Amstelkanaal, dat zich immers splitst in het Noorder- en het Zuider-Amstelkanaal. Voor wie het, zonder plattegrond, zo snel niet volgt: al het water dat er klotst langs heel die menigte van mooie, of zeg maar gerust sjieke kades — van de Pieter Lastman- en de Olympia-, de Reinier Vinkeles-, de Mozart-, de Stadion-, de Locatelli-, de Henri Viotta-, de Cornelis Dopper-, de Bernard Zweers- tot en met de Jozef Israels- en de Amstelkade —, al dat water is het Amstel-Schinkelkanaal, of datgene wat ervan geworden is.

Begrijpen doe ik er niets van. Voorzover ik weet is er geen enkele brug die zelfs maar open kan, en het voornaamste verkeer op het Amstelkanaal wordt gevormd door skiffs en achten. Maar het kan zijn dat ik iets niet goed begrepen heb. Op Berlages vogelvluchtperspectief van het oostelijk deel van Plan Zuid liggen gereefde zeilschepen met hoge masten zich tussen de bruggen te weerspiegelen.

Hoe dan ook heeft Berlage zijn Zuid zowel mooi laten aansluiten op de negentiende-eeuwse ring rond het centrum, als daarvan — misschien ook door dat vreemde kanaal — tamelijk onafhankelijk gemaakt. Hij zag niets in een voortzetting van de concentrische plattegrond. 'De Prinsengracht is waarlijk al lang genoeg', aldus de architect.

Leerzaam op de expositie is een onderdeel dat benadrukt hoezeer de uitvoering, of liever invulling, door zo'n honderdtwintig architecten gedurende een paar tientallen jaren, van het Plan Zuid een zaak is geweest van voortdurend overleg niet alleen, maar ook van dwang van de zijde van de gemeente, die geen grond in erfpacht gaf als de bouwplannen er niet in slaagden de zogenaamde Commissie Zuid te passeren.

Deze legde een ontzaglijk gewicht in de schaal bij het beoordelen van vooral de esthetische kwaliteit van plannen: de mate waarin ze goed aansloten op wat er al stond of nog moest komen. Dat het hierbij uitsluitend om de uiterlijke verschijningsvorm van het bouwwerk ging, en absoluut niet om alles wat zich achter de gevel afspeelde, architectonisch, kan ons nu doen zuchten van verbazing. Het gebeurde niet zelden dat een plan voor een stratenwand, of een heel blok, enkele tientallen malen heen en weer ging tussen architect en commissie.

Heel aardig, ten slotte, is ook dat er op het Gemeentearchief een tafel staat (met stoelen) waarop een aantal mappen ter inzage met knipsels die een indruk geven van de discussie, destijds, over — vooral — de capriolen van de Amsterdamse School, en over de al dan niet verfoeilijke moderniteit van het Plan in uitvoering. Ik nam plaats en schreef er een en ander uit over.

Een H. Boonzajer, auteur van *Plan Zuid. Een wandeling door een interessant stadsgedeelte* (zonder jaartal; jaren dertig?): 'Dan is er nog iets, dat den wandelaar in deze buurten treft: het overheerschend platte dak. Zo'n enkel huis met een plat dak was in mijn gedachten iets kroms dat te kwader ure uit Marokko was geïmporteerd. En nou hebben we waarachtig heele buurten met een oppervlakte van platte daken, om een paar duizend Muselmannen gelegenheid te geven tot hun avondgebed.' Een tijd, waarin het mogelijk was niet al meteen racist

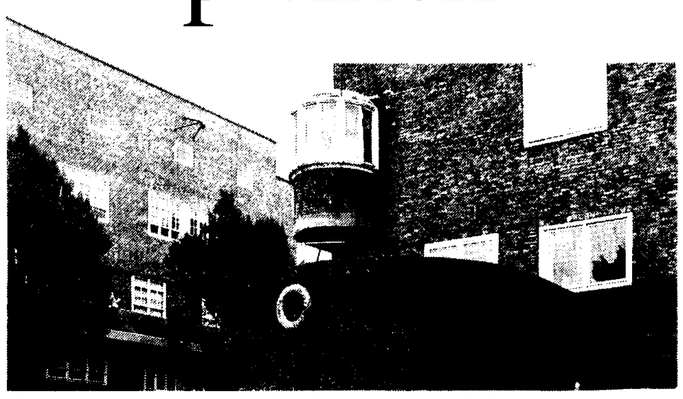

of antiracist te moeten zijn. Maar ik lees Boonzajer's ongecompliceerde verzuchting niet lang nadat ik de Berlagebrug open gezien heb; aan de binnenkant van de brug stonden, met enorme letters, onder elkaar de woorden:

IMPORT
MOKUM

Het is, als je de brug open ziet staan, niet moeilijk om te gissen dat het hier wellicht gaat over de stadsdelen Oost en Zuid, zoals bekend door de Amstel van elkaar gescheiden.

Het Algemeen Handelsblad schrijft (maart 1941): 'Schier verkwistend breede, goed-geplaveide trottoirs geven wandelaars gelegenheid, grootsteeds te kuieren.' — En dat is nu precies wat ik ga doen, grootsteeds kuieren.

Waar ik, op mijn wandeling, misschien nog het meest door getroffen word, is de schoonheid — jawel, het woord moet maar vallen — van de talrijke pleinen en pleintjes. Het Plan Zuid moet het aantal pleinen in Amsterdam op zijn minst vertienvoudigd hebben.

Waarbij overigens te bedenken valt dat de aanduiding 'plein' heel vaak niet eens gebezigd wordt, in de straatnaam, terwijl er wel degelijk van gesproken zou kunnen worden. Met andere woorden, er zijn heel wat pleinen die het van zichzelf niet weten, om zo te zeggen. Soms neigde ik er al wandelend toe om heel Zuid te gaan beschouwen als in essentie een groot plein.

Als om het evenwicht te herstellen komt ook het omgekeerde voor; het geval van het plein dat alleen maar een plantsoenige strook langs een boulevard is. Zoals het Muzenplein. In het algemeen is de marge tussen laan, straat, plantsoen en plein vaak heel klein, in Zuid. De Tuyll van Serooskerkenlaan bij voorbeeld, ik kom er niet onderuit die eigenlijk een extreem lang (en prachtig) plein te vinden — zelfs al weet ik dat het uitkomt op het enig ware Tuyll van Serooskerkenplein, dat er ook nog eens is. Misschien zou het goed zijn om te onderscheiden, in zulke gevallen, tussen eerste- en zoveelstegraadspleinen.

Dat er op bijna geen enkel plein in Plan Zuid zich enig verkeer lijkt voor te doen, is voor mij bijna een kenmerk op zichzelf geworden van het Zuidse plein. Er zijn ook hybriden. Soms wordt een echte straat, zoals de Jekerstraat, aan zijn begin of zijn eind gewoon maar eens een plein. In Plan Zuid zijn er — bij mijn weten — bovendien nog eens totaal nieuwe pleinvormen uitgevonden, zoals het schitterende kommavormige Bachpleintje, waar ik in korte tijd erg op gesteld ben geraakt.

Ten slotte ben ik me, gewiegd door de schoonheid — telkens anders — van vele, vele pleinen, zelfs gaan afvragen of het zou kunnen zijn dat het kalme, om niet te zeggen doodstille, en naar ik me ook wel kan indenken doodsaaie, plein een eigenaardige modernistische uitvinding is geweest. Een *Umwertung*, bovendien, van alle stedebouwkundige waarden; een contradictio in terminis: een rustig plein.

In oude steden is het plein immers de marktplaats, de plek van feest en rel, de verzamelplaats voor optocht en processie, een plek kortom waar het druk is, waar de cafés zijn, de winkels en de vuurspuwers.

Ja, dat zou best kunnen. Dat het de sociale woningbouw is geweest die het doodkalme plein heeft uitgevonden. En toch. Als ik me afvraag — het enige criterium waarover ik beschik — of ik hier zou willen wonen, antwoord ik mezelf keer op keer: nou en of. Maar ben ik, in het geniep, toch een klein beetje blij dat ik er niet echt woon? Ik ben er niet uit.

Maar voor de architectuur van de Amsterdamse School mogen ze me altijd wakker maken. Achteraf lijkt het er voor ons, die weten hoe 't het Nieuwe Bouwen is vergaan, het al te eerlijke bouwen met al die eindeloze hoeveelheden glas en beton en licht en lucht — achteraf lijkt het erop dat de Amsterdamse School de zwanezang is geweest van het oude bouwen.

Op het moment waarop de baksteen zijn congé al zou kunnen krijgen — maar nog niet heeft — lijkt de baksteen het materiaal bij uitstek te zijn geworden met behulp waarvan gebouwen zich weten te bevrijden van hun loden last, om naar gewichtloosheid te gaan reiken. Bakstenen in opstand! Bakstenen als dichters en revolutionairen en denkers. Bakstenen die in plaats van horizontaal te liggen, overeind wensen te komen, en in plaats van strak in het gelid te moeten blijven, mogen verspringen, en golven, en uitsteken, soms uitsluitend om het materiaal te worden voor een bizar beeldhouwwerk: het proletarische lelijke eendje de baksteen steekt hier een hoger dier, de adellijke natuursteen, naar de kroon.

Zo ook de dakpan die, juist nu hij op platte daken principieel niets meer te doen zal hebben, verticaal gaat; een andere droom van gewichtloosheid.

Zo ook het vensterglas, eeuwenlang gebukt onder zijn kleine maten en zijn roeden. Op het moment dat aan zijn omvang nauwelijks meer grenzen gesteld zijn, springt het uit de band, en gaat zich te buiten aan nooit eerder geziene of zelfs maar bedachte vormen: bovenlichten, dakkapellen, kegels, uitstulpsels.

Een en al nieuw begin, zwaar gesubsidieerd, voor het eerst. En het is alleen maar mogelijk bij de gratie van een voorbijgaand moment: een vrijwel volmaakt evenwicht tussen liberalen en opkomend socialisme. Een volmaakt evenwicht ook tussen burgemeester en wethouders, gemeenteraad, 's Rijks financiën, architecten, ambtenaren, woningbouwcorporaties. Een moment van welvarende windstilte. Niemand wist nog wat een arbeiderswoning mocht kosten en wie dat zou betalen. Niemand wist nog hoe dat moest, socialist wezen, en architect, en bourgeois.

Berlage zelf, raadselachtige man, is misschien vooral een ongrijpbare tussenfiguur geweest. Hij verenigde, op grond van meerdere leeftijd, beide elkaar bestrijdende en opvolgende richtingen, zonder zich ooit radicaal te committeren aan iets anders dan zijn hooggestemde idealistische bouwmeesterschap.

Zie hem, in dat prachtige filmfragment, nog eens staan, op dat nog niet besefte sluitstuk van zijn Plan, de naar hem genoemde brug die hij, bij wijze van tribuut aan de bejaarde meester, nog mocht bouwen. Hij staat links. Een heer, met gleufhoed (als ik het goed zeg; ik weet te weinig van hoeden) en puntbaardje, en hij is onafgebroken aan het woord. Een andere heer, jonger en boller, vollemaansgezicht (wie is dat toch? een journalist van toen? een man van de gemeente?), staat rechts. Hij maakt soms een beginnend keelgeluidje.

Berlage spreekt, in een soort van volzinnen, en in een Algemeen Beschaafd Nederlands, die nu beide uitgestorven zijn. De man met de bolhoed, van wie wij wel nooit meer aan de weet zullen komen of hij nog iets te berde wilde brengen, of alleen maar doodsbenauwd meehumde voor het oog van de camera, schrikt zich aan het eind van het fragment een ongeluk wanneer Berlage hem zonder overgang — hij is aan het eind van zijn uiteenzetting, dat wel — opeens toevoegt, op de meest onvragende toon die maar denkbaar is: 'Heeft u nog wat te vragen?' Een veldheer staat daar op de brug, een man gewend dat men naar hem luistert.

Wij hebben onze allang niet meer bestaande hoed maar voor hem af te nemen. Deze periode van het elitaire socialisme — om een karakterisering te lenen van Richter Roegholt, auteur van *Amsterdam in de 20e eeuw* —, en van het eerste onwennige maar zeer overtuigde sociale bouwen, is achteraf beschouwd misschien wel het allerbeste geweest wat een nog niet helemaal ingespeeld links heeft weten te presteren, op architectonisch gebied.

Ik sta inmiddels, na zeven uur wandelen, op het Minervaplein. Een beetje stalinistisch heb ik het altijd gevonden, maar dan wel Stalin op z'n best. Als dat kan: Stalin in luxe uitvoering. Maar ik doe mijn best. Ik bestudeer daklijsten en raamverdelingen en symmetrie, fraaie deuren, grasperken, geparkeerde auto's, maar vooral de niksigheid van dit enorme plein. Een mevrouw stapt langs mij heen, een Zuidse dame. Of ik haar wat vragen mag. Welzeker. Of zij dit een mooi plein vindt. O jawel. Maar wat ze betreurt is dat de bloemperken (ze somt een stuk of vijf sierplanten op) door grasvelden vervangen zijn.

Grasvelden waarin, zegt ze, enkele oudere heren uit de flat regelmatig papier gaan prikken. Terwijl de rechten van de reiniging alleen maar omhoog zijn gegaan. En nu gaan ze, vervolgt ze, ook nog experimenteren met gescheiden vuil, ze maakt een gebaar de hoek om, zodat ze met al dat gescheiden vuil ook nog een eind lopen moet. Ik dank de dame voor de toelichting op haar plein en sla de hoek om.

Ik zie twee mannen, de één in de weer met een statief. Ze staan voor zo'n — in dit geval louter beoogde — zichtlijn van Plan Zuid: de Minervalaan; ik weet dat zich daarginds, in Berlages visioen, Station Zuid moet bevinden. Op de voorgrond een aantal bakken waarin het gescheiden huisvuil dient te komen, en wat er aan opvalt is de haarscherpe gemillimeterde precisie, zo niet het blinde fanatisme waarmee de bakken zijn opgesteld. Nooit in mijn leven heb ik bakken, welke bakken dan ook, zo in het gelid zien staan. Zij kijken naar hun bakken en hun zichtlijn.

Heren, vraag ik. Bent u misschien voor de Stadsdeelraad aan het fotograferen?

Een instemmende glimlach is mijn deel.

Gemeentearchief Amsterdam: *Berlage en Amsterdam Zuid.* Tot en met 21 november 1992. Catalogus *f* 39,50.

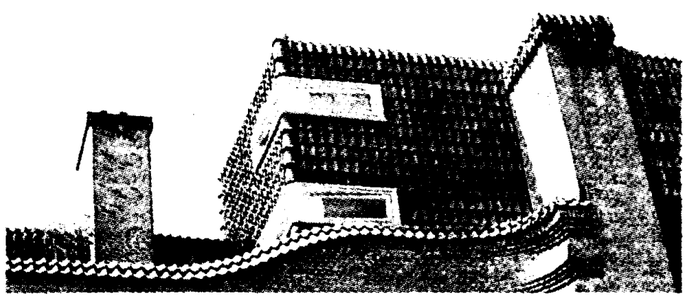

KLEURENFOTO'S KEES KEUCH

H.P. Berlage en de 'welvarende windstilte' van het 75-jarige Plan Zuid

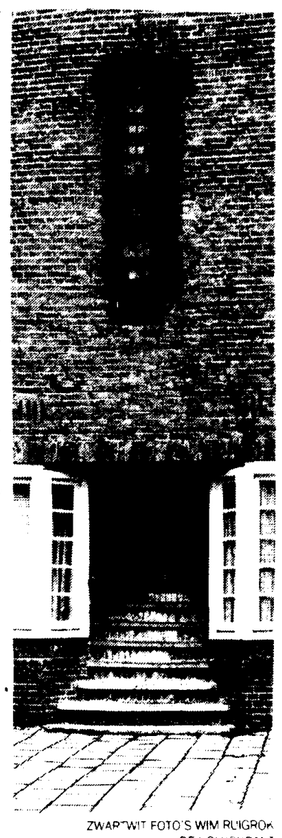

ZWARTWIT FOTO'S WIM RUIGROK DE VOLKSKRANT

Pond vlees uit het lijf van Antonio

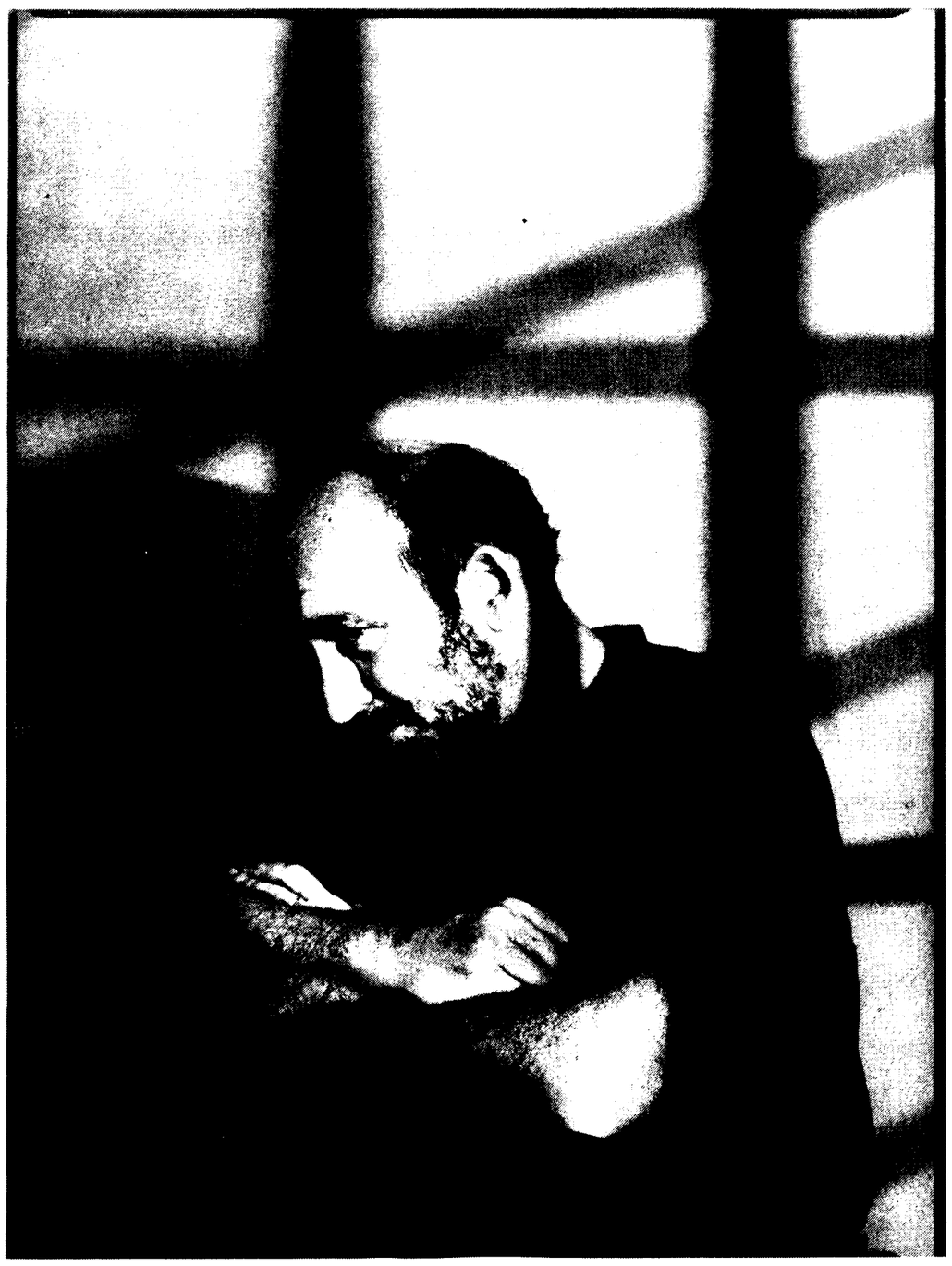

Regisseren, van 'woorden tovenarijen maken', is zijn eerste liefde. Maar soms wil Hans Croiset even *niet* verantwoordelijk zijn, en dan gaat hij zelf de planken op. Zoals in Shakespeares *De Koopman van Venetië*, waarin hij deze weken de joodse woekeraar Shylock speelt. Een 'liefdeskomedie onder antisemieten' bij het Nationale Toneel. 'Er zitten angstig actuele kanten aan, waarvan ik liever had dat ze niet bestonden.'

door Jan Eilander / Foto Maarten Corbijn

Zegt een medewerker: dat die gesprekken niet genotuleerd mogen worden.

Denkt een journalist: dat kan ik ook nog wel onthouden.

Een kwartier na de try-out. In de terugtrekruimte van de Koninklijke Schouwburg te Den Haag. Nabespreking.

Zegt een acteur: dat hij zich zo verbaasde over de gretigheid waarmee het publiek lachte om de talrijke antisemitische opmerkingen.

Zegt een actrice: dat de gedwongen bekering van Shylock — de jood — de grootste lach kreeg.

Zegt Hans Croiset: dat het dezelfde lachen zijn die je bij Freek de Jonge hoort.

Zegt de regisseur: dat je bij Freek de Jonge uiteindelijk toch met een goed gevoel de zaal uitkomt, en bij dit stuk niet.

De Koopman van Venetie van William Shakespeare bij het Nationale Toneel. Een tekst van toen vertaald naar het nu. Een wonderlijke constellatie. Shakespeare op een scooter. De Zestiende Eeuw aan de telefoon. Het persbericht vat het stuk mooi samen, een citaat in zeven zinnen:

'Een liefdeskomedie onder anti-semieten. In het tolerante Venetië van de zeventiende eeuw leven mensen uit alle windstreken samen in een florerende economie. Antonio (Gijs Scholten van Aschat) heeft snel geld nodig om zijn vriend aan een vrouw te helpen. De geldschieter Shylock (Hans Croiset) vraagt bij wijze van grap om een onderpand: een pond vlees uit het lijf van de reder. Shylock is joods, Antonio is christen. Twee mensen met een verschillende culturele achtergrond spelen hoog spel en komen lijnrecht tegenover elkaar te staan. Als Shylock z'n geld niet krijgt, komt hij zijn recht halen. En dan laat het laagje tolerantie uit de Venetiaanse wereld los.'

'Het zal niet geregeld voorkomen dat je geen Shakespeare speelt', zegt Hans Croiset, gelegenheidsacteur, en vooral artistiek leider van Het Nationaal Toneel. Die schrijver overlapt zoveel thema's. Tien jaar geen Shakespeare spelen kan alleen maar als je in een rijkdom van moderne schrijvers baadt. En zelfs als je wel zo'n bad vol hedendaagse pareltjes had, zou het goed zijn om die stukken af te zetten tegen zo'n gigant als Shakespeare. Om je kijk op de wereld te toetsen aan zo'n stuk.

De Koopman van Venetie gaat, wat Croiset betreft, over onverdraagzaamheid binnen verschillende groepen. Shakespeare heeft het over een Venetiaans rechtsstelsel, waarin minderheden worden gedoogd zolang ze maar meehelpen de welvaart te bevorderen. En dat die wetten zo streng in elkaar zitten dat ze de minderheden ook beschermen. Maar de joden moesten wel om acht uur 's avonds in het getto zijn en mochten er de volgende ochtend om acht uur pas weer uit.

'Er zitten angstig actuele kanten aan, waarvan ik liever had dat ze niet bestonden.' Een scenario van vandaag: het racisme, de discriminatie, de onverzoenlijkheid, de onverdraagzaamheid, het uitbuiten van elkaar. En dat vervat in een quasi losse komedie. Dat vindt hij een schrijnend beeld.

'Het was een resultante van gesprekken van jaren.' Anderhalf jaar geleden besloten hij en regisseur Ger Thijs het stuk te doen. De *Koopman* kwam gewoon bovendrijven. Het appelleerde aan een kern die hij met zich meedroeg, een onrust, een onzekerheid over de toekomst. 'En toen wisten wij nog niks van Rostock.'

Maar Rostock is er nu wel. Die rechtbank-scene. Zoals Hans Ligtvoet — alias Gratiano — Croiset alias Shylock de jood tart en uitjouwt. Hij voelde zich bedreigd als was het door een nazi-skinhead. Of, die doodschop die hij van Antonio krijgt! Die schop kan hij wel aan. Maar de symboliek die er in vervat zit... daar gaat een hele wereldgeschiedenis aan vooraf. 'En ook in het opveren, niet terugschoppen. Duldzaam lijden, en weer doorgaan alsof er niks gebeurd is.'

Een citaat. Shylock: *Ho wat draaft u door! Ik wou uw vriend zijn, vriendschap met u sluiten, de smaad vergeten die ik moest ondergaan, voldoen aan uw behoeften...*

Nee, nee hoor, absoluut niet. Hans Croiset zondert zich af, terwijl de cast en crew nog blijven praten. Spelen vindt hij helemaal niet leuk. Spelen is verschrikkelijk, heel griezelig. Weliswaar acteert hij sinds z'n achttiende. Maar altijd met heel grote tussenpozen. Dus, hij raakt er maar niet aan gewend. Een avond als deze kan wat hem betreft zo in het rampenfonds. 'Alleen dat repeteren, met collega's onder elkaar zijn, dat is leuk.

'Acteren is niet het belangrijkste in mijn leven gebleken.' Omdat je als acteur namelijk maar een partje in het geheel bent. Hij zou zich maar vervelen. Regisseren is veel interessanter. Voor hem. Van woorden tovenarijen maken, mensen enthousiasmeren, beelden maken. Dingen laten ontstaan. De documentatiemap 'Hans Croiset' is dik, voert je door drie, vier decennia toneelgeschiedenis. De map toont een man — of hij nou artistiek leider van het Publieksstheater was, of de baas van het Nationaal Toneel is — die veel en vaak over toneelbeleid praat. Passie komt er nauwelijk aan te pas.

'Hmmmmm. Ja?' Ja. Hij lacht. Klopt. Daar laat hij zich nooit over uit. De persoonlijke drijfveren zijn privé. Maar later komt hij er nog eens op terug. 'Ik denk dat ik mijn passie voor het toneel juist ontzettend intoom, om 'm te kunnen omzetten in beleid.' Het mooie van het artistiek leiderschap is het nadenken over repertoire, het laten functioneren van een gezelschap. Het is crisismanagement. Te weinig geld, een gestrande vrachtauto, een acteur met een hersenschudding.

Om dat werk jaren te kunnen volhouden, moet er wel sprake zijn van passie. Hij doet 't om toneel mogelijk te maken. Het geeft een ontzettende voldoening om al die acteurs met toneel bezig te weten. Om te zien hoe ze zich twee maanden volledig onderdompelen in een stuk. Om daar — hoe noem je dat — de aanjager van te zijn, dat is fantastisch. En als het dan ook nog gaat om belangrijke stukken literatuur... En als je er dan ook nog iets mee kunt vertellen wat een beetje zinvol is, vindt hij dat helemaal geweldig.

Uit de map — *Volkskrant* 1986 — Gerardjan Rijnders over Croiset, net benoemd tot artistiek leider van het NT: 'Je moet volgens hem een mening hebben. Die behoefte is voortgekomen uit de ommekeer van de jaren zestig, die mijn generatie met tomaten heeft afgedwongen. Maar hij is strenger in de leer dan ikzelf.'

Croiset nu: 'Je moet je constant door tomaten belaagd voelen.' L'art pour l'art, toneel/toneel, daar houdt hij niet van. Misschien wel om een keer als toeschouwer in verzeild te raken, maar niet om het te entameren. Mocht een regisseur een keer die richting op willen, dan krijgt hij hem op zijn weg. Maar, zegt hij, hij omringt zich niet met dat soort mensen.

Laten we het zo zeggen: met een rechts levensgevoel zou hij zijn soort theater niet kunnen maken. Hij wil zich niet op de borst slaan over het huidige linkse levensgevoel, want dat is zo onduidelijk als de pest. Maar laten we maar zeggen dat hij het gebaande pad mijdt. Dat het publiek van hem niet krijgt wat het verwacht. Een amusementsfunctie — 'denk ik hoogmoedig' — die heeft hij niet. Natuurlijk was er een andere, een veilige manier geweest om deze Shakespeare te doen. Met welluidende mandolines, ruisende rokken en pagepakjes. Natuurlijk zit die nuchtere factor ook wel in zijn kop: dat je de wereld niet kunt hervormen met toneel. Maar hij wil het wel proberen. Hij wil z'n kop niet naar de tijd laten hangen, hij wil de tijd vóór zijn. Als je je publiek altijd maar geeft wat het verwacht ben je toch puur *establishment*.

'Wij krijgen onze subsidie juist om ons gevaarlijk op te stellen.'

Een aantal jaren geleden liepen veel joodse mensen — onder wie broer Jules Croiset — te hoop tegen de uitvoering van Fassbinders vermeende antisemitische stuk *Het vuil, de stad en de dood*. Men ergerde zich aan de stereotype, beledigende manier waarop 'de jood' werd geportretteerd. Die kritiek zou ook best wel eens over de rol van Shylock heen kunnen komen. Shylock is een woekeraar, een spijkerharde onderhandelaar die geen duivels varkensvlees eet. En gekker is op geld dan op z'n eigen dochter. Kortom, een type dat — bij vlagen — zo lijkt weggelopen te zijn uit de nazipropaganda.

'Ik gooi me er heel objectief in', zegt Hans Croiset. Als het nodig is om een personage clichématig neer te zetten, om de boodschap duidelijk te maken, dan heeft hij daar geen enkele moeite mee. Dan is hij ook bereid om Hitler te spelen. En daarmee kapt hij heel vriendelijk doch gedecideerd een mogelijk gesprek over z'n joodse achtergrond, of vergelijkingen met de affaire rondom *Het vuil*... af.

Zeker, er zullen mensen zijn die boos reageren. Maar mensen moeten ook iets voelen van binnen. Het is geen anti-semitisch stuk. Hij vindt dat Shakespeare een heel genuanceerd beeld van zijn samenleving schetst. Waar we nog veel van kunnen leren. Hij schreef het vierhonderd jaar geleden, en er is nog geen reet veranderd. Shakespeare toont ons twee verschillende soorten culturen, die allebei gelijk en ongelijk hebben. Beide partijen gaan te ver, beide hebben hele onsymathieke kanten. Maar Shakespeare laat wel zien dat het allemaal mensen zijn. En dat was toen — in de antisemitische samenleving waarin hij leefde — heel bijzonder.

Hij laat Shylock zeggen: 'Heeft een jood geen ogen, heeft een jood geen hartstochten, wordt hij niet gekweld door dezelfde ellende?'

JAN MULDER

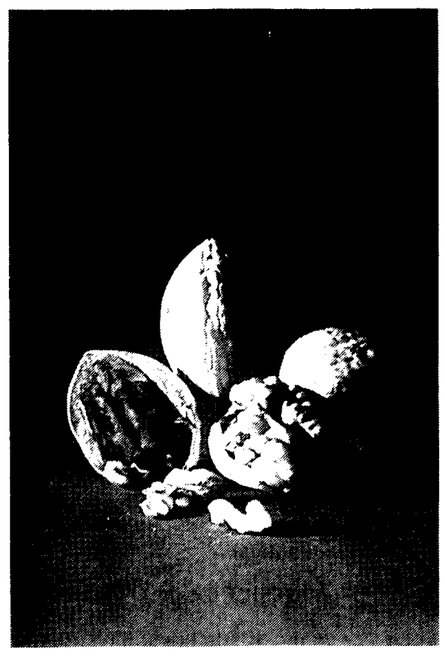

De Recordoogst

Kopje in de krant: 'Ramentikker weer actief.'

In Alkmaar is de ramentikker na een afwezigheid van zeven maanden terug. De mensen worden er gek van. Tiktiktik. En weg is-ie. In de Verlindenbuurt hebben bewoners de man gezien, te pakken krijgen konden ze hem niet. De slachtoffers beraden zich. Er zijn plannen voor een vereniging van slachtoffers. Op de eerste vergadering van de club werd er op de ramen getikt. Door de zaal gingen kreten van ongeloof en ontzetting. Voorzitter Bouman sprong dwars door een dichtbij tikkend raam heen en achtervolgde de ramentikker tot achter in het plantsoen. Hij kwam met een bloedneus terug en werd door de penningmeester verbonden. Enzovoorts.

Zoals ik het hier beschreef, ging het niet precies, hetgeen niet ter zake doet. Het gaat om het plezier, je fantasie, bij het lezen van dit soort berichten, sinds je afweet van het bestaan van de theatergroep Tender.

Een groot Tender-gehalte zat ook in dat bericht over een nieuwe politieke partij: *Spekkianen voelen wel voor de naam PSP*.

'Fred van der Spek was zaterdag prominent aanwezig op een oprichtingsvergadering van de nieuwe PSP in Amsterdam. Lijsttrekker wordt hij niet. Hij vindt zichzelf met 68 jaar te oud. In een toespraak voor de ruim zestig aanwezigen trok hij van leer tegen het opkomend kapitalisme in Oost-Europa en tegen het militarisme.' Volgens mij ideaal materiaal voor Tender.

'Risicogroepen gewezen op voordelen polioprik.'

Tender in zo'n gereformeerd dorp als cameraploeg van de VPRO, als medestander uit België, als skinhead die de kerkgangers in naam van de beschaving te lijf wil en tegengehouden wordt door verstandige passanten (Tenderianen).

Dinsdag schreef Maria Hendriks in de Volkskrant een stuk over het leven in een betaalkantoor van de Amsterdamse Dienst Parkeerbeheer. Ik had het gevoel dat stuk van Tender al eens gezien en gehoord te hebben, maar het was weer schitterend.

Vaak is een woord al voldoende om de overal actieve toneelgroep Tender erachter te vermoeden.

Betuwelijn.
Wilde lezer.
Het weer.
Eendenvergiftiging.
Sloop zebrapad.
Recordoogst walnoten.
Kinderdagverblijf. ('Nog 102 baby's vóór u.')
Paul Haarhuis.

De schoonheid van deze toneelstukken van Tender is tevens het gevaar dat de groep bedreigt. Margot Poll in haar recensie in NRC Handelsblad van de laatste voorstelling (de Tender ECO-O.K. Tour, waarbij de groep voorbijgangers in Alkmaar in de milieuproblematiek betrok met voetmassages, discussies en allerlei andere activiteiten): 'Tender speelde vlekkeloos, maar te goed. Het was niet duidelijk genoeg — ook niet na de voorstelling — dat het een theatergroep was. Ze wilden weten hoe het af zou lopen "met die gekken" van wie de boodschap in de prachtige Tender-enscenering wel was overgekomen maar niet dat het hier om een treffende vorm van straattheater ging.'

Om het theater te laten worden, heeft Tender dus de pers nodig. Staat er een foto en een recensie in de krant, dan was het een toneelstuk. Staat er een foto met een artikel in de krant zonder dat de recensent op de kwaliteit van het decor en de prestatie van de hoofdrolspelers ingaat en wordt er ook geen naam van een theatergroep genoemd, dan kunnen we inderdaad van een recordoogst walnoten spreken.

'Annie Wolter uit Vlodrop heeft de afgelopen twee weken samen met de kinderen uit de buurt elke dag onder haar drie bomen geraapt. Keurmeester G. van Dijck verwacht deze maand een recordoogst van ruim duizend kilo. "Ik werk nu al achtentwintig jaar bij de veiling", aldus Van Dijck, "maar ik heb nog nooit meegemaakt dat 1000 kilo noten zijn geleverd." H. Strous uit St. Odiliënberg zegt desgevraagd dat bijna al zijn dertig bomen vol walnoten hangen. Strous is al sinds begin september in de weer met zijn emmers. Het is slecht voor de rug, maar het loont: elke noot brengt tussen de 2 en de 5 cent op.

Wellicht is de rijke oogst ook in meteorologisch opzicht een signaal. Volgens een oude boerenwijsheid betekent een rijke walnotenoogst dat er een zeer strenge winter op komst is.'

(Na het eerste lichte nachtvorstje gaat Tender als elf rayonhoofden en ijsmeesters uitgebreide metingen onder de brug van Sneek doen. De nieuwste apparatuur van TNO is door de requisietenafdeling van Tender schitterend — en voor kenners van het ijs onbegrijpelijk — vormgegeven. De metingen worden verstoord door de actiegroep Behoud Dukdalf. Oudwinnaar Reinier Paping breit mutsen voor Somalië. Er is gelegenheid om je Noren tot een echt Noors beeldje te laten omsmelten.)

Rumoer

Redactie Truus Ruiter

Het verdriet van België over gemiste Nobelprijs

Op de boekenbeurs van Göteborg, enige weken geleden, had onze nominee nog wel 'de harten van de Zweden' gestolen, maar het heeft niet mogen baten.

Per Holmer, de Zweedse vertaler van Hugo Claus, vertelde vorige week in de Vlaamse krant *De Standaard* over Claus' succesvolle optreden op de beurs. De kranten schreven 's anderendaags 'vol lof over de Vlaming, zijn vlotheid, zijn talenkennis, zijn humor en zijn goede romans'.

Maar helaas — de uitnodigingen voor de persconferentie die uitgeverij De Bezige Bij op donderdagmiddag had gepland, hoefden de deur niet uit. En Claus, die 'ondergedoken' was in Antwerpen, hoefde niet te worden opgespoord.

Overigens is Per Holmer er 'rotsvast van overtuigd' dat Claus de Nobel-prijs ooit zal krijgen, wellicht 'zo rond zijn zeventigste, een leeftijd waar de Akademie ontzag voor heeft'.

Claus was nu dus nog te jong, hoewel hij verloor van een auteur die een heel jaar jonger is.

Bezige Bij ziet Walcott weggekaapt door AP

'Ach, we denken mondiaal', lacht dichter, vertaler Jan Eijkelboom. Walcott is een goede winnaar, vindt hij. Hij leerde de dichter een paar jaar geleden kennen tijdens *Poetry International* in Rotterdam, waar hij 'in het kielzog van zijn vriend Josef Brodsky' verscheen.

Eijkelboom heeft toen, als eerste in Nederland, gedichten van Walcott vertaald. Dat werd een speciale Poetry-uitgave en bij dat boekje is het tot dusver gebleven. Toen Walcott in 1990 zijn epos *Omeros* publiceerde, was Eijkelboom er als de kippen bij om het te vertalen.

'*Omeros* bestaat uit tien boeken en van de 8000 regels heb ik er nu 2500 vertaald', vertelt Eijkelboom, die bij meerdere uitgeverijen interesse ontmoette voor zijn vertaling *in progress*. Zowel De Bezige Bij, die van Brodsky te horen had gekregen dat ze Walcott in haar fonds moet opnemen, als De Arbeiderspers willen *Omeros* graag uitgeven.

'Een zwarte Pool' scoort.

Het ziet er naar uit dat De Bezige Bij het nakijken heeft, want Eijkelboom begint zijn besprekingen met De Arbeiderspers. 'Zij geven ook mijn gedichten uit, en dat bevalt mij prima', zegt hij.

Overigens werd een eerste gedeelte van *Omeros* eind vorig jaar door Joop Keesmaat van het RO-theater voorgedragen. Komende zondag geeft hij om 17 uur in de Rotterdamse Schouwburg een extra voordracht.

Laatste boek over Manteau nog niet geschreven

'Heeft u een verhouding met dat vrouwtje gehad? Bent u met haar naar bed geweest? Het lijkt verdomd wel op een echtscheiding.' In zijn gesprek met Greta Seghers voor de VPRO-radio stuurde Ischa Meijer afgelopen zondag onverbiddelijk af op de conclusie: 'Ze is gewoon een pot, die Angèle Manteau!' 'U zegt het', protesteerde Seghers, de auteur van *Het eigenzinnige leven van Angèle Manteau*, flauwtjes.

Seghers, die afgelopen weken in menig interview dat Angèle Manteau werd afgenomen de wind van voren kreeg, had duidelijk geen zin om Ischa Meijer tegen te spreken. Zij had immers nog een appeltje te schillen met de Vlaamse uitgeefster Manteau, die haar had gevraagd om haar biografie te schrijven en haar vervolgens de laan uitstuurde toen Seghers doorvroeg over haar huwelijksleven.

'Heeft u gedreigd? Met fysiek geweld? Dat wil nog wel eens helpen', suggereerde Meijer.

Aan het einde van het gesprek met Ischa bekende Seghers dat ze 'broedt op een plan om de waarheid te dienen', dus een roman te schrijven over de hele affaire.

Ze is niet de enige. Ook Jeroen Brouwers, de gedoodverfde Manteau-biograaf van het eerste uur, werkt aan een boek over de Vlaamse uitgeefster. *Het is niets*, zal het heten, zo meldt hij deze week in *Humo*.

Angèle Manteau, 'een pot'?

Rotterdams Uitburo zit zomaar zonder directeur

Directeur/uitgever J. Eikenboom van de Rotterdamse stichting Uit Promotie is opgestapt. Om privé-redenen heeft hij al begin augustus ontslag aangevraagd. Hij verblijft naar verluidt in Indonesië. 'Ik denk dat Jan heel andere wegen wilde inslaan', zegt J. P. Manhave, de voorzitter van Uit Promotie.

De stichting is onder meer uitgever van het culturele maandblad *Magazijn*, dat maandelijks bericht over wat er in de zalen en op de podia te zien zal zijn. Ook organiseert zij de jaarlijkse Uitmarkt en stelt zij de uitgaansladder op. Per jaar heeft de stichting 1,8 miljoen gulden uit te geven.

Voorzitter Manhave benadrukt dat het vertrek van Eikenboom niets te maken heeft met de toestand waarin de stichting zich bevindt. Toch is daar ook wat aan de hand. In opdracht van de gemeente doet het organisatiebureau Berenschot onderzoek naar de stichting. Bovendien lag er al een kritisch rapport over Magazijn.

'Berenschot kijkt of we niet met wat al te veel dingen bezig zijn', zegt Manhave. In de loop der tijd is de stichting zich met steeds meer zaken gaan bemoeien. Het verschil tussen inkomsten en uitgaven werd daardoor wat al te groot. Gedacht wordt nu onder andere aan het afslanken van de Uitmarkt.

Volgens Manhave is de benoeming van een interim-directeur zo goed als rond. Ook het voortbestaan van *Magazijn* staat niet langer ter discussie. 'Vergeleken met andere steden maken we een heel goed blad.' Het mag wel toegankelijker worden, vindt Manhave. Ook daar wordt aan gewerkt. (Harmen Bockma)

Dwars door de vuurlinie naar Flipse Pianoconcours

Zesentwintig jaar is ze en ze komt uit Servië. Uit de stad Krusevac, om precies te zijn. Zaterdag wordt Svetlana Milivosevic persoonlijk door de voorzitter van de Eduard Flipse Stichting van Schiphol gehaald. Aalders neemt bloemen voor haar mee, blij als-ie is dat Svetlana meedoet aan zijn Internationale Pianoconcours in Rotterdam.

Want haar deelname was tot voor kort nog niet zo zeker. 'Alle culturele uitwisselingen met Joegoslavië moeten worden geannuleerd' bepaalde de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties enkele maanden geleden. Diezelfde resolutie 757 verhinderde deze zomer de deelname van de Joegoslaven aan het voetbal-EK in Zweden.

Maar waar het elftal struikelde, bleef onze pianiste overeind: omdat Svetlana niet wordt uitgezonden door haar land en de reis zelf betaalt, is de sanctie niet op haar van toepassing.

Het heeft Aalders zeventien dagen gekost, vertelt hij, maar na uitvoerig overleg met de ministeries Buitenlandse Zaken, Justitie en WVC kwam de zaak rond: Svetlana krijgt haar visum. Aalders: 'Ik had haar veertien dagen geleden aan de telefoon en ze was in tranen. Ze moet letterlijk dwars door de vuurlinie om hier te komen. En ik zal haar zelf afhalen.'

Had hij haar niet gewoon kunnen laten komen?

Aalders: 'O, nee. Je zult dan net zien dat ze het concours wint en in de publiciteit komt. Wij hebben een koninklijke beschermheer [mr Pieter van Vollenhoven], dus we kunnen ons geen fouten permitteren.'

Ook theatercritici hebben zo hun favorieten

Karst Woudstra schreef de beste toneeltekst van het vorige seizoen (*Een zwarte Pool*), maar leverde daarmee niet de beste voorstelling. *Stuk zonder titel* van Mirjam Koen, een bewerking van Tsjechovs *Platonov* voor het Onafhankelijk Toneel, is voor een paar critici wel de voorstelling van vorig jaar, bovendien kozen twee recensenten Koen als beste regisseuse en is Bert Luppes, hoofdrolspeler in *Stuk zonder titel*, voor twee van hen de beste acteur.

Gistermiddag werd in het Nederlands Theater Instituut in Amsterdam het *Nederlands Theaterjaarboek '91/'92* gepresenteerd. Een smeuïg hoofdstukje is altijd de enquête onder de theatercritici, maar zelden zijn de resultaten zo weinig steekhoudend geweest — en dat voor een naslagwerk! Niet alleen is er praktisch geen enkele lijn in te vinden — iedere recensent heeft zijn eigen, exclusieve favoriet — ook de deelnemerslijst vertoont een grote willekeur. De 'toneelkijkers' van *Trouw*, *Het Parool*, *Telegraaf* en bijvoorbeeld ook *HP/De Tijd* worden node gemist.

Nee, dat was geen opzet, legt Jaarboek-eindredacteur Marijn van der Jagt uit, de enquête is gestuurd naar alle recensenten van de landelijke dag- en weekbladen. Van der Jagt: 'Misschien was het tijdstip wat ongelukkig, de zomer, maar iedereen die zijn opgave instuurt, wordt in het boek opgenomen. Het instituut heeft de brieven verstuurd, ik weet dat ze een slecht, verouderd adressenbestand hebben, dus misschien ligt het daar aan.'

Scarlett niet gevonden

Met vage beloftes en stille hoop keerde Pascale Koldenhof, de Nederlandse Scarlett, afgelopen week terug in Nederland. Er is tijdens de internationale Scarlett-verkiezing, afgelopen zondag in Atlanta, dan wel geen hoofdrolspeelster voor het vervolg op *Gone with the Wind* gekozen, maar het is niet gezegd dat de kandidaten geen tweede kans zullen krijgen.

Pascale: 'De jury heeft maar drie van de zestien meisjes gezien, dus die andere dertien maken nog steeds een kans. Tenzij ze alsnog kiezen voor een bekende actrice, ik weet dat ze in tijdnood zijn gekomen.'

Over het bijrolletje dat Pascale en alle andere meisjes is beloofd, bestaat nog geen duidelijkheid. Maar ze klaagt niet: ze heeft contact gelegd met producenten die in haar geïnteresseerd zijn en ze was als énige te zien op het nieuws van Channel V. 'Het *eleven* of het *six o'clock news*, dat weet ik niet meer.'

Het gewicht van onuitgewerkte gedachten

door Gert van Veen

Cultuur is alles wat je niet hoeft te doen: een stelling die om uitleg vraagt. En uitleg kan Brian Eno geven. In een half uur durend cultuurfilosofisch betoog dat zich in cirkels en spiralen lijkt te bewegen en via mode en stijl, *nouvelle cuisine*, Yves Saint-Laurent, de Amerikaanse communistenjacht in de jaren vijftig, het verschil tussen het kapsel van Eno en dat van ondergetekende, de monetaire crisis en nog een hele reeks andere onderwerpen, uiteindelijk terecht komt bij de schijnbare tegenstelling tussen popcultuur en serieuze kunst. Een tegenstelling, vindt Eno, die nodig opgeheven moet worden.

Vijftig minuten zou het interview duren. Het loopt uiteindelijk uit tot ruim twee uur, waarna hij zich glimlachend verontschuldigt met: '*I like to talk*.'

Al bij onze kennismaking heeft hij om een kopie van de interview-tape gevraagd: 'Soms wanneer je iets uitlegt, zeg je het veel duidelijker dan je het ooit gedacht hebt. Ik ben een beter spreker dan schrijver.'

Brian Eno (44) — een keurige Engelse heer van middelbare leeftijd, die me hoffelijk in zijn hotelkamer ontvangt met thee en cake — is niet alleen een geweldige prater, maar ook een van de belangrijkste figuren uit de popgeschiedenis. Zijn invloed reikt tot in de verste uithoeken van het popuniversum, van de zweverige *ambient house* van The Orb tot de jaren negentig-rock 'n' roll van U2. Als muzikant, producer, remixer, videomaker, theoreticus, estheticus en filosoof heeft Eno een onuitwisbaar stempel gedrukt op de pophistorie van de afgelopen twintig jaar. Hij maakte naam met de groep Roxy Music, ontpopte zich vervolgens als een van de pioniers van de elektronische avantgarde, terwijl hij als producer een sleutelrol vervulde in de muzikale carrière van zowel David Bowie als The Talking Heads en U2. Zijn muzikale oeuvre is immens, maar daarnaast bestookt hij de popwereld regelmatig met ideeën, theorieën en filosofieën, gepresenteerd in manifesten en vlugschriften of zelfs in de vorm van lezingen.

Een interview met Eno heeft het meest weg van een privé-college. Zijn toon is vriendelijk docerend, hij kiest zijn woorden zorgvuldig, terwijl hij zijn ideeën verduidelijkt aan de hand van tekeningen en multidimensionale diagrammen — met potlood geschetst op een envelop van het hotel.

Hij is in Nederland voor een kort promotie-bezoek: deze maand verscheen *Nerve Net*, zijn eerste solo-album in zeven jaar. De combinatie van de traditionele rockbezetting en de voor Eno zo typerende bizarre instrumentenreeks (ditmaal onder meer Ali-bass, frogs, tenor fax en morse keys) geven het album ondanks zijn glasheldere, ultra-moderne produktie een vertrouwde sfeer. En zoals zo vaak bij Eno is hij de critici een stap voor: op de binnenhoes staan alvast een serie typeringen van de muziek: *like paella, a self contradictory mess, off balance, technically naive, far too vague, uncentred, clearly the work of a mind in distress, where-am-I music*.

Pas werd hij in New York op straat aangesproken door iemand die hem feliciteerde met de plaat, al vond hij het jammer dat de maker er zelf zo ontevreden over was. *Very funny*, grinnikt Eno: 'Hij dacht dat ik me min of meer verontschuldigde: *sorry, this record is a mess*.'

Het was niet bedoeld als verontschuldiging, al vindt hij dat de muziek de betiteling *a mess* (een puinhoop) wel verdient: 'Er zijn veel elementen die wrijven. Op de een of andere manier heb ik dat ook niet tegengehouden, liet het zoals het was. Geluidstechnisch is de muziek een grotere wanorde dan alles wat ik tot nu toe heb gedaan. Sommige instrumenten zijn heel *onbeleefd* in de balans. Dan komt iets plotseling heel luid naar voren, harder dan het strikt genomen zou moeten. In het verleden zou ik zulke nummers opnieuw gemixt hebben, *a bit more sensible*. Maar ditmaal dacht ik: zo is het goed. Ik vind 't zelfs wel mooi, zo onhandig. *Clumsy*.'

Je zou je kunnen voorstellen dat een over-actieve ratio als de zijne een remmende factor is bij het muziekmaken, maar volgens Eno geldt eerder het omgekeerde: 'Mijn gevoel raakt juist geblokkeerd als ik *niet genoeg* denk. Creatieve blokkades zijn meestal het gevolg van een gewicht dat je met je meedraagt, een gewicht van niet-uitgewerkte gedachten.'

Rationeel kan hij zijn muzikale keuzes overigens niet goed verdedigen, vindt hij: 'Ze berusten uitsluitend op gevoel: dit is opwindend, dat klinkt goed. Op een gegeven moment sta ik er dan bij stil en vraag me af: *wat doe ik hier eigenlijk*, waarom vind ik dit beter klinken dan dat? Maar dat is pas achteraf.

'Denken is trouwens niet alleen belangrijk bij beslissen wat je *doet*, maar ook bij wat je *niet* doet. *Letting go*. Soms moet je dingen loslaten die waardevol zijn. Zo moest ik bijvoorbeeld het idee van me afzetten dat ik een rock 'n' roll-podiumster was. Dat paste gewoon niet bij me. Zoiets opgeven was betrekkelijk eenvoudig voor me, al was het voor anderen minder makkelijk te accepteren. In de muziek-*business* word je altijd aangespoord om een succesvol idee voort te zetten.'

Belangrijker misschien nog dan zijn eigen plaatproduktie is het werk dat Eno samen met anderen maakte. Zoals *My Life in the Bush of Ghosts* (met David Byrne) of het grote aantal popklassiekers waarvan hij de producer was. Om zelf favorieten te noemen valt hem niet mee: 'Het zijn er zo veel... *Unforgettable Fire* was een fantastische plaat. Het bewaarde al het goede van U2, maar opende ook een nieuw muzikaal landschap: dat is voor mij een van die platen die goed blijven klinken. *Possible Musics* met Jon Hassell is een andere favoriet, een sterke plaat en een goede combinatie van talenten.

'*Low* van David Bowie was ook een hoogtepunt (gniffelt om de contradictie). Men denkt vaak dat ik het was die Bowie die richting induwde en de muziek veranderde, maar dat is niet helemaal waar. Bowie zelf had daaraan voorafgaand *Station to Station* gemaakt, een radicale en geweldige plaat. Dus hij was er klaar voor om iets als *Low* te doen. Dat moedigde ik ook aan.'

Stimuleren van nieuwe, andere ideeën, vindt hij een van zijn belangrijkste taken als producer: 'Ook omdat ik weet dat iedereen dat juist altijd afraadt, want de succesformule moet voortgezet worden. Ik denk dat het voor een groep aangenaam is om iemand in de buurt te hebben die, op het moment dat ze niet weten welke kant ze op moeten met een idee, zegt van: *yeah that's exciting, do some more of that*.'

Buitenstaander

Een van zijn succesvolste samenwerkingen van de laatste jaren is die met U2, waarvoor Eno niet alleen de laatste drie platen produceerde, maar ook het gigantische decor van de *Zoo TV*-wereldtournee ontwierp, en de op het podium vertoonde video's maakte: 'Het eerste wat we deden was proberen richting te geven aan de ideeën. Onszelf afvragen: tot wie richten we ons, wat willen we vertellen, wat proberen we te zeggen. Bij het laatste album bijvoorbeeld herkende ik al in een heel vroeg stadium een gevoel dat je zou kunnen omschrijven als *schurend, verward, problematisch, veelomvattend, post-industrieel*. Als je eenmaal zo'n raamwerk van ideeën hebt, is het makkelijker om beslissingen te nemen.'

Hoewel hij een hechte samenwerking met de groep heeft opgebouwd, noemt Eno zich als producer toch 'een buitenstaander': 'Je hebt nu eenmaal niet hetzelfde belang bij het eindresultaat als de muzikanten. Het is uiteindelijk *hun* plaat. Daarom zeg ik altijd: het maakt me niet uit als je uiteindelijk alles weggooit wat ik heb gedaan. Maar ik maak me altijd wel sterk voor bepaalde dingen. Muziek moet uitgesproken zijn. Ik vind: maak het zo extreem mogelijk, zodat je kunt zeggen: *it's fucking brilliant* of *it's a piece of shit*.

'Als je een uitgesproken mening hebt, je sterk maakt voor iets, dan dwing je anderen hetzelfde te doen. Zo krijg je krachtige statements. Niemand is gebaat bij een reactie van: *Oh, that's kind of nice*. 'Wel aardig' is niet goed genoeg: *It's better to be strong and wrong*.'

Het is een riskante werkwijze, geeft hij toe: 'Een groep moet sterk in de schoenen staan, heel zelfverzekerd zijn, vertrouwen hebben in de eigen gevoelens. Het is een probleem als je werkt met mensen met een groot ego, als ze hun eigen standpunt blijven verdedigen. Werken met U2 is wat dat betreft ideaal. Ze hebben een heel goede onderlinge verstandhouding. Het eindresultaat is het belangrijkst, hoe dat ook tot stand komt. Ook voor mij is het geen enkel probleem als ik niets heb bijgedragen aan een idee. Want ik heb mezelf nu wel afgeschilderd als een heel actief producer, maar zo gaat het natuurlijk niet altijd. Soms komen ze met dingen waarvan ik alleen maar kan zeggen: *Geweldig. Daar zou ik nooit opgekomen zijn*. Dan heb ik er niets aan toe te voegen.'

Het is moeilijk voor te stellen dat de zachtaardige gentleman tegenover me dezelfde persoon is die twintig jaar geleden — de tijd van *glamrock* en *glitter* — de tegenpool was van Brian Ferry in Roxy Music. Uitgedost in een oogverblindende outfit — make-up, oogschaduw, veren en boa's — was Eno de 'poseur achter de synthesizer', de persoon die zich *non-muzikant* noemde, en nog *trots* was op die betiteling ook.

'Een revolutionair idee in die tijd', zegt hij nu: 'Er werd in de popwereld een heftige discussie gevoerd over de nieuwe technologie. De studio had in vier jaar een geweldige ontwikkeling doorgemaakt. In de jaren zestig was de viersporen-recorder nog de norm. *Sgt. Pepper* is daar bijvoorbeeld mee gemaakt. Maar in 1972 was 16- of 24-sporen standaard geworden. Dat bood ongekende nieuwe mogelijkheden.'

Ook was het de tijd van de eerste synthesizers: 'Een instrument dat relatief makkelijk te bedienen was. Je hoefde alleen maar op toetsen te drukken of aan knoppen te draaien. Daarmee lag het accent niet langer op technische vaardigheid, maar op de *keuzes* die je maakte.'

Eno mengde zich door zich *non-muzikant* te noemen in de discussie: 'De muzikanten die zichzelf beschouwden als virtuoos, noemden degenen die studio-technieken gebruikten oplichters: *oh, dat zijn alleen maar studio-foefjes*. Wat zij zelf deden op hun instrument, dat was *the real stuff*. Er werd nog een duidelijk onderscheid gemaakt tussen muzikanten en technici. Technici draaiden aan de knoppen, muzikanten behoorden tot een ander slag.' Grinnikt: 'Het type dat in de studio wachtte tot de inspiratie kwam.'

Niemand die dat nu nog gelooft, denkt hij: 'Zeker niet sinds de house en techno.'

Voor de jaren negentig-generatie is Eno een van de voorbeelden. Zeker voor een groep als The Orb, die zijn idee van *ambient music* verder doorvoerde. Eno's muzikale concept van muziek die vervloeit met de ruimte waarin die klinkt — ook wel oneerbiedig 'muzikaal behang' of 'intellectuele muzak' genoemd — bereikte deze zomer voor het eerst een groot publiek toen het album *U.F.Orb* binnenkwam op de eerste plaats van de Engelse hitlijsten. Eno zelf reageert laconiek op deze vreemde wending van het lot: '*I told you so*.'

Lacht: 'Dat is wat ik altijd denk: zie je wel dat ik gelijk had. The Orb heeft nu succes met iets dat platenmaatschappijen twaalf jaar geleden als onverkoopbaar beschouwden. Ze waren zelfs beledigd dat iemand met zoiets durfde aan te komen.'

Het succes van *ambient music* verbaast hem niet, zegt hij: 'Het is gedeeltelijk ook een reactie op de ultra-rechte dansmuziek van dit moment. Muziek, waar ik — in z'n vroegste vorm — gedeeltelijk zelf verantwoordelijk voor ben geweest.'

Eno was een van de eersten die op zijn albums gebruik maakte van een drummachine: al op zijn eerste solo-plaat uit 1973, *Here come the Warm Jets*: 'In die tijd was ik er heel enthousiast over. Die strikte, herhalende, voorspelbare ritmes. Hun vreemde, goedkope klank. Niemand nam ze in die tijd serieus, iedereen vroeg me altijd als ze de muziek hoorden: 'oh, en ga je er nu *echte* drums op zetten? Maar dat mechanische, emotieloze sprak me juist aan.'

Hij tekent een diagram dat illustreert hoe de rechtheid van de drummachine werd gecontrasteerd met grillige muzikale lijnen die hij daarboven plaatste: 'Die tegenstelling maakte het interessant. Kronkelende, organische patronen, die zich bewogen boven iets heel industrieels. Dat maakte het organische juist extra fragiel en kwetsbaar.

'Toen de elektronische muziek zich verder ontwikkelde werd het steeds meer in datzelfde rechte raamwerk geplaatst. Soms vond ik dat ook nog mooi. Ik herinner me *I feel love* van Donna Summer: heel rechte muziek, maar daar boven zweefde haar prachtige, engelachtige stem.'

Maar vooral in de jaren tachtig werd de elektronische pop zo '*compleet* en coherent' dat hij een steeds grotere weerzin begon te voelen, zegt hij nu: 'Het ontbreken van interne spanning, van een wrijvende tegenstelling van muzikale elementen, maakte dat ik er langzamerhand ziek van werd. Dus ik dacht: *bollocks to keyboards, piss off synthesizers, throw away my sequencer*.'

Lacht: 'Niet dat ik dat heb gedaan, maar ik wist wel dat ik zelf een andere richting op wilde.'

Bonus

Al een jaar geleden zou er een solo-plaat van hem verschenen zijn: *My Squelchy Life*. Maar door de overvolle agenda van platenmaatschappij Warner werd de release-datum verschoven naar begin 1992. Eno liet vervolgens echter weten dat het album niet meer zou verschijnen: hij was al bezig aan een nieuw project.

Geloofde hij soms niet meer in de plaat, was de onthutste reactie. Nee, had hij proberen uit te leggen, maar een plaat die bedoeld was voor het najaar wilde hij niet in februari laten verschijnen: 'Ik streef er naar platen altijd zo snel mogelijk uit te brengen, zo gauw als ze klaar zijn, of liever nog eerder.'

Hij werkt dan ook met strakke *deadlines*: willekeurig geplaatste grenzen die een periode van gerichte creatieve activiteit afbakenen: 'Muziek staat voor mij in een directe relatie met het hier en nu. Als later blijkt dat platen langer meegaan, dan is dat alleen maar meegenomen, een bonus.

'Voortdurend ben ik bezig om mezelf te *updaten*. Een plaat als *Music for Airports* (zijn eerste ambient-plaat uit 1978) vind ik goed voor z'n tijd, maar nu zou ik iets heel anders maken. Mijn ideeën zijn veranderd. En er zijn sindsdien talloze vergelijkbare platen verschenen. Dat maakt een groot verschil. Voor mij geldt: je moet de eerste zijn, of anders de beste.

'Als ik *Music for Airports* nu opnieuw zou maken, dan zou ik ook die honderden platen in gedachte hebben die er min of meer op verder gingen. Mijn zelfvertrouwen is afhankelijk van de vraag waar een plaat valt op de schaal tussen eerst en best'.

Hij noemt *Low* van David Bowie als een goed voorbeeld: 'Dat was een baanbrekende plaat, ik vind het nog steeds een choquerend album. Als dat nu uitgebracht zou worden zou het nog steeds nieuw en fris klinken.'

Commercieel evenaarde *Low* overigens lang niet het succes van Bowie's voorgaande platen. De platenmaatschappij was ook nogal teleurgesteld, herinnert Eno zich. Op de vraag of men hem als de boosdoener zag, is het lachende antwoord: '*Well, I should think they did*. Maar dat maakt me niet uit. Als een platenmaatschappij jou de schuld geeft, vind ik dat eigenlijk een compliment. *No, I shouldn't say that*. Ik zou moeten zeggen dat ik altijd een goede relatie heb gehad met platenmaatschappijen. Ze beschouwen me min of meer als *a loveable eccentric*.

'Tijdens de opnamen van *Low* hebben we er ook geen moment bij stilgestaan wat er daarna zou gebeuren, of het ook een succes zou zijn. Ik ben naïef optimistisch als ik aan iets bezig ben. Ik denk altijd: iedereen vindt dit vast geweldig, het is *zo* goed, dit komt vast op de eerste plaats in de hitlijsten.'

Lacht: 'Niet dat dat ooit gebeurt.'

Toch vindt hij wel dat hij zichzelf succesvol zou mogen noemen, zelfs al is het dan, zoals hij zelf zegt, *in a funny way*: 'Ik denk dat ik er wel aan heb meegewerkt dat de *mainstream* wat breder is geworden. Die bevat nu ook elementen van wat vroeger als *te vreemd* zou worden bestempeld. Het is in elk geval prettig om iets te hebben kunnen bijdragen aan, wat ik zou willen noemen, de *verrijking* van de conversatie.'

Brian Eno: 'Mijn gevoel blokkeert als ik niet genoeg denk.' FOTO LEX VAN ROSSEN

Brian Eno, twintig jaar aan het front van de pop: je moet de eerste zijn, of anders de beste

BATTUS

GEBOORTE VAN EEN CHEFJE

Michel Leiris is een Franse schrijver die nu werkelijk álle slechte eigenschappen van alle Franse schrijvers heeft. Hij was dadaïst, surrealist, communist, opportunist, existentialist. Hij was gek op exotische volkeren en op stierengevechten. Hij is er dol op beroemde namen te laten vallen. Hij hield van veel vrouwen en hij eindigt graag een zin met drie puntjes . . . Hij geloofde zonder reserve in Marx, in Lenin, in Freud, in Apollinaire en in hun volgelingen. Hij was vóór zelfmoord, maar slikte een te kleine hoeveelheid barbituraten. Hij was voor de oorlog anti-Duits en pro-Amerikaans en na de oorlog anti-Amerikaans en pro-Russisch. Hij reisde door de hele wereld en zag niets anders dan wat Fransen altijd in de wereld zien. Hij vond het op Cuba heerlijk. Hij vond het in China waarschijnlijk minder heerlijk en besloot daarom niet over zijn Chinese reis te schrijven. Hij was, naar eigen zeggen, een lafaard, maar dat hij dat zei maakt hem nog niet tot een held.

Elke Franse schrijver, op Michel Leiris na dus, mist wel één van die onaangename eigenschappen. Sartre trok niet door Afrika en Azië. Malraux hield niet van stierengevechten. Gide brak met het communisme. Camus kwam onder een auto.

Michel Leiris heeft altijd, in gedichten, essays en romans, autobiografisch geschreven. Daar is niets tegen – al is het weer een Franse trek. Zijn bekendste boek is *L'âge d'homme*, waarvan ik ook niet zou weten hoe het te vertalen en dat daarom tien jaar geleden onder de titel *Arena* in het Nederlands verscheen.

Twee jaar na zijn dood is nu bij Gallimard zijn *Dagboek 1922-1989* uitgegeven, negenhonderd pagina's dik en direct de sensatie van deze literaire herfst. Alle letterkundige bladen wijden er speciale afleveringen aan. Het ligt voor slechts 250 franken naast elke kassa.

Ik kocht het en heb het met veel moeite gelezen. Wat een gezeur! Wat een oud nieuws! Wat slecht geschreven!

Misschien denkt u langzamerhand: die Battus houdt niet van die Leiris. Daar heeft u dan gelijk in, maar die antipathie had ik niet toen ik het *Dagboek* begon te lezen. Wel had ik een lichte irritatie over Leiris. Die werd veroorzaakt doordat elke drie jaar iemand mij zegt: 'Je moet die Michel Leiris eens lezen. Dat is echt een schrijver voor jou. Zoals die met de taal speelt! En veel serieuzer dan Queneau!' Dan zei ik keurig: 'dank je voor je goede raad', en niet: 'De ellende met die Leiris is nu juist dat hij het spelen met de taal zo'n slechte naam geeft door het zo serieus te nemen. Bij Queneau geniet je, maar bij Leiris merk je dat hij werkelijk denkt dat de geheimen van de wereld in de Franse taal verborgen zitten en dat wie eerst Frans leert en daarna Leiris leest, ze kan ontrafelen.'

Wie niets van Leiris kent, heeft niets aan dit dagboek. Het is namelijk geen dagboek in de gewone zin van het woord, maar een schrijversdagboek, een werkschrift voor het eigenlijke werk. De helft wordt in beslag genomen door opgeschreven dromen. Hoewel Leiris op 2 november 1941 al opmerkt dat hij, na eerst surrealistische dromen gehad te hebben, nu (bij een psycho-analyse) psycho-analytische dromen krijgt, en hij op 4 februari 1946 opmerkt dat zijn dromen nu existentialistisch aan het worden zijn, neemt hij ze toch serieus. Herhaaldelijk wil hij de voorspellende kracht van zo'n droom benadrukken, maar meestal valt meer hun totale onvoorspellendheid op.

De enige leesbare stukken zijn die waarin wel een echt dagboek wordt bijgehouden. Dat deed hij op zijn vele reizen, maar die reisverslagen staan niet in dit boek afgedrukt, op enkele kleinere na. Spannend is zijn verslag van de laatste dagen van de Duitse bezetting van Parijs. Hoe iedereen, Leiris incluis, toen ineens heel moedig werd en Duitsers dood ging schieten.

Twee keer bezoekt Leiris Nederland. Twee keer horen we alle clichés over de Volendamse klederdrachten en de raamhoeren. Als hij door Leeuwarden reist, heet die stad *Lleuwander*. De tulpen ziet hij in de *Kenkenhof*. In Amsterdam bezoekt hij de *Stadtschouwburg* en de *Vooburgwal*. Die extra *t* en ontbrekende *r* zullen wel slordigheid van Leiris zijn. Maar de dubbele *l* van *Leeuwarden* en de omgevallen *u* van *Keukenhof* zijn mis-lezingen van Jean Jamin, die het dagboek uitgaf. Wat maken zulke foutjes uit? Ze maken uit dat ik geen enkele naam uit Algerije, Mali of Haïti meer geloof.

Is Leiris de uitgave van dit onleesbare dagboek aan te rekenen? Ja. Ten eerste schreef hij het. Ten tweede bewaarde hij het. Ten derde corrigeerde hij het, soms vijftig jaar na datum. Ten vierde bewaarde hij het. Ten vijfde verzweeg hij er een familiegeheim in – terwijl openhartigheid nu juist zijn handelsmerk was. Ten zesde vroeg hij Jamin het voor hem uit te geven. Ten zevende bevat het de rauwe versies van zijn boeken. De noten van Jamin hebben dan ook meestal de inhoud: deze passage is in dat-en-dat boek benut. Maar u kunt ze ook veel beter in dat-en-dat boek lezen!

Dit is het verslag van drie dagen teleurgesteld lezen.

Straks zal het boek, dat nu eenmaal dik en belangrijk is, ook in Nederland besproken worden. Wie bespreekt zo'n boek? Natuurlijk een kenner van de Franse literatuur in het algemeen en van Leiris in het bijzonder. Die kenner wil graag laten merken dat hij een kenner is. Hij zal een bepaald aspect uit het *Dagboek* halen (de verhouding met de echtgenote? De passie voor de zwarte medemens? De mislukte zelfmoord? Zijn zichzelf naar beneden halen?) en zo de indruk wekken dat het een belangrijke uitgave is. Laat u niet voor de gek houden.

Leiris was niet laffer dan Sartre, niet gallischer dan Malraux, niet woordspeliger dan Queneau, niet dommer dan Gide. Leiris heeft een paar mooie gedichten geschreven en een paar mooie essays. En als je houdt van de Parijse jongeren uit de jaren dertig, kun je hem ook lezen. Maar hij is niet een genie, waarvan we zelfs het kleinste boodschappenlijstje graag willen zien. De uitgave van *Journal 1922-1989* is niet een grafmonument voor een grote Franse schrijver, maar een drol op de steen van een kleine Franse schrijver.

ADVERTENTIES

MARCEL KURPERSHOEK
Diep in Arabië
Als bedoeïen tussen de bedoeïenen ontdekt een Nederlandse arabist de onbekende wereld van machtige sjeiks, kamelendichters en kleinkinderen van beroemde roofridders. Een uniek reisverslag.
344 blz., *f* 39,50 790 fr
NU IN DE BOEKHANDEL
MEULENHOFF

WILLEM ELSSCHOT in Enschede
Een forum over de schrijver/dichter Willem Elsschot
10 oktober 1992
14.30 uur
Grote Kerk
Enschede
(Toegang gratis)
Stichting Literaire Manifestaties Enschede/Hengelo
DAGBLAD TUBANTIA

INGMAR BERGMAN
Goede bedoelingen
The Best Intentions
HET BOEK VAN DE FILM!
Een schitterende autobiografische liefdesroman.
Vertaald door Karst Woudstra
384 blz., f 39,50/790 fr
NU IN DE BOEKHANDEL
MEULENHOFF

Rainbow lezen blijft voordelig!
Weer zes nieuwe Pocketboeken f 11,-
Karin Spaink
Het strafbare lichaam
Het spraakmakende boek tegen de 'orenmaffia'
Peter van Straaten
Agnes
Het geestige portret van de 'zelfstandige-maar-afhankelijke-vrouw-van-nu'
Hanif Kureishi
De boeddha van de buitenwijk
Sprankelende roman van de auteur van 'My Beautiful Laundrette'
Tom Sharpe
Wilt
Satirische roman vol venijn en typisch Britse humor
Gerard Reve
Wo't
'Een onverwachte nieuwe benadering van Reve's thema's' NRC Handelsblad
Dekker en Van de Pol
Vrouwen in mannenkleren
'Een van de spannendste boeken op het gebied van de sociale geschiedenis' NRC Handelsblad
Rainbow Pocketboeken!
f 11,-

Memoires van Mary McCarthy halen haar eigen werk onderuit

Het ondergoed van Edmund Wilson

door Michäel Zeeman

Er bestaat een onfatsoenlijk soort eerlijkheid. Die wordt vermoedelijk teweeg gebracht door de opvatting dat openhartigheid en eerlijkheid twee verschillende begrippen zijn voor eenzelfde soort omgangsvormen. De laatste drie hoofdstukken van de herinneringen van Mary McCarthy, die nu postuum door haar vriendin Elizabeth Hardwick zijn uitgegeven onder de titel *Intellectual Memoirs. New York 1926-1938*, vormen de beschamende demonstratie van zo'n eendimensionaal idee over het oud-testamentische verbod op de leugen.

Dat is niet alleen beschamend, het is ook vervelend: wie Mary McCarthy's literaire werk indertijd met sympathie volgde en er door bewondering gekleurde herinneringen aan heeft, ziet zich nu genoodzaakt dat werk opnieuw te gaan lezen. Want als een schrijver zo'n raar idee blijkt te hebben gehad over hoe je met de waarheid omgaat, hoe zijn die boeken dan eigenlijk? Misschien wordt het tijd het oordeel over haar romans en verhalen drastisch te herzien.

In 1987 was er al een eerste deel met herinneringen van Mary McCarthy verschenen; *How I grew*, heette dat boek. Dat was een zorgwekkend gezwollen titel, op het parmantige af. De toon van het verslag verstrekte McCarthy's jeugd een eenduidige stelligheid, alsof er vanaf haar geboorte op haar voorhoofd in spiegelschrift geschreven had gestaan dat de wereld nog heel wat fraais van haar kon verwachten — de narigheid was, dat alleen zij het drie maal daags kon lezen. Maar omdat het boek haar verdrietige jeugd behandelde was je geneigd die toon voor lief te nemen. Nu, in de hoofdstukken van het tweede deel die bij haar dood in 1989 voltooid bleken, en die haar eerste volwassen jaren weergeven, is er geen reden meer tot inschikkelijkheid. Hier schrijft een volwassene over een volwassene, of erger nog: hier schrijft een schrijver over een schrijver.

Mary McCarthy, c. 1933.

De raadselachtigste zin in het boekje vloeit uit haar pen wanneer ze het over haar derde echtgenoot heeft, de criticus Edmund Wilson. Door een samenloop van begrijpelijke omstandigheden slaapt ze een keer met hem, terwijl ze in het dagelijks leven met Philip Rahv is, en Wilson verbindt daar stante pede de consequentie van een huwelijk aan.

Haar lijkt dat nog niet meteen de onvermijdelijke gevolgtrekking. 'Maar hij wou niet luisteren naar wat naar mijn stellige overtuiging de waarheid was', zegt ze over de enigszins surrealistische dialoog die zich 's anderendaags tussen hen afspeelde. 'Voor hem telden alleen de feiten en het was een feit dat ik met hem naar bed was geweest.' Het resultaat van de onzorgvuldige verwisseling van McCarthy's stellige waarheid en Wilsons feiten was een ongelukkig huwelijk van een jaar of zeven. Wilson moest dat al eerder in woord en geschrift bezuren.

Het is merkwaardig dat iemand die zo goed het verschil weet tussen waarheid en feit, zo subtiel kan aangeven waar de tragiek van een bepaalde fase in haar leven op terugging, zelf zo'n gênant idee blijkt te hebben gehad over de openhartigheid die voor een autobiografie gepast is. Ook de beheerder van haar nalatenschap, Elizabeth Hardwick, zit daar kennelijk mee. 'Als je de vrijheid nam haar te suggereren voorzichtig te zijn, prudent of louter praktisch, keek ze je niet-begrijpend aan en zei: maar het is de waarheid. Ik denk niet dat ze toegegeven zou hebben dat het alleen *haar* waarheid was', schrijft ze in haar inleiding.

De *Intellectual Memoirs* bevatten daarom, naast allerlei wetenswaardigheden en anekdoten over het Amerikaanse intellectuele leven in het midden van de jaren dertig, talrijke intimiteiten die in het geheel niets terzake doen en een heel raar beeld van de schrijver bewerkstelligen. Drie hoofdstukken, drie huwelijken — en wat voor huwelijken. Tussendoor openlijke en stiekeme verhoudingen met de komende en gaande man.

Het gaat me er natuurlijk niet om dat iemand daar niet over zou mogen schrijven; alles mag en een hang naar de gootzijde van de straat zegent me met voldoende nieuwsgierigheid om met ogen op steeltjes openhartige bekentenissen te lezen. Mary McCarthy schrijft er alleen zo eigenaardig over en doet het de hele tijd voorkomen of haar enige criterium daarbij het nauwgezet optekenen van de volledige conduitestaat is. Voor een schrijver is dat van een zonderlinge naïveteit.

We worden zo bijvoorbeeld getracteerd op een vergelijkend warenonderzoek waar het de geslachtsorganen van haar minnaars betreft, of over het soort ondergoed dat Edmund Wilson droeg. Of over de onachtzaamheid om met een dronken kop bij Max Eastman op schoot te gaan zitten, in aanwezigheid van haar toenmalige levensgezel. Ze vertelt hoe ze te bed raakte met een volslagen onbekende vrachtwagenchauffeur. Het lijkt het pak van Slipman wel.

Er zijn dingen die je niet hoeft te vertellen wanneer je een betrouwbaar zelfportret wenst te schrijven. Dat heeft niks met preutsheid te maken, maar met eerlijkheid — eerlijkheid jegens de intimiteiten van andere mensen. En met smaak.

En met die smaak is iets grondig mis — het lijkt er in deze *Intellectual Memoirs* op alsof dat McCarthy's schrijverschap in het hart aantast. Want bij al die onsmakelijke preciseringen verklapt McCarthy telkens hoe die, verdicht of juist opgerekt, in haar romans terecht zijn gekomen. Daar zit iets triomfantelijks in, iets kraaierigs, alsof ze haar lezers wil vertellen hoe ze hen eerder toch flink in de maling heeft weten te nemen door werkelijke gebeurtenissen een literaire dimensie te verschaffen. Het vervelende is alleen dat haar lezers wel weten dat schrijvers de waarheid liegen. Hun gaat het juist om die literaire dimensie — niet om het vermogen te liegen of te verdraaien, maar om het vermogen vorm te geven aan waarnemingen of ervaringen.

In feite is het te onbenullig voor woorden het daar over te moeten hebben. Maar een schrijver die denkt dat het van belang is haar lezers uit de doeken te doen dat een bepaalde episode van overspel teruggaat op het bedrijven daarvan, met opgaaf van plaats, tijd, stamboeknummer en maatvoering, haalt haar eigen werk onderuit. Het idee van de literatuur was dat er een verschil is tussen de waarheid en de feiten.

In de jaren 1936-'38 was Mary McCarthy tussen het bedrijven van de liefde door bezig intellectueel volwassen te worden. Ze ging recensies schrijven voor *The New Republic* en *The Nation*, en ze was betrokken bij de heroprichting van de *Partisan Review*. Dat speelde zich allemaal af in een communistisch milieu in New York, waar toen druk gedebatteerd werd over de voordelen van Stalins maatschappelijke inzichten boven die van Trotsky. Dat moet een interessante tijd geweest zijn.

Veel heeft ze daar niet over te zeggen — of het moest de leerzame anekdote zijn van haar eerste grote recensie voor *The New Republic*. Malcolm Cowley — 'Stalinist', volgens haar — was daar literair redacteur en hield een maal per week audiëntie voor zijn recensenten, om de boeken te verdelen.

Haar gaf hij eens een boek met het verzoek daar een substantiëel stuk over te schrijven. Zij dacht dat hij het vroeg omdat hij dat boek waardeerde en schreef daarom tegen haar zin, en eigenlijk ook tegen beter weten, een lovend stuk. Cowley plaatste het — maar zette er wel '*a correction*' onder, die McCarthy's oordeel teniet moest doen. Vijftig jaar later vraagt ze de lezer uit te maken wie hier blaam treft, de redacteur die de valstrik uitzette of de recensent die erin liep.

Het pijnlijke is dat de lezer dat inderdaad wel weet. Wie schrijft wat er van hem verwacht wordt, deugt niet voor het vak — dat geldt voor de criticus evenzeer als voor de memoirist. Het wordt tijd *The Group* en *Birds of America* eens kritisch te herlezen.

Mary McCarthy: *Intellectual Memoirs. New York 1936-1938.* Harcourt, Brace, Jovanovich, *f* 33,55.

Duet met de gevangene

Onheilspellende sprookjes van Paola Capriolo

door Edwin Krijgsman

Het bijvoeglijk naamwoord 'jong' is in de Italiaanse literaire kritiek van de laatste jaren een nogal rekbaar begrip gebleken. Zo kregen niet alleen thematisch en stilistisch maar ook in leeftijd tamelijk uiteenlopende auteurs als Gianni Celati (1937), Daniele del Giudice (1949) en Pier Vittorio Tondelli (1955-1991) hun plaatsje toegewezen bij de 'giovani scrittori' (de jonge schrijvers), een etiket dat meer verschillen versluierde dan overeenkomsten duidelijk maakte. Intussen lijkt zich na deze oudere jongeren al weer een nieuwe 'generatie' aan te dienen, waarvan Paola Capriolo (1962) als een van de beloften geldt. In 1988 debuteerde zij met de verhalenbundel *La grande Eulalia*, die uiterst lovende besprekingen kreeg, en naast een vertaling van Manns *Dood in Venetië* volgden er nog een novelle (*Il nocchiero*) en een roman (*Il doppio regno*, vorig jaar voorgedragen voor de belangrijke Premio Strega).

De stenen vrouw (de Nederlandse vertaling is om onduidelijke redenen niet genoemd naar het eerste verhaal, 'La grande Eulalia', maar naar het tweede) telt vier verhalen, maar daarvan vormen de laatste twee één geheel door, als een ingenieuze reflectie, hetzelfde verhaalgegeven vanuit twee verschillende personages uit te werken. 'De reus', het eerste deel van dit tweeluik, bevat het dagboek van een commandant die is overgeplaatst naar een afgelegen gevangenis, waar zich binnen de muren slechts één gevangene bevindt. Al tientallen jaren leeft deze in volstrekte afzondering, niemand kan zich meer precies herinneren wie hij is, en het enige teken dat van zijn bestaan getuigt is het reusachtige silhouet dat zich 's avonds, als hij zijn viool bespeelt, voor de gesmergelde ramen van zijn cel vertoont.

Dat beeld van de viool spelende gevangene wordt voor de jonge vrouw van de commandant, die met haar gezin de andere vleugel van het gebouw heeft betrokken, een obsessie. Haar aanvankelijke afkeer van de troosteloze eenzaamheid in het naargeestige oord slaat om in een ziekelijk solitair verlangen, waarin ze steeds manischer het gezelschap zoekt van haar meegebrachte piano. Als met de eerste zomerdagen het virtuoze spel van de gevangene door de open ramen naar binnen warrelt, bemerkt de commandant hoe de muziek als een dwaallicht de geest van zijn vrouw steeds meer in een greep krijgt. Uiteindelijk weet deze de hand te leggen op de partituur van de sonate, en dan ontspint zich tussen de twee instrumenten een ijzingwekkende klankendialoog, die naar een vernietigende apotheose zal wervelen.

De 'Brieven aan Luisa', complement van het vorige verhaal, zijn nooit verstuurde brieven van de gevangene aan een vroegere geliefde. Ze worden beheerst door de dagelijkse verveling die zijn bestaan begeleidt, maar vanaf het moment dat de klanken van de piano zijn isoleercel bereiken, is het zijn 'tegenspeelster' die de gedachten van de gevangene bepaalt. Hun samenspel blijkt een evocatie van de liefdesgeschiedenis die hij met deze Luisa beleefde, en in de laatste brieven, als de piano al zwijgt, is het beeld van de oude geliefde opgegaan in dat van de pianospeelster.

Doordat in het eerste deel de commandant de chroniqueur van de gebeurtenissen is, en niet diens vrouw, wordt de lezer op dezelfde 'afstand' gehouden als de dagboekschrijver zelf: de commandant kan niet anders dan er machteloos getuige van zijn hoe zijn echtgenote wegkwijnt, onwetend van wat het spel van de viool in haar geest aanricht. Zo hangt er, door de helse afgronden die de muziek lijkt te openen, een verstikkende sfeer van onheil over deze verhalen. In een interview vertelde Capriolo dat sprookjes haar meest geliefde jeugdlectuur vormden, en die literaire vorming klinkt door in dit debuut. Maar in *De stenen vrouw* wordt niet meer lang en gelukkig geleefd: de wonderlijke landschappen zijn hier decors voor bizarre, verontrustende sprookjes, die iets lijken te omsluieren waar je als lezer niet bij gelaten wordt.

Qua opbouw en verloop deden vooral 'De reus' en 'Brieven aan Luisa' (de indruk die ze nalaten doet bijna vergeten dat de bundel nog twee andere verhalen bevat) me denken aan het werk van Dino Buzzati, wiens verhalen zich volgens wat bijna een vast stramien was, langzaam losmaakten van de realiteit, om via de sluipwegen van zijn verbeeldingskracht te vervloeien in onwezenlijke, surrealistische gebeurtenissen of situaties. Een criticus noemde Capriolo meer een Europese dan een Italiaanse schrijfster, erfgename van Mann en Rilke, maar met de naam van Buzzati lijkt precies de literaire traditie aangegeven waarbij ze zich met *De stenen vrouw* heeft aangesloten. Dat ze met dit boek binnen die traditie meteen een eigen plaats heeft opgeëist, getuigt van een onmiskenbaar talent.

Paola Capriolo: *De stenen vrouw.* Vertaald uit het Italiaans door Tineke van Dijk. Meulenhoff, *f* 32,50.

Paola Capriolo FOTO ALBERTO BERTOLDI

DOLF VERSPOOR

Juan de Jáuregui 1583-1641

WRAK

Dit dorre wrak, gebarsten en gestrand,
bespot door water, speelbal voor orkanen,
eens gleed het fier door de meridianen
en lachte om storm uit noord en oost ontbrand.

Trots op diepzee, snakkend, het roer gestand,
naar een edel metaal onder zijn vanen,
bracht het zijn schatten van verre Indianen
keer op keer veilig naar het Spaanse land.

Nu rot het ver van zijn dierbare woud
waar het zijn groene tooi beter bewaarde
dan rond vrachten van goud, verpakt, geloosd.

Zo kan al wie de koers op hebzucht houdt
ellendig rotten in een vreemd stuk aarde,
van goud verstoken en van elke troost.

Moralistische avonturenroman van Barry Unsworth

De uitgestelde wraak van Erasmus

door Hans Bouman

Sacred Hunger, de tiende roman van de in Finland woonachtige Britse schrijver Barry Unsworth, is in bijna alle opzichten 'niet van deze tijd'. Om te beginnen speelt het in de achttiende eeuw, en heeft het met ruim zeshonderd pagina's een bijna achttiende- of negentiende-eeuwse omvang. Tussen de vele tientallen personages die de roman rijk is, bevinden zich verschillende met een bijna Dickensiaans uitgesproken karakter, dat soms tendeert naar het karikaturale. Ook de stijl waarin het boek is geschreven heeft iets van de geduldige breedsprakigheid van de negentiende-eeuwse auteur. En dan is er nog het grote aantal gecompliceerde, gedetailleerd weergegeven verwikkelingen, en niet in de laatste plaats de moraliserende ondertoon van het boek.

Een korte samenvatting van de voornaamste plotlijn suggereert zelfs dat we met een veredeld jongensboek van doen hebben. De Liverpoolse zakenman William Kemp investeert zijn laatste geld in het slavenschip de Liverpool Merchant, dat op expeditie wordt gestuurd naar West-Indië. Aan boord bevinden zich onder anderen de tirannieke kapitein Thurso en een neef van Kemp, Matthew Paris, die uit familie-solidariteit een baan als scheepsarts heeft gekregen.

Paris' vrouw is niet lang daarvoor tijdens de bevalling overleden, na een traumatische ervaring waarbij het huis door een bende werd geplunderd. De plunderaars blijken opgestookt door de kerk, die Paris op de zwarte lijst heeft gezet omdat hij ooit de bisschop van Norwich heeft beledigd, een zaak waarvoor hij overigens reeds gevangenisstraf heeft uitgezeten.

Wanneer het schip zijn lading slaven heeft binnengehaald, komt het sadistische karakter van de kapitein naar boven. Tot in detail, en zich ongetwijfeld baserend op uitgebreide documentatie, beschrijft Unsworth de mensonwaardige behandeling die de slaven ten deel valt. Hoe velen liever geketend en wel een zekere dood tegemoet springen in zee, dan nog langer onder dergelijke omstandigheden te moeten leven, en hoe zieke slaven overboord worden gegooid, om proviand uit te sparen en een compensatiepremie te kunnen opstrijken. Als Paris bij het in zee smijten van een slaaf tussenbeide komt, blijkt dat de aanzet tot een al langer smeulende muiterij. Uiteindelijk zal dit resulteren in de dood van kapitein Thurso, het verdwijnen van het schip en het faillissement van William Kemp.

We zijn dan op tweederde van de roman aangeland. De rest van het boek richt zich vooral op de handelingen van Kemps zoon Erasmus, die Matthew Paris persoonlijk verantwoordelijk houdt voor het faillissement en de daaropvolgende zelfmoord van zijn vader, en tevens voor het niet doorgaan van zijn voorgenomen huwelijk met de dochter van een rijke koopman. Erasmus, die al sinds een incident in zijn jeugd op gespannen voet staat met zijn neef Matthew, zweert wraak. Pas twaalf jaar en een veelheid aan verwikkelingen later, komt het op de allerlaatste bladzijden tot een rechtstreekse confrontatie tussen het tweetal, die eindigt in een verzoening. Na de obsessieve, haatdragende gevoelens die Kemp junior jarenlang jegens Paris heeft gekoesterd, verloopt deze wending iets te soepel, en mist zij daardoor de overtuigingskracht die de rest van het boek zo sterk maakt.

De op de loer liggende conclusie dat het hier om louter een avonturenroman gaat, wordt overigens al door het lezen van enkele tientallen bladzijden gelogenstraft. *Sacred Hunger* is meer dan een aaneenrijging van onderhoudende anekdoten. Onder het meeslepend en overtuigend beschreven oppervlak van een historische roman woekert een veel minder eenduidig en helder onderzoek naar de spelonken van de menselijke geest.

Daarin wordt een nadere blik geworpen op de herkomst van wreedheid, schuldgevoel, wraaklust en andere menselijke emoties, zonder dat daarmee alle vragen worden beantwoord en duisterheden opgelost. Door dat laatste element is *Sacred Hunger* minder een negentiende-eeuwse roman dan een eerste indruk doet vermoeden.

De onmenselijke en misselijkmakende praktijk van de slavenhandel geldt in dit boek als min of meer exemplarisch voor de menselijke natuur. Alle personages in de roman blijken, elk op hun eigen wijze, geketenden te zijn. Dat komt vooral tot uiting in het laatste (misschien iets te 'didactische') deel van het boek, waarin beschreven wordt hoe de muiters en bevrijde slaven, geleid door Paris en een Afrikaanse kameraad, een idealistische, niet-racistische gemeenschap in Florida proberen op te bouwen. Het ideaal gaat echter aan machtswellust en materialisme ten onder.

Sacred Hunger is een groot en zwaar boek over een groot en zwaar onderwerp. Gelukkig is het zo geschreven dat je dat pas ten volle duidelijk wordt als je het uit hebt.

Barry Unsworth: *Sacred Hunger.* Hamish Hamilton, import Penguin Nederland, *f* 40,55. Binnenkort verschijnt bij Penguin de pocketeditie, *f* 30,-.

ADVERTENTIE

AMOS OZ BEKROOND
met de Vredesprijs van de Duitse Boekhandel

Volmaakte rust
'Een briljant geschreven roman over de vraag naar de zin van het leven, naar het geluk van het individu en het geluk van allen' - *Die Welt*
Vertaling Hilde Pach
Nu als Quarto. 452 blz., *f* 39,50
NU IN DE BOEKHANDEL
MEULENHOFF

Haagse heksenketel

door Arjan Peters

Kleine Isabel had een sprookjesprinses van een moeder, en een jaloerse reus van een vader. Om er zeker van te zijn dat moeder braaf de hele dag thuis was gebleven, controleerde pa elke avond of ze honderd krantepoppetjes had geknipt, poppetjes die elkaar bij de hand vasthielden. Ze kon er tien per uur maken.

Isabel, die deze geschiedenis op het eind van haar leven aan de nachtzuster opdist die bij haar bed waakt, breit er een nog wonderlijker vervolg aan: zij hielp haar 'maman' wel eens met knippen. Rijen poppetjes vlogen er uit de schaar, allemaal hand in hand, ze leken op elkaar maar waren niet hetzelfde, want elk poppetje was weer

Hoed af voor de snoeshanen van Helga Ruebsamen

een andere kranteflard die tot leven kwam. Het mooist vond Isabel dat ze de doden uit rouwadvertenties kon laten herrijzen. Als een bezetene knipte ze door, zodat de guirlande de kamer vulde, de gang in sliertte, de keuken en wc kwam versieren en uiteindelijk op straat met de lantarenpalen walste.

Zo gaat het toe in *De dansende kater*, de nieuwe verhalenbundel van Helga Ruebsamen. Vijf verhalen telt het boek. De personages erin lijken op elkaar, maar zijn nooit exact hetzelfde. Ze verrijzen uit een wonderlijk kabinet, waarin vergeelde Haagse Couranten liggen, hoedjes met voiles, wandelstokken, een heksenketel op een driepoot, crapauds en drankflessen. Ruebsamen hanteert de schaar, rijgt haar figuren genoeglijk aaneen en stuurt het hele zaakje dan haar werkkamer uit, de straat over, tot het door jouw openstaande venster naar binnen danst. Er is heel wat onwelkomer visite denkbaar.

'Wat ik zojuist opving en meemaakte was zeker een zinsbegoocheling. Maar wat is dat niet?', mompelt Haagse Otto in 'Pasdame'. Hij is een ambtenaar die zinloze arbeid verricht op het Rijksarchief, maar zich 's avonds laaft aan drank en een dientengevolge poëtisch gedachtenleven. De vragen naar wat waarheid is en wat verzinsel, worden op meer plekken in het boek weggewuifd als weinig ter zake doende. Ik stel me zo voor dat Helga Ruebsamen het met deze instelling hartelijk eens is. Het gaat om een goed verhaal — en daarbij, wie oren en ogen wendt naar andere richtingen dan de gelijkte, kan in saaie ambtenaartjes, verlepte vrouwen van lichte zeden én ogenschijnlijk deugdzame huismoedertjes de nodige duistere driften en handelingen laten opborrelen.

Wat er dus allemaal waar is, moeten wij ons ook liever niet afvragen. Wat we voor ogen krijgen, is bijvoorbeeld het treurige Scheveningse pension Rida, waar beschaafde gasten aan voorbij zouden gaan. Het wordt gedreven door dikke tante Rita en dikke ome Daan, maar de geest van de deftig-valse oma die het huis eens bewoonde, waart er nog rond, en meer dan de geest: haar oude jurken en wasiers liggen in de grote kelderruimten. Mooi speelgoed voor kleindochter Nancy, die weer eens komt bijspringen in het pension. Oom Daan is lusteloos, hetgeen pas werkelijk onrustbarend wordt als hij ook de drank laat staan. Tot ongenoegen van Nancy, die graag rare spelletjes met oom Daan speelt in de kelder, fleurt hij op als er een nieuwe pensiongaste komt.

Een magere treurwilg vindt Nancy haar, een Meryl Streep-achtige huileballk, maar zij is wél de eens gevierde pianiste Maeve van Wees. Daan en Maeve giebelen wat af, totdat Nancy in een jurk van oma de geest krijgt en een amoureuze ontmoeting tussen de twee verijdelt door het kunstgebit van de oude taart uit haar slaapkamer te gatvreemden.

Helga Ruebsamen FOTO GERRIT SERNE

Ook dát is de wereld van Ruebsamen. Aan elke hemelse romance kleven aardse wetten en onverwachte praktische bezwaren. Maeve verlaat dezelfde nacht nog geschokt het pension, oom Daan trekt zich gebroken terug in bed, maar Nancy is goedgemutst als haar moeder haar kort na het incident komt ophalen. Zit er een moraal in dit sprookje, en de vier die er op volgen? Die kun je er in lezen, ja: wie luistert naar oude stemmen en de motteballengeur op zolder krachtig opsnuift, zal het laatst lachen. Die heeft nog een mooi verhaal op zijn oude dag, ook al is er niemand die je gelooft.

Rijksambtenaar Otto is een Brakmaneske heer op kamer, en zoon van een vreemde sinjeur met een wandelstok en een hoed die af en toe door een krant met een gaatje ging zitten gluren bij de verlopen kol Isabel. Groot geworden, zoekt Otto later Isabel ook op. Zij onthult hem dat zijn werkelijke vader goeroe Pradyumna is, die in zijn show mensen kon laten zweven (en achter de coulissen zijn bevallige assistente, Otto's moeder, blijkbaar wist te bezwangeren). In woede scheurt Otto het krantebericht dat Isabel hem toont aan stukken, met een foto van 'een donker heertje met een soort tulbandje op en de glinsterende knoopjesdropogen van een levensgenieter'. Het was een overlijdensbericht mijmert Isabel, die in het slotverhaal 'De laatste klant' de hoofdrol heeft. En dat terwijl Pradyumna destijds in Den Haag zijn voorstellingen bracht als de 'onsterfelijke' magiër.

Ook hij was uiteindelijk maar een mens, zoals Ruebsamens mussen alleen maar af en toe op nachtegalen lijken. Ottootje heeft het niet begrepen, Isabel wel. Daarom is zij, na het gehavende krantepoppetje van Pradyumna, het laatste personage dat Helga Ruebsamen heeft uitgeknipt en ons aanbiedt.

Hoe kun je de nostalgische verzameling vreemde snoeshanen uit *De dansende kater* eerbiediger begroeten dan door het lichten van je hoed?

Helga Ruebsamen: *De dansende kater*. Querido, *f* 29,90.

De ontreddering achteraf

door Arnold Heumakers

Roman van Rudolf Geel over euthanasie

Het meest verbazingwekkend aan *Dierbaar venijn*, de nieuwe roman van Rudolf Geel, is de lijst met titels achterin. Tien romans en zes verhalenbundels heeft Geel gepubliceerd, een hoeveelheid die op geen enkele manier overeenkomt met zijn bekendheid. Er zijn meer schrijvers als hij in de Nederlandse literatuur. In de luwte werken zij hardnekkig aan hun oeuvre, zonder dat een groot publiek er kennis van neemt. Goede, degelijke schrijvers, als Alfred Kossmann, Willem van Maanen of J. Bernlef vóór het succes van *Hersenschimmen*.

Of Rudolf Geel met deze roman meer weerklank zal krijgen, weet ik niet. In elk geval heeft hij ditmaal een thema gekozen dat ook buiten de literatuur de gemoederen bezighoudt: euthanasie. Zijn hoofdpersoon en vertelster, de 45-jarige Laura, heeft met behulp van een arts een einde gemaakt aan het leven van haar zieke vader. De roman toont haar ontreddering achteraf. De beslissing dwingt tot een soort gewetensonderzoek, waarbij de relatie tot haar vader in een nieuw, onbarmhartiger licht komt te staan.

Dat dit gewetensonderzoek gepaard gaat met veel ingewikkelde en pijnlijke emoties, ligt voor de hand. Hoofd en hart zijn veranderd in een warboel, nadat ze zoveel verantwoordelijkheid hebben moeten dragen. 'De genadige dood die ik hem schonk is een ongenadige aanslag op het gebied waar mijn herinneringen aan hem langzaam hun definitieve en troostrijke vorm zouden moeten vinden', merkt Laura op. Niets spreekt meer vanzelf, alles moet opnieuw zijn plaats krijgen.

Geel heeft geen *roman à thèse* geschreven: er wordt geen standpunt ingenomen, vóór of tegen euthanasie. Hij laat alleen zien wat de gebeurtenis in Laura's hoofd heeft losgewoeld. Wanneer zij zich op zeker moment afvraagt: 'Om wie gaat het hier eigenlijk?', kan over het antwoord geen twijfel bestaan: het gaat in de eerste plaats om haar.

Haar vader verwijt zij dat hij zijn dochter heeft opgezadeld met een verantwoordelijkheid die zij nauwelijks blijkt te kunnen dragen; hij heeft haar 'morele kracht' overschat. Dat zij de beslissing heeft moeten nemen, ontluistert hem in haar ogen. Zijn leven lang was 'waardigheid' zijn parool, maar op het moment suprême heeft hij zijn dochter de rol van 'beul' opgedrongen. Zij neemt het hem bijna kwalijk dat hij geen zelfmoord heeft gepleegd, toen het nog kon.

Erg redelijk klinken deze verwijten niet. Maar redelijkheid past niet bij ontreddering, natuurlijk, vergeet er ook het nodige aan oud zeer opgerakeld door de dramatische gebeurtenis. Laura heeft haar vader nog veel meer te verwijten. Zij noemt hem een 'ijdeltuit' en een 'egoïstische gek'; hij heeft zijn gezin verwaarloosd voor zijn werk (Laura's vader was archeoloog) en hij heeft weinig of zelfs geen moeite gedaan om zijn vrouw terug te krijgen, nadat die het huis had verlaten om in de Provence 'kunstenaar' te worden.

De dubbelzinnigheid van veel van de verwijten is evident. Laura vindt haar moeder bijvoorbeeld 'een beetje gek' en schaamde zich destijds voor haar toen zij met haar studentenvrienden over de 'eendimensionale mens' wilde praten. Op haar vaders professionele hartstocht (die ergens een 'eeuwig verlangen' wordt genoemd) lijkt zij daarentegen ook jaloers te zijn, al wordt dat nu enigszins weggemoffeld onder een bittere constatering als: 'Iedereen gaat zijn eigen doodlopende weg af.'

In gedachten speelt Laura haar ouders met hun huwelijk vol misverstanden en frustraties tegen elkaar uit. In werkelijkheid gaat het vooral om haar eigen plaatsbepaling. Zelf heeft zij blijkbaar niet veel reden tot tevredenheid en daarvoor krijgen — terecht of ten onrechte — de ouders en met name papa postuum de rekening gepresenteerd. Toch wint uiteindelijk de andere zijde van de medaille. In de laatste zin van haar relaas komt het tot een soort verzoening, wanneer Laura het feit dat haar vader zijn lot aan haar heeft toevertrouwd als een blijk van zijn vertrouwen in haar liefde interpreteert.

Het valt niet mee alles wat Laura vindt en voelt exact met elkaar te rijmen. Begrijpelijk misschien, gelet op de ontreddering waaraan zij ten prooi is gevallen: zij heeft zelf de grootste moeite haar emoties onder controle te krijgen. Maar voor de lezer komt daar nog een probleem bij. Geel heeft zijn hoofdpersoon namelijk wel erg schimmig gehouden. Van Laura's vader en moeder krijgen we in de loop van de roman een tamelijk helder, zij 't schetsmatig beeld; over Laura zelf komen we eigenlijk nauwelijks iets te weten, behalve dan dat zij advocate is, ongehuwd en zonder kinderen.

In de roman is zij voornamelijk aanwezig met haar gevoelens en gedachten, die in hun verwarrende tegenstrijdigheid op papier een eigen leven gaan leiden. Ze krijgen daardoor iets abstracts, dat geen tegenwicht vindt in een concrete en markante biografie. Laura wordt nergens meer dan de naam die al deze gevoelens en gedachten moet dragen; waar het haar aan ontbreekt is substantie en dat heeft onvermijdelijk zijn weerslag op het geheel waarin juist zij zo'n essentiële rol speelt.

Het lijkt wel of Rudolf Geel zijn roman heeft geschreven als een kort verhaal. Dat hij dat heel goed kan, heeft hij vorig jaar nog laten zien in de bundel *Trage schaduwen*, vol subtiele, gevoelige, op een aangenaam onnadrukkelijke manier vertelde verhalen. Een beetje schimmig waren de hoofdpersonen van die verhalen eveneens, maar dat was binnen het korte bestek geen bezwaar. In deze roman, waarin Geel verder dezelfde, zeker niet geringe kwaliteiten aan de dag legt, wordt het dat op den duur helaas wel.

Rudolf Geel: *Dierbaar venijn*. Meulenhoff, *f* 29,50.

Walter van den Broeck wroet voort in volk en vorstenhuis

Tweelingbroer voor Boudewijn

door J.A. Dautzenberg

Het begon allemaal met *Brief aan Boudewijn* (1988), waarin Walter van den Broeck een verslag gaf van wat koning Boudewijn tijdens zijn bezoek aan de Kempen gezien zou hebben als hij niet het gelikte officiële programma had moeten volgen maar door hem rondgeleid was. Het was een geslaagd voorbeeld van *faction*; Jeroen Brouwers noemde het 'én roman én sociologisch rapport én maatschappijkritisch pamflet'. Aan het slot komt de koning in de arbeiderswijk waar Van den Broeck opgroeide, en ten slotte in zijn slaapkamertje, waar de koning de kleine Walter een pen cadeau doet, symbolische oorsprong van het latere schrijverschap.

De fictie van het contact met de koning liet Van den Broeck klaarblijkelijk niet meer los. In 1985 begon de vierdelige cyclus *Het beleg van Laken* te verschijnen. De grote Walter wordt — met zijn vulpen — onder dwang naar het paleis van Laken gebracht en moet daar gaan opschrijven 'waarom hij schrijft' — het begin van een autobiografische cyclus, zou je denken.

Aanvankelijk klopt dat ook wel, maar door het verhaal heen beginnen steeds meer andere lijnen te lopen, die pure fictie zijn: merkwaardige dienstmeisjes aan het hof, vreemde dignitarissen, een legeropstand of zoiets in de tuinen, veel heen en weer gehol vooral. Wat is er in 's hemelsnaam aan de hand in België en aan het hof?

In het tweede deel (1990) werd de fictionele kant van het boek zo mogelijk nog ondoorzichtiger en tegelijk begon ook het autobiografische deel versnipperd te raken. Het resultaat was een allegaartje waar je als lezer alle en dus geen kanten mee uit kon. *Gek leven na het bal* heet dit deel; de titel is een anagram van de eerste, wat ook voor de volgende delen geldt: *Het gevallen baken* (1991) en *Het leven na beklag* (1992).

In het derde deel leek het alsof Van den Broeck ook zelf vond dat de fictionele nevenintriges de aandacht van de zaak afleidden. In elk geval wordt negentig percent van de tekst in beslag genomen door de beschrijving van de aftakeling van zijn ouders. Laat je die andere tien percent buiten beschouwing, dan is het een prachtig boek: ontroerend, komisch, verbeten, medelijdend, razend, — al deze houdingen tegenover de 'vermaledijde' ouders lopen door elkaar.

In het nu verschenen vierde deel is de autobiografische intrige geheel verdwenen en blijft alleen het gadoe aan het hof over. In het begin heb je dat nog niet in de gaten. De eerste helft is een rechttoe rechtaan verteld verhaal met slechts af en toe een verwijzing naar de hofintrige. Hoofdpersoon is het jongetje Philippe die verzot is op de boeken van Alexandre Dumas. Het verhaal over hem is zelf een typisch Dumas-verhaal vol verrassende wendingen, toevalligheden, dubbelgangers, ontvoeringen, eenzame opsluitingen, spoorloos verdwenen geliefdes, — de drie musketiers kunnen elk moment de hoek om komen. Het is ook spannend: wie is die Philippe en wat wil men van hem? En vooral: wie zijn die 'men'?

Ongeveer halverwege wordt alles duidelijk. Koningin Astrid baarde destijds niet één jongetje maar twee, met als gevolg dat het Belgische hof én de legerleiding in twee kampen verdeeld raakten. Om een lang verhaal met veel verwikkelingen kort te maken: als Boudewijn de abortuswet niet wil ondertekenen gaat hij terwille van zijn geweten in het klooster en neemt zijn minder kwezelige tweelingbroer terwille van de monarchie ongemerkt zijn plaats in. En deze tweelingbroer haalt Van den Broeck naar het hof om de hele geschiedenis op te schrijven.

Dit is allemaal aardig en het wordt heel goed verteld, maar het blijft een triviale avonturenroman, om niet te zeggen een jongensboek. Maar we zijn pas halverwege en dan gaat alles erger mis dan je voor mogelijk houdt. Alle elementen uit de vorige delen komen hier bijeen en worden over de lezer uitgestort. Iedereen duikt weer op: de vader en de moeder, de wulpse meiden, die dikke notaris, hoffunctionaris, vergeten jeugdvriendinnetjes — allen spoeden ze zich naar het grote paleisbal. En nieuw ben door rept Van den Broeck, of rijdt in een jeep, of vliegt door de lucht, of holt maar wat op en neer door zalen en tuinen. Het lijkt alsof hij met één grote klap zijn werk wil samenvatten, maar de klap is eerder het zuchtje van een uiteenspattende zeepbel.

Een passage deed me sterk denken aan *De pupil* van Mulisch. Daar ziet de jonge hoofdpersoon in een stoeltjeslift de personages die hij later zal uitbeelden: de man met het verminkte gezicht, de twee vrouwen, een tweeling. Kort, strak en helder bij Mulisch, diffuus en breedsprakig bij Van den Broeck, die zijn personages bijeenbrengt in een feestzaal. Een flits van inzicht in wat de toekomst zal brengen tegenover een grand guignolklucht die van geen ophouden weet.

Hoe jammer is dit allemaal. Van den Broeck kan heel goed en heel indringend schrijven als hij dicht bij de realiteit blijft. Fantastische zaken zodanig beschrijven dat ze een schijn van onontkoombare realiteit krijgen is hem niet gegeven, zodat alles uitloopt op een warboel van zinloze fantasterij.

Walter van den Broeck: *Het leven na beklag*. De Bezige Bij, *f* 32,-.

KUISTENS

DIT ZOU OVERBODIG MOETEN ZIJN

Hij heeft er, geloof ik, geen nadelige gevolgen van ondervonden. Bij het lezen van het proefschrift *De killer* van Wiel Kusters, misschien zelfs wel tijdens de promotieplechtigheid, ontdekte Gerrit Kouwenaar dat hij in de reeks 'weg/verdwenen' uit de bundel *zonder namen* een fout had gemaakt. In het tweede gedicht ervan rakelt hij de brand van het Paleis voor Volksvlijt op. In de tweede strofe schrijft hij:

en later in de jaren van de grote brand
en die ochtend van veel nadorst
en gesponnen suiker, zó koud dat er
een taximenner dood vroor in zijn spijker,
was het mode onder een smalle hoekspijp
zebrasokken te dragen
staande naast de brandwacht

De ochtend, na de brand. 'Nadorst' is heel mooi en 'gesponnen suiker' niet minder: het bevroren bluswater op de puinhopen. En de intensiteit van de kou wordt aangegeven met de legendarische taxichauffeur bevroren in zijn open auto, een van die fantastische verhalen waarmee we allen zijn opgevoed.

Nu brandde het Paleis voor Volksvlijt af in de zomer. En op geen foto van de ochtend van de nadorst is gesponnen suiker te zien. Maar in de erop volgende zeer koude winter brandde het Amstel Theater af. Twee branden werden door de dichter verwisseld. Is dat erg? De dichter is niet, als zijn vader (want die zal wel naast de brandwacht staan) verslaggever. Er wordt in de reeks een verdwenen tijd in verdwenen gebouwen opgeroepen; over het proces van bouwen en breken (en branden!) gaat de cyclus. En 'de jaren van de grote brand' gaat de feitelijkheid van de ene brand te boven, zoals de betekenis van de hele reeks boven het historisch gegeven uitstijgt. Alle branden worden één vuur waarbij je dood vriest.

Een van de bekendste gedichten van Achterberg is het slotgedicht van zijn *Ode aan Den Haag*. 'Passage' heet het; ik citeer het octaaf (waardoor de mooiste regel, 'Den Haag, je tikt er tegen en het zingt', de eerste van het sextet, onvermeld moet blijven):

Den Haag, stad, boordevol Bordewijk
en van Couperus overal een vleug
op Scheveningen aan, de villawijk
die kwijnt en zich Eline Vere heugt.

Maar in de binnenstad staan ze te kijk,
deurwaardershuizen met de harde deugd
van Katadreuffe die zijn doel bereikt.
Ik drink twee werelden, in ene teug.

Op het raffinement waarmee twee zeer verschillende schrijvers in hun relatie tot de stad worden opgeroepen (en daarin wordt ook hun werk gekarakteriseerd) hoeft niet te worden ingegaan. Er zit in de tweede strofe een duidelijke verwijzing naar de roman *Karakter*; Katadreuffe, de zoon van de deurwaarder Dreverhaven, is een van de hoofdfiguren ervan. Die 'deurwaardershuizen' denk je in Rotterdam, de stad van handeling van *Karakter*. En Katadreuffes relatie met Den Haag is in de roman een zeer minimale. Volgens mij heeft Achterberg zich gewoon vergist en Katadreuffe en zijn vader aan Den Haag toegedicht. Natuurlijk kun je lezen dat in Den Haag, zo vol Bordewijk, de huizen zich naar het beeld van huizen (en figuren) van Bordewijk gaan gedragen. Er is nog veel meer op te merken en dat is ook gedaan en de vergissing van Achterberg wordt steeds meer een gelukkige, want veel betekenissen voortbrengende.

De verwijzingen bij Achterberg zouden met ruimhartigheid een vorm van intertextualiteit kunnen worden genoemd. De tweede strofe veronderstelt in elk geval bekendheid met een roman van Bordewijk. Op verwijzingen en toespelingen kun je de hele wereldliteratuur uitkloppen. En ik wed dat veel schrijvers zeer vrijmoedig met hun bronnen zijn omgesprongen. Het is hun materiaal. De 'interpicturale' schilders doen al niet anders. Ik zou niet graag beweren dat Picasso en Bacon Velazquez niet begrepen hebben. Ze hebben er waarschijnlijk meer van begrepen dan kunsthistorici: ze hebben het zich eigen gemaakt. Als schilders.

In de NRC van afgelopen maandag las ik een verslag van het festival 'Het andere boek' in Antwerpen. Een van de daar geïnterviewden was de Nederlandse schrijver en dichter J.P. Guépin. Hij was kennelijk niet gekomen om de tegenstellingen Noord-Zuid te verzachten. Hij trof de Vlamingen in hun trots: Hugo Claus. Hij noemde, blijkens het verslag, diens werk 'piepschuim'. Daar is niets tegen in te brengen. Toen ik het las, had ik net mijn uitgeleende exemplaar van *Het verdriet van België* in de kast teruggezet. Ik pakte het nog even en las de eerste alinea: 'Dondeyne had een van de zeven Verboden Boeken onder zijn schort verstopt en Louis meegelokt. Zij zaten onder de slingerplanten van de grot van Bernardette Soubirous.'

Dat vind ik een meesterlijke opening, misschien nog beter dan het begin van Claus' romandebuut *De Metsiers*. Ook daar is niets tegen in te brengen. Vestdijk is met Van Lennep vergeleken, Proust met een veel te grote doos bonbons, Elsschot is groter genoemd dan Dostojewski en ik heb een kwatrijn van Leopold het mooiste gedicht uit de Nederlandse literatuur genoemd. 'Toemaar!' is de enig mogelijke reactie. Je opent met zo'n zet in elk geval geen partij.

Maar Guépin zei nog iets meer. (Natuurlijk was dat 'piepschuim' de afsluiting van een hekelverhaal, maar dat staat niet in de krant.) Hij zei ook nog, dat Claus 'in zijn romans en toneelstukken klassieke motieven verwerkt zonder daar ook maar iets van te begrijpen'. En verder: 'Zijn werk heeft geen achtergrond, geen boodschap. Het is nihilistisch.'

Ook tegen dat laatste is weinig of niets in te brengen. Het zal negatief bedoeld zijn, maar zou ook complimenteus uitgelegd kunnen worden. In welke traditie moeten we dat 'nihilistisch' verstaan? En die afwezigheid van achtergrond? Al zou die alleen maar een vergiftigende piepschuimcultuur van Vlaanderen zijn!

Maar Claus' wanbegrip van de klassieke wereld? Guépin is een erudiet classicus, van Grieks tot neo-Latijn. Alles zal in zijn hoofd in wetenschappelijke volgorde en interpretatie staan. Zo hoort het ook. Claus heeft de literaire inhoud van zijn hoofd vergeleken met een vuilnisvat. Hij graait en leest en bergt op, voorlopig. Materiaal. Dat hij tot scheppen maakt van of gestalte geeft in zijn eigen mythische wereld. Hij herschept het oude of vernietigt het. Wie het werk piepschuim vindt, zal van die herscheppingen uiteraard niet onder de indruk komen. Ik denk dat Claus die klassieke wereld maar al te goed begrepen heeft en er daarom juist mee kon werken. Zoals Bacon en Picasso schitterende schilderijen konden maken waarin Velazquez doorgrond en verminkt tegelijk is. Hij zal wel vergissingen hebben gemaakt, maar daar staat de wereldliteratuur vol van.

Misschien is tegen de bewerking over Claus' wanbegrip van de klassieken ook wel niets in te brengen. Want het uitgangspunt is het werk van Claus. Ik bewonder dat, Guépin niet. Hij lijkt voor zijn misprijzen een maatstaf te hebben: de officiële kennis. Aan die duimstok bezwijkt de hele wereldliteratuur. Dat zou een overbodige mededeling moeten zijn.

ADVERTENTIES

KUNST KIJKEN KUNST KOPEN
INFORMATIE:
HANNEKE HANEVELD 020-5622493
INA TIMMERMAN 020-5622845

12/9 - 8/11
DIE BANK
EINE WERTVORSTELLUNG VON
Thomas Huber
CENTRAAL MUSEUM UTRECHT
AGNIETENSTRAAT 1 UTRECHT
(030) 362362

CONTEMPO
GALERIE MAASTRICHT
HERMAN BROOD
tot 4 november

TENTOONSTELLING
leven en werk van architect
WILLEM 1864 - 1940
Kromhout Czn
22 augustus t/m 8 november
Met steun van DURA BOUW B.V.
Actualiteitengalerij
De Bijenkorf van Dudok
Nieuwe maquette in de Carel Weeber-collectie
i.s.m. de Rotterdamse Kunststichting
6 oktober t/m 22 november
Nederlands Architectuurinstituut
Westersingel 10
3014 GM Rotterdam
010-4361155
openingstijden
di-za 10-17 uur zo 11-17 uur

Atelier verschijningen

Laatste weekend
Allocaties
Floriade
Zoetermeer

KUNST KIJKEN KUNST KOPEN
INFORMATIE:
HANNEKE HANEVELD 020-5622493
INA TIMMERMAN 020-5622845

ADVERTENTIES

KUNST KIJKEN KUNST KOPEN

INFORMATIE:
HANNEKE HANEVELD 020-5622493
INA TIMMERMAN 020-5622845

AVBABNE
t/m 8 november
Niek Kemps
Lezing (Engels) bij de tentoonstelling van Niek Kemps door Stuart Morgan zo 11 oktober 15.00 uur
Reserveren gewenst (040-387305)
t/m 25 oktober
Marcel Broodthaers
040 - 389730 Bilderdijklaan 10 Eindhoven

GOLTZIUS
Rendierjagers
Prehistorische tentenkampen bij de Maas
t/m 14 februari 1993
Goltziusmuseum
Goltziusstraat 21 Venlo
077-596762

„Herman Brood nuchter aan tafel"
Opening zaterdag 10 okt.
Eenmalige verkoopexpositie in de
Nieuwe Spiegelstraat 29, Amsterdam
Fantastisch „oud" werk uit '88-'89
vanaf Dfl. *f* 2500,- (olieverf)
Idem litho's van *f* 475,-
en
eenmalige verkoop van collectie marmeren ingelegde tafels uit Italie en lederen clubs, model rond 1935
Informatie: 020-6238525
020-6242637

galerie
20 jaar AELBRECHT
met een jubileum zeefdruk
Arthur Stam

t/m 29 november
Impressionisme: een schone kijk

Laatste week:
t/m 18 oktober
Quintessens
t/m 18 oktober
Nuttig en nodig

Laatste weekend:
t/m 11 oktober
Walker Evans & Dan Graham
Museum Boymans van Beuningen
Rotterdam

KUNST KIJKEN KUNST KOPEN

Renaissance van de jazz-klarinet

door Kevin Whitehead

Muzikant A kan wel met zijn instrument overweg, maar mist de *Sound*. Muzikant B beschikt wel over de *Sound*, maar ontbeert weer het juiste jazzgevoel. De Newyorkse rietblazer Don Byron heeft zo zijn twijfels over de terugkeer van de jazz-klarinet: je hoort er veel over, maar de echt goede solisten blijven schaars. Don Byron is dit weekeinde een van de hoofdattracties van de Groninger JazzMarathon, die dit jaar gewijd is aan de nieuwe populariteit van de klarinet. Jazzjournalist Kevin Whitehead sprak *homeboy* Byron in New York: over klezmermuziek, rasta-krullen en Schumann. 'Iedereen beweert nu opeens dat jazz en klezmer zoveel met elkaar te maken hebben.'

Don Byron: de frasering van een drummer. FOTO FRANS SCHELLEKENS

Don Byron speelt klezmer met dreadlocks

Don Byron weet dat sommigen beweren dat de jazzklarinet een hernieuwde bloei doormaakt, wat gezien zijn volle agenda en de enthousiaste ontvangst van zijn debuutalbum *Tuskegee Experiments* in de Verenigde Staten moeilijk te ontkennen lijkt. Maar Byron gelooft daar geen snars van. 'Je kan pas echt spreken van een comeback als blijkt dat musici die een band beginnen, het gevoel hebben dat ze niet om de klarinet heen kunnen. Nu is er vaak alleen behoefte aan de specifieke sound van een bepaalde klarinettist, zoals Alvin Batiste. De klarinet wordt er geen haar beter van als ze mij voor een eenmalig optreden vragen.'

Daar zit wel wat in. Trombonist Craig Harris en de gitaristen Bill Frisell, Brandon Ross en Marc Ribot, die men nooit heeft kunnen betrappen op een uitgesproken voorkeur voor de klarinet, hebben allemaal Byron wel eens ingehuurd. Op dit moment speelt hij in Frisells nieuwe sextet — waarmee hij deze maand ook de studio ingaat — en in Ross' elektrische band Treasured Stranger, de opvolger van Overflow. Byron timmert aardig aan de weg met zijn klarinet: hij heeft ook nog zijn eigen jazzgroep (meestal met gitarist David Gilmore, keyboardspeler Uri Caine, bassist Kenny Davis en drummer Ralph Peterson). Daarnaast leidt hij een groep die geheel gewijd is aan klezmer, de traditionele joodse muziek die in de jaren twintig populair was en waarin de klarinet domineert, en ten slotte het Semaphore Ensemble, een kamermuziekgezelschap waarmee hij stukken speelt als *Quatuor pour la fin du temps* van Messiaen.

Het is niet moeilijk te begrijpen waarom Byron zo'n veel gevraagde musicus is. Hij heeft een snijdend, snerpend geluid, typisch voor het hoge register van de klarinet; zijn enorme drive wordt geaccentueerd door zijn hamerende spel van snelle staccato's op één noot. Byrons frasering lijkt op die van een slagwerker — wie weet is dit wel een erfenis van de tapdanslessen uit zijn kindertijd. Hij heeft iets met drummers; vorig jaar verscheen een aantal schitterende albums waarop hij meespeelt, van onder anderen de drummer-bandleiders Bobby Previte, Gerry Hemingway en zijn oude makker Ralph Peterson.

Byron heeft veel bewondering voor de dwingende ritmes van Artie Shaw en Jimmy Hamilton, klarinettisten uit de bloeitijd van de Swing, voor bopper Tony Scott, klezmer-virtuoos Mickey Katz en voor John Carter, de visionaire modernist. 'Vroeger luisterde ik helemaal niet speciaal naar klarinettisten', zegt Byron, 'ik hield meer van de jazz waar iedereen toen naar luisterde, van de tenorsaxofonisten Joe Henderson en Sonny Rollins bijvoorbeeld. Je kunt aan mijn spel horen dat ze grote invloed op me hebben gehad.'

Een andere reden waarom veel bandleiders graag met Byron werken, is zijn opvallende persoonlijkheid. Als hij speelt, hopst hij van het ene been op het andere als een losgebroken marionet. Buiten het podium is hij geestig en gevat, niet het minst omdat zijn taalgebruik doorspekt is met smeuige *slang*-uitdrukkingen (Byron is een geboren en getogen Newyorker, die zijn jeugd doorbracht in de Bronx). Zo spreekt hij iedere bekende aan met 'B', afkorting voor *homeboy*.

Astma

Hij ontkent niet dat het nogal absurd moet overkomen: een kleine, zwarte Amerikaan met dreadlocks die een klezmer-band leidt, zeker als je bedenkt dat de betrekkingen tussen zwarten en joden in New York — triest genoeg — nu niet bepaald hartelijk zijn.

Wanneer Byron optreedt met zijn klezmer-band komt het regelmatig voor dat een onnozelaar uit het publiek opmerkt: 'Hij denkt zeker dat hij een jood is'. Alsof dat de enige goede reden zou zijn om deze opzwepende muziek, bovendien bij uitstek muziek voor de klarinet, te willen spelen. Maar Don Byron weet maar al te goed wie hij is. Hij wordt dagelijks geconfronteerd met de vernederingen die bij het leven horen van iedere jonge (hij is 33) zwarte Amerikaanse man. Een paar weken geleden nog werd hij, toen hij op weg was naar huis na een optreden in een nachtclub, in de subway door een blanke politieagent aangehouden en enige tijd vastgehouden op het bureau, puur en alleen vanwege zijn uiterlijk.

De titel van zijn debuutalbum als bandleider, *Tuskegee Experiments* (verschenen op Elektra/Nonesuch), is een veelbetekenende verwijzing naar een zwarte bladzijde uit de geschiedenis van de Afro-Amerikanen: in het Zuiden kregen zwarte mannen die met syfillis besmet waren geen medische behandeling omdat de doktoren het verloop van de ziekte wilden bestuderen. Het verhaal van het titelnummer wordt door de dichter Sadiq vol bitter sarcasme verteld. Het album bevat ook een wals van Schumann voor klarinet solo, *Auf einer Burg*, en een variatie op Ellingtons *Mainstem*, samen met gitarist Bill Frisell. Op *Tuskegee Experiments* staan geen klezmer-nummers, maar vorige maand heeft Byron een cd opgenomen met muziek van Mickey Katz. Deze klezmer-klarinettist schreef muzikale parodieën à la Spike Jones, en dat ze Byron aanspreken is niet verwonderlijk, want ze zitten muzikaal goed in elkaar en nemen op een absurdistische manier de traditie er tussen.

Het is eigenlijk puur toeval dat Don Byron klarinet is gaan spelen. 'Toen ik vier was bleek dat ik astma had. De dokter zei dat ik kon kiezen: of een blaasinstrument gaan bespelen, of gaan zwemmen. Dat laatste viel af, want ik zonk meteen als een baksteen. De klarinet van mijn oom slingerde in huis rond en daar ben ik toen op gaan spelen.'

Hij studeerde ijverig op het instrument, en toen hij werd toegelaten aan het New England Conservatory in Boston hoopte hij op een carrière in de klassieke muziek — hij had al een keer Rimski-Korsakovs *Sheherazade* gespeeld met de Bronx Philharmonic — maar zoals veel ambitieuze zwarte klassieke musici ontmoette hij veel weerstand. 'Ik werd behandeld als iemand die alles op straat had geleerd. Bovendien had ik plezier gekregen in improviseren. Vanaf dat moment heb ik niet meer geprobeerd om mezelf op één ding te concentreren, maar ben ik met van alles en nog wat gaan experimenteren.'

In de *Third Stream*-afdeling van het NEC studeerde Byron bij de jazzcomponist en -theoreticus George Russell, verder speelde hij klassiek jazzrepertoire met latere grootheden als Donald Harrison, Greg Osby en Marvin 'Smitty' Smith, die ook in Boston studeerden. Ze traden altijd op in Wally's, een buurtcafé in een zwarte wijk. 'Als ze het niet mooi vonden, joelden ze je gewoon van het podium af.'

Het New England Conservatory was ook de enige muziekopleiding van betekenis die een eigen klezmer-band had. Je kunt rustig stellen dat de huidige klezmer-revival er zonder het NEC nooit geweest zou zijn. (Deze revival kent overigens een groot aantal verschillende stromingen, variërend van groepen die de originele arrangementen spelen, met fouten en al, tot de free-jazzachtige klezmer van het New Klezmer Trio uit Californië en de Amsterdamse band Klezmokum van pianist Burton Greene.)

Byron zegt dat hij het aan de klezmer-muziek te danken heeft dat hij zijn belangstelling voor de klarinet niet verloren heeft, want tien jaar geleden waren er voor de jazzklarinet maar bar weinig mogelijkheden. 'Het was een goede voorbereiding om een eigen band te gaan leiden', zegt hij, 'vooral het spelen in de conservatoriumband. Ik speelde nooit met het gebruikelijke zware vibrato; ik vond dat ik mijn eigen stijl moest kunnen ontwikkelen, maar ik kreeg al kritiek als ik een of andere solo niet precies zo speelde als Dave Tarras [die vanaf 1925 plaatopnamen maakte] op die en die dag in de studio.

'Nu beweert iedereen opeens dat klezmer enorm veel invloed heeft gehad op de jazz. Als je op het conservatorium rondloopt, is het zelfs amper te merken dat jazz en zwarten iets met elkaar te maken hebben. Naar mijn idee is klezmer veel meer verwant met Roemeense muziek. Sommige mensen beweren dat ze in alles wat ik speel klezmer horen, maar zelf hoor ik dat totaal niet. Een ander kan helemaal niet vertellen door wie je bent beïnvloed.'

Voordat Byron na zijn studie in New England weer naar New York terugging, werd hij door Hamiet Bluiett gevraagd voor een klarinet-octet waarmee hij in 1984 naar het Berlijnse jazzfestival wilde. Dit concert is te horen op *The Clarinet Family* (Black Saint). Later nam Byron twee albums op met trombonist Craig Harris en speelde hij klassieke Ellington-arrangementen met bandleider Mercer Ellington. (Op dit album speelt Byron baritonsax, het instrument waarmee hij ooit begonnen is in de hoop nog eens een keer met de door hem zeer bewonderde Latin-pianist en bandleider Eddie Palmieri te kunnen samenspelen. Tot zijn spijt is het hem niet gelukt om Palmieri zover te krijgen om zijn medewerking te verlenen aan *Tuskegee Experiments*.)

Dixieland

Zijn optreden als *sideman* heeft hem geen windeieren gelegd, maar Byron heeft zijn succes toch vooral te danken aan zijn tegendraadse karakter, in combinatie met zijn al even eigenzinnige speelstijl. Hierdoor heeft hij in verschillende muzikale genres carrière weten te maken op een weinig populair instrument. Dit verklaart misschien een beetje waarom Byron niet gelooft in een revival van de jazzklarinet; de huidige populariteit van het instrument kan hij onmogelijk los zien van zijn persoonlijke inspanningen de klarinet weer de plaats in de jazz te geven die haar in zijn ogen toekomt, en voor zichzelf een plaatsje te veroveren buiten de jazzmuziek.

Het valt echter niet te ontkennen dat nieuwe ontwikkelingen in de moderne jazz ertoe hebben bijgedragen dat de klarinet sinds lange tijd weer een geliefd instrument is. Zo is er door de stijgende populariteit van repertoire-orkesten behoefte ontstaan aan klarinettisten die het Swing-idioom beheersen, zoals Bill Easley en Ken Peplowski. Daar komt bij dat jonge zwarte musici de aloude New Orleans-jazz — die ze vroeger denigrerend *Dixieland* noemden — hebben herontdekt; de beroemdste van deze jonge *revivalists* is de klarinettist Michael White.

De Association for the Advancement of Creative Musicians (AACM), een vooruitstrevend collectief uit Chicago dat zich sterk maakt voor een creatief multi-instrumentalisme, heeft getalenteerde klarinettisten als Mwata Bowden en Douglas Ewart voortgebracht. Ook in de moderne *Third stream*-kamermuziek die de aloude scheiding tussen de muzikale genres trotseert, speelt de klarinet een belangrijke rol. Marty Ehrlich speelt klarinet in zijn Newyorkse Dark Woods Ensemble; in Amsterdam heeft Michael Moore, die samen met Ehrlich aan het New England Conservatory heeft gestudeerd, opnamen gemaakt met componist Maarten Altena (en met Misha Mengelbergs ICP-orkest, en met Klezmokum)

Ook in de wereldmuziek staat de klarinet hoog aangeschreven; Ivo Papasov uit Bulgarije speelt volksmuziek die ook in jazzkringen aanslaat; in Frankrijk heb je Louis Sclavis die geïmproviseerde muziek maakt waarin vaak Franse volksmuziek doorklinkt. Verder zijn daar nog Anthony Braxton, Roscoe Mitchell en Tony Coe, multi-instrumentalisten van de iets oudere generatie, J.D. Parran met zijn *new music*-improvisaties, bebopper Eddie Daniels, Ben Goldberg van het New Klezmer Trio, Ab Baars en Daniele d'Agaro in Amsterdam... en niet te vergeten klarinetcoryfeeën als Tony Scott, Buddy Defranco, Jimmy Giuffre en Perry Robinson.

Uit deze lange, gevarieerde lijst blijkt duidelijk dat er wel degelijk behoefte is aan het geluid van de klarinet in het algemeen, ook al beweert Byron van niet. Wel moet gezegd worden dat er van de huidige generatie musici maar weinigen in zijn ogen de toets der kritiek kunnen doorstaan. Als ik een aantal namen noem van tijdgenoten, blijkt er geen een te zijn die volledig zijn goedkeuring kan wegdragen. De een kan wel aardig met de toeter overweg maar heeft muzikaal niets te melden; de ander heeft weliswaar kaas gegeten van akkoordwisselingen maar mist de 'Sound', een woord dat door Byron met heilig ontzag wordt uitgesproken. En weer een ander heeft wel de 'Sound', maar mist weer het echte 'jazzgevoel'.

'Een goede jazzmusicus is voor mij iemand met een persoonlijke expressie, die met zijn spel een hele muzikale wereld weet op te roepen, en dat mis ik altijd bij klarinettisten. Je moet onverzettelijkheid uitstralen, daar gaat het voor mij om.' Het kan geen toeval zijn dat Byrons ideaal — veelzijdigheid, kracht en concentratie op klank — verdacht veel lijkt op zijn eigen muziek.

Vertaling Brigit Kooijman

Don Byron speelt zaterdagavond met zijn kwintet op de Jazzmarathon in de Groningse Oosterpoort. Vanavond presenteert de JazzMarathon onder meer *Tribute to John Carter*, met David Murray.

ADVERTENTIE

Scheltema
Holkema
Vermeulen
boekverkopers
Koningsplein 20
Amsterdam
020-523 14 11

ANDERSEN-MIDDAG
Woensdagmiddag 14 oktober 1992
van 14.00 tot 16.00 uur
Met Annelies van Hees (de vertaalster van het zojuist verschenen boek *Sprookjes en Vertellingen* van Hans Christian Andersen), en de illustratrices Charlotte Dematons, Annemarie van Haeringen, Marit Törnqvist & Willemien Min. Er zal worden voorgelezen, verteld, getekend en buttons worden gemaakt
In de Trappengalerij een Tentoonstelling van originele illustraties uit het prachtige sprookjes boek van Andersen (geb. f49,90)
afdeling kinderboeken 1e etage

Eeuwige strijd met de moeder

door W. Bronzwaer

In 'Time and Tide' toont Edna O'Brien zich andermaal schatplichtig aan Joyce

Sinds Edna O'Brien in 1960 met *The Country Girls* debuteerde en meteen beroemd werd, heeft ze onafgebroken romans en verhalen geschreven die over dezelfde onderwerpen gingen: de gevolgen van haar jeugd in de strenge katholieke omgeving van het bekrompen Ierland en de positie van de vrouw.

Die twee thema's komen samen in de karakteristieke figuur van de vrouw die haar seksuele vrijheid bevecht. Bij die strijd is de moeder steevast de grootste sta-in-de-weg, want zij vertegenwoordigt de vrouw die haar waardigheid ontleent aan de plaats die kerk en samenleving haar toestaan. Het gevecht dat Edna O'Briens vrouwen voeren is dan ook altijd een gevecht met de moeder.

In een interview met Philip Roth heeft zij ooit gezegd dat de interpretatie die Freud aan de Oedipus-sage gegeven heeft, ten grondslag ligt aan de wanhoop van de vrouw. Want het verlangen van de zoon naar de moeder wordt geaccepteerd, terwijl het verlangen van het kleine meisje naar de moeder nooit, in werkelijkheid of in de fantasie, bevredigd kan worden. Ik denk, dat Edna O'Brien daarmee óók wil zeggen dat de moeder zo'n specifieke rol speelt in de emancipatie van elke vrouw omdat de moeder, per definitie, een niet-geëmancipeerde vrouw is.

In *Time and Tide* duikt deze problematiek al heel vroeg op: als de hoofdpersoon te horen krijgt dat zij vanaf haar geboorte een gehaat kind is geweest — wat haar natuurlijk door de vader wordt toegevoegd.

Maar om die vader gaat het niet, en evenmin om haar echtgenoot. Als het woord bruikbaar was (en dat is het niet omdat het een symmetrie in de man-vrouw relatie vooronderstelt die niet bestaat), dan zou het werk van Edna O'Brien in hoge mate 'manonvriendelijk' genoemd kunnen worden, en *Time and Tide* al helemaal. Vader en echtgenoot spelen eigenlijk geen rol, behalve als factoren die de emancipatie van de vrouw bemoeilijken. De echtgenoot is hier zelfs een dusdanig oningevuld subject — dat alleen maar nare dingen doet en zijn vrouw haar leven na de scheiding probeert te vergallen zonder dat men ook maar iets van zijn motieven te weten komt —, dat de lezer geen enkele neiging voelt hem als een personage in de roman te accepteren, wat natuurlijk de roman als studie van een huwelijkscrisis doet mislukken.

De roman laat zich daardoor niet lezen als een realistisch-psychologisch verslag van een echtscheidingsproces. Het gaat uitsluitend om de vrouw die dat proces probeert te verwerken en te overleven. Zij heeft twee zoons (net als de schrijfster zelf) en in het gevecht dat die om hun eigen vrijheid voeren, ziet de hoofdpersoon enerzijds haar eigen emancipatiestrijd weerspiegeld maar wordt anderzijds de uitslag van die strijd al zichtbaar. De banden die haar aan haar zoons binden zal zij ooit kunnen slaken. Naarmate de zoons zich van haar verwijderen, neemt haar moederliefde toe. Dat is een fataliteit waaraan zij weet niet te kunnen ontsnappen en eigenlijk wil ze dat ook niet.

Zowel de moeder als de zoons schuwen in hun vrijheidsstrijd geen enkel wapen. Er worden vreemde uitspattingen beschreven: avonturen met sex en drugs en mystiek, alles om maar de vrijheid te vinden die het leven niet toe zal staan. Als een van de zoons verdrinkt wanneer een boot waarop hij een drugsfeestje viert op de Thames wordt aangevaren (zo'n ongeluk heeft zich een aantal jaren geleden inderdaad voorgedaan), neemt de broer de zorg op zich voor zijn vriendin die zwanger is, van hemzelf maar misschien ook van zijn verdronken broer. Het is eigenlijk deze erkenning van het moederschap door haar eigen zoon die de moeder brengt tot iets dat met aanvaarding van haar eigen moederlot zou kunnen worden omschreven, als dat niet te optimistisch klonk.

Het gaat dus bij *Time and Tide* niet om een psychologisch-realistische roman. Wat aan de orde is, zou je de diepte-psychologische structuur van de vrouwen-emancipatie kunnen noemen, waarin het moederschap het centrale probleem is. Wel kan het bevreemden, gezien wat Edna O'Brien gezegd heeft over het Oedipus-complex, dat zij de twee kinderen in haar roman tot zoons heeft gemaakt. Zou de problematiek van het boek niet nog scherper uit de verf zijn gekomen als er minstens één dochter in het spel was geweest, juist omdat de band tussen moeder en zoon zich in allerlei sancties verheugen kan die niet zijn weggelegd voor de band tussen moeder en dochter? De teneur van alles wat Edna O'Brien heeft geschreven en gezegd is juist dat de emancipatiestrijd van de vrouw in eerste instantie met de moeder gevoerd moet worden. Door haar hoofdpersoon wel zoons maar geen dochters te geven, lijkt zij een kans te hebben laten liggen.

Voor een Ier is de vrijheid te bevechten op drie moeders: de moeder zelf, de moederkerk en moedertje Ierland. Zo heeft James Joyce het geformuleerd. Voor alle Ierse schrijvers van onze tijd is Joyce uiteraard het grote voorbeeld en dat geldt ook voor Edna O'Brien. Haar schatplichtigheid aan Joyce is na haar debuut in 1960 alleen maar duidelijker geworden. In *Time and Tide* is de invloed van Joyce' vroege werk, met name *Dubliners*, zeer duidelijk waarneembaar. Hij komt tot uiting zowel in de stilistische verfijning van het proza als in de sterk episodische structuur van de roman, die de lezer soms het gevoel geeft dat hij een verhalenbundel zit te lezen.

De invloed van Joyce is natuurlijk tweeledig: het is een artistieke invloed maar ook een levensexempel. Voor Edna O'Brien was het net zo goed noodzaak om Ierland lichamelijk en geestelijk de rug toe te keren als voor Joyce. Net als hij leeft zij in ballingschap, net als de zijne werden haar boeken in Ierland verboden. Maar net als bij hem bleef Ierland ook de inspiratiebron waaruit zij zal blijven putten zolang zij schrijft.

Is *Time and Tide* nu een meesterwerk? Ik vind van niet. Juist de literaire pretenties, juist de wedijver met Joyce doen afbreuk aan het boek. Het is te goed geschreven; de stilistische verfijning doet afbreuk aan de gevoelsintensiteit die het verhaal probeert te bereiken. Op momenten waarop de gevoelsintensiteit toch doorbreekt, blijkt zij bovendien niet helemaal vrij van de melodramatiek die juist Joyce in *Dubliners* zo meesterlijk wist te vermijden. Daardoor ontbreekt het de roman aan evenwicht tussen wat hier gezegd wil worden en hoe het gezegd wordt. De literatuur staat hier het leven soms een beetje in de weg.

Edna O'Brien: *Time and Tide*. Viking/Penguin. Import Penguin Nederland, *f* 33,60.

Ruïnewoningen aan het Herfstplein, van architect Leo Heijdenrijk.

FOTO'S WIM RUIGROK - DE VOLKSKRANT

Avontuur in Kattenbroek

'Optelling van architectonische extravaganties', 'necropool', of toch een 'vrolijke puinhoop' met 'grote erotische uitstraling'. Kattenbroek, de veelbesproken nieuwbouwwijk in Amersfoort-noord, is voor de helft gereed; flat-fort, galerij-kasteel, kashbah, brugwoning, huis in de Stille Steeg, 'gemaskerd' appartement en *Ruïnewoning* zijn inmiddels bewoond. De meningen over deze schepping van architect Ashok Bhalotra lopen sterk uiteen. Verantwoordelijk wethouder Fons Asselbergs houdt nog steeds zijn hart vast. Zijn angst: een mooi idee, maar de uitvoering slaat niet aan.

door Wim de Jong

Het staat ergens in een folder. Dat de gezinnen die er nu en straks wonen, deel uitmaken van een feest, een avontuur. Een fantasie. Oók op maandag. Natúúrlijk ook op maandag. Zo'n gewone en toch bijzondere maandag waarop de was als vanzelf droogt, de kinderen voorlopig nog op school zijn, en mevrouw X. uit het Hof der Kolommen tegen een uur of twee in de middag de gemakkelijke stoel neemt en op haar terras gaat zitten. Weekblad bij de hand, een schuin oog op de juist verpotte oleander die ook al gewoon doorbloeit, een terloopse, wat schichtige blik naar de toerist die door het raam staart.

Raar gezicht wel. Daar zit zij op een maandag in de ambiance die Wintertuin heet, verpakt in een luxe cadeaubox van doorzichtig glas even een moment voor zichzelf te hebben op die vrolijke, hink-stap aangelegde, overdekte straatstoep, terwijl de dagjesmens haar door het glas aankijkt. De enorme kweekkas omspant de achterzijden van twee tegenover elkaar gelegen woonblokken, waar het altijd 18 tot 20 graden Celsius is. Ertussen ligt een groene hoestbui als gemeenschappelijke tuin.

Daarboven: glas. Glas tot hoog boven de bovenste kamers, glas via de zijmuren tot bij de buren, en met de klimop mee de hemel in. Overal onbewasemd, kristalhelder, zomerswarm glas. Er hangt een briefje tegenaan. Of passanten niet te lang door het raam willen turen en het kristallen paleis niet willen betreden. Dit in verband met de privacy van de bewoners, zoals mevrouw X. Die, om de aandacht meteen een beetje te verleggen, op de indoor-coniferen afstapt en lukraak wat wilde scheuten afknijpt, omdat een avontuur ook weer niet in een oerwoud hoeft te stranden.

Dat gebeurt dan op een gewone maandag, als het midden in de herfst is en de wind waait, maar de lucht boven Kattenbroek volschiet met onnoembare beloften. Het is het gevoel dat oude jonge jongens konden hebben toen ze ooit in zo'n halfvoltooide buurt opgroeiden. Het was maandagmiddag. Er was geen huiswerk. De gazons en de afrikanenperken waren nog niet ingezaaid. De jongens hoefden pas thuis te zijn als de lantaarns aangingen, en tussen de bouwkranen, de zandhopen en de cementmolens strekte zich tot die tijd een aards paradijs uit waarin niets onmogelijk was. Elk moment kon Floris over het wandelpad van vergruisd, rood grind komen aangalopperen, elke stofwolk ter hoogte van de Stille Steeg duidde op steunvuur van de mannen van Bonanza, onder aanvoering van een in het Duits nagesynchroniseerde Little Joe: *'Wirft die Kanone weg! Sonst knallt's!'*

Kattenbroek moet de uiteenlopende emoties, herinneringen, bespiegelingen en verwachtingen van een generatie woonconsumenten verzinnelijken. 'Mijn ideaal', zei de bedenker van Kattenbroek, Ashok Bhalotra, onlangs in *HP/De Tijd*, 'is een stad die erotische uitdrukkingskracht heeft, waar je door de geuren, door de textuur van de muren, door de beplanting, letterlijk de neiging hebt te gaan vrijen.' Voor de uit New Delhi afkomstige stedebouwkundige en architect is belangrijk wat iemand in zo'n situatie *voelt*. 'Krijg je vlinders in je buik, word je er misschien kwaad om? Ik vind dat je af en toe kwaad moet kunnen worden om architectuur. "Verdomme, wat een kitsch!" roepen. Dan komt er discussie.'

Zijn nieuwbouwwijk combineert daartoe het prozaïsche uit *De Noorderlingen* met de betovering van De Efteling. De Middeleeuwen met Mondriaan. De *Libelle* met de wereld van Dickens. De Hobbits met Gait-Jan Kruutmoes. De biobak met filosofie. Catweazle met Rudolf Steiner. Het ge dachtengoed van de New Age met *Het Kleine Huis op de Prairie*, en wat er bij deze of gene verder maar opkomt. Alles is legitiem. Alles is associatie, ervaringsfeit of verbeelding. Alles is diepte en tegelijk *basisbodem*, zoals dat in het Ontwikkelingsplan Kattenbroek uit 1989 is omschreven.

Vervolgens geeft het niet echt hoe dat concept in de beleving wordt uitgewerkt. Zolang het principe ervan maar overeind staat: 'Het creëren van een bewustzijnsvorm die nog niet onderworpen is aan de censuur van de ratio, een denken dat zijn voorbeeld vindt in de naïeve kinderlijke verbeelding, waarin de fantasie nog niet gehinderd wordt door een remmende logica, maar openstaat voor de verwording in de confrontatie met het banale.' Immers: 'Het gaat bij dit samenspel van beelden om de poëtische orde en de intensiteit van de beelden, waarbij de verdieping van de ontmoeting is te prefereren boven het gemak van de herkenning en methode. Het gaat om de kracht en de fascinatie, die van de ontmoeting uitgaat, en om het toeval of het lot, die als gebeurtenissen van een andere orde ons tot een herwaardering van het object, het ding, brengen.'

In Amersfoort-noord heeft dat geleid tot wat het vakblad *De Architect* reeds bestempelde als 'een optelling van architectonische extravaganties'. Van de ongeveer 4650 woningen die er tot en met 1994 worden gebouwd, is inmiddels de helft betrokken. Er zijn een flat-fort, een galerij-kasteel, een kashbah, een brugwoning, een huis in de Stille Steeg, een 'gemaskerd' appartement, of een heuse *Ruïnewoning* aan het Herfstplein, ontworpen door de Kattenbroekse kameleon Leo Heijdenrijk à 144 duizend gulden per stuk.

Qua 'basisbodem' laat een *Ruïnewoning* zich het eerst lezen als een van voren door sombere baksteen bijeengehouden pseudobouwval met vensters waar amper een tennisbal doorheen kan worden geslagen. Aan de andere kant oogt zij als een moderne, uit Durox-blokken opgetrokken éénpersoonssquashbunker. Qua 'verdieping van de ontmoeting' kan de tekst uit een rondleidingsbrochure van de gemeente assistentie bieden: 'De herfst is de tijd van verval. Wanneer je in de herfst van je leven komt ga je deze overdenken. Vandaar de afbrokkelende voorgevel. Omdat dit een somber gegeven is om mee te eindigen, ontwierp Heijdenrijk een sterk contrasterende achtergevel om het voorjaar mee aan te geven om hiermee de continuïteit van het leven aan te duiden.'

Dat een ruïne-eigenaar zijn woonbelevingsconcept al eigenhandig verfraaide met uit mallen gegoten, betonnen haviken, of adelaren, of gieren, wordt door de bedenkers van het project ten zeerste op prijs gesteld. Net als initiatieven om er met geraniums gevulde klompen of in hout gebrande naambordjes tegen de deuren te spijkeren, of ganzen voor de ramen te zetten. Bhalotra: 'Die ganzen en klompen en tulpen zijn juist fantastisch, daardoor wordt het *echt*.'

De wordingsgeschiedenis van Kattenbroek wordt op het gemeentelijk voorlichtingscentrum van Amersfoort verklaard aan de hand van een kleine fotogalerij, een overdruk van het Ontwikkelingsplan en een video. Een foto toont een doorkijkje op het Herfstplein, waarop een jonge vrouw twee albino pitbulls uitlaat. De video begint met een opname waarin wethouder Fons Asselbergs zichzelf de gewetensvraag stelt of hij in de moderne groeikernen, waardoor hij zo vaak fietste, had willen wonen. Aangezien de bestuurder daarop weinig keren 'ja' kon zeggen, moest het onderhavige uitbreidingsgebied zijns inziens worden geschoeid op een spannendere stedebouwkundige formule, die begrippen als geborgenheid, warmte en schaal van nieuwe dimensies kon voorzien.

In Bhalotra, werkzaam bij het Rotterdamse bureau Kuiper Compagnons, werd de nonconformistische visionair met de poëtische metaforen gevonden. Zijn plan werd gegrondvest op de symboliek en de wisselwerking van het reizen en het thuis-zijn. Avontuur tegenover *cocooning*. De toekomst van de communicatie met andere culturen gekoppeld aan de traditie van familiare verbondenheid. Dat uitgangspunt diende te worden vervat in een mysterieuze, 'wazige' en 'ongrijpbare' sfeer die voeding kon geven aan het proces van zoeken, vinden en verliezen, dat het scheppen van een nieuwe realiteit aankleeft. 'Een stad is meer dan een goed georganiseerde eenheid in functionele zin', staat er in het Ontwikkelingsplan. 'Een stad moet een reflectie zijn van de cultuur en de inspiratie van haar bevolking.'

Bhalotra ontwikkelde vijf structuurthema's: de Ring, de Laan der Hoven, de Verborgen Zone, de Kreek en het Masker; vijf architectuurthema's: de Gesloten Stad, het Fort, de Boerderijenkamer, de Brugwoningen, de Wintertuin; en een reeks bijpassende landschappen: water, kreek, vijver, bos, veld, moeras, heuvel. De beplanting in de verschillende buurtonderdelen zal overeenkomstig het natuurlijk palet van de vier jaargetijden zijn: herfstgebladerte bij de ruïnes, vlinderstruiken langs de Laan der Hoven.

Elk hoofdelement kent zijn eigen verborgen, impliciete eigenschappen, die samen 'de ziel van het plan' vormen. De Verborgen Zone bijvoorbeeld, een tachtig meter brede strook van circa 1,5 km in noord-zuid richting en begrensd door water en 'stadmuren' (inclusief 'muurhuizen'), staat voor het 'ontdekken', de lente en het 'reizen in geestelijke zin'. Het is daarbij de plek waar Bhalotra een twintigtal kunsttoepassingen wil laten uitvoeren. De genodigde kunstenaars werden vorig jaar tijdens een driedaagse workshop geacht een gemeenschappelijk uitgangspunt voor hun aandeel vast te stellen.

In cultureel centrum De Zonnehof in Amersfoort is een expositie ingericht met schetsvoorstellen en maquettes voor de schatten van de Verborgen Zone. Het gebodene op de tentoonstelling is al net zo wonderlijk als de omgeving waarin het gerealiseerd moet worden. De vloeren van de zaal zijn volgestort met enkeldiep, grijs bouwzand. Langs de wanden rijzen plastic narcissen, denneboompjes, coniferen en berken op teneinde de *setting* alvast te verlevendigen. Eenzelfde functie hebben de klanken op de achtergrond. Een gelegenheidssymfonie van reidansen, chakra's, vogelgeluiden en *minimal music*.

De Verborgen Zone herbergt de *genius loci* van Kattenbroek, een samenballing van 'verlangens en ambities' waaraan veel kunstenaars op esoterische wijze gestalte hebben gegeven. Albert Goederond en John Körmeling zijn uitzonderingen. De eerste boetseerde een flinke circusolifant die op één poot een gele bal in de lucht houdt en eventueel kan worden ingezet als drinkwaterfonteintje: 'Een gebaar van gulheid dat past bij de lente.' De tweede bedacht een 'glitterhuis', een constructie die veel weg heeft van een omgekeerde baseball-pet, bedekt met neonlampjes, pailletten en spiegeltjes.

De andere ontwerpen zijn in de aard kabbalistischer. Joseph Semah stelt voor een labyrint te bouwen van 22 bronzen vormen, waarop onder andere een paardeschedel, de slagtand van een olifant, de schedel van een vos, een zeeschelp, een bloem en urn komen te rusten. Dat doolhof wordt gesecondeerd door een in een marmerplateau verzonken fontein, die op de hoeken wordt omgeven door lange kaarsen en zes zitblokken met van gouddraad bestikte kussens. Het geheel maakt volgens de kunstenaar goed dat er in de opzet van Kattenbroek werd vergeten zorg te dragen voor een openbaar toilet en een begraafplaats: 'De begraafplaats is de mimicry van de moedige ideeën van de overledenen.' Om de gedachte van het verborgene dan nog te accentueren, opteert Semah voor de mogelijkheid bronzen vijgen in de stadsmuren van de Zone te metselen: 'De vijg als *eye-opener* van de geest.'

Hans van den Ban biedt een poort aan van twintig meter lang en vijf meter hoog, die uit zeven kleinere poorten bestaat. Aan één kant worden boven elke poort grote reliëfs van huldekransen met cijfers gemonteerd. De kransen, die 'lijken op de kartonnen huldekransen in de feestartikelenwinkel', worden in verschillende tinten goud en zilver vervaardigd. Tevens zal Van den Ban koekoeksklokken in de sculptuur verwerken. Als alternatief draagt hij een opstelling aan van drie reusachtige koekoeksklokgewrichten van gewapend wit beton, met een lengte van 7.50 meter, elk 9000 kilo zwaar en refererend aan 'de gemeten uren van de tijd'.

De ontwerpen van David Veldhoen, Kazuo Katase en Gust Romijn lijken enigszins op elkaar omdat ze gedrieën een monumentaal landschap creëren. Veldhoen een woud van schelpenpaden en stenen pilaren waarvan sommige zijn vervangen door even dikke bomen. Katase een *Schattenhof*, een zwart huis zonder dak op een terp. Romijn eveneens een terp, omringd door een sloot en knotwilgen met een lengte van vijf à zeven meter. Op zijn terp staan twaalf tafeltjes met op elk blad een gouden aardappel: 'De achtergrondgedachte aan het vroegere landschap met zijn vruchten.'

Maandag — en Kattenbroek leest haar reisverhaal vanmiddag dan maar weer eens thuis. In het Isolotto, een naar de favoriete droomvertrekken van Keizer Adrianus vernoemd, cirkelvormig bejaardentehuis zet een krom oudje de melkflessen buiten. Op het Herfstplein slaat een bewoner een protestbord in de grond omdat er nog steeds geen speeltuintje tussen de ruïnes is aangelegd. Een postbode moppert over de in de Stille Steeg geparkeerde *travelsleeper*. En op de America-ring wordt een grote richtingaanwijzer opgetrokken met daarop *Familie Schoonderbeek*. Enkele honderden meters voorbij de Kreek ('biedt de vrijheid aan de "Belgische" villacultuur' en 'komt voort uit en verbeeldt het irrationele, romantische levensgevoel') staat hun boerderijtje. 'Om als het ware dit verstilde beeld te conserveren als het verleden van Kattenbroek.'

De vak-kritiek, die er ook op maandagmiddagen moest zijn langs geweest, classificeert de wijk al smalend als een 'necropool', geenszins de 'vrolijke puinhoop' die het had moeten worden. Of het waar is of niet, het is de nachtmerrie van wethouder Asselhof. Dat het idee wel goed is, maar dat de uitvoering ervan niet aanslaat. 'Dat het gewoon een mooi idee was, maar dat op een gegeven moment de droom over is en dat we hem 's morgens zijn vergeten. Niet meer weten waarover hij gaat, omdat we hem niet meer herkennen in de werkelijkheid. Als dat gebeurt, moet ik me terugtrekken.'

Little Joe staat in de Stille Steeg en denkt er niet over terug te trekken. Het is maandagmiddag, de lantaarns zijn nog niet aan, en achter de *travelsleeper* doemt gevaar op: *'Also, wirft die Kanone weg! Sonst kannst du die Radieschen von unten ansehen!'*

De Zonnehof, Amersfoort: *De Verborgen Zone — Kunst in Kattenbroek*. Tot 1 november.

Een Amersfoortse nieuwbouwwijk kruist Middeleeuwen met Mondriaan

Wintertuin, ontworpen door Maarten van de Breggen.

ADVERTENTIES

Tweede Leidse Boekenzondag
zondag 11 oktober
Groots opgezette manifestatie in
BOEKENSTAD LEIDEN
30 boekhandels, bibliotheken, musea en prent/antiquariaten organiseren tal van activiteiten rondom het boek & de prent
- tentoonstellingen
- lezingen: o.a. door Boudewijn Buch in de Bibliotheca Thysiana
- demonstraties drukken
- taxaties
- speciale etalages
- boekenbeurs in de Pieterskerk

Folder met plattegrond en programma gratis verkrijgbaar bij VVV en alle deelnemers
Informatie:
071-121067 - 071-143552

KUNST KIJKEN KUNST KOPEN
INFORMATIE:
HANNEKE HANEVELD 020-5622493
INA TIMMERMAN 020-5622845

laatste weekend
wasteland
het landschap vanaf nu
Fotografie Biënnale Rotterdam III
25 galeries en musea presenteren t/m 11 - 10 - 1992 een internationale fotomanifestatie
Hoofdtentoonstelling: Studio Waterstad, Schiedamsedijk 130 Rotterdam. Open di-zo: 11-17 uur
informatie: 010-4780655

GALERIE YANTAR
Voorhaven 34, Edam, tel. 02993-71855
tot 23 oktober expositie:
Yolanda Eveleens-Etsen
Babs Bannenberg-Objecten
Werk in stock: o.a. van
Sjoerd Bakker, Laetitia de Haas
Fon Klement, Lucebert,
Frank Rosen, Jan Sierhuis
Openingstijden:
donderdag en vrijdag
14.00-18.00 uur, zaterdag en zondag 13.00-17.00 uur.

VAN REEKUMMUSEUM APELDOORN
Churchillplein 2 telefoon (055) 219155 - fax (055) 225456
François Morellet
12.09 1992 16.11

KUNST HAL
ROTTERDAM
kom maar op 01/11/92

KUNST KIJKEN KUNST KOPEN

ADVERTENTIES

Jef snauwaert

schilderijen

za 10 oktober t/m
zo 8 november 1992

VOC de Brakke Grond
Nes 45 Amsterdam
tel.: 020/6229014

open di t/m za: 10-19.30 u. zo 13-17 u

KUNST KIJKEN
KUNST KOPEN

INFORMATIE
HANNEKE HANEVELD 020-5622493
NA TIMMERMAN 020-5622845

STEDELIJK

KUBOTA

POLKE

jaren 1964-1992

De Best Verzorgde
Boeken 1991

WILLINK

t/m 22 november

De Nieuwe Kunstschool
1933-1943

t/m 22 november

HALLEY

jaren 1982-1991

FINSTERLIN

t/m 25 oktober

AMSTERDAM

EN MASSE

MULTIPELS VAN
MEDIA KUNSTENAARS

opening: zo 11 october, 15:00 - 18:00 uur

Bloemgracht 121, 1016 KK Amsterdam

OPEN ATELIERWEEKEND „KIJKEN ROND DE KERK"

Zaterdag en zondag 10 en 11 oktober van 12.00 - 17.00 uur. Plattegrond is verkrijgbaar aan het begin van de atelierroute: de OOSTERKERK, Kleine Wittenburgerstraat 1 (bus 22 of 28 vanaf C.S.) Amsterdam.

Carla M. Bonnet, Hanna Geertsema, Irene Hertel, Fons Heijnsbroek, Daan Lemaire, Abraham Luttger, Eva Ravenstijn, Friduwih Riemersma, Kees Romeyn, Niek Satijn, Rene Smulders, Rene P. Tonneyck, Antoinette Wentholt, Annelies Weterman

de Campagne

onderzoek naar mogelijkheden van kunst in de openbare ruimte

vanaf 10 oktober in Den Haag:
Eric Colpaert Kerkhoflaan
Harmen de Hoop station Hollands Spoor
Joep van Lieshout /
Klaar van der Lippe voorstel Stuwstraat
Raoul Teulings Van der Vennestraat

reeds geplaatst:
Andrea Blum
Arno van der Mark Zeeslusweg
Norbert Radermacher
Egied Simons voorste Boekweitkamp
Q.S. Serafijn Notes of a Super Non-Individual Watcher

stroom haags centrum voor beeldende kunst, inlichtingen 070-3658985

KUNST KIJKEN
KUNST KOPEN

PLATEN

BIJDRAGEN PATRICK VAN DEN HANENBERG, HANS HEG EN GERT VAN VEEN

Cabaret

Stijlvol pleidooi voor euthanasie met volle bariton

Ernst-Daniël Smid: Even alleen. Phonogram 514 107-2.
Josephine, The Musical. Mercury 512 659-2.
Rienne va Plus: Money makes millionaires. Casino reccords Cas 102.

Steeds vaker zijn diepe klassieke stemmen in het lichte genre te horen. Vormde Richard Harris met *MacArthur Park* lange tijd een uitzonderlijk geluid, nu zijn Pavarotti, Domingo, Carreras en Marco Bakker bekende klanten in deze winkel. De scheidslijn tussen opera en (doorgecomponeerde) musical vervaagt, dus is het niet verwonderlijk dat meer operazangers de oversteek willen maken.

De musical *Les Miserables* leverde op dat gebied twee nieuwe namen op: Henk Poort (Valjean) en Ernst-Daniël Smid (Javert). Terwijl Henk Poort voor zijn debuut-cd *Where I want to be* een keuze uit Engelstalig repertoire maakte, kiest Smid voor Nederlands werk.

Hij is daarbij op het spoor gezet door zijn Misèrables-collega. Robert Valter die voor Simone Kleinsma 'Je vlindert me voorbij' had geschreven en het ook naar Smid doorschoof. Dat is een van de zwakste nummers van de plaat, vooral door de armoedige tekst ('Al mijn vrienden vinden me stom, maar zij zien alleen jouw negatieve kanten').

Bij de keuze van de andere nummers zijn Smid en producer Jan Rietman gelukkiger geweest. Daarbij is niet alleen teruggevallen op veilig materiaal van Jacques Brel/Wilmink, Herman van Veen/Wilmink, maar ook op nieuw werk van Valter. De meest opzienbarende tekst is van Jan Rietman, die een stijlvol pleidooi voor euthanasie houdt. Dat komt met die fraaie, volle stem van Smid overtuigend over.

Cheryl Howard speelde het afgelopen seizoen de hoofdrol in de musical *Josephine* over het leven van de Zwarte Venus Josephine Baker, die in Nederland en Duitsland te zien is geweest en nog naar Londen en New York zal gaan.

In de toneelgedeelten leek de duivel de spelers op de hielen te zitten. Maar als de muziek klonk dan heerste er een weldadige rust, met als hoogtepunt de snijdende blues-ballad *Weary*. Josephine Baker had een ijlere en hogere stem dan Howard, maar laatstgenoemde klinkt zeker niet minder. Het Metropole Orkest onder leiding van Henk Meutgeert is erbij gehaald om de klank te vervolmaken.

Net als de muziek van Josephine Baker gaat ook Rienne Va Plus een paar decennia terug. Deze band, bestaande uit ex-Doe Maar coryfeeën Ernst Jansz (piano) en Jan Hendriks (gitaar) en lead-zangeres Rienne Janssen maakt zwoele jazzy muziek die de luisteraar wegvoert naar de lounge van een luxe cruiseschip. Op de eerste plaat (toen de band nog Rien ne va plus heette en de zangeres Rieany Janssen) werd nog veel gebruik gemaakt van traditionals.

Josephine

Nu is het leeuwedeel gecomponeerd door Ernst Jansz. Zijn nummers zijn perfect geschikt voor de stem van Janssen, die van ver achteruit de keel komt. Haar stembanden lijken bedekt met stukjes fijn schuurpapier. Het geheel klinkt naar Les Paul & Mary Ford. In de instrumentale composities van Hendriks toont de gitarist zich schatplichtig aan Hank Marvin (The Shadows) en Mark Knopfler.

Paul van Vliet: Jubileumshow. EMI 79831 02
Rob de Nijs: Vallen en opstaan, 30 jaar hits. EMI 780305 22.
Ja Zuster, Nee Zuster. Phonogram 510 288-2.

Ouwe lullen moeten weg. Ouwe lullen staan alleen maar in de wèèèèg. Dat zongen Van Kooten en De Bie op de plaat *Draaikonten*. Gelukkig neemt het duo, dat al 25 jaar de toon aangeeft in Nederland, zijn eigen oproep niet serieus.

Niet alle jubilarissen zijn echter nog even fris. Paul van Vliet staat ook een kwart eeuw op het podium. Zijn beste liedjes (*Meisjes van 13*, *De Zee*, *Veilig achterop bij vader op de fiets*) en geestige (*Majoor Kees*) of gevoelige conférences (*Partnerruil*) liggen alweer erg ver achter ons. Wie een compact overzicht van deze glijdende schaal wil horen, die kope de cd *Jubileumshow*.

De carrière van Rob de Nijs begint met *Ritme van de regen* en er lijkt zelfs na dertig jaar maar geen einde aan te komen. Het is hem nooit gelukt om, ondanks leren jack en wereldwijze opmerkingen, serieus te worden genomen. Dat is opmerkelijk omdat hij in het midden van de jaren zeventig de goede weg in was geslagen met werk van Boudewijn de Groot en Lennaert Nijgh. Met de teksten van Belinda Meuldijk (begin jaren '80) schoot hij door naar de nep-diepzinnigheid en daarna is het nooit meer goed gekomen.

Als er een lijst van de beste kinderliedjes aller tijden zou bestaan, dan zou die heel wat nummers bevatten uit de tv-serie *Ja Zuster, Nee Zuster* (eerste aflevering ruim 25 jaar geleden) van Annie M.G. Schmidt en Harry Bannink. Een dubbel-cd met liedjes uit het rusthuis vol herrie van Zuster Klivia bewijst nog eens dat liedjes als *M'n opa*, *De kat van ome Willem* (waarin de schrijfster met opmerkingen over De Gaulle duidelijk naar de volwassenen knipoogt) en *Schipbreukeling* eeuwigheidswaarde hebben. (PvdH)

Klassiek

Colin Davis koestert Falstaff als zeldzame parel

Verdi: Falstaff met o.a. Panerai, Titus, Lopardo, Sweet, Kaufmann, Horne en Quittmeyer, koor en orkest Bayerische Rundfunk o.l.v. Sir Colin Davis. RCA (2 cd's).

RCA Victor, ooit een label waarop veel opera's verschenen, is bezig met een come-back. Na ruim twaalf jaar operastilte — geldgebrek — timmert het door de Bertelsmann Music Group overgenomen Amerikaanse concern weer aan de weg. Mozarts *Figaro* onder Colin Davis was de eerste uitgave. Vorig jaar positief, maar niet overal juichend ontvangen. Dit najaar komen er vier nieuwe titels bij. Waarbij opvalt dat men gebaande paden uit de weg durft te gaan: eerste studio-opname van Massenets *Chérubin*, *La fanciulla del west* van Puccini en *Schoppenvrouw* van Tsjaikovski.

Panerai

Bij de *Falstaff* uit München gaat het tot op zekere hoogte om een voltreffer. Het orkestspel is eersteklas, de opname heeft sfeer. Lyriek en humor zijn bij Davis volmaakt in evenwicht. Bovendien: deze sprankelende commedia lirica is een absoluut meesterwerk. De oude Verdi wist het verhaal van blaaskaak Sir John (naar Shakespeare) voor een botte klucht te behoeden.

Davis koestert dit ensemblewerk par excellence, terecht, als een zeldzame parel. Daarmee schaart hij zich in een illustere rij *Falstaff*-dirigenten: Toscanini (RCA-mono), Von Karajan (EMI) en Giulini (DG). De bejaarde Rolando Panerai, indertijd een superieure Ford bij Karajan, neemt dit keer de titelrol voor zijn rekening. Vocaal is hij over zijn hoogtepunt heen, interpretatief is hij echter heel overtuigend. Alan Titus (Ford) kan niet tippen aan wat Panerai indertijd van deze partij maakte. Ook sopraan Sharon Sweet als Mrs. Ford kan idiomatischer.

Frank Lopardo (Fenton), Julie Kaufmann (Nannetta) en vooral de altijd karakteristieke mezzo Marilyn Horne (heerlijke Mrs. Quickly) zorgen daarentegen voor ijzersterke bijdragen. Een *Falstaff* die het zonder meer kan opnemen tegen die van Giulini uit Los Angeles.

Tsjaikovski: Pique Dame met o.a. Freni, Atlantov, Hvorostovsky, Forrester, Leiferkus, Boston Symphony Orchestra o.l.v. Seiji Ozawa. RCA (3 cd's).

Dat Ozawa minder opera-ervaring heeft dan Davis is hoorbaar in deze in Boston en New York gemaakte opname. Hij kan evenmin verhullen dat hij Tsjaikovski slechts als outsider weet te benaderen. Op zich klinkt de op Poesjkin gebaseerde tragedie rond *Schoppenvrouw* heel redelijk (ook hier gaat het om een meesterwerk), alleen mist de geëngageerde Ozawa het vermogen om Tsjaikovski de oerrussische toets mee te geven die Russische dirigenten van nature in hun vingers hebben.

Mirella Freni als Lisa en Maureen Forrester in de kleine rol van de mysterieuze gravin (die uit haar frivole Parijse tijd een geheim — schoppenvrouw — met zich mee draagt) verrassen door hun inlevingsvermogen en stijlvolle partijen.

Freni heeft zich het idioom van Tsjaikovski overtuigend eigen gemaakt. De eveneens in de nadagen van haar carrière verkerende Canadese alt (hier vooral bekend als oratorium- en Mahlerzangeres) zet een van de meest fascinerende gravinnen neer die op de plaat zijn te vinden.

Vladimir Atlantov (Herman), Sergei Leiferkus (graaf Tomsky) en Dmitri Hvorostovsky (prins Jeletsky) zingen sterk en authentiek, al is de nog altijd krachtige tenor van Atlantov wat kaal geworden. Doordat de opera op verschillende momenten op twee lokaties werd opgenomen zijn er technische onevenwichtigheden te bespeuren.

Helderheid, warmte en bijzondere atmosfeer van de *Falstaff*-opname ontbreken. Ook het Tanglewood Festival Chorus had beter gekund.

Massenet: Chérubin met o.a. Von Stade, Ramey, Anderson, Upshaw, Ivaldi, Sénéchal, Münchener Rundfunk Orchester o.l.v. Pinchas Steinberg. RCA (2 cd's).

In tegenstelling tot de weinig geslaagde registratie van *La fanciulla del west* (Eva Marton is geen Puccini-zangeres en verpest als Minnie bijna elk moment dat ze aantreedt) zorgt RCA met deze 'comédie chantée' van Jules Massenet voor een belangrijke èn prachtige primeur.

Het Franse vervolg op Cherubino's escapades bij Mozart (*Le nozze di Figaro*) — het boekje bevat een interessant artikel over 'Cherubino in Don Giovanni's voetsporen' — levert een interessante nieuwe kijk op Massenet op.

Na een goedkope, lawaaierige openingsscène, en tussen clichématige Spaanse uitstapjes, verrast de componist metsublieme lyrische taferelen. Massenet op z'n best. Pinchas Steinberg had de typische Franse trekjes in de partituur wat subtieler kunnen uitdiepen met het Münchener Rundfunk Orchester (een klasse minder dan 'het' orkest van de Beierse Omroep van Davis), maar over de vocale bezetting geen kwaad woord.

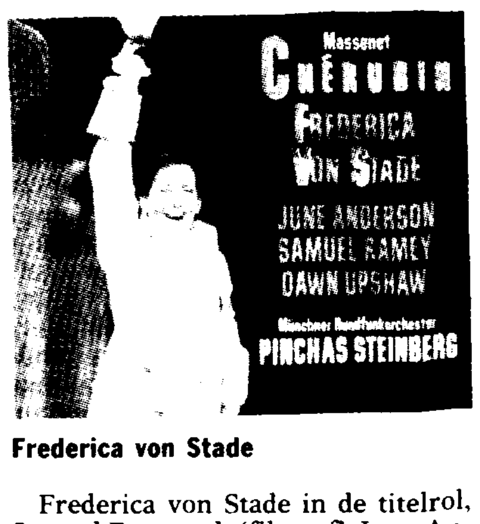

Frederica von Stade

Frederica von Stade in de titelrol, Samuel Ramey als 'filosoof', June Anderson in de dankbare rol van L'Ensoleillad en de jonge Amerikaanse ster Dawn Upshaw als een magnifieke, jeugdige Nina — allemaal sterke troeven. En dat zo'n ouwe rot als de tenor Michel Sénechal (die bij de Nederlandse Opera in *Les Brigands* van Offenbach nauwelijks uit de verf komt) voor het bescheiden rolletje van Le duc is geëngageerd, wijst er al op met hoeveel zorg de *Chérubin* van Steinberg is gecast.

Penella: El gato montés met o.a. Domingo, Pons, Berganza, Villarroel, Orquesta Sinfónica de Madrid o.l.v. Miguel Roa. DG (2 cd's).

Voor een gelijksoortige verrassing zorgt Deutsche Grammophon met de cd-première van de opera *De wilde kat* van Manuel Penella (1880 - 1939). Een zarzuelacomponist die, net als Offenbach, als hoogst bereikbare ideaal koesterde: opera's componeren. *El gato montes* zweeft niettemin ergens tussen een onvervalste Spaanse operette en veel Puccini in.

Domingo- en Berganza-fans kunnen hun hart ophalen aan de avonturen van een stierenvechter, bijgenaamd El Macareno, en de zigeunerin Gitana. Bariton Juan Pons in de titelrol en sopraan Veronica Villarroel zorgen voor adequaat tegenwerk. (HH)

Pop

R.E.M. wil succesformule niet herhalen

R.E.M: Automatic for the people. Warner Bros 9362-45055-2.

Met het achtste album *Out of time* brak R.E.M. dan eindelijk door naar het grote publiek. Sterker nog: de gitaargroep uit Athens, Georgia stootte in een klap door naar de wereldtop.

Hoe volg je zo'n plaat op? Tegendraads als altijd hebben Michael Stipe c.s. niet geprobeerd om de 'succesformule' te herhalen. Dat zou betekend hebben: nog een plaat met rijk uitgewerkte arrangementen en een uitgebreide groepsbezetting.

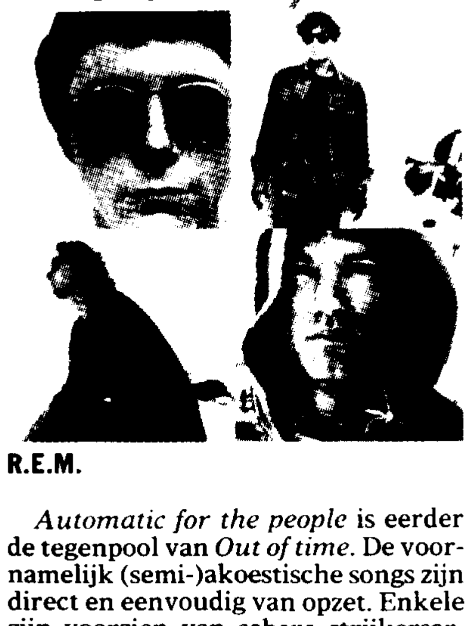

R.E.M.

Automatic for the people is eerder de tegenpool van *Out of time*. De voornamelijk (semi-)akoestische songs zijn direct en eenvoudig van opzet. Enkele zijn voorzien van sobere strijkersarrangementen — van de hand van voormalig Led Zeppelin-muzikant en arrangeur John Paul Jones.

Voor wie de groep op *Out of time* iets te overdadig klonk, is dit de ideale R.E.M.-plaat. Uitschieter in deze relatief kalme omgeving is het verbeten *Ignoreland*, het enige nummer waar de groep zich even van een steviger kant laat zien.

Cropdusters: Home-grown Agent Orange. Top hole 994 016-2.

The Cropdusters bouwden in de afgelopen jaren een gedegen naam op in het clubcircuit. De uit de kluiten gewassen rampestamp-folk-punk van de Engelse groep uit Lymington, Hampshire, is zonder opsmuk vastgelegd op deze eerste cd *Home-grown Agent Orange*, verschenen op het Nederlandse Top Hole-label. Fiddle, mandoline en banjo bepalen de sfeer, al maakt de groep in *Chicken Train* een grappig uitstapje naar de elektronische dansmuziek.

Met het (voorlopig?) wegvallen van The Pogues zijn The Cropdusters voor het publiek van folkpunkers een alternatief, al mist de groep op dit album het charisma van het voorbeeld in zijn hoogtijdagen. Deze week zijn The Cropdusters opnieuw in Nederland.

Willy DeVille: Backstreets of Desire. Fnac music.
Ronnie Wood: Slide on This. Continuum Records.

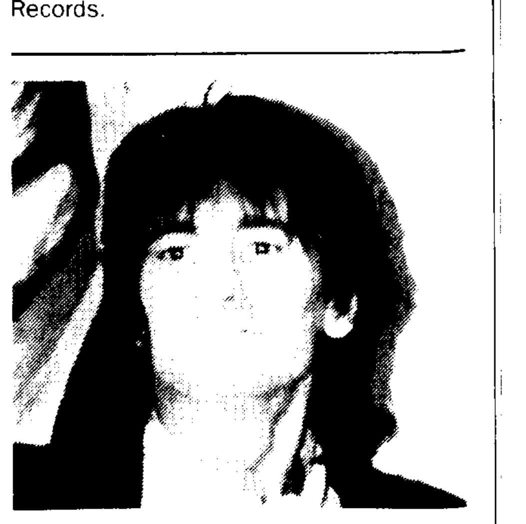

Wood

Ouwe rotten. Willy DeVille zet zijn zoektocht naar de wortels van de Amerikaanse popmuziek voort op *Backstreets of Desire*: een aangenaam *rootsy* album waarin de nadruk ligt op New Orleans-rhythm 'n' blues. DeVille wordt bijgestaan door een keur aan gastmuzikanten, onder wie Dr. John, David Hidalgo en Jeff 'Skunk' Baxter in het funky *Voodoo Charm*.

Slide on This is de eerste solo-plaat in tien jaar van Stones-gitarist Ronnie Wood. Wood heeft zichtbaar zijn best gedaan op de plaat, waarvoor zo te zien kosten noch moeite gespaard zijn. De cd (met fraai fotoboekje) bevat onversneden rock 'n' roll, Memphis-soul en funk, waarin de onbekendste Stone wordt bijgestaan door onder anderen Charlie Watts, Bernard Fowler en The Edge. Woods slide-gitaar mag er zijn, maar zijn stem heeft te weinig karakter om het album te dragen.

Sequencial: The Big Cahoona. Who's That Beat 076 CD.

Het Amsterdamse Sequencial maakte naam met een reeks snoeiharde gabber-house-platen, waarvan de single *Psychotronic* zelfs de top-tien hit haalde. Voor de eerste cd *The Big Cahoona* heeft de groep — Mr Fact, (alias A. Cassanova), Pulsemaster E. en dj Ardy B. — de zaken echter anders aangepakt.

Het helder geproduceerde album is veel ingetogener van sfeer dan de singles, die weliswaar allemaal even voorbijkomen, maar vaak in een nauwelijks herkenbare vorm. Alles staat in dienst van het geheel: een vloeiende stroom ritmes en veelkleurige muzikale thema's, die fraai aaneen zijn gesmeed.

De zeventien nummers vormen tesamen een ononderbroken reis van een uur en een kwartier, waarmee de luisteraar wordt meegenomen langs verre werelden. Bij vlagen doet de zweverige space-sfeer van het album denken aan The Orb: ook *The Big Cahoona* is een plaat die in de huiskamer heel aangenaam kan klinken. (GvV)

FILMAGENDA

Dimitri Brantjev en Vladimir Zamanski in 'Pijnlijke onverschilligheid' van Sokoerov.

AMSTERDAM – Alfa I 2 6 45 9 30 za zo 1 3 30 6 45 9 30 The player II 2 7 30 10 za zo 1 30 4 7 30 10 Light sleeper III 2 6 45 9 30 za zo 1 3 30 6 45 9 30 Night on earth IV 10 High heels 2 7 30 za zo 1 30 4 7 30 Casablanca **Alhambra** I 2 6 45 9 30 Basic instinct II 7 9 45 do vr ma di ook 1 45 Fried green tomatoes **Bellevue Cinerama** I 1 45 6 45 9 30 zo 1 15 4 6 45 9 30 Patriot games II 2 7 15 10 zo 1 30 4 15 7 15 10 Wayne's world **Calypso** I 1 45 8 30 zo 1 15 5 8 30 Howards end II 1 45 6 45 9 30 zo 1 15 4 6 45 9 30 Cape Fear **Cinecenter Coraline** 2 30 5 7 30 10 Paris s'eveille **Cinecenter Peppe Nappa** 2 30 5 7 30 10 15 Sweet Emma, dear Bobe **Cinecenter Pierrot** 2 30 5 7 30 10 15 Tous les matins du monde **Cinecenter Jean Vigo** 2 30 5 15 7 45 10 Delicatessen **Cinema International** I 7 9 45 za zo ook 3 Patriot games II 6 45 9 30 za zo ook 2 30 Lethal weapon III. **Cinema Oscar** vr za wo 8 The blues brothers; ma di 8 Barton Fink **City** I 2 6 45 9 30 zo 1 3 45 6 45 9 30 Unlawful entry II 1 45 6 45 9 30 zo 1 3 45 6 45 9 30 Alien III III 2 15 6 45 9 30 zo 1 3 45 6 45 9 30 Final analysis IV 2 15 6 45 9 30 zo 1 3 45 6 45 9 30 Batman returns V 2 15 7 9 30 zo 1 15 3 45 7 9 30 Medicine man VI 2 15 7 9 30 zo 1 15 3 45 7 9 30 Lethal weapon III VII 2 15 6 45 9 30 zo 1 3 45 6 45 9 30 Dust devil **Desmet** I 7 9 zo ook 2 15 Sweet Emma, dear Bobe; 8 De rietfluit, 10 Pijnlijke onverschilligheid, 11 zo 2 do zo De domeinen Ditvoorst; vr za Paranoia zo ma Flanagan, di wo Ik kom wat later naar Madra. De blinde fotograaf; za 0 00 zo 4 15 Spetters zo 4 30 Tango een geschiedenis. In de greep van de tango; zo 1 La negra angustias, Mex. **Kriterion** I 7 9 30 The player, II 5 30 Urga, 7 45 10 di 7 45 Five girls and a rope, di 10 15 Sneak preview **The Movies** I 7 30 10 zo ook 3 Night on earth. 5 30 Voor een verloren soldaat II 5 7 30 Raise the red lantern. 10 zo ook 2 45 De noorderlingen. III 5 30 8 Afraid of the dark. 9 45 Kyodai makes the big time; **Rialto** I 6 45 Inazuma; 8 30 zo ook 3 Van Gogh II 6 Tout va bien. 8 do ook 10 Ivanhood, vr t m wo 10 De domeinen Ditvoorst **Tuschinski** I 2 8 15 zo 1 15 5 8 15 Far and away II 2 6 45 9 30 zo 1 15 4 6 45 9 30 Basic instinct. III 2 6 45 9 30 zo 1 15 4 6 45 9 30 Housesitter IV 2 6 45 9 30 zo 1 15 4 6 45 9 30 Flodder in Amerika V 2 6 45 9 30 zo 1 15 4 6 45 9 30 The hand that rocks the cradle VI 2 6 45 9 30 zo 1 15 4 6 45 9 30 universal soldier **Cineac** 11 t m 9 The naked gun 2½ **De Uitkijk** 8 45 zo ook 3 The best intentions, 6 45 Truly madly deeply **Nachtvoorstellingen: City** I vr za 0 15 Boomerang II vr za 0 15 Basic instinct III vr za 0 15 Dead again IV vr za 0 15 Silence of the lambs. **Kriterion** I vr za 0 15 The player, II vr za 0 15 Betty blue. **The Movies** I vr za 0 15 Wild at heart; Naked lunch; Kyodai makes the big time **Kindervoorstellingen: Kriterion** za zo 1 De kleine zeemeermin, za zo wo 3 Pippi zet de boel op stelten, za zo 1 Gullivers reizen, za zo wo 3 De vijf op Schateiland **Alhambra 2** za zo wo 1 45 Peter Pan **Cinema Oscar** za zo wo 2 30 Sneeuwwitje en de zeven dwergen **Rialto** zo 1 15 wo 3 15 Mama mia, zo 1 wo 3 Benny s badkuip; zo 3 People of the forest

ARNHEM – Euro Cinema I vr za 1 45 7 15 10 zo 1 45 4 15 6 45 9 15 ma t m wo 1 45 6 45 9 15 Lethal weapon III II vr za 1 45 7 9 45 zo 1 45 4 15 6 45 9 15 ma t m wo 1 45 6 45 9 15 Universal soldier. III vr za 1 45 zo 1 45 4 15 ma t m wo 1 45 Batman returns. IV vr za 7 15 10 zo t m wo 6 45 9 15 Alien III vr za 1 45 7 10 zo 1 45 4 15 6 45 9 15 ma t m wo 1 45 6 45 9 15 Unlawful entry V vr 1 45 7 9 45 za 7 9 15 za 7 9 15 ma di 1 45 6 45 9 15 wo zo 6 45 9 15 Basic instinct **Filmhuis** I vr t m wo 7 45 Sweet Emma dear Bobe; 9 15 Van Gogh. II vr 7 45 Der Amerikanische Freund za 7 15 Der stand der Dinge; zo 7 45 Hammett; ma 7 45 Tokyo-Ga; wo 7 45 Paris, Texas. **Palace** I 6 45 9 30 za zo ook 2 Far and away II 7 9 45 za zo ook 2 30 Flodder in Amerika **Rembrandt** 2 6 45 9 30 Patriot games, **Rembrandt Luxe** 7 9 45 beh ma vr ma di ook 2 Howards end **Kindervoorstelling: Euro Cinema** za wo 2 zo 2 4 15 Sneeuwwitje **Filmhuis** zo wo 2 Busters wereld. **Rembrandt Luxe** za zo wo 2 Peter Pan

DELFT – Apollo I 8 15 vr za zo 7 9 30 Unlawful entry II 8 15 vr za zo 7 9 30 California man **Delfia** I vr za 20 7 9 30 ma t m wo 8 15 zo ook 2 30 Alien III II vr za zo 7 9 30 ma t m wo 8 15 zo ook 2 30 Medicineman III vr za zo 7 9 30 ma t m wo 8 15 zo ok 2 30 Patriot games IV vr za zo 7 9 30 ma t m wo 8 15 Basic instinct **Filmhuis** vr t/m wo 8 La captive du desert; 10 Raise the red lantarn. zo 2 30 Gabriela, To be a woman is to live at a time of war

DEN BOSCH – Casino 1 vr zo di wo 1 45 6 45 9 30 za ma 6 45 9 30 Unlawful entry II vr za ma di 6 45 9 30 zo 1 45 6 45 9 30 Medicine man III di 6 45 9 30 Aliens III; zo 10 Thelma and Louise, **Filmtheater Jeroen** vr za ma di wo 8 45 The Adjuster **Euro Cinema** I 1 45 6 45 9 30 zo 1 45 4 15 6 45 9 30 Universal soldier, II 1 45 6 45 9 30 zo 1 45 4 15 6 45 9 30 Patriot games. III 1 45 6 45 9 30 zo 1 45 4 15 6 45 9 30 Basic instinct, IV vr ma di 1 45 6 45 9 30 za wo 6 45 9 30 zo 4 15 6 45 9 30 Lethal Weapon III V 1 45 6 45 9 30 zo 1 45 4 15 6 45 9 30 Flodder in Amerika. **Kindervoorstellingen: Euro Cinema** za zo wo 1 45 Sneeuwwitje en de 7 dwergen.

EINDHOVEN – Cinema Plaza Futura I 7 High heels 9 L'ascenseur pour l'echafaud; 11 vr Toute une nuit; za zo ma Les rendez-vous d'Anna; di wo Je, tu, il, elle; II 8 Urga, 10 Life on a string, vr za 0 15 De noorderlingen, zo 2 Pantserkruiser Potemkin, **Euro** I vr t m zo 1 30 6 30 9 30 zo ook 4 wo 9 30 Basic instinct. II vr za zo wo 1 30 6 45 zo ook 4 15 zo wo ook 9 30 The hand that rocks the cradle, III vr t/m zo 6 45 9 30 vr oo 1 30 wo 6 45 9 30 Lethal weapon III, IV vr t m zo 1 30 6 45 9 30 zo ook 4 15 wo 6 45 9 30 Universal soldier, V vr t/m zo 6 45 9 30 vr ook 1 30 wo 6 45 9 30 Alien III, **Kindervoorstelling Plaza Futura** za zo wo 2 30 Gat in de grens, **Euro V** za 1 30 Beethoven zo 1 30 4 15 Sneeuwwitje.

ENSCHEDE – Alhambra I vr 7 45 10 45 za 2 30 7 45 10 45 zo 4 6 45 9 30 ma di wo 6 45 9 30 Patriot games; vr 9 15 za 2 7 10 15 zo 3 8 ma di wo 8 Far and away. II zo ma di wo 6 45 9 30 vr za 7 30 10 45 Basic instinct. III 6 45 9 15 vr 7 30 10 za 2 30 7 30 10 zo 4 6 45 9 15 ma di wo 6 45 Universal soldier IV vr 7 30 10 15 za 2 30 7 30 10 15 zo 4 7 15 9 45 ma : wo 7 15 9 45 The hand that rocks the cradle V ma di wo 9 30 Barton Fink za 2 30 zo 4 Batman returns **Lumiere** I vr 7 45 10 30 za 2 7 45 10 30 zo 3 6 45 9 30 wo 2 6 45 9 30 ma di 6 45 9 30 wo 2 6 45 9 30 Unlawful entry II vr za 7 30 10 15 zo ma di wo 6 45 9 30 Lethal weapon III III vr ma di 6 45 9 15 za wo 2 6 45 9 15 zo 3 6 45 9 15 Medicine man **Nachtvoorstelling: Lumiere** vr za 0 00 Boomerang **Kindervoorsteling: Lumiere** za wo 2 30 zo 3 Assepoester

GRONINGEN – Camera I vr za 1 30 6 45 10 15 zo t/m wo 1.30 8 30 Far and away. II 1 45 6 30 9 15 Flodder in Amerika III 6 30 9 15 vr ma di ook 1 30 Basic instinct IV 2 7 Housesitter; 9 30 Alien III **City** I vr za 2 7 30 10 zo t m wo 2 6 45 9 15 Lethal weapon III II vr za 2 15 7 45 10 15 zo t/m wo 2 15 7 9 30 The hand that rocks the cradle III vr za 2 30 8 10 30 zo t m wo 2 30 7 15 9 45 Unlawful entry **Concerthuis** vr za 7 15 10 15 zo t m wo 6 30 9 15 za zo wo ook 1 45 Patriot games **Filmhuis** vr za 7 30 De Domeinen Ditvoorst, zo 7 30 CPN/Carna/Ik kom wat later naar Madra/Antenna; ma 7 30 Lucifer, di 7 30 Paranoia; wo 7 30 Flanagan; 10 La condanna **The Movies** vr za 10.30 zo t/m wo 6 30 9 30 za zo wo ook 1 45 Howards end **Nachtvoorstellingen: Camera** vr za 0 00 Thesilence of the lambs. III vr za ook 0 00 Basic instinct IV vr za 0 00 The Commitments **City** I vr za 0 15 Boomerang **Filmhuis** vr 0 00 De witte waan; za 0 00 De mantel der liefde; **Kindervoorstellingen: Camera** za zo wo 2 Peter Pan

DEN HAAG – Asta I 2 6 45 9 30 zo 1 15 4 6 45 9 30 Patriot games II 2 6 45 9 30 zo 1 15 4 6 45 9 30 Lethal weapon III III 2 6 45 9 30 zo 1 15 4 6 45 9 30 The hand that rocks the cradle **Babylon** I 2 6 45 9 30 zo 1 30 4 6 45 9 30 The player II 2 8 15 zo 1 30 5 8 15 Howards end III 2 6 45 9 30 zo 1 30 4 6 45 9 30 Fried green tomatoes. **Cineac I Tuschinski** 2 6 45 9.30 zo 1.15 4 6 45 9 30 Unlawful entry. II 2 6.45 9 30 zo 1 15 4 6 45 9 30 Highway to hell. III 6.45 9.30 do vr ma di ook 2 Alien III. **Haags Filmhuis** I 7 30 Onze eeuw/De seizoenen; 9.45 Five girls and a rope, II 7 30 9.45 Sweet Emma, dear Bobe, III zo 2 4.15 De rietfluit; 7 30 9.45 do Thunderheart; vr Andean women, the spirit possession of Alegandro mamani, viracocha, za Faja Lobbi, zo 2 8 At play in the fields of the lord; zo 3 Den Haag in de crisisjaren; ma The shadowcatcher; di Las venas de la tierra Ishi, the last Yahi; wo Cabeza de vaca. **Metropole** I 2 8.30 zo 1 15 5 8 30 Far and away. II 2 6.45 9.30 zo 1.15 4 6 45 9.30 Housesitter. III 2 6 45 9 30 zo 1 15 4 6 45 9 30 Mon pere ce heros IV 2 6 45 9 30 zo 1.15 4 6 45 9.30 Flodder in Amerika V 6.45 9 30 do vr ma di ook 2 Basic instinct. **Odeon** I 1 45 6.45 9.30 za zo 1.30 4 6.45 9.30 Patriot games. II 1.45 6 45 9.30 za zo 1.30 4 6 45 9 30 Wayne's world. III 1.45 6 45 9 30 za zo 1.30 4 6 45 9 30 Medicine man IV 1 45 6.45 9 30 za zo 1.30 4 6.45 9.30 Universal soldier **Nachtvoorstellingen: Cineac** I za 0 15 Boomerang. II za 0.15 Highway to hell III za 0.15 Alien III **Kindervoorstellingen: Cineac** za wo 2 zo 1 15 4 Beethoven **Metropole** za wo 2 zo 1 15 4 Peter Pan

HAARLEM – Brinkmann I 6 45 9 30 za 7 30 10 15 vr ma di ook 1 45 zo ook 4 Lethal weapon III. II ma di wo 1.30 8.30 vr zo 1.30 6.30 9 30 za 1.30 7 15 10 15 Howards end III 2 7 15 9 45 zo ook 4 15 Housesitter IV 2 7 15 zo ook 4 15 Flodder in Amerika; 9.30 za 9 45 Basic instinct V 1.45 6.45 9.30 zo ook 4 15 Alien III. **Cinema Palace** vr za zo 6 45 9 30 ma 9.30 di wo 8 za wo ook 2 zo ook 3 Patriot games **Filmschuur** vr za ma di 9 At play in the fields of the lord, wo 9 Het rode huis **Luxor** 8 30 za 6.45 10 za zo ook 2 Far and away **Nachtvoorstellingen: Brinkmann** III za 0.15 Boomerang. **Kindervoorstellingen: Brinkmann** za zo wo 2 Peter Pan

HILVERSUM – City I 1 30 6.45 9.15 zo 1.30 4 6.45 9.15 Patriot games. II vr ma di 1.45 7.15 9.45 za zo wo 7.15 9.45 Medicine man. III zo wo 1 45 zo 2 4 30 Flodder in Amerika. IV 1 45 6.45 9.30 zo 1 45 4 15 6.45 9.30 Unlawful entry; 1.30 7 zo 1 30 4 15 7 Alien III; 9.45 High heels. **Euro** I 8.30 za wo 1.30 8.30 zo 1.30 5 8.30 Far and away II 6 45 9 15 za wo 1 30 6.45 9.15 zo 1 30 4 15 6 45 9.15 Lethal weapon III. III 6 45 9 30 Basic instinct. **Kindervoorstellingen: City** za wo 2 zo 2 4 Peter Pan.

LEEUWARDEN – Beurs van Romein vr za ma di 7.45 Idade Maior 10 Nuit et jour **Cinema** 7.15 10 za 2 7.15 10 zo 2 4.30 8.30 ma t/m wo 8 Far and away. **Club** I vr za 2 7 15 10 zo 2 4 30 8.30 ma t/m wo 2 8 Flodder in Amerika. II vr za 2 7.15 10 zo 2 4 30 8.30 ma t m wo 2 8 Alien III. III vr 2 7 15 10 za 7.15 10 zo 4 30 8 30 ma di 2 10 wo 8 Basic instinct IV ? Herberg der vunge Deernen; vr za 7.15 10 zo 4 30 8.30 ma t/m wo 8 Night on earth V vr za 2 7 15 9 45 zo 2 4 30 8.30 ma t/m wo 2 8 Universal soldier **Studio F** vr 7.15 10 za 2 7.15 10 zo 2 4.30 8.30 ma t m wo 8 Medicine man **Tivoli** I vr 7 15 10 za 2 7 15 10 zo 2 4 30 8.30 ma t m wo 8 Patriot Games. II vr 7.15 10 za 2 7.15 10 zo 2 4 30 8 30 ma t m wo 8 Housesitter. III vr 7.15 10 za 2 7 15 10 zo 2 4.30 8.30 ma t.m wo 8 Leathal weapon

LEIDEN – Kijkhuis vr t/m wo 7.30 9 45 Bitter moon. vr t m zo 8 10.15 Best intentions; ma 7 Oorlog en vrede. di 8 10.30 Prospero's books; wo 8 10.45 Het rode korenveld, **Lido** I 6.45 9.15 vr za zo wo ook 2 15 Patriot games II 6 45 9 15 vr ook 2 15 Far and away. III vr za zo wo 2.30 Flodder in Amerika: 6.45 9 15 Unlawful entry. IV 6 45 9.15 vr zo wo ook 2.15 Alien III **Luxor** ma t/m wo 8 15 vr za 7 9 15 zo 2 30 7 9.15 Housesitter **Studio** vr za zo 2.15 6.45 9 15 wo ook 2.15 Lethal weapon III, ma t/m wo 8 Howards end **Trianon** 6 45 9 15 Basic instinct **Kindervoorstelling: Lido II** 2 30 Peter Pan

MAASTRICHT – Cinema Palace I 2 30 6.30 9.30 Universal soldier; za zo wo 3 Sneeuwwitje; za zo wo 3 Beethoven; 9 vr ma di ook 2 15 Basic instinct; 6 30 The hand that rocks the cradle; 6 30 9 30 vr ma di ook 2.30 Lethal weapon III, **Cine-K** 9 The player. **Filmhuis Lumière** I 8 Mississippi Masala; 10 Raise the red lantarn, II 8 30 Lola vr za 11 La double vie de Véronique. **Mabi** I vr t/m zo 6 30 9 15 ma t/m wo 9 za zo wo ook 2.30 Patriot games. II vr t/m zo 6.30 9.15 ma t m wo 9 za zo wo ook 2.30 California man. III vr t/m zo 9.15 vr zo ook 6.30 Flodder in Amerika; za 6 30 ma t m wo 9 Clockwork orange; za zo wo 2 30 Peter Pan IV 8 30 za zo wo ook 2 Far and away.

NIJMEGEN – Scala 7.45 Pijnlijke onverschilligheid, 10 Raise the red lantern, za zo 1 Pinokkio; za zo wo 3 Sjakie en de chocoladefabriek, **Calypso** I 2 6 45 9 30 zo 1 30 4 6.45 9.30 Universal soldier II vr ma di 2 6 45 9 15 za wo 6 45 9 15 zo 4 6 45 9 15 Letheal weapon III. III 2 6 45 9.15 zo 1.30 4 6 45 9 15 Medicine man, za zo wo 2 Sneeuwwitje. **Carolus** I 2 6 45 9 15 zo 1.30 4 6.45 9 15 Basic instinct II vr ma di 2 6 45 9.30 za wo 6 45 9.30 zo 4 6 45 9.30 Unlawful entry; za zo wo 2 Beethoven **De Mariënburg** I 7 45 10 Sweet Emma, dear Bobe; vr za 0.15 De Noorderlingen, II 8 High Heels; 10.15 La condanna; vr za 0.00 Kyodai makes the big time, III 8.15 vr Falsche Bewegung; za zo Im Lauf der Zeit; ma Paris, Texas; di Lightning over water; wo Der Himmel uber Berlin, 10.30 beh za zo ma A New york fiasco

ROTTERDAM – Alhambra I 6 45 9.30 do vr ma di ook 2 The hand that rocks the cradle. II 2 6.45 9.30 zo 1 15 4 6.45 9.30 Batman returns **Calypso** I 2 6 45 9 30 zo 1.15 4 6.45 9.30 The player. II 2 8.15 zo 1.15 5 8.15 Howards end III 2 6 45 9.30 zo 1 15 4 6.45 9 30 Basic instinct **Cinerama** I 2 6 45 9 30 zo 1 15 4 6 45 9 30 Patriot games. II 2 6 45 9.30 zo 1.15 4 6.45 9.30 Flodder in Amerika. III 2 6.45 9 30 zo 1 15 4 6 45 9 30 Night on earth. IV 2 6 45 9 30 zo 1 15 4 6 45 9 30 Lethal weapon III V 2 6 45 9 30 zo 1.15 4 6 45 9 30 Alien III **Corso** 2 6 45 9 30 zo 1 15 4 6 45 9 30 Unlawful entry za 1.30 One good turn; Scram!; Way out west. **Imax Theater** Antarctica; Skyward & Silent sky; Rolling Stones concert film, **Lantaren/Venster** ma 7 30 Dingo, Chertok collectie Let's get lost, Round midnight. **Lumière** I 2 7 9 30 zo 2 4 30 7 9 30 Medicine man II 1 45 6 45 9 15 zo 1 45 4 15 6.45 9 15 Housesitter III 1 45 6 45 9 15 zo 1 45 4 15 6 45 9 15 Universal soldier IV 2 7 9 30 zo 2 4 30 7 9 30 Wayne's world **Rex** 0 00 Viva Vanessa. **Thalia** 2 8 15 zo 1 15 5 8 15 Far and away **Venster** I (beh ma) 8 10 Sweet Emma, dear bobe. II (beh ma) Que viva Mexico. vr 7 30 La negra Angustias; vr 10 Dona Barbera, za 7 30 Dona Barbera; 9 30 Latino bar; zo 7 30 Trotacalles, 9 30 Nocturno a Rosario, di 7 30 Lola Casanova, 9 30 La mujer sin lagrimas, wo 7 30 El brazo fuerte; 9 30 Barroco. III (beh do ma) 8 Danzon. (beh ma) 10 do ook 8 La mujer de Benjamin. IV (beh ma) 7.30 10 Five girls and a rope, **Nachtvoorstellingen: Lumiere** I vr za 0.15 Boomerang II vr za 0 15 Final Analysis III vr za 0 15 Universal soldier **Venster** I vr za 0.00 Thelonius Monk straight. No chaser, II vr 0.00 Latino bar za 0.00 La tarea, III vr za 0.00 Danzon, IV vr za 0 15 De noorderlingen, **Kindervoorstellingen: Alhambra 1** za wo 2 zo 1.30 4 Peter pan

UTRECHT – Catharijne I 1.45 8.30 za 1.45 6.45 10 Far and away II 2 Batman returns, 6 45 9 15 za 11.45 Alien III III 2 7 Flodder in Amerika; 9.45 The hand that rocks the cradle. IV 2.15 7 9.30 za ook 0.00 Universal soldier. **Camera** zo ma di wo 1 45 6 30 9 30 vr za 1 45 7 15 10 15 Howards end **City** zo ma di wo 6 45 9 15 vr za 7.30 10.15 The player. **'t Hoogt** I 7.30 za Reed, Mexico insurgente; zo Nazarin; ma Las abandonadas, di Dona barbara, wo La negra angustias, 9 30 di 9 45 wo 10 vr za ook 11 45 Sweet Emma, dear Bobe, II 7.45 Animoto; 9 45 La Condanna; III 7 45 9 45 Ivanhood, **Movies** I 7 30 za zo wo ook 2 15 De Bunker; 9 45 vr za ook 0 15 De Noorderlingen II 7.15 9 45 za zo wo ook 2 Tous les matins du monde. **Rembrandt** I 2 6 45 9 30 zo 1.15 4 6 45 9 30 Patriot games. II 2 6.45 9.30 zo 1.15 4 6 45 9 30 Basic instinct. III 2 6 45 9 30 zo 1 15 4 6 45 9 30 Lethal weapon III **Springhaver** I 7 30 10 15 Night on earth; za zo wo 2 Ju dou; za zo 4 Het rode korenveld II 7 Urga; 9 Best intentions; za zo wo 2 Oblomov; za zo 4.45 Thelma & Louise **Studio** 2 6 45 9 30 Unlawful entry **Nachtvoorstellingen: City** za zo wo 2 30 Peter Pan. **Movies** I vr za 0 15 De Noorderlingen. II vr za 0 15 The silence of the lambs. **Springhaver** I vr za 0.30 Brazil. II vr za 0 30 She's gotta have it. **Studio** vr za 0 15 Alien. **Catharijne II** za 11.45 Alien III III za 0 15 Boomerang IV za 0.00 Universal soldier.

WAGENINGEN – Molenstraattheater vr 8.45 Pueblo de Madera; za 8.45 Frida; zo 9.30 Esperanza, ma 9.30 Intimo terror; di 9.30 Lola, wo 9 30 Latino bar; zo 3 Strictly ballroom; vr za 6.30 za zo wo 1.45 Beethoven; zo t/m wo 7.30 10 vr za 6 45 10 Patriot games; zo t/m wo 7 45 vr za 8 15 Medicine man; zo t/m wo 7 30 vr za 10.30 Night on earth; za zo wo 2 Olivier, onrust in Vogelland

AGENDA

BEELDENDE KUNST

☐ *Rhythms in Space* is een tentoonstelling van de IJslander Hreinn Fridfinnsson in het ICA in Amsterdam, van 11 oktober tot en met 6 december.
☐ De 44ste *Oude Kunst en Antiekbeurs Delft* wordt gehouden in Het Prinsenhof, van 10 tot en met 18 oktober.
☐ *Egyptische schilderijen* van Ton Leenarts, van 10 oktober tot en met 1 november, in het Allard Pierson Museum in Amsterdam.
☐ Schetsen van recente ontwerpen van architect Jo Coenen, van 15 oktober tot en met 7 november in De Waag in Leiden.
☐ In galerie Bretel in Groenlo werk van de Rus Boris Kopilov, tot half november.
☐ Robert Brandy uit Luxemburg exposeert in galerie Artline in Den Haag, tot en met 30 oktober.
☐ In Museum Henriette Polak in Zutphen van 11 oktober tot en met 10 januari 1993 beelden, houtsneden en aquarellen van de Duitse kunstenaar Ewald Mataré.
☐ *Maison des Gardes Agricoles* van Ulrich Horndash, tot en met 15 november in het Haags Gemeentemuseum; tot en met 25 oktober in het Gemeentemuseum nog werk van de ler Barrie Cooke, *Claoclo*.
☐ *Roger Raveel 70*, nog tot en met 25 oktober in De Beyerd in Breda, waar tegelijk werk van de illustrator Izhar Cohen wordt getoond.
☐ Hedendaagse kunstwerken met het thema 'stilleven', tot en met 1 november in het Gemeentemuseum Roermond.
☐ In het Comenius Museum in Naarden tot en met 13 december werk van de Tsjechische kunstenaar Jiri Kolár.
☐ Dertig schilderijen van Sigmar Polke uit de periode 1964-1986 en een aantal zeer recente, in het Stedelijk Museum in Amsterdam, tot en met 29 november.
☐ In het Stedelijk Museum in Amsterdam eveneens een historisch overzicht van *De Nieuwe Kunstschool 1933-1943*, met werk van Bons, Citroen, Premsela, Treumann en Wibaut (tot en met 22 november).
☐ Met een grote tentoonstelling toont het Groninger Museum, voor het eerst in Europa op zo'n grote schaal, de ontwikkeling van graffiti. *Coming from the subway - New York Graffiti Art* (tot en met 10 januari 1993). Er zijn bovendien lezingen en performances, en er wordt een cursus graffiti gegeven.
☐ In het Bonnefantenmuseum in Maastricht tot en met 11 januari *Eigentum Himmelreich*, Imi Knoebels 'ensemble' uit 1983.
☐ In het Haags Gemeentemuseum tekeningen van David Salle, tot en met 29 november.
☐ Tekeningen en waterverfschilderijen van Carel Willink in het Stedelijk Museum in Amsterdam. Tot en met 22 november.
☐ Een overzicht van Vic Gentils' schilderijen en assemblages, tot en met 1 november in Museum Van Bommel-Van Dam in Venlo.

FILM

☐ In theater De Evenaar in Rotterdam elke donderdag in oktober films over de invloed van ontdekkingsreizigers op de inheemse cultuur. Donderdag om 20.15 uur *The Condor and the Bull* van Peter Getzels en Harriet Gordon over Peru, in aanwezigheid van de makers.
☐ In Rialto Amsterdam en 't Hoogt Utrecht Japanse films uit de jaren vijftig.
☐ De Mexicaanse regisseuse Matilde Landeta presenteert tijdens het festival 'Que viva Mexico' haar film *La negra Angustias*: vanavond in Lantaren/Venster Rotterdam, zondag in Desmet Amsterdam, woensdag in 't Hoogt Utrecht en op 16 oktober in Haags Filmhuis.
☐ De documentaire over Adriaan Ditvoorst van Thom Hoffman draait in Rialto Amsterdam en Liga 68 Groningen, dat een Ditvoorst-retrospectief heeft.

JAZZ

☐ Future Shock speelt vanavond in de Haarlemse Jazzclub.
☐ In het BIM-huis in Amsterdam vanavond kwintet van cellist Tristan Honsinger, zaterdag Benny Bailey kwartet, zondagavond *vocal session* met Estrella Acosta, woensdag Dutch Jazz Orchestra, donderdag Niko Langenhuijsens Caoutchouc Orchestra.
☐ *Dordtse Jazzdagen*: vanavond Caoutchouc Orchestra (het Hof), Tough Tenors (Merz) en Theo Hoogstins Kwartet (DJS), zaterdag Sean Bergin & MOB (DJS) en Maarten van der Grinten/ Ben Herman kwartet (Veerhuis), zondag Ab Baars Trio (Merz, 15.30 uur), Barend Middelhof Kwartet (Ter Merwe, 14.30 uur).
☐ De *Striped Roses* uit Wenen spelen zaterdag in Tilburg (Paradox), zondag om 15.00 uur in Den Bosch (Azijnfabriek).
☐ Vera Vingerhoeds' *Lazybones*, zaterdag in Leeuwarden (Theater Romein).
☐ Kwintet van cellist Tristan Honsinger, zaterdag in Den Bosch (Azijnfabriek), zondag in Breda (Boulevard), maandag in Eindhoven (Wilhelmina).
☐ Het Maarten van der Grinten/ Ben Herman kwartet speelt dinsdag in Zwolle (12.30 uur, Provinciehuis) en Amersfoort (Nonnetje), woensdag in Alkmaar (Kaasbeurs), donderdag in Laren (Nick Vollebregt's).

KLASSIEK

☐ Orkesten: Nederlands Philharmonisch Orkest met Beethoven, Brahms (*Vioolconcert* door Liana Isakadze) en Bartók (*Concert voor orkest*), zaterdag in Amsterdam (Grote Zaal); Concertgebouworkest met Ketting (*Adagio*), Diepenbrock (*Im grossen Schweigen*) en Stravinsky (*Pulcinella*), op 14 en 15 oktober in de Amsterdam (Grote Zaal); in de Beurs van Berlage in Amsterdam zondag het symfonie-orkest van het Sweelinck Conservatorium en donderdag dat van het Koninklijk Conservatorium – dat op 13 oktober in eigen huis speelt en op 14 oktober in Utrecht (Vredenburg); het Nieuw Sinfonietta Amsterdam met Beethoven, Mozart (*Vioolconcert nr 3* door Jaap van Zweden), Vaughan Williams en Tsjaikovski, zaterdag in Alkmaar (De Vest), zondag in Amsterdam (Grote Zaal) en Dordrecht (Grote Kerk).
☐ Meer orkesten: Het Brabants Orkest/Roberto Benzi met Milhaud, Schumann (*Celloconcert* door Colin Carr) en Franck, op 15 oktober in Breda (Concordia), op 16 oktober in Den Bosch (Casino) en op 18 oktober (Eindhoven, Frits Philips).
☐ Oude muziek: Het barokorkest *The Orchestra of the Age of Enlightenment* met dirigent Charles Mackerras en violiste Monica Huggett (Mozart, Mendelssohn, Schubert), maandag in het Concertgebouw in Amsterdam.
☐ Kamermuziek: Het Euridice Kwartet met Haydn, Goebaidoelina en Debussy, maandag in Amsterdam (Kleine Zaal); Susanne van Els, altviool en David Kuyken, piano met Stravinsky, Rubinstein en Sjostakovitsj, zondag om 14.15 uur in de Beurs van Berlage, Amsterdam; accordeonist Vjatsjeslav Semjonov vanavond in Amsterdam, Muziekcentrum Noord; de Spaanse gitarist Marco Socias, vanavond in Amsterdam (Kleine Zaal); hoboist Ernest Rombout en harpiste Erika Waardenburg met Bach, Pasculli, Saint Saëns en Rossini, zaterdag in Kasteel Groeneveld in Baarn; het Schubert Quintet, zondag (15 uur) Fries Museum, Leeuwarden.
☐ In Rotterdam van 12 tot en met 31 oktober het Eduard Flipse Pianoconcours, waarvan de halve finales op 22 en 23 oktober in De Doelen plaatsvinden, en de finale op 31 oktober.
☐ In Korzo, Den Haag vanavond de serie 'Geslagen werk': *Kathak*.

MUZIEKTHEATER

☐ Willem Breuker en Loes Luca vieren, op tekst van Ischa Meijer, hun 25-jarig huwelijk in de revue *Deze kant op dames*. Op 11 en 12 oktober in de Stadsschouwburg te Amsterdam.

WERELDMUZIEK

☐ Zigeunernachten in Rasa, Utrecht: het Jordaanse ensemble Ghajar brengt vandaag volksliederen met slagwerk en *buzuq* (luit), zaterdag zingen zigeuners uit Pakistan zwaarmoedige liederen begeleid op instrumenten uit de Perzische traditie.
☐ Chubby Carrier & the Bayou Swamp Band brengen *zydeco*, zaterdag in 't Patronaat in Haarlem, zondag in 't Babbeltje in Roermond, op 14 oktober in Atak in Enschede en 15 oktober in De Melkweg in Amsterdam.
☐ Rachid Taha en Cheb Mustapha Achraf, zaterdag in Paradiso, Amsterdam.
☐ Adrian Goizueta met 'Experimental' muziek uit de Cariben, donderdag in Vredenburg te Utrecht en op 16 oktober in het Soeterijn, Amsterdam.

DANS

☐ Ed Wubbe liet zich voor *Kathleen* inspireren door het boek *Rogues' Gallery* over Amerikaanse criminelen uit het begin van deze eeuw. De première bij Scapino is donderdag in de Rotterdamse Schouwburg.
☐ Het Nationale Ballet danst vanaf 10 oktober in het Muziektheater in Amsterdam opnieuw *The Sleeping Beauty*.
☐ Van Djazzex gaat zaterdag in het Haagse AT & T Danstheater in Den Haag een programma in première dat bestaat uit twee nieuwe choreografieen van Glenn van der Hoff (waarvoor de artistiek leider onder meer samenwerkte met filmer Ad van Son), nieuw werk van Neel Verdoorn en een reprise van *Line Up*, waarvoor Verdoorn en Van der Hoff gezamenlijk tekenen.
☐ In tien Friese steden vindt van 14 tot en met 16 oktober de *Dansdaagse* plaats, met onder meer voorstellingen van het Folkloristisch Danstheater, Rotterdamse Dansgroep en Danscompagnie Limburg.
☐ En verder: *Conny Janssen Danst* (Veenendaal, De Lampegiet (10 oktober; Middelburg, Schouwburg, 15 oktober); Raz met *Spel zonder woorden* (Oosterhout, De Bussel, 9 oktober; Helmond, 't Speelhuis, 13 oktober; Leiden, Laktheater, 14 oktober; Rotterdam, Lantaren/Venster, 15, 16 en 17 oktober).

THEATER

☐ Sam Bogaerts regisseert bij De Tijd *De hypochonders* van Botho Strauss. Met Tania van der Sanden en Lucas Vandervost. Amsterdam, De Brakke Grond, 13 tot en met 17 oktober.
☐ Cie. De Koe reist van Antwerpen naar Nederland met *De tour operator*. Haarlem, De Toneelschuur, 14 tot en met 17 oktober.
☐ Aanstormend toneeltalent speelt een bewerking van de novelle *Lenz* van Georg Büchner in het Amphitheater, Amsterdam, 12 tot en met 17 oktober. Première 14 oktober.
☐ De toekomstig leider van het Theater van het Oosten, Leonard Frank, levert zijn visitekaartje af met het muziektheater *Joshe Kalb* (naar Singer). Arnhemse Schouwburg, tot en met 21 oktober. Première 15 oktober.
☐ De ontmoeting van de Oude met de Nieuwe wereld is het onderwerp van de Canadees-Italiaanse co-produktie *Terre Promise/Terra Promessa*, die op tournee gaat door Nederland. Amstelveen, Cultureel Centrum, 14 oktober; Nijmegen, Stadsschouwburg, 15 oktober.
☐ Het RO-Theater met de Spaanse klassieker *Don Juan Tenorio* (1844) van José Zorilla Y Moral. Rotterdamse Schouwburg, 9 en 10 november.
☐ In de Amsterdamse Hortus aan de Plantage Middenlaan speelt mimer Jeroen Wiersma *Pluk de dag, geen bloemen*, op 10, 11, 17, 18, 24, 25 en 31 oktober en op 1, 7 en 8 november. Aanvang 14.00 uur.
☐ Ansje van Brandenberg betreedt na een lange afwezigheid weer het podium met *Als je maar niet denkt...* Goudse Schouwburg, 12 oktober.
☐ Theater Ivonne Lex uit Antwerpen maakt een Nederlandse tournee met *Kroniek van een aangekondigde dood* naar de novelle van Marquez. Baarn, De Speeldoos, 13 oktober.

POP

☐ Lee 'Scratch' Perry geeft vanavond een concert in De Melkweg in Amsterdam.
☐ Rufus Thomas staat vanavond in Paradiso in Amsterdam.
☐ Townes van Zandt speelt vanavond in 't Patronaat in Haarlem en zaterdag in de Gigant in Apeldoorn (met Paul K.).
☐ Afghan Wigs geven concerten in Utrecht (Tivoli, vanavond), Nijmegen (Doornroosje, zaterdag) en Den Haag ('t Paard, zondag).
☐ The Nylons zingen vanavond en zaterdag in Carré, Amsterdam.
☐ The Nits vervolgen hun *Ting tour* met concerten in Middelburg (Stadsschouwburg, vanavond), Roosendaal (De Kring, zaterdag), Meppel (Ogterop, 14) en Stadskanaal (Geert Teis, 15 oktober).
☐ Sadus en Cyclone spelen vanavond in Unitas in Brunssum, zaterdag in Scum in Katwijk, zondag in Dingus in Venray en op 12 oktober in Biebob in Vosselaar.
☐ Vanavond in Luxor in Arnhem een *10 to 10 house-party*, vanaf 22 uur.
☐ Ronnie Jordan is zaterdag in De Effenaar in Eindhoven.
☐ The Dubliners spelen vanavond in 't Turfschip, Breda en zaterdag in de Nieuwe Slof, Beverwijk.
☐ The Gathering speelt vanavond in Drieluik in Zaandam.
☐ The Buttermountain Boys spelen vanavond in de Metropool in Hengelo en 12 oktober in de Spiegeltent in Arnhem.
☐ Zaterdag in de Waakzaamheid in Koog aan de Zaan *Night of the proms*, met dj's Marcello, Dimitri, Paul Jay en uit Detroit dj Daryl Wynn (Transmat records).
☐ Melissa Etheridge staat zaterdag in de Ahoy' in Rotterdam.
☐ Crosby, Stills & Nash spelen op 12 oktober in Vredenburg in Utrecht.
☐ Suicidal Tendencies zijn dinsdag in Paradiso in Amsterdam.
☐ The Cropdusters, Buttermountain Boys en Kith & Kim spelen op 14 oktober in Nighttown in Rotterdam en 15 oktober in de Schouwburg in Sittard.
☐ Khaled geeft concerten in Tilburg (Noorderligt, 14 oktober) en Amsterdam (Paradiso, 15 en 19 oktober).
☐ Inner Circle is op 14 oktober in Parkzicht in Rotterdam en 15 oktober in LVC in Leiden.
☐ Cannibal Corpse is op 15 oktober in 't Paard in Den Haag.
☐ Eek-A-Mouse (reggae) speelt op 15 oktober in 't Noorderligt in Tilburg.
☐ The Average White Band geeft op 15 oktober een concert in Nighttown in Rotterdam.

LITERATUUR

☐ In Muziekcentrum Vredenburg in Utrecht zaterdag van 20.00 tot 01.00 uur *Recht uit het hart*: een homage aan de stad Utrecht door veertien auteurs, onder wie Benno Barnard, Marion Bloem, Dirkje Kuik, Hans van Straten en Koos van Zomeren.
☐ Xandra Schutte spreekt donderdag in De Balie in Amsterdam met Jeanette Winterson over haar nieuwe boek *Op het lichaam geschreven*.
☐ Bij Perdu in Amsterdam vanavond Heumakers, Ten Kate en Versteeg over Georges Bataille en *Le mort*.
☐ Een forum over Willem Elsschot, zaterdag om 14.30 uur in de Grote Kerk in Enschede. Met Karel van het Reve, Vic van de Reijt, Johan Anthierens en Jan Maniewski.
☐ Nelleke Noordervliet is op 13 oktober in de Zeeuwse Bibliotheek in Middelburg.
☐ De Amerikaanse schrijver-neurobioloog William H.Ciavin geeft zaterdag een lezing in het John Adams Instituut in Amsterdam.
☐ Hetty Blok met gedichten van Neruda, Marjolein Sabarte over Arguedas en Zuidamerikaanse muziek, op 14 oktober in de Openbare Bibliotheek in Wageningen.

KEUZE

Het Orkest De Volharding bestaat twintig jaar en pakt zondag flink uit met een feestelijke marathon in Muziekcentrum Vredenburg in Utrecht, van 14 tot 24 uur. Uitgekozen werden die orkesten en musici die 'geestverwantschap' vertonen met het jubilerende orkest. Op 'betrokkenheid, bezieldheid, enthousiasme, dwarsheid, vernieuwingsdrang' werden voor dit *Festival Geestverwanten* onder anderen geselecteerd: The Steve Martland Band, Michel Waisvisz, Future Shock, Tom Lanoye, Greetje Bijma & Louis Andriessen, Misha Mengelberg, Ebony Band en orkest-Ivo Papasov.

De *JazzMarathon*, in De Oosterpoort, Groningen, is gewijd aan de hernieuwe populariteit van de klarinet in de jazz. De vorig jaar overleden klarinetvirtuoos John Carter wordt vanavond herdacht in een *Tribute* door David Murray en de groepen van Edward Wilkerson, Alvin Batiste en Ab Baars. Zaterdagavond Don Byron, German Clarinet Duo, Eric van der Westen, Baikida Carroll en Ralph Peterson Fo'tet.

Een gratis toegankelijk optreden van altiste Candy Dulfer op het Schouwburgplein opent zondag om 15 uur het *Heineken Jazzfestival* in Rotterdam. Maandag Piet Noordijk (in jazzcafé Dizzy), woensdag Steve Lacy (in de Unie) en James Long/ Johnny Griffin (Lantaren/ Venster), donderdag Rein de Graaff/ Frank Wess (Dizzy) en Maarten Altena Ensemble met *Stadslicht* (Unie).

Peter Schat schreef in opdracht van de VARA *Etudes opus 39 voor piano en orkest*, dat woensdag bij het Radio Filharmonisch Orkest zijn première beleeft in Muziekcentrum Enschede. Edo de Waart leidt het orkest. Uitgevoerd wordt ook Mahlers vijfde symfonie. Op 15 oktober in Utrecht (Vredenburg) en 17 oktober in Amsterdam (Concertgebouw, VARA-matinee).

Het Nederlands Blazers Ensemble onder leiding van Reinbert de Leeuw verzorgt de VARA-matinee, zaterdagmiddag in het Concertgebouw de Grote Zaal. In het programma Richard Strauss en Schönberg, en de première van *In Nomine (sine nomine 2)* van Rihm.

In het Stedelijk Museum in Amsterdam opent vanmiddag om 17 uur een retrospectieve tentoonstelling van de Japanse videokunstenares Shigeko Kubota, die in 1984 meewerkte aan *The luminous image* in het Stedelijk. Kubota's video's zijn geïnspireerd door de natuur (*River*, *Green park*) en door Marcel Duchamp (*Meta-Marcel: Windows*). Tot en met 29 november.

Bij het Nederlands Dans Theater gaat donderdag in het Haagse AT & T Danstheater *The Vile Parody of Address* van William Forsythe in première: 'een contrapuntische oefening voor piano, stem en dansers'. Op het programma verder *Falling Angels* en *L'Histoire du Soldat* van artistiek leider Jiri Kylian.

Vanmiddag opent in het Letterkundig Museum in Den Haag een tentoonstelling over Harry Mulisch en zijn oeuvre, *De onderkant van het tapijt* (tot en met 21 februari 1993). Er wordt bovendien een bronzen kop van de schrijver onthuld.

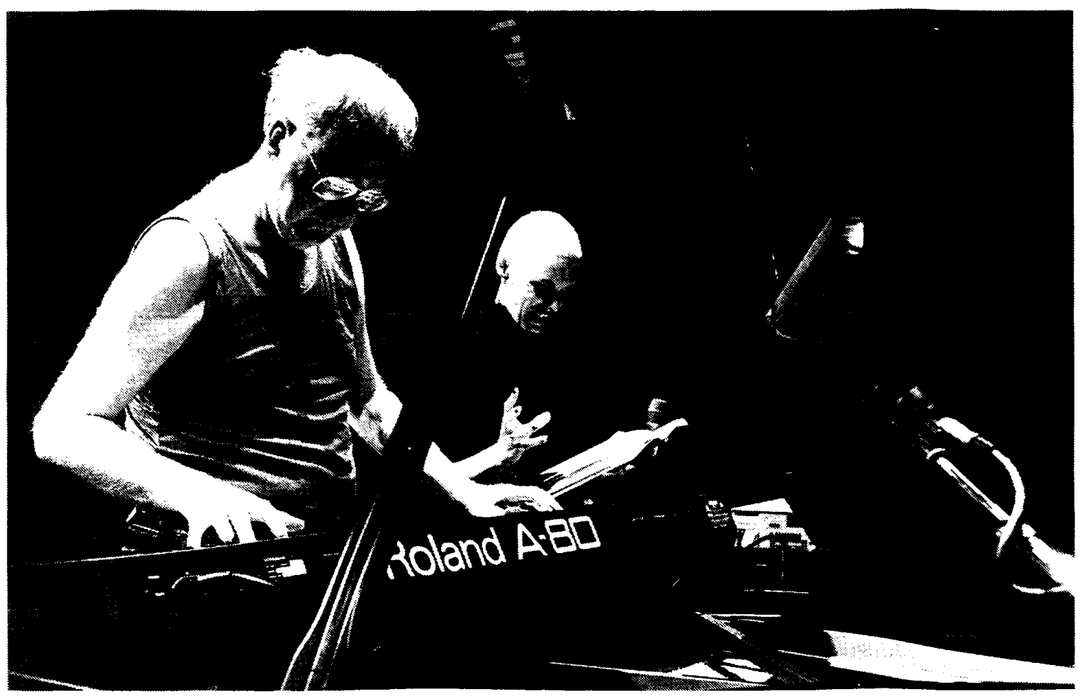

Louis Andriessen en Greetje Bijma tijdens het KRO-radioprogramma dat werd bekroond met de Prix Italia. Als duo treden ze zondag op tijdens het Volharding-feest in Utrecht. FOTO BERND ROUABHI

BUITENLAND

DUITSLAND

☐ Het Apollohuis is te gast in BIS, aan de Bismarckstraße in Mönchengladbach. Werk van Ton Zwerver, Harmen Alsma, Piet Vloemans, Henk Visch, Hendri van der Putten, Peter Vermeulen en Paul van der Nieuwenhof, van 11 oktober tot en met 8 november.
☐ In het Keulse Wallraf-Richartz-Museum tot en met 22 november een overzicht van de Antwerpse schilderkunst uit de periode 1550 tot 1650, *Von Bruegel bis Rubens*.
☐ Een overzicht van hedendaagse Franse kunst in het Ludwig-Museum in Koblenz, *Atelier de France*.
☐ Schilderijen uit de afgelopen twintig jaar van Sandro Chia in de Neue Nationalgalerie in Berlijn, tot begin november.
☐ Een retrospectief van Alighiero e Boetti in Kunstverein Bonn, tot en met 22 november.
☐ *Tanzwelt III* speelt zich af in Duisburg, Dortmund en Gelsenkirchen en bestaat uit voorstellingen van de Kibbuts Contemporary Dance Company, Jennifer Muller en The Joffrey Ballet (tot en met 22 oktober).
☐ In Dresden de gehele maand oktober de *Dresder Tage der zeitgenössischen Musik*, waar veel aandacht wordt besteed aan John Cage.

ENGELAND

☐ Een groot overzicht van kubist Juan Gris tot eind november in de Whitechapel Art Gallery in Londen.
☐ Richard Serra maakte een installatie voor de Duveen Sculpture Gallery van de Tate Gallery in Londen, die daar tot begin januari 1993 te zien zal zijn.
☐ *The Sacred Art of Tibet*, in de Royal Academy of Arts in Londen. Tot en met 13 december.
☐ Alfred Sisley (1839-1899) in de Royal Academy of Arts in Londen, tot en met 18 oktober.

BELGIE

☐ Merce Cunningham staat met zijn Dance Company van dinsdag tot en met zaterdag in DeSingel in Antwerpen, waar zijn meest recente dansstukken, de film *Cage/Cunningham* en een uitgebreid videoprogramma worden vertoond.
☐ De Bank Brussel Lambert exposeert *Schatten in zilver*, zilverwerk uit de National Trust for Scotland, van 14 oktober tot en met 29 november in Brussel.
☐ *Léon Spilliaert, Werken van 1917 tot 1936*, in de galerie van Maurice Keitelman in Brussel, tot en met 30 oktober.
☐ Installaties van Thom Barth (*Weitsicht-Weit*) en Marie Jo Lafontaine (*History is against forgiveness*) in het Goethe-Institut in Brussel, tot en met 21 oktober.
☐ *Turandot* door de Vlaamse Opera in de regie van Robert Carsen. Voorstellingen in Antwerpen op 9, 11, 14, 17, 20, 22 en 25 oktober.

'Nature morte à la tête de taureau' van Picasso (Galeries nationales du Grand Palais, Parijs).

ITALIE

☐ Tekeningen en aquarellen van Milton Glaser, geïnspireerd door Piero della Francesco. Tot en met 24 oktober in Studio Campari, Milaan.
☐ De jonge Michelangelo en zijn gezellen, tot 19 oktober, Casa Buonarroti, Florence.
☐ Technologische kunst van de jaren '60, tot eind oktober in Palazzo Nazionale delle Esposizioni in Rome.

FRANKRIJK

☐ Ruim vijftig kunstenaars van Atelier WG uit Amsterdam exposeren in de ateliers van Franse collega's rond Place de la Bastille in Parijs. Van 15 tot en met 19 oktober.
☐ In Galeries nationales du Grand Palais in Parijs, tot eind december, *Picasso & les choses*.
☐ In het Grand Palais in Parijs een overzicht van de Etruskische cultuur, *Les Etrusques et L'Europe*. Tot half december.

DUITSLAND

Bewegende bergen in Berlijn

Prenzlauer Berg en Kreuzberg zouden elkaar het afgelopen weekeinde treffen. Niet om de 'Dag van de Duitse Eenheid' te vieren, want er valt daaromtrent nog niets te vieren, maar om gedachten uit te wisselen over de Duitse onenigheid.

Prenzlauer Berg was (is?) in Oost-Berlijn het evenbeeld van de Westberlijnse Kreuzberg. In beide wijken zijn kunstenaars en 'alternatief' leven geconcentreerd, met kleine cafés en ateliers, zwervers en verslaafden.

Prenzlauer Berg ten noorden van de Alexander Platz (145 duizend inwoners) was tot 1989 een 'Nische', waarin mensen konden wegduiken voor het DDR-staatsleven. Ten zuiden van het oude Berlijnse stadshart, in Kreuzberg (156 duizend inwoners, van wie 50 duizend buitenlanders, het merendeel Turks), manifesteerden zich begin jaren zeventig de eerste krakers van Duitsland. Kreuzberg lijkt na de Duitse hereniging meer dan ooit de 'Nische' van een meer of minder ideologisch georiënteerde, basisdemocratische tegencultuur.

Op de uitnodiging die Prenzlauer Berg richting Kreuzberg deed uitgaan, reageerde in eerste instantie slechts een van de drieëndertig aangeschreven organisaties in die wijk. De andere vermoedden bij de oostelijke partners een jubileumjubel op de 'Dag van de Eenheid'.

Nadat dat misverstand was opgehelderd, kon er gepraat worden met tien culturele verenigingen uit Kreuzberg. En ontstond er ruzie over het onderwerp van de gedachtenwisseling. 'Einheiztag' vonden de Prenzelbergers te provocerend. 'Twee bergen bewegen zich' vonden de Kreuzbergers te neutraal. Men kwam uit op: 'Twee bergen bewegen zich naar elkaar toe.'

Het samentreffen op de dag en avond van de derde oktober werd een teleurstelling — voor de Oostberlijners. Enkele honderden van hen verzamelden zich aan de tafeltjes op de binnenplaats van de Kulturbrauerei in Prenzlauer Berg. Slechts een handvol Westberlijners kwam hun vrije zaterdag opofferen aan het eenwordingsproces. (En misschien, zei een van hen, waren er wat meer uit de Kreuzberger multiculturele scene gekomen zijn als de gekleurde buitenlanders bij ons niet zo bang zouden zijn om zich 's avonds nog voorbij de Alexanderplatz in Oost-Berlijn te begeven.)

Het was een voor het nieuwe Duitsland exemplarische gang van zaken. Oost is Oost en West is West, when shall the twain meet?

De meeste Oostduitsers willen wel, moeten wel. Per verdrag namelijk zijn ze aan het broedervolk toegevoegd. Behalve monetair en economisch worden ze geacht zich ook cultureel aan te passen aan het superieure Westduitse model.

Precies om dezelfde reden vinden de meeste Westduitsers het 'Zusammenwachsen was zusammen gehört' (Willy Brandt) feitelijk onzin. Die uit het Oosten hebben niets eigenstandigs bij te dragen aan de Bondsrepubliek, laten ze maar naar ons toe groeien, wordt er gedacht.

Trouwens, door de neo-conservatieve intelligentsia, die haar podium heeft in de Feuilleton-bijlage van de Frankfurter Allgemeine, zijn de kunstenaars en schrijvers uit de voormalige DDR al veel eerder overbodig en door het verleden besmet verklaard.

SIETSE VAN DER HOEK

ADVERTENTIES

BL boekelegger
INLICHTINGEN omtrent adverteren in deze rubriek
Tel. 020-562.2933

KOOYKER sinds 1863
Algemene en Academische Boekhandel
Breestraat 93, 2311 CK Leiden. Tel. 071-160500.
Woensdag 14 okt. van 13.00-14.30 uur signeert Max Velthuis (winnaar Gouden Griffel '92)
Zaterdag 17 okt. van 15.00-17.00 uur signeert Jacques Vriens (schrijver van het kinderboekenweekgeschenk)
op de Breestraat 93 in Leiden.

ARNHEM
Boekhandel VAN MASTRIGT b.v.
Een kleine boekhandel met een breed assortiment!
Ketelstraat 38, 085-423060

PIET VROON
signeert bij Donner zijn nieuwste boek: "Wolfsklem"
Zaterdag 10 oktober van 14.00 tot 16.00 uur op nivo 2
BOEKHANDEL DONNER
Lijnbaan 150, 3012 ER Rotterdam

AMBER Reisbureau Reisboekhandel
Dè specialist voor landen buiten Europa
Da Costastraat 77, Amsterdam
Tel. 020-6851155
ma-vrij: 09.00-17.00 uur

HIJMAN BOEKEN
hartje Arnhem
Grote Oord 15 (Jansstraat) Arnhem, tel. 085-424938

Amsterdam
BOEKHANDEL OMTA
De breedst gesorteerde in West
Bos en Lommerweg 227
Telefoon 020-6821195.

American Discount Book Centers
TRADE-IN DAYS
Monday, Oct. 12
Lange Poten 23, Den Haag
10-5 pm.
Sunday, Oct. 18
Kalverstraat 185, Amsterdam
11-6 pm.
Due to the drop in value of dollar and pound we can now give ƒ 0,50 credit per $ or £ of the original cover price.
Only pocket novels, please.

Onder het stof of onder de mensen
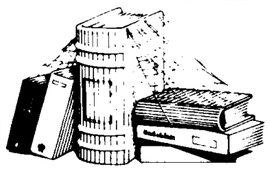
Oude of nieuwe boeken. Lijvige of pocketboeken, ontspannende of studieboeken. Als ze zich in goede staat bevinden, kunnen ze nog wat waard zijn. Kom ze meteen brengen... is de stapel te groot of te zwaar, bel ons even!
De Slegte
Daar wordt een lezer beter van.
Amsterdam, Den Haag, Rotterdam, Eindhoven, Groningen, Arnhem, Haarlem, Leiden, Utrecht, Zwolle, Enschede, Maastricht.

1 in 3 MINI'S

Het Parool-Trouw-de Volkskrant
TEL.: 020-665 86 86 FAX: 020-665 63 21

HOE OPGEVEN?

Telefonisch van maandag t/m vrijdag tussen 8.30 en 20.00 uur. Schriftelijk opsturen aan 1-in-3 MINI advertentieafdeling, Postbus 1518, 1000 BM Amsterdam. Teksten die voor 15.45 uur (vrijdags voor 13.45 uur) in ons bezit zijn, kunnen de volgende dag al in de krant staan. 1-in-3 vakantie-MINI'S voor de krant van zaterdag moeten op donderdag voor 15.00 uur in ons bezit zijn.

BRIEVEN ONDER NUMMER

Op advertenties met een briefnummer wordt ƒ 6.00 toeslag in rekening gebracht. Wilt u reageren op een advertentie met briefnummer, adresseert u dan als volgt: 1-in-3 MINI advertentieafdeling, Postbus 1518, 1000 BM Amsterdam en vermeldt het nummer waarop u reageert in de linkerbovenhoek van de envelop.

Oproepen (personen)

Geopend:
WINKEL MAIL & FEMALE
Erotica voor en door vrouwen.
Onder bovenmode "Love From Holland"
Amstel 47 sous Amsterdam.
Open: di t/m vr 11-18 uur, za 11-17 uur.

ALLEEN je kunt me schrijven of me een b.v. vanavond.

ASJEBLIEFT een brief Lu

F/M Droog roept om hulp. Wie helpt hem? Silvain R. (bus)

Hoek v. Holl. (str.) R'dam. Je vroeg 2x vuur. Wil je (hio-er) graag nog eens ontmoeten. Br. o. nr. 100-11712 v.d. blad.

Hoi we ruilden van sloten op de Keizersgracht, vorige week vrijdag, een beetje olie en hij werkt weer hoor. Als je, onder het genot van een kop koffie weer van slot wil ruilen, prima, ik heb ook nog een reservesleutel!!! Br. o. nr. 100-11469 v.d. blad.

LANDELIJKE DAG
voor kinderen van ouders met psychiatrische problemen op zaterdag 24 oktober 1992 te Utrecht.
Thema: Grenzen stellen.
Deze dag staat in het teken van activiteiten waarbij praten en doen samengaan. De inleiding en een ervaringsverhaal gaan over het thema grenzen stellen. Bij grenzen stellen gaat het over het dilemma je ouders trouw te willen blijven en toch een leven voor jezelf op te bouwen. Grenzen stellen, voor jezelf kiezen, losslaten, vasthouden, de juiste weg zoeken.
De dag wordt georganiseerd door de stichting Labyrint, landelijke zelfhulp organisatie voor familieleden van (ex-)psychiatrische patienten. Aanmelding en een uitgebreid programma is verkrijgbaar bij het landelijk bureau van de stichting Labyrint, tel. 030-712610 (10.00-15.00 uur).

Mijn 19 vriendinnen. Negentien! Hier en overleden. ± ƒ 150.000.- (Dorethe Droog-wezel: 154 advertenties ƒ 32.000.-) Silvain R.

★ TELEWERKER? Produktieve, creatieve bekende literatuurvertaler en academicus, met redactionele ervaring en alle mogelijke apparatuur en programma's zoekt werk in LOONDIENST bijv. als tekstschrijver, bureauredacteur of 'huisvertaler'. Fax tel.: 04116-84106.

Wilt U Uw 1-in-3 MINI faxen? Dat kan iedere dag, elke minuut op: tel. 020-665 63 21.

Wo 17 15.30 u. personeelslift casino. Vr roze jas, bl. Man! b. Praten over soll., verder praten tijdens borrel? Lijkt me leuk. 023-261334

Reünies

10 JAAR KINDERTELEFOON NIJMEGEN reunie voor (oud)medewerkers. Bel 080-223380.

(Korte) mededelingen

De VPRO op 3 heet elke dag van 21.00-24.00 uur

Villa 65

VANAVOND
dance, house, hip-hop, electro, funk. Met Cees Heus en Luc Janssen.

DIENSTPLICHT? Het Leids Juristen Collectief verzorgt uw vrijstelling. 071-171757.

DIENSTPLICHT? Het Haags Juristen College verzorgt uitstel en vrijst. 070-3616071.

DIENSTPLICHT? Wij verzorgen snel en goedkoop vrijstelling. Tel. 050-134599.

Theo v.d. Boom, bedankt voor het steuntje in de rug.

Vanaf heden BIOLOGISCH DYNAMISCH VOLKORENBROOD voor ƒ 2.79. GIMSEL NATUURVOEDING Huidenstraat 19. Marathonweg 23 Amsterdam.

VLOOIENMARKT Eelde. Bloemenveilinghallen. Elke zaterdag 7-16 u. 502 (!!) standhouders. 5 km lang. Goed he! Eelde, een kanjer van een goeie vlooienmarkt!! Vitalis: 05910-10527.

Ze zeggen: „Het is nu niet de tijd voor vragen", omdat ze weten dat ze anders voor het aanschijn van de doden hun Winst- en calculated-risk-geloof moeten beijden. Een Bijlmermeerbewoner.

Felicitaties

Co
46
Congratulations

Goedemorgen, BEP. Gefeliciteerd. I en J.

JAN VAN HENSBERGEN wordt morgen 40 JAAR. Dikke kus van je zus.

LIEVE SNOTOLF dat was dus het jaar van de uitdaging! Het volgende jaar begint in het teken van het houten huis. In de liefde zullen nog vele tekens volgen. Boefje.

Peter Bergsma, gefeliciteerd met je "onmogelijke prestatie": de vertaling van Gravity's Rainbow. En dan nu de Nijhoff-prijs. Je collega's van de NOB-vertaalafdeling.

Onderhoud en reparatie

Aannemersbedr. Zwan voor timmer-, schilder-, stuc.-, tegel- en loodg.-, electrawerk, renov. en verbouwingen. Tel.: 020-6189220/06-52.963291.

Uitgaan

Amsterdam by candle-light
REDERIJ P. KOOY Tel. 020-6234186

HEERLIJK VLAAMS eten vanaf ƒ 12.50 en drinken van onze 100 bieren. Belgisch cafe "De Zotte", Raamstraat 29 A'dam (achter Leidseplein). Tel. 020-6268694

Speelstad Oranje, 4 voetbalvelden overdekt speelplezier, honderden attrakties, 200 slaapplaatsen. Elke dag geopend van 10.00-18.00 uur. Entree ƒ 15 p.p. Speelstad Oranje, Oranje 8, 9416 TC BEILEN. Tel.: 05927-58080.

Zaken en transacties

Jonge zakenman woonachtig in Indonesie met kennis van zaken behartigt al uw zaken in Indonesie en begeleidt u bij al uw in- en verkoop, van aankoop tot transport. Br. o. nr. 116-11643 v.d. blad.

Verzekeringen, hypotheken, geldzaken

AUTOVERZEKERING v. ƒ 69. Dorsman blijft goedkoper. Bel nu: Dorsman 02507-14534

GELD LENEN
Tegen lagere rente of lagere maandlasten? Grote of kleine bedragen. Bel altijd: AFITEL intermediair. TEL.: 02207-45051 (ook 's avonds)

SPAARBRIEVEN/Verzilveren. Wij betalen u direct voor lopende en aflopende spaarbrieven de hoogste dagwaarde contant uit. Discretie verzekerd. De Spaarbrievencentrale. Bel: Eindhoven 040-119413. Rotterdam 010-4669447.

Computerapparatuur/ programmatuur/ systeembeheer

800 dpi voor 3995,-
Lasermaster
Winprinter 800

800 dpi Postscript printer met 50 fonts onder Windows 3.1 van 5995,- voor 3995,-. (Tijdelijke aanbieding; excl. BTW.) Bel voor een uitgebreide demonstratie, kom langs en overtuig uzelf!!!

CAM Systems - Voorstraat 22 - 3512AN Utrecht
Telefoon (030) 314250 Telfax (030) 316202

LCT SUPERSTUNTS

De snelste kwaliteitssystemen tegen de laagste prijzen. Deze week extra voordelig.

LCT 386/33SX, 2MB, SVGA, 60 MB, 1 dr 14"mono	ƒ 1.199,-
LCT 386/33SX, 2MB, SVGA, 106MB, 1 dr 14"mono	ƒ 1.339,-
LCT 386/40DX, 2MB, SVGA, 60 MB, 1 dr 14"mono	ƒ 1.339,-
LCT 386/40DX, 2MB, SVGA, 106MB, 1 dr 14"mono	ƒ 1.439,-
LCT 386/40DX, 2MB, SVGA, 130MB, 1 dr 14"mono	ƒ 1.559,-
RAM 2 MB extra	ƒ 110,-
Meerprijs VGA kleur	ƒ 225,-
Meerprijs SVGA kleur 0.28	ƒ 359,-.
VGA kleurenmonitor	ƒ 439,-
Moederbord 386/S 33	ƒ 245,-
Starterspakket MS-DOS-Muis-10 disk.	ƒ 95,-

LCT Computer Discount - Ook voor postorders.
Prijzen excl. BTW. Beukstraat 29, Den Haag. Tel/Fax 070-3658288. Bij Fahrenheitstraat + Laan v. Meerdervoort.

PRIJSVOORDEEL!!

AT-286, 1Mb, 20 Mb, Mono	990
386SX, 2Mb, 40Mb, VGA	1900
386DX, 4Mb, 105Mb, SVGA	2300

OP=OP. Prijzen inkl.
Bel nu: Verzending door heel Nederland
PC-Oke, Utrechtsestraat 30, Amsterdam
Tel. 020-6232704 Fax 6227314

FANCY CONTROLLERS: 386DX40 64 KB, 4MB, 1.44 MB FDD, 105 MB HDD, SVGA ƒ 1469, excl. btw. Alle extra's tegen zeer scherpe prijzen te leveren bij aankoop van systeem. Tel. 03465-50549, fax: 03465-61558.

Ongelofelijk voordelige aanbiedingen in computers, printers, randapparatuur, software, lectuur, enzovoort op de
2e GELDERSE Computerdagen
zater- en Zondag
10 + 11 oktober
van 10.00 tot 17.00 uur
in de Rijnhal in Arnhem
Ruim 60 deelnemers met info voorlichting en superbeursaanbiedingen. dus..KOM..KIJK..KOOP!!!!

Op zaterdag 17 okt. in de RAI te A'dam voor de 14e keer de PC DUMPDAG. De PC dumpdag is de computer verkoopbeurs bij uitstek. Toeg. ƒ 7,50. Open: 10-16 u.: 020-6203239.

T.k. voordelig Atari ST-FM SOFTWARE. Voor info: F.E.S. Pbus 416, 3850 AK Ermelo.

T.k.a. Amiga software nieuwste games en programma's, lage prijzen. 020-6193732.

XEROX LASERPRINTER 9 pag.per.minuut. 3 jaar gar. en onderhoud aan huis/kantoor, leaseprijs ƒ 86,- p/mnd. MD PRODUCTS HILVERSUM 035-211837 fax 035-282235

Therapieën

(IM)POTENTIE probl. 24 uurs autom. info 020-6146267.

Woninginrichting

Indoor verlichting-pakhuisopruiming
TL-armaturen, halogeen- en gloeilamparmaturen voor huis en kantoor. Laatste modellen of iets beschadigd.

Iedere dinsdag van 17-21 uur, iedere zaterdag 10-16 uur. Uitsluitend Sloterkade 166, A'dam (bij Hoofddorpplein).

GASHAARDEN, gasfornuizen, gevelkachels, groot en klein, c.v.'s en moederhaarden, in eigen werkplaats getest, 12 mnd. GARANTIE. Lokru, Douwes Dekkerstraat 30-32, A'dam, 020-6123800, b.g.g. 020-6843007.

Tapijt- en Marmoleumcentrum Overtoom. Marmoleum gratis gelegd. 36 Kleuren. Grote collectie tapijten, ook cocos en sisal. Overtoom 423-425, tel. 020-6836275. Let op het juiste adres! (Tramhalte 1 en 6 v/d deur)

Kunst en antiek

+++++++++++++
A'damse kunstenaars rouwen ook daarom zondag geen kunstmarkt op het Thorbeckeplein.
+++++++++++++

GRAMMOFOONS
met of zonder hoorn vindt u bij De Zwarte Schijf, Geuzenweg 54, Hilversum, tel. 035-851388. Ook inkoop. Geopend do. t/m zo. 10-18 uur.

HERMAN BROOD in de Nieuwe Spiegelstraat 29 met oud werk uit 88-89, v.a. ƒ 2500,-. Tevens litho's v.a. ƒ 475,-. Tel. info 020-6238525.

MORGEN in de LOOIER Elandsgracht 109 Amsterdam
Reclame & Blik

Okt. EXPOSITIE ZILVERSMEDEN Schoonhoven bij juwelier/edelsmederij Boot & Vernooij, Roosmarijnsteeg 12, A'DAM (bij Spui).

Te koop orig. Mechelse eetkamertafel, uitschuifbaar. Tot. lengte 2.62 x 1.05 van particulier ƒ 1000,-. Tel. 085-33 30 61.

TEMFAY-ANTIEK. 650 m² showroom met antiek in huiselijke sfeer geshowd. O.a. Franse-Mechelse-Belgische-Engelse en Hollandse kasten; eethoeken, salontafels, TV-kastjes, bureaus, secretaires, enz. enz. Hoofdweg 629, Hoofddorp. N. 02503-13354. Dag. geop. 10.00-17.00 uur. Vrijdag koopavond. Tevens weekendshow.

T.k. v. part. fraaie ant. secretaire vr. Victoriaans. Pr. ƒ 4500. Tel. 020-6248335.

●Uw 1 in 3 MINI maakt een goede kans door honderdduizenden mensen gelezen te worden. Maak er gebruik van.

Cristofori
PIANO'S en VLEUGELS

Gunstige voorwaarden voor huur(-koop) van uw studiepiano

Official Bösendorfer dealer
Prinsengracht 579 - 583, A'dam 62 68 485

Keyboard, orgel of digitale piano kopen? Lees dan eerst
ORGEL EN KEYBOARD

In de kiosk of Uitgeverij Eisma: 058-152545.
Actie: win 'n Hammond XB-5 bij een nieuw abonnement!

Occasion Vleugels
Naast onze uitgebreide collectie nieuwe vleugels hebben wij enkele klasse occasions zoals Bösendorfer, Bechstein, Steinway & Sons e.a.

Leveringen franco huis, volledige garantie en CLAVIS GROEICERTIFICAAT

Clavis Pianoservice
Marnixstraat 252, Amsterdam. Tel. 020 - 622 14 04.
parkeren voor de deur.

OKTOBER-VLEUGELMAAND
YPMA AMSTERDAM
Grote expositie van vele soorten vleugels
videoshows * demonstraties * informele concerten door toppianisten
(alleen trouwe clienten van Ypma!)
tussen 10.30 en 15.30 uur.
Zaterdag 10/10 RONALD BRAUTIGAM
Zaterdag 17/10 TON DEMMERS
Steinway & Sons * Grotrian-Steinweg * Schimmel
A. Förster * Sauter * Petrof * Yamaha
Ypma, Spui 12, tel. 020-6230853

Oktober-Vleugelmaand
Ypma Amsterdam

Grote expositie van vele soorten vleugels
videoshows ★ demonstraties ★ informele concerten door toppianisten
(allen trouwe clienten van Ypma!)
tussen 10.30 en 15.30 uur

Zaterdag 10/10 Ronald Brautigam
Zaterdag 17/10 Ton Demmers
Steinway & Sons * Grotrian-Steinweg * Schimmel
A. Förster * Sauter * Petrof * Yamaha
Ypma, Spui 12, tel. 020-6230853

Fonkelnieuwe accordeons 48 bas van ƒ 695 nú ƒ 459. 120 bas 4 korig van ƒ 1995 nú ƒ 995. Ook ƒ 40 per maand. Grote sorting occasions inkoop-verkoop-verhuur. Stemmen en repareren dat kan alleen bij DIJKMAN, Bilderdijkstraat 150, Amsterdam telefoon: 020-6120862.

Grote sortering gebruikte blaasinstrumenten. SAXOFOONS, TROMPETTEN, SOEZAFOONS etc. Gebr. Muller, Raadhuisstr. 43, A'dam. Tel. 020-6248592.

Piano of Vleugel! Kopen of Huren? De grootste keuze bij VAN URK. Vraag offerte. Bel 010-4363500. Van Urk, R'dam.

PIANO'S okt aanbiedingen met 100 % garantie en service o.a.: Rippen van ƒ 11.130 voor ƒ 8.295. Zimmermann van ƒ 6.225 voor ƒ 4.995. FIRMA HOLLA, Heinkuitenstr. 3 Abcoude. Tel.: 02946-4292.

Te koop: roem. cymbaal, tafel met pedaal, nwe snaren en vilten + stemsleutes en stokken (ƒ 2.750,–). 072-338215.

T.k. VIOLEN resp. ƒ 3700, ƒ 2.000, ƒ 500. 020-6825755.

Z.g.a.n. VLEUGEL bouwjr. '69. Steinway and Sons B (211 cm). 05906-2646.

Foto, film, optiek

Kleurvergroting 30 x 45 cm, ƒ 9,95. Foto Solleveld Timmer, Linnaeusstr. 78 020-6942863.

Ruil in .... Fotocamera's, dia en doka apparatuur bij .... Foto Fransen Beukenweg 31. Tel. 020-6650471.

Vraag en aanbod

Rien van de Poel koopt inboedels en ruimt op. Ook inkoop boeken & platen. 020-6387472/06-52820216.

Boeken en tijdschriften

ANTIQUARISCHE BOEKENBEURS voor oude en interessante boeken in de Pieterskerk te Leiden. Vr. 9/okt. 15-21 uur. Za. 10 okt. 11-18 u., Zo. 11 okt. 10-18 u. Inl. 010-4208818. Bond van Handelaren in Oude Boeken.

ART SCHOOL MAGAZINE (v.h. TEKENEN & SCHILDEREN) tijdschrift voor de serieuze beeldende kunstenaar. Abonnees exposeren gratis op ART EXPO 93. Deelname formulier in de Sept./Oct. uitgave: Nu in de boekwinkel Pb 350, 3720 AB Bilthoven.

BOEKEN te koop gevraagd. Antiquariaat Henk Molenaar. Tel. 02908-1453.

T/m za 10 okt 150.000 boeken ½ PRIJS. Antiq. De Kloof, Kloveniersburgwal 44 A'dam.

Munten, postzegels e.a. verzamelingen

Het filatelieloket verhuisd? René v. Dijk levert postzegels voor postprijs. 020-6179671.

Sport, spel en ontspanning

Magier Theresia voor een mystieke geluksbad/massage (geen sex). Tel. 020-6925674 10.00-22.00 uur.

Magier Theresia voor een mystieke geluksbad/massage (geen sex). Tel. 020-6925674 10.00-22.00 uur. Ook voor dames en echtp.

Massage aan huis, uitsl. voor dames, ook dames 50+. Info: 020-6321207. Geen sex.

Masseuse geeft sportmass. in Almere 10-22 u. Ma-vrij, geen sex, 020-6942927 of b.g.g. 036-5349735.

Ontspanningsmasseur gn. sex, 02293-1302, 12-24. Luc.

Praktijk voor intuitieve massage. Tel: 020-6321147. Van ma t/m vr.

Stretching/Conditietraining voor volw., iedere zo in studio Korte Leidse. 020-6258471.

Wat heb je nodig? Diepe zachte aanraking. Aandacht. Maak een reis in jezelf. Ontdek je magische lichaam. Voor dames en heren (geen sex). Info. 071-172371.

Dieren en hun verzorging

T.k. div. rassen kippen en krielkippen, tevens sierduiven en eenden. Tel.: 03469-2225.

T.k. Jack Russell terriër pups met registratie Raad van Beheer. Tel.: 03469-2225.

Huwelijk en kennismaking

Chr. vr., 36 j., zkt. zwartharige chr. man, niet rokend/drinkend, per direkt inwoning/hulp verhuizing. Doel huwelijk. Tel. 040-860544. Br. o. nr. 145-11709 v.d. blad.

Ghanese vrouw, 31, 1 kind 2 jr., z.s.k.m. chr. vriend, niet rokend en drinkend, 29-40 jr. Br. m. f. en telnr. o. nr. 145-11565 v.d. blad.

Nog geen plannen voor het weekend? Bel "BLIND DATE" Tel.: 070-3650100.

Reflectanten op advertenties onder nummer gelieven er voor te zorgen dat het nummer in de linker-bovenhoek op de enveloppe staat vermeld en dat de brief geadresseerd wordt aan:
Afd. 1 in 3-MINI-advertenties
Postbus 1518
1000 BM Amsterdam
Dit voorkomt vertraging in de behandeling.
Bovendien raden wij u aan, om van terugzending van uw foto enz. verzekerd te zijn, een postzegel in te sluiten.

Relatie bemiddelingsburo's

De Relatielijn
Zoekt u een man?
....06-320.325.27
Zoekt u een vrouw?
....06-320.321.37
van Stichting Date, 75 cpm

PARTNERLIJN voor een serieuze vriend of vriendin tot 65+. 75c. p.m. 06-96.93.

Diversen

ADVIES bij beslissingen en problemen d.m.v. tarot. Gratis brochure: 020-6235328

Caranain, helderziende medium, onthult toekomst, biedt hulp bij problemen, zaken, liefde, bescherming, rusteloosheid, werk, examen enz. Discretie verzekerd. Tel.: 020-6169654.

Pasfoto's direkt klaar 60+ korting. Fotostudio Heno Kalverstr. 236 hoek Muntplein

Opleidingen/ cursussen

Artiglas Amsterdam: OPEN DAG zaterdag 10 oktober a.s. van 11-16 uur: informatie over cursus Tiffany glas-in-lood-techniek en introductie Warm Glas. Weteringschans 257 Amsterdam. Tel.: 020-6235460.

Bel voor een bevoegd MUZIEKDOCENT de KON.-NED. TOONKUNSTENAARS VERENIGING. 020-6238202.

Bij Terpsichoré, dansdag Grieks za 10/10, tel. dagelijks na 20 uur: 020-6940499.

English conversation, small friendly groups, held by Englishman (teacher) ƒ 25 for 2 hours. Tel.: 020-6122908.

GRIEKSE LES door Griekse grammatica & conversatie Tel. 020-6176164

Les in KLASSIEK GITAAR. Privéles door prof. docent. Inf.: 020-6640764.

Lichaamsoef., ademhaling en ontspanning. YOGALESSEN in de Dapperbuurt/Watergr. meer, ma-av. en di-ocht. Inf/aanm. Irene Holthuysen Telefoon: 020-6962005.

Muzikantenworkshop Wereldmuziek bij Terp, 020-6940499.

Op zoek naar meer 'LEVEN' THEATERMEDITATIEWEEKEND op 17-18/10 in Utrecht. Info: 020-6691874.

pianoles
VOOR JONG EN OUD
* Advies en bemiddeling tussen docent en leerling.
* Gratis lescoupons bij huur of aanschaf piano.
KOM EENS LANGS BIJ
Clavis
Marnixstraat 252, Amsterdam (parkeren geen probleem)

SIERADEN MET KRALEN leer je maken in 6 lessen op wo. avond of za. morgen 1001 Kralen, 020-6243681.

TOKODRAMA
Toneelweekenden in A'dam en Drente o.a. improvis., inlev. spel. Folder? 020-6751968.

Wil je MEERSTEMMIG (leren) ZINGEN? Iedere vrijdagochtend, KLEINE GROEP, iedereen is de beste. Klassiek, licht, soms onzinnig repertoire. Inl.: 020-6269828.

Dans- en balletlessen

Aparte klasse!!! Dansschool DE BRUIJN-BONEL Inschrijving geop. voor A'dam en Heerhugowaard van ma. t/m zo. v. 12-22 u. Rozengr. 231, 020-6265700/6274400.

Danscentrum JAN DANIËLS De lessen gaan beginnen. Clubs voor alle leeftijden. Nu inschrijven, tel. 6113260. Dirk Sonoystraat 155 Amsterdam-Geuzenveld

●U leest nu de 1 in 3 MINI pagina. Dat doen met u honderdduizenden mensen elke dag. Zelf een 1 in 3 MINI plaatsen kan natuurlijk ook.

Commercieel personeel gevraagd

SOLLICITEREN? Breng uw opleiding, ervaring en kwaliteiten met uw brief en CV onder de aandacht van nagenoeg alle
HEADHUNTERS!
Kies zelf uit HEADHUNTERS, de actuele adressengids met ruim 670 Nederlandse werving- en selectiebureaus, inclusief discipline, wervingsgroep en salarisindikatie. Bel of schrijf voor gratis infobrief:
Avotek Uitgeverij, postbus 38141, 6503 AC Nijmegen
Tel.: 08894-50502 (ma. t/m za. 9.00-19.00 uur)
Binnenkort ook HEADHUNTERS Duitsland

BBB zoekt voor langere tijd een EXPORT ASSISTENT voor een confectiebedrijf, met erv. MEAO-diploma, ± 20 jr., fulltime. Interesse? BBB Uitzendorganisatie, Heemstedestraat 10 A'dam 020 - 6 17 56 51.

Kantoorpersoneel gevraagd

Gezocht voor een bank in A'dam ADMINISTRATIEF MEDEWERKERS M/V die op zoek zijn naar een leuke afwisselende baan. I.b.v. Havo/Meao dipl. met econ. en/of handel, ± 20 jaar. Interesse? Bel of kom langs bij BBB Uitzendorganisatie, v. Baerlestr. 43, A'dam, tel. 020-6793737.

Snelste krant van
AMSTERDAM EN AMSTELLAND
PAROOL
440.000
aansluitingen
Info 020 - 562.2746

Winkelpersoneel gevraagd

NAN-delicatessen, Corn. Schuytstr., A'dam zoekt met spoed energieke jongeman, die de verantwoording krijgt over magazijn, het vullen van de winkel en bestelling groothandel. Wij bieden 30 uurbaan met werktijden van 14.00-19.00 uur, 5 dagen p.w. Vereist aff. met levensmiddelen en ambitie om verantwoording te dragen. Inl. na 15.00 uur, tel. 020-6623897.

Rome (surroundings) - Family 3 adults (2 dogs) accommodate female student in villa - friendliness - correctitude - pocket money - free time - Au pair conditions. Write to: Mrs. Rutelli Viale Dell'Arte 85, 00144 ROMA Italy.

(Para)medisch personeel gevr.

SPOED: ApriOri GET FIT in PORTUGAL zkt van 16/10 - 18/12 of langer sport., cap., fysiot(e) of verpleegk. die zelfst. groepen begeleidt. Bel.: 020 - 600 25 11.

Personeel voor de kinderopvang

BBB zoekt MEDEWERKERS voor kinderopvang full- of part-time. Erv. met prof. kinderopvang is vereist. Interesse? BBB Uitzendorganisatie, Heemstedestraat 10 A'dam 020 - 6 17 56 51.

Musici en Artiesten

Het Depot te Weesp zoekt: bands met een compl. repertoire die willen optreden voor een live-demo (8 sporen). 1e demo-pop is gepland voor 14 nov. a.s. Interesse? Bel 02940-11824.

Divers personeel gevraagd

Allround PIANOSTEMMER/TECHNICUS. Gunstige condities. Sollicitaties t.a.v. dhr. J. Sommer, SOMMER Muziekcentrum sinds 1919, Arkelstraat 41, 4201 KB Gorinchem 01830-31707.

CHAUFFEUR i.b.v. groot rijbewijs voor vaste dienstbetrekking. Leeftijd ± 30 jaar. Werktijden vanaf 03.00 uur tot ± 12.00 uur, ook zaterdagen. Woonachtig in de omgeving van Amsterdam. Salaris naar Bakkerij-C.A.O., goede arbeidsvoorzieningen. Telefoon: 02963-5331.

PIANOSTEMMER/techniker gevraagd voor free-lance werk t.b.v. startende onderneming. Br. vóór 20 okt a.s. o. nr. 215-11663 v.d. blad.

Wij zoeken een vrolijke en charmante dame voor op een druk en gezellig benzinestation als part-time invalster. Ook zoeken wij een part-time invaller voor onze drukke automatische autowasstraat. Leeftijd onbelangrijk, liefst woonachting in A'dam. Wij bieden een gezellige werkkring en een goed inkomen. Inlichtingen Autoradam Nieuwpoortkade 5 Amsterdam-West. Tel. 020-6821712.

Ervaren interim-manager/controller, 50+, acad. gevormd, biedt zich aan als TROUBLE-SHOOTER voor al Uw org. en admin. problemen. Ref. aanwezig. Tel. 02993-68325.

Vrijwilligers

SENIOR VAKANTIE PLAN organiseert reizen met extra zorg en aandacht voor ouderen. Vrijwilligers gezocht (o.a. met verpleegkundige bevoegdheid) voor de begeleiding van kerstreizen in Nederland. Bel voor informatie ma-vr 13-17 u. Bussum 02159-33017 en vraag naar Ineke Meijnen.

Onroerend goed te koop aangeb.

T.k.: A'dam-C. heel pand. Monument, woon-bedrijfs (5 lagen) ca. 250 m², beg. gr.: 4 m hoog. Vr.pr.: ƒ 345.000,- k.k. Inl.: Sikkes Makelaardij o.g., tel.: 020-6932847.

Onr. goed en woonr. te huur aangeboden

Account-manager + culinair expert zkn. per direkt woonr. in A'dam. Voor max. 1 jaar. Urg. 1½ jr. 020-6129933.

T.h. aang. prachtig ATELIER, 100 m², Haarlem, ƒ 750 p.m. Tel. 023-318176.

Woonboten

Theatergroep De Gebroeders Flint zkt voor muziekant, accordeon en zang woonboot in A'dam. Tel.: 020-6838309.

Woningruil

Buro Start heeft voor u 1300 RUILWONINGEN in Nederl. 020-6476697/030-941099.

Onr. goed en woonr. t.h. gevr.

2 afgestudeerden zoeken 2/3-k.app. in A'dam i.v.m. (tijdelijke) werkzaamheden. Bel 05665-2339.

2 Stud. zkn. met spoed etage of 2 kamers in A'dam. Tel.: 020-6759533.

2 Studentes zoeken 3-kamer app. in A'dam, max. ƒ 1000 p.m. incl. 035-245581.

2e-jrs. studente museologie zoekt met spoed kamer in A'dam-Z/C. Tel.: 045-323454.

Jong afgestud. stel zkt. 3-k won. A'dam gn. Nrd/ZO. Max. ƒ 800 incl. 020-6227275 6943190 (evt. won.-ruil).

Account-manager + culinair expert zkn. per direkt woonr. in A'dam. Voor max. 1 jaar. Urg. 1½ jr. 020-6129933.

Arts zoekt met spoed woonr. in A'dam huur tot ƒ 800. Tel. 020-6125190 na 19 u.

Cameraman zkt. woonr. in A'dam of Utrecht. 030-945898 (Chris).

HELP! 2 rust. studentes zkn. 2/3-kam.won. in A'dam, i.b.v. urg. Bel Marije: 020-6610295.

Stud. zkn. kamers. Bel ASVA kamerburo, 020-6238052.

TV medewerker zkt. per 1/11 woonr., min. 2 kamers in b. rond A'dam, hr. tot ƒ 800, overn. geen bezw. Goede tipgever kan indien gewenst dagje mee naar TV set. Tel. 020-6242247.

Verrassing voor wie jong werkende vrouw helpt aan legale woonruimte in A'dam. Woningruil app. Enschede mogel. Bel 053-326274.

Werk. j.vr., ac., zkt. ruime kamer of etage in Utrecht. Tel. 080-555174, (Sylvie).

Personenauto's t.k. aangeboden

Jaap Edenhal A'dam
Vrijdag 9, zaterdag 10, zondag 11 en maandag 12 oktober alle beroemde automerken bijeen voor een spektakulaire
Autohuurkoopshow
Amerikaanse formule
*SOEPELE ACCEPTATIE * LAGE MAANDELIJKSE KOSTEN * AUTORIJDEN VOOR IEDEREEN * 25% AANBETALING (OOK D.M.V. INRUIL) * KEUZE UIT 12-24-36 MAANDEN * DIREKT RIJDEN!
Keuze uit 250 auto's op voorraad!
Zoals Mercedes, Audi, BMW, Nissan, Opel, Ford, Mazda e.v.a.
Autohuurkoop Amerikaanse stijl naar Nederland gebracht door het gerenommeerde autohuis
Van der Spek Auto's
250 stuks, enkele voorbeelden

Merk/Bouwjr.	aanbet.	mnd.bed.
Audi 80 '90	5000,-	625
BMW 520 I '89	8000,-	875
BMW 730 I '89	12000,-	1300
BMW 750 I '91	prijs op aanvraag	
Fiat Tipo '90	4000,-	425
Ford Sierra '92	7500,-	675
Ford Escort Cabrio '91	prijs op aanvraag	
Ford Orion '91	5500,-	580
Mazda MX 3 '92	10000,-	850
Mazda 626 '89	5000,-	500
Mercedes 190 D 2.5 '89	10000,-	925
Mercedes 190 D '89	8000,-	775
Mercedes 230 CE '91	prijs op aanvraag	
Mercedes 250 D '88	9500,-	950
Nissan Micra '92	3000,-	425
Opel Kadett '90	4500,-	475
Opel Omega '90	6500,-	625
Opel Vectra '92	8000,-	675
Peugeot 405 '89	4000,-	425
Peugeot 605 '90	10000,-	950
Volkswagen Golf '89	4500,-	450
Volvo 440 '89	4500,-	425

OOK DIVERSE BEDRIJFSWAGENS OP HUURKOOP
Louter voordelen v.a. 350,- per maand
betaalbaar direkt rijden fiscaal voordeel **prima inruildeal**
* 4 daagse show
in de Jaap Edenhal, Radioweg 64, Amsterdam
Vrijdag 10.00 tot 20.00 uur, zaterdag en zondag 10.00 tot 18.00 uur en maandag 10.00 tot 20.00 uur.
Infolijnen 020-66.31.749 en 66.32.789
Van der Spek Auto's

70 BESTELAUTO'S en pers. busjes v.a. ƒ 3500. Garage Rijsenhout, lid Bovag. Bijna 50 jaar gevestigd: Bennebroekerweg 17, Rijsenhout bij Aalsmeer, 02977-24229. Ook t.k. gevraagd.

autolak
ALLE KLEUREN
OOK IN SPUITBUSSEN
otto nieuwenhuizen bv
Overtoom 515, Amsterdam
(020) 6129804

Accessoires en onderdelen

Missot, specialist REM- en FRICTIE-MATERIAAL. Bosboom Toussaintstr. 43 A'dam. Tel. 020-6180443.

Motoren

MOTOR VERZ. Hoge start korting. Dames extra korting. Krenten, Rhoon 01890-18689.

Rijscholen

Alle cat. rijbewijzen (A,B,C,D en CE) binnen 8 dgn. op de Ned. Antillen via S.D.O. Bel inf. ma-zondag v. 09-20 u. 04761506 (zie ook goud. gn.)

Waddeneilanden

TERSCHELLING app. 2-4-pers. vrij tot 18-10 en na 22-10. 058-890808 b.g.g. 1202455

Terschelling t. h. 4 pers. appartementen en chalets. tel. 05620-3063. Fax. 2074

Gelderland

Achterhoek, pension Zwaan, Steenderen, sfeervol rustig. Mooi wandel/fietsgebied. Bel voor folder 05735-1216.

Bij Bronkhorst: t.h. heel leuk lief klein wit stenen zomerhuisje, 4 pers., mooi gel. viswater. Tel.: 05755-1637.

MEER 1 IN 3 MINI'S OP PAG. 16

WERK EENS VÓÓR JE ETEN.
GEZOCHT: DAGBLADBEZORGERS M/V
ZONDER NIEUWE HELDEN IS DE KRANT NERGENS. Meer weten over dagbladbezorgen? Bel Perscombinatie 020-562.3010

FAMILIE EN RELATIES

ZÓ GEEFT U EEN FAMILIEBERICHT OP:

Op maandag t/m donderdag van 09.00-21.00 uur, op vrijdag van 09.00-19.30 uur en op zon- en christelijke feestdagen van 18.00-21.00 uur kunt u uw berichten in onze rubriek „Familie & Relaties" voor de volgende dag telefonisch aan ons opgeven: 020-562.6277. Tijdens deze uren kunt u ook gebruik maken van het telecopier apparaat onder no. 020-5626283, of de telex onder nummer 10730.

GEBOORTE

GEBOREN
8 oktober:

RUBEN VICTOR

Eveline en Peter
Marseille-Valkenberg

Europaplein 101 I
1079 AW Amsterdam

OVERLIJDEN

In gedachten omarmen wij,
maar als de ogen zijn geopend,
rest slechts de stilte
en diep verdriet.

In Memoriam

CYNTHIA ADDO

14 oktober 1988 - 4 oktober 1992

Diepbedroefd geven hierbij het personeel van de Kameleon, de klasgenoten uit de groep van meester Ruud Bouguenon en verdere vriendjes en vriendinnetjes van onze school kennis van het feit dat Cynthia, tesamen met haar broertje en zus, bij het ongeluk met het El Al-toestel is omgekomen.

Ons medeleven gaat vooral uit naar haar ouders en de andere familieleden. Mogen zij de kracht vinden om dit onvoorstelbare verlies te kunnen dragen.

Tevens gaan onze gedachten uit naar allen die op welke wijze dan ook getroffen zijn door hetgeen zich op afgelopen 4 oktober rond de flats Kruitberg en Groeneveen heeft afgespeeld.

Namens een ieder:
ROB ROS, direkteur Kameleon

Wij zijn diep geschokt door de vliegramp in de Bijlmer. Ons medeleven gaat uit naar allen die familie en vrienden verloren hebben en allen die nog in onzekerheid verkeren omtrent het lot van hun familieleden en vrienden.

De professionele [illegible]
Antillianen en Arubanen [illegible]

E desaster di avion ku a toma luga na Bijmer a konmové nos. Nos mas sentido pesame ta bai pa tur hende ku a perde famia i amigunan i tur esnan ku ainda ta den duda tokante e destino di nan famia of konosi.

E Organizaciones-profesional di/pa
Antiano i Arubano na Hulanda

The Bijlmer airplane disaster has shocked us deeply. Our condolence to all those who have lost family and friends and those who are still in doubt about the destiny of their family and friends.

The professional Organizations of/for
Antillians and Arubans in Holland

FORSA Amsterdam
FORSA Arnhem
FORSA Delft
FORSA Groningen
FORSA Landelijk Bureau Utrecht
FORSA Zwolle
BAZHAN KARPATA Utrecht
BEG.ORG. Friesland/Surantar
ORCHIDIA Utrecht
PROGRESO Eindhoven
SAS Haarlem
SSAA Middelburg
STAS Flevoland
FEDERATIE ANTAR Den Haag
SAAG Groningen
SWA Rotterdam
LIA Den Haag

Langs deze weg wil het bestuur en het personeel van de

ST. WELZIJNSBEVORDERING
ANTILLIANEN EN ARUBANEN
te Rotterdam
(S.W.A.)

haar medeleven betuigen aan alle mensen die getroffen zijn door de vliegramp in de Bijlmer. Zij wenst familieleden en vrienden van de verslagenen veel sterkte toe.

De afschuwelijke vliegramp in de Bijlmermeer heeft ons en alle buurtbewoners diep getroffen.

De gemeenschap in de Bijlmermeer zal de gevolgen van deze ramp nog lange tijd met zich meedragen. Wij denken de nabestaanden en alle betrokkenen die in onzekerheid verkeren omtrent het lot van familie, vrienden en bekenden veel sterkte toe.

Wij hopen dat de Bijlmergemeenschap de kracht kan opbrengen om in solidariteit de gevolgen van deze ramp te verwerken.

BESTUUR, PERSONEEL EN
VRIJWILLIGERS
WIJKCENTRUM GAAN
BIJLMERMEER

De medewerkers, de directie en het bestuur van de Stichting ABC betuigen hierbij hun diep medeleven met allen die getroffen zijn door de afschuwelijke vliegtuigramp in de Bijlmermeer.

De gevolgen van deze ramp zullen op alle scholen in Zuidoost voelbaar zijn. Wij zullen alles doen wat in onze vermogen ligt om leerkrachten, leerlingen en ouders bij te staan in het omgaan met dit leed.

Stichting ABC
DRS. R. VAN DER HILST,
directeur

Bestuur en leden van de Kon. A.Z 1870 betuigen hun deelneming aan de slachtoffers van de vliegramp in Amsterdam Z.O.
Ons medeleven gaat uit naar de nabestaanden van de slachtoffers.

KONINKLIJKE
AMSTERDAMSE
ZWEMCLUB 1870

Qu'est ce que tu veux?
Je veux vivre
Rester libre
Je veus m'en voler
vers le ciel
Youssou N'Dour

ROGIER SCHOL

Always, liefs,

SIMONE ERIC
ERIC MOHAMMED

Take a look at me now,
there's just an empty space
Phil Collins

ROGIER SCHOL

11 juli 1955 — 4 oktober 1992

ROY ZINHAGEL

Met grote verslagenheid heeft het Bestuur van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap kennis genomen van het overlijden, op veel te jonge leeftijd, van haar oud-voorzitter

PROF. DR. MARC DE SMIDT

Wij gedenken hem als een voorzitter die met een inspirerende betrokkenheid en grote inzet de boodschap van het K.N.A.G. uitgedragen heeft.
Wij wensen zijn familie en vrienden de kracht toe om dit verlies te dragen.

Namens het Koninklijk Nederlands
Aardrijkskundig Genootschap:
G. A. ELSENAAR-TIJSZE,
voorzitter

Rectificatie

Het bestuur, bureau en promovendi van NETHUR (Netherlands Graduate School of Housing and Urban Research) [illegible] Rijksuniversiteit Utrecht, de Technische Universiteit Delft en de Universiteit [illegible] dam hebben met verbazing [illegible] men van het overlijden van

PROF. DR. MARC DE SMIDT

Wij gedenken hem als een [illegible] persoonlijkheid die aan de wieg heeft gestaan van NETHUR.

Namens het bestuur, personeel en promovendi:
PROF. DR. F. DIELEMAN,
voorzitter
DRS. R. VERHOEFF,
directeur

Uit Nepal teruggekomen, moeten wij accepteren dat

JOKE EN HANS KNOOK

op maandag 28 september 1992 door een vliegtuigongeluk om het leven zijn gekomen.

Een samenloop van toeval en (nog onbekende) factoren werd hen noodlottig.

In Kathmandu, Nepal, vindt nu onderzoek plaats naar de identiteit van de gevonden slachtoffers. Van dit onderzoek hangt af op welke wijze wij in Nederland of in Nepal definitief afscheid gaan nemen van Joke en Hans.

WIM VAN DER HOORN
JOSÉ KNOOK

Kerk-Avezaath, 8 oktober 1992

Wij stonden aan de zee van tijd
de branding uitgeslagen tot as
als of het om het even was
wat ons van de volmaking scheidt
Arie Visser

Na een lang, lang leven overleed heden, zacht en kalm, onze dappere moeder, grootmoeder en overgrootmoeder

SOPHIA MARIA SMIT-LOKHORST
echtgenote wijlen G. Smit

[illegible] februari 1[illegible] — [illegible] oktober 1992

Zwolle:
A. F. GROTJOHANN
DAAN EN [illegible]
[illegible] EN WALTER
SONNE

Baarn:
M. W. DOLLEKAMP-GROTJOHANN
A. DOLLEKAMP
ANNAEOUS EN PATRICK
LEONARD
[illegible]

[illegible]
Hofbouwstraat 40
8032 [illegible] Zwolle

Op verzoek van moeder vindt de crematieplechtigheid in besloten kring plaats.

---

†

Op 7 oktober 1992 is rustig en vol vertrouwen ingeslapen, na voorzien te zijn van het H. Sacrament der Zieken, onze dierbare vader, schoonvader, groot- en overgrootvader

JOHANNES THEODORUS HEEZEN
weduwnaar van Margaretha van der Made
eerder weduwnaar van Maria Brein

op de leeftijd van 91 jaar.

Oud-Turnhout (België):
L. F. HEEZEN
J. A. M. HEEZEN-HEEMSKERK
Leersum:
A. E. F. LODDER-HEEZEN
G. LODDER
Zwaag:
F. W. M. HEEZEN
J. HEEZEN-HOVESTAD
Frankston (Australië):
T. H. HEEZEN
K. F. HEEZEN-JENNAR
Leiderdorp:
J. H. M. HEEZEN
E. R. SMALLENBROEK

KLEIN- EN
ACHTERKLEINKINDEREN

Correspondentieadres:
J. H. M. Heezen
Weversbaan 26, 2352 BZ Leiderdorp

Gelegenheid tot condoleren en afscheid nemen in een der rouwkamers van de Associatie - Uitvaartverzorging, Zijlweg 183 te Haarlem, zondag 11 oktober van 13.00 uur tot 13.30 uur.

De Uitvaartmis zal gehouden worden maandag 12 oktober om 12.00 uur in de R.K. parochiekerk O.L. Vrouwe Onbevlekt Ontvangen, Korte Zijlweg te Overveen.

Aansluitend zullen wij hem begeleiden en te ruste leggen in het familiegraf op het kerkhof aldaar.

Vertrek vanaf het Uitvaartcentrum, Zijlweg 183 te Haarlem, omstreeks 11.30 uur.

PAUL ACKET

"Charlie en Miles zitten daarboven op me te wachten; krijgen ze eindelijk een goede organisator voor hun concerten", gevolgd door zijn bekende lach: Paul Acket, zes weken geleden op zijn sterfbed.

Nederland verliest zijn [illegible] grote impresario.

[illegible] familie, vrienden en medewerkers alle sterkte toe.

MOJO CONCERTS

EURO JAZZ RADIO

---

† *Blijf bij ons Heer,*
want de avond valt.

Dankbaar voor alles, wat hij voor ons [illegible] velen heeft betekend en [illegible] met groot verdriet kennis [illegible] overlijden van onze [illegible] zorgzame lieve vader, [illegible]

KEES [illegible]

in de leeftijd van 75 jaar.

[illegible] WEMMERS
[illegible]
[illegible]

5 oktober 1992
Gibraltarstraat 30 hs
1055 NP Amsterdam

De crematie is [illegible] gebracht naar Uitvaartvereniging [illegible] 7, Aalsmeer, alwaar gelegenheid [illegible].

De gezamenlijke [illegible] zal worden opgebaard [illegible] van 11.45 uur in de [illegible] van Aalsmeer [illegible] weg [illegible] 1[illegible]

Na de begrafenis [illegible] condoleren in de [illegible] aanwezig.

Vrij [illegible] van [illegible] en opa

CHRIS DE VRIES

in de leeftijd van 65 jaar.

Strijbroek:
[illegible] EINDHOVEN
[illegible]
[illegible] DE MAKTIN
[illegible]

Zaterdag [illegible] om 12.[illegible] uur in de dagvergtruimte van het crematorium.

HELGE HUMMELVOLL
fotograaf

wordt vandaag in Hamar, Noorwegen begraven.

Hij werd op zondag 27 september ergens in Zuid-Soedan door SPLA-militairen in koelen bloede vermoord.

Wij zullen hem en zijn betrokken fotografie nooit vergeten.

Mede namens vele Nederlandse collega's:
HOLLANDSE HOOGTE

Amsterdam, 9 oktober 1992

His sound is still around (Lester Bowie)

Lieve

WIL

we zullen je missen.
We denken aan jullie, Sabine, Joszi en Finn

JOKE, NOËLLE, HANNEKE,
JAMES, ROB, JEANNE, STEFAN,
PETER

KENNISGEVING
INTREKKEN vergunning
Woning- en Kamerbemiddelingsbureau

Burgemeester en Wethouders van Amsterdam brengen ter openbare kennis, dat ingevolge het bepaalde in art. 24 van de Verordening op de Woning- en Kamerbemiddelingsbureaus 1990, met ingang van 31 juli 1992 de vergunning om bemiddeling te verlenen bij het verkrijgen van woongelegenheid bij woonruimten met een maximaal redelijke huurprijs onder de f 700, is
INGETROKKEN van Mevrouw G. R. F. van de Werd, handelend onder de naam Apartment Services AS, WG Plein 209, 1074 SE Amsterdam

Amsterdam, 9 oktober 1992
Burgemeester
en Wethouders
van Amsterdam
namens hen,
de directeur van de
Gem. Dienst Herhuisvesting
J. W. Denijs

De directie van de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid: Horti Hydro Cultures B.V., gevestigd te Venlo, [illegible] dat bij het handelsregister te Horst den besluit is gedeponeerd als bedoeld in artikel 2:208 van het Burgerlijk Wetboek, welk besluit ter kennisgeving voor een ieder ter inzage ligt.

KENNISGEVING
Voorbereiding partiële herziening bestemmingsplan Westelijke Grachtengordel (Prins Hendrikkade 2, 3 en 4)

De Burgemeester van Amsterdam maakt, ingevolge het bepaalde in art. 22 lid 2 juncto art. 34, lid 2, van de Wet op de Ruimtelijke Ordening, bekend dat de gemeenteraad in zijn vergadering van 30 september 1992 heeft verklaard dat een partiële herziening van het bestemmingsplan Westelijke Grachtengordel wordt voorbereid voor de percelen Prins Hendrikkade 2, 3 en 4.
Het voorbereidingsbesluit met de tekening waarop het gebied is aangegeven waarvoor het voorbereidingsbesluit geldt, liggen vanaf 12 oktober 1992 ter inzage op:
- het Stadhuis, Amstel 1, afdeling Ruimtelijke Ordening, kamer 3361, geopend op maandag tot en met vrijdag van 9.00 uur – 16.00 uur;
- het Stadhuis, Amstel 1, [illegible]bliekvoorlichting, kamer 4082, geopend van maandag tot en met vrijdag van 8.30 uur – 17.00 uur;
- Gemeentelijk Informatiecentrum voor Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting, Zeeburgerpad 72, geopend van maandag tot en met vrijdag van 12.30 uur tot 16.30 uur en tevens op donderdag van 18.00 uur tot 21.00 uur;
- het Wijkcentrum d'Oude Stad, Nieuwe Doelenstraat 55, geopend van maandag tot en met vrijdag van 14.00 uur tot 16.00 uur.

Amsterdam, 9 oktober 1992
De Burgemeester,
Ed. van Thijn

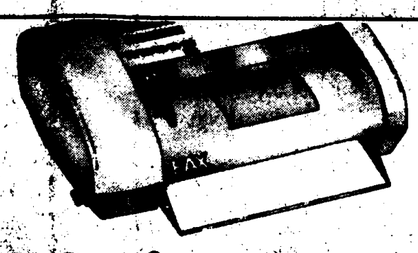

Ons faxnummer
voor advertentieteksten
is . . .
020-5626283
PERSCOMBINATIE
HET PAROOL TROUW DE VOLKSKRANT WERKMEDIA

SIRE NEEM NIET HEM MAAR JEZELF IN BESCHERMING. BEL: 030-331 335
HULPLIJN KORRELATIE. MA. T/M VRIJ. 09.00 - 12.00 UUR. 19.00 - 22.30 UUR.

Te haren rijzen je te berge...
Mensen [illegible]

MAGIE *of*
Mensenwerk?

Oordeel zelf op ZATERDAG 17 [illegible]
WETENSCHAP & TECHNIEK FESTIVAL
aan de Vrije Universiteit Amsterdam, De Boelelaan 1105 [illegible]
Openingstijden: 11.00 uur - 17.00 uur. Toegang: gratis!

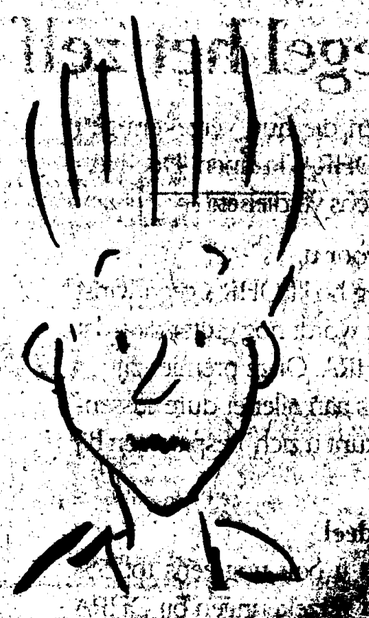

populair weten[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] en oud)
[illegible]

Het Wetenschap [illegible] wordt het slot van de Wetenschap & Techniek [illegible]
De Stichting Weten[illegible] TechniekWeek wordt gesteund door Ministeries [illegible]
Stichting [illegible], Philips, NWO, Glaxo, Wolters Kluwer en de [illegible]

Doe-Het-Zelf.

En bespaar honderden guldens op uw verzekeringen en geldzaken.

Ziektekostenverzekering.

• tot 30% lagere premie voor een uiterst compleet pakket • alleen premie voor de oudste 2 kinderen • volledige buitenlanddekking • ruime vergoeding voor alternatieve geneeswijzen, thuisverpleging en kraamhulp

Aanvraag gratis offerte

Ja, ik wil weten hoeveel ik bij OHRA kan besparen op ... Stuur mij vrijblijvend een offerte.

M/V

Geboortedatum partner:

Geboortedatum 2e kind:

... vergoedingen voor alternatieve ...

... 2 kinderen.

Stuur deze bon in een envelop zonder postzegel naar: OHRA Verzekeringen, Antwoordnummer 3344, 6800 ZA Arnhem.

Autoverzekering.

• tot 25% goedkoper • hoge kilometer-, regio- en no-claimkortingen • ruime keuze in hoogte eigen risico • gratis vervangende auto bij schade aan OHRA's Schade Service Systeem • uitgebreide hulpverlening in het buitenland

Aanvraag gratis offerte

Ja, bewijs mij dat ik goedkoper rijd met OHRA. Stuur mij vrijblijvend een offerte voor mijn autoverzekering.

Merk auto: ... Model en type:

Bouwjaar: ... *Oorspronkelijke cataloguswaarde: f

Leeftijd regelmatige bestuurder:

Ik rijd ongeveer ... kilometer per jaar.

Beroep: ... Schadevrije jaren:

Gewenste dekking (s.v.p. voorkeur aankruisen):

☐ WA + casco (all-risks) ☐ WA + mini-casco ☐ Alleen WA

Naam en voorletter(s): ... M/V

Straat en huisnummer:

Postcode en woonplaats:

Telefoonnummer:

0112 091082

Stuur deze bon in een envelop zonder postzegel naar: OHRA Verzekeringen, Antwoordnummer 3344, 6800 ZA Arnhem.

Woonhuis/ Inboedelverzekering.

• tot 30% goedkoper • de ruimste dekking • unieke 24-uurs service bij glasschade • eigen risico bij stormschade voordelig af te kopen • éénjarige contracten

Aanvraag gratis offerte

Ja, ik wil weten wat ik bij OHRA kan besparen op mijn Woonhuis-, Inboedel- en Aansprakelijkheidsverzekering! Stuur mij daarom de brochure 'Zelfverzekerd in en om de woning'. Ik wil ook gratis en vrijblijvend een offerte voor een:

☐ Woonhuisverzekering, herbouwwaarde* f

☐ Inboedelverzekering, nieuwwaarde** f

☐ Aansprakelijkheidsverzekering

☐ voor een gezin/samenwonenden ☐ voor één persoon

* Bedrag dat nodig is om uw huis nieuw te bouwen.

** Bedrag dat nodig is om uw inboedel nieuw te kopen.

Naam en voorletter(s): ... M/V

Straat en huisnummer:

Postcode en woonplaats:

Telefoonnummer:

0112 091082

Stuur deze bon in een envelop zonder postzegel naar: OHRA Verzekeringen, Antwoordnummer 3344, 6800 ZA Arnhem.

Hypotheken.

Aanvraag gratis informatie

M/V

OHRA Verzekeringen, Antwoordnummer 3344, 6800 ZA Arnhem.

Pensioen- en spaarverzekeringen.

• ... pensioen op maat • individueel of collectief pensioen ... in looptijd en inleg ... als lijfrente ... tot f 440.000,- belastingvrij

Aanvraag gratis informatie

Ja, stuur mij gratis en vrijblijvend informatie over:

☐ Individueel Pensioen

M/V

Stuur deze bon in een envelop zonder postzegel naar: OHRA Verzekeringen, Antwoordnummer 3344, 6800 ZA Arnhem.

Sparen.

Aanvraag gratis informatie

Ja, stuur mij gratis en vrijblijvend alle informatie over de OHRA Rente Rekening.

Naam en voorletter(s):

Telefoonnummer:

Stuur deze bon in een envelop zonder postzegel naar: OHRA Verzekeringen, Antwoordnummer 3344, 6800 ZA Arnhem.

Regel het zelf met OHRA: bel nu of vul de bon in.

Goed nieuws voor mensen die hun verzekeringen en geldzaken zelf regelen. ... Doe-Het-Zelven namelijk honderden guldens ...

De winst is voor u.

Als coöperatieve vereniging hoeft OHRA geen winst te maken. ... Onze premies zijn ...

Steeds ... Zaken doen met OHRA ...

Want ... uw verzekeringen en geldzaken direct ... met ... discreet.

OHRA